

ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

*Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису*

ПЕТУХОВА НАТАЛЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 346+346.2+347.2

ДИСЕРТАЦІЯ

**ПРАВОВИЙ РЕЖИМ СПІЛЬНИХ МАЙНОВИХ ПРАВ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ**

Спеціальність 081 «Право»

Галузь знань 08 «Право»

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

 /Н.О. Петухова/

Науковий керівник: **Коваль Ірина Федорівна**, доктор юридичних наук,
професор

Вінниця-2026

АНОТАЦІЯ

Петухова Н.О. Правовий режим спільних майнових прав інтелектуальної власності у сфері господарювання. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» у галузі знань 08 «Право». – Донецький національний університет імені Василя Стуса Міністерства освіти і науки України, Вінниця, 2026.

Дисертаційна робота присвячена комплексному дослідженню правового режиму спільних прав інтелектуальної власності у сфері господарювання.

У розділі 1 «Загальнотеоретичні засади правового режиму спільних майнових прав інтелектуальної власності у сфері господарювання» досліджено загальні засади та зміст правового режиму спільних майнових прав інтелектуальної власності у сфері господарювання. На основі аналізу норм Цивільного кодексу України і спеціальних законів, аргументовано, що наразі відсутній єдиний підхід до розуміння виключності майнових прав інтелектуальної власності; наявні неузгодженість та непослідовність у використанні відповідного терміну у законодавчих актах, що вказують на неповноту дослідження природи майнових прав інтелектуальної власності, відсутність розуміння суті поняття виключності та непослідовність у введенні відповідного терміну до нормативно-правових актів, що поглибило проблему розуміння їх суті. Аргументовано, що використання терміну «виключні» до майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності не містить достатнього змістовного наповнення, яке однозначно й чітко визначає характеристики відповідних прав; виключність має розумітися як характеризуюча ознака майнових прав інтелектуальної власності і означає конкретну суб'єктну приналежність, а не окремий вид майнових прав. За результатами дослідження запропоновано застосовувати поняття «виключної приналежності» до суб'єктаносія цих прав.

Доведено, що розуміння змісту майна згідно визначення ст. 190 ЦК України є помилковим, не узгоджується з європейськими стандартами, оскільки звужує таке поняття лише до речових об'єктів та речових прав. Тому запропоновано зміни в ст. 190 ЦК України, які цей недолік усувають, а саме - запропоновано додати майнові права інтелектуальної власності до переліку майна й виключи посилання на речовий характер майна.

Обґрунтовано, що майнові права у сфері господарювання слід розуміти як суб'єктивні права суб'єкта господарювання, які виражаються у правомочностях використання об'єкта інтелектуальної власності та розпорядження правом на цей об'єкт з метою отримання прибутку та/або інших економічних, соціальних результатів. Запропоновано термін «виключне право» вживати стосовно всіх правомочностей майнових прав правовласника, а термін «право на використання» – для інших осіб, які на законних підставах його використовують.

У результаті вивчення особливостей правового режиму спільних майнових прав інтелектуальної власності обґрунтовано, що під правовим режимом спільних майнових прав інтелектуальної власності слід розуміти сукупність юридичних засобів, які визначають порядок і особливості правового регулювання відносин щодо набуття, здійснення, припинення і захисту спільних майнових прав інтелектуальної власності. Відповідні юридичні засоби втілюються в дозволах, заборонах, обмеженнях і зобов'язаннях суб'єктів цих прав. Встановлено, що правовий режим спільних майнових прав інтелектуальної власності є відмінним від правового режиму спільних прав на речове майно.

Доведено, що спільність майнових прав інтелектуальної власності означає наділення рівними за обсягом та змістом повноваженнями щодо певного об'єкта інтелектуальної власності декількох суб'єктів. Додаткового обґрунтування надано позиції про неподільність майнових прав інтелектуальної власності, зокрема й на ідеальні частки. Обґрунтована доцільність та ефективність договірної врегулювання відносин співвласників

майнових прав інтелектуальної власності на основі договору про спільне здійснення прав. У зв'язку з цим запропоновано законодавчі зміни, зокрема статтю 428 ЦК України доцільно доповнити таким змістом: «Права інтелектуальної власності, які належать кільком особам спільно, є спільними правами інтелектуальної власності. Спільні права інтелектуальної власності здійснюються особами відповідно до закону або договору про спільне здійснення прав за їхньою згодою. У разі відсутності договору спільні майнові права інтелектуальної власності здійснюються особами спільно за взаємною згодою. Обсяг прав суб'єктів спільних майнових прав інтелектуальної власності є рівним, якщо інше не передбачено договором між ними».

Запропоновано у положеннях ЦК України закріпити поняття спільних майнових прав інтелектуальної власності, особливостей їх набуття, здійснення, захисту, а в спеціальних законах – особливостей щодо спільних майнових прав на окремі об'єкти інтелектуальної власності.

Досліджено та конкретизовано періодизацію етапів розвитку законодавчої основи правового режиму спільних майнових прав у сфері господарювання, та виокремлено три етапи у її розвитку з обґрунтуванням їх особливостей.

У розділі 2 «Зміст правового режиму спільних майнових прав інтелектуальної власності у сфері господарювання» досліджено зміст та особливості здійснення спільних майнових прав інтелектуальної власності, суб'єктний склад осіб, які набувають спільних майнових прав, особливості певних способів їх захисту.

Встановлено, що приналежність суб'єкта права до категорії осіб, яка провадить господарську діяльність, є тією особливістю, яка впливає на визначення підстав набуття майнових прав: перелік підстав є вужчим у порівнянні з підставами набуття майнових прав фізичними особами.

Аргументовано, що суб'єкт господарювання, який є юридичною особою, не може набути майнових прав інтелектуальної власності на тих первісних підставах, що притаманні для особи автора-творця – у зв'язку зі створенням об'єкта інтелектуальної власності. Набуття прав такими суб'єктами

господарювання переважно здійснюється на вторинних підставах – на підставі правочинів з передання прав. З урахуванням особи – суб’єкта прав встановлено, що до первинних підстав набуття майнових прав інтелектуальної власності суб’єктами господарювання, які не є юридичними особами, відносяться: набуття спільних майнових прав учасниками простого товариства під час колективного створення об’єкта інтелектуальної власності в межах діяльності простого товариства; спільне подання заявки на отримання патенту/свідоцтва на винахід, корисну модель, промисловий зразок; спадкування майнових прав інтелектуальної власності. Особливим випадком набуття майнових прав інтелектуальної власності суб’єктом господарювання на первинній підставі є створення (авторство) об’єкта інтелектуальної власності фізичною особою-підприємцем, що використовується в господарській діяльності. Запропоновано внести відповідні зміни в законодавство та доповнити статтю 428 ЦК України вказівкою на підстави виникнення спільних майнових прав інтелектуальної власності.

Обґрунтовано помилковість підходу, відповідно до якого роботодавець та працівник, а також замовник та виконавець набувають спільних майнових прав інтелектуальної власності на службовий твір, та твір, створений на замовлення, відповідно. З огляду на це запропоновано зміни в законодавство щодо закріплення майнових прав інтелектуальної власності на службові об’єкти інтелектуальної власності та об’єкти інтелектуальної власності, створені на замовлення, з обґрунтуванням, що доцільно передбачати віднесення майнових прав інтелектуальної власності виключно роботодавцю або замовнику, відповідно, якщо у договорі із працівником/автором (винахідником) не передбачено іншого.

Досліджено способи здійснення майнових прав інтелектуальної власності, та уточнено поняття способів здійснення майнових прав - це активна форма реалізації цих прав, що виражається в діях, які відповідають ознакам правомірності (не суперечать нормам закону і не вчиняються з метою заподіяння шкоди іншим особам), мають вольовий характер, спрямовані на

встановлення, зміну, припинення юридичних зв'язків між їх суб'єктами та іншими особами, мають мету, що визначається суб'єктом права.

З'ясовано, що способами розпорядження суб'єктом господарювання майновими правами інтелектуальної власності є надання іншим особам можливості тимчасового використання охоронюваного об'єкта, повне передання прав, застава прав, внесення майнових прав до статутного капіталу господарського товариства.

З'ясовано, що формою розпорядження майновими правами інтелектуальної власності є договір.

Встановлено, що поняття здійснення майнових прав інтелектуальної власності та введення майнових прав інтелектуальної власності в господарський оборот співвідносяться як ціле та частина відповідно.

Аргументовано доцільність удосконалення порядку відчуження спільних прав одним із співвласників. Запропоновано договірну конструкцію здійснення спільних майнових прав інтелектуальної власності шляхом укладення між співвласниками прав договору про спільне здійснення майнових прав інтелектуальної власності, у якому погоджуються умови здійснення таких прав, в тому числі – своїх повноважень щодо них.

Аргументовано, що майнові права на торговельну марку слід відносити до категорії, на яку не поширюється режим спільної сумісної власності подружжя. Запропоновано законодавчу модель, за якої інтереси іншого подружжя, кому не належать майнові права інтелектуальної власності на торговельну марку, захищаються шляхом грошової виплати у виді частки від вартості цих прав та/або доходів, отриманих внаслідок підприємницької діяльності за період ведення бізнесу, коли подружжя перебувало у шлюбі; після розірвання шлюбу доходи, отримані підприємцем від використання торговельної марки, мають вважатись особистим майном правовласника, і виділення з них частки для виплати колишньому подружжю не проводиться.

Обґрунтовано доцільність доповнення Сімейного кодексу України окремим розділом «Правовий режим майнових прав інтелектуальної

власності», який має містити норми, щодо спільних майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності, та визначати правила реалізації таких прав у випадках, коли режим спільної сумісної власності не може бути встановлений, вирішувати питання набуття, реалізації, поділу цих прав.

Встановлено, що передання майнових прав до статутного капіталу товариства не трансформує їх у спільні права учасників товариства; такі права після їх передання до статутного капіталу товариства належать лише товариству як юридичній особі.

Запропоновано передбачити в законодавстві можливість повернення майнових прав інтелектуальної власності особі, яка раніше передала їх до статутного капіталу товариства, а саме – вийти з товариства та отримати майнові права інтелектуальної власності, якщо строк їх дії не спрлив. Запропоновано законодавчо передбачити обов'язковість зазначення умови про повернення або неповернення майнових прав інтелектуальної власності їх вкладникові при виході з товариства в договорі – якщо він укладається, та передбачити законодавчо можливість повернення майнових прав у судовому порядку – якщо корпоративний договір відсутній.

Аргументовано, що майнові права інтелектуальної власності, внесені до простого товариства, безумовно мають повертатися їх учаснику при виході з товариства, якщо останній є автором об'єкта інтелектуальної власності, майнові права на який були вкладом. А якщо вкладник є вторинним їх власником – за наслідками судового розгляду. Обґрунтовано доцільність змін у законодавстві щодо повернення майнових прав учасникові повного товариства, а саме – за згодою товариства; передати право на звернення до суду з позовом про повернення майнових прав інтелектуальної власності.

Доведено, що суб'єкти спільних майнових прав інтелектуальної власності мають такі ж гарантії захисту, що й власники речових об'єктів; їх право на звернення до суду за захистом таких прав є безумовним і дозволів від інших суб'єктів спільних прав для такого звернення не потрібно. Таке правило доцільно закріпити в ст. 432 ЦК України, доповнивши її таким змістом: «Якщо

право інтелектуальної власності належить кільком особам спільно, то будь-яка з цих осіб може звернутися до суду за захистом свого права незалежно від інших осіб, яким таке право належить».

Аргументовано, що за позовом декількох співвласників майнових прав може бути заявлена одна цілісна сума збитків чи компенсації. Запропоновано формулу визначення збитків співвласників спільних прав та формулу визначення загальної компенсації. Обґрунтовано, що єдина сума компенсації (заявлена у позові, поданому декількома співвласниками майнових прав) не передбачає поділу на частки та їх подальшого присудження тому чи іншому суб'єкту права; разом з тим, суб'єкти спільних прав можуть провести такий поділ самостійно після ухвалення рішення на підставі внутрішньої домовленості. Якщо вимоги про стягнення компенсації були сформульовані по кожному суб'єкту окремо, але в рамках одного позову, то в разі доведеності вимог сума компенсації кожному визначається судом. При цьому, заявлення відокремлених сум компенсації вимагає від позивачів надання змістовнішої доказової бази, в порівнянні з вимогою стягнути спільну компенсацію.

Ключові слова: інтелектуальна власність, спільна сумісна власність, майнові права, торговельна марка, комерційне найменування, суб'єкт господарювання, захист прав, спосіб захисту, сфера господарювання, статутний капітал, господарські товариства, законодавство, корпоративний договір, конкуренція, добросовісна конкуренція, спільні права, юридична особа, корпоративне право, договір, товариство, правовий режим, спільні майнові права інтелектуальної власності, верховенство права, європейська інтеграція, європейські стандарти.

ABSTRACT

Pietukhova N.O. Legal regime of joint intellectual property rights in the sphere of economic activity. – Qualification dissertation (manuscript).

Doctoral dissertation (PhD) in the field of knowledge 08 «Law», specialty 081 «Law». – Vasyl Stus Donetsk National University, 2026.

The dissertation is a complex study of the legal regime of joint intellectual property rights in the business sector.

In Section 1 «General Theoretical Principles of the Legal Regime of Joint Intellectual Property Rights in the Business Sector», the author presents arguments, based on the analysis of the provisions of the Civil Code of Ukraine and special laws, for the fact that there is currently no unified approach to the understanding of the exclusiveness of intellectual property rights; that there is inconsistency in the use of the respective term in legislative acts, which is indicative of the incompleteness of research of the nature of intellectual property rights, the absence of understanding of the essence of exclusiveness and inconsistency in the introduction of the respective term into regulations, which deepens the problem of understanding their essence. The use of the term ‘exclusive’ with intellectual property rights does not fill the concept with sufficient content that would explicitly and clearly define the peculiarities of such rights. The author suggests the notion of ‘exclusive belonging’ to the holder of such rights; she reasons that ‘exclusive’ should be understood as a characteristic feature of intellectual property rights that implies belonging to a certain subject or entity and not as a separate type of property rights.

The author proves that the understanding of the content of property according to the definition provided by Art. 190 of the Civil Code of Ukraine is incorrect and inconsistent with the European standards as it narrows down the concept only to real objects and real rights. Therefore, the author suggests adding intellectual property rights to Art. 190 of the Civil Code of Ukraine and deleting the reference/limitation to the real/material nature of property.

According to the author's arguments, intellectual property rights in the business sector should be construed as subjective rights of a business entity that manifest themselves in the powers to use an object of intellectual property and dispose of the right of property of the object for the sake of making profit and/or achieving other economic and social results; intellectual property rights may also include other rights defined by the law. At the same time, 'exclusive' should be understood as a characteristic feature of intellectual property rights that implies belonging to a certain subject or entity and not as a separate type of property rights; the term 'exclusive rights' should be used to denote all the powers of the holder of intellectual property rights whereas the term 'right to use' should be applied to other persons that use intellectual property on legal grounds.

The legal regime of joint intellectual property rights should be understood as an aggregate of legal instruments that define the procedure and peculiarities of legal regulation of relations in terms of acquisition, exercise, cessation and protection of joint intellectual property rights. According to the author's arguments, the content of the legal regime of joint intellectual property rights of the respective legal entities is embodied in permits, bans, restrictions and obligations of the subjects/holders of such rights. The legal regime of joint intellectual property rights differs from the legal regime of joint real rights.

The author proves that a joint ownership of intellectual property rights means that several subjects/entities assume powers of equal extent and content regarding a certain object of intellectual property. The impossibility of actual separation of a share in the object also suggests the impossibility of division of intellectual property rights in general, even into ideal shares. Any recession from the ideal equality of the positions of the parties is possible if it is stipulated in an agreement between the co-owners for the exercise of joint property rights. Therefore, the author suggests amending the laws: in particular, Art. 428 of the Civil Code of Ukraine should be supplemented with the following: «Intellectual property rights that are jointly owned by several persons/entities are joint intellectual property rights. Joint intellectual property rights are exercised by person/entities in accordance with the law or an agreement on the joint exercise of property rights concluded between them. In case of absence of such an agreement, their

joint intellectual property rights are exercised jointly by mutual consent. The extent of rights of each subject/holder of joint intellectual property rights is equal unless otherwise stipulated by an agreement between them».

The author substantiates the necessity of introduction into the Civil Code of Ukraine of the concept of joint intellectual property rights, of the peculiarities of their acquisition, exercise and protection, and special related laws should contain provisions on the peculiarities of joint property rights for specific objects of intellectual property.

The periodization of the stages of development of the legislative framework for the legal regime of common property rights in the sphere of economic activity has been investigated and concretized, and three stages in its development have been identified with substantiation of their peculiarities.

In Section 2 «Content of the Legal Regime of Joint Intellectual Property Rights in the Business Sector» the author explores the content and features of the exercise of joint property rights of intellectual property, the subject composition of persons acquiring joint property rights, and the features of certain methods of their protection.

The belonging of a subject/holder of a property right to the category of business entities is a peculiarity that influences the definition of the grounds for the acquisition of intellectual property rights: the list of grounds is shorter in comparison to the grounds for the acquisition of intellectual property rights by individuals.

According to the author's arguments, a business entity that is a legal entity may not acquire intellectual property rights on the same primary grounds as an individual author/creator – on the grounds of creation of an object of intellectual property. Such business entities usually acquire intellectual property rights on secondary grounds – on the grounds of legal instruments for the transfer of property rights. Primary grounds for the acquisition of intellectual property rights by business entities that are no legal entities include the following situations: acquisition of joint intellectual property rights by the members of a particular partnership after the collective creation of an object of intellectual property within the framework of activity of a particular partnership; joint application for a patent/certificate of invention, useful model or industrial design. A special case of acquisition of intellectual property rights by a business entity on primary

grounds is the creation (authorship) of an object of intellectual property by an individual entrepreneur to be used in business activity. Inheritance of intellectual property rights is another ground for the acquisition of joint intellectual property rights both for a legal entity and an individual entrepreneur.

The author suggests adding to Art. 428 of the Civil Code of Ukraine a provision for the grounds for the acquisition of joint intellectual property rights. The fallacy of approach, according to which the employer and employee, as well as the customer and the performer, acquire joint intellectual property rights to a service work and work created to order, respectively, is substantiated.

The author also suggests amending the laws in terms of the legal regime of intellectual property rights for work/service objects of intellectual property and objects of intellectual property made to order, with the reasoning that such intellectual property rights should be attached exclusively to the employer or the ordering customer respectively unless otherwise stipulated by an agreement with the employee/author (inventor). The dissertation also includes the study of the ways of exercise of intellectual property rights, with the conclusion that it is an active form of exercise of powers of use and disposal by a subject/holder of a property right and manifests itself in legitimate actions (in conformity with the law and without prejudice to other persons) of volitional nature aimed at the establishment, change or cessation of relations between various subjects; they imply the presence of an objective defined by the subject/holder of a property right. The ways of disposal of intellectual property rights by a business entity include a partial transfer of rights, a complete transfer of rights, pledge of rights, contribution of intellectual property rights to a company's authorized capital, and are realized by way of concluding legal instruments.

An agreement/contract is the form of exercise of intellectual property rights.

The author proves that the concepts of exercise of intellectual property rights and of employment of intellectual property rights in business activity are related as a whole and a part respectively.

According to the author's arguments, a subject/holder of joint intellectual property rights has the right to alienate them. The expediency of improving the procedure for alienation of common rights by one of the co-owners is substantiated.

The author suggests a contractual instrument for the exercise of joint intellectual property rights by way of concluding an agreement of joint exercise of intellectual property rights between the co-owners/co-holders of rights, which stipulates the terms and conditions of exercise of such rights, including their powers/competences in connection with such rights.

According to the author's arguments, trademark rights should be included in the category of rights that are not subject to the regime of common matrimonial property. The interests of the other spouse that does not own/hold intellectual property rights for a trademark should be protected by way of payment of the amount equivalent to the share in the value of the trademark rights and in the profit made from the related business activity in the period of marriage; after the divorce, the profit made from the related business activity should be considered personal property of the trademark owner/holder and no share should be paid to their ex-spouse.

The author provides reasons for adding a separate section to the Family Code of Ukraine under the title «Legal Regime of Intellectual Property Rights», which should contain provisions on joint intellectual property rights, define the rules of exercise of such rights in cases to which the regime of common matrimonial property does not apply and govern the issues of acquisition, exercise and division of such rights.

It is established that the contribution of intellectual property rights to a company's authorized capital does not transform them into joint rights of the company's shareholders; after such contribution, these rights belong only to the company as a legal entity.

The author considers it reasonable to legislatively provide for the possibility of return of intellectual property rights to the person who previously contributed them to a company's authorized capital (which can be stipulated by a corporate agreement between the co-founders) – by way of withdrawal from the company and recovery of the contributed intellectual property rights. In case of absence of such an arrangement,

the person should only receive the money amount equivalent to the share. Another suggestion is to legislatively provide for obligatory stipulation of return or no return of contributed intellectual property rights to their original owner when he/she withdraws from the company in a corporate agreement, if it is concluded, and to legislatively provide for the possibility of recovery of intellectual property rights by judicial means, if the corporate agreement was not concluded. Intellectual property rights contributed to the capital of a particular partnership must be unconditionally returned to their original owner when he/she withdraws from the partnership, if he/she is the author of the object of intellectual property contributed. And if the contributing partner is a secondary owner of such intellectual property, the issue should be resolved in court. The expediency of changes in legislation regarding the return of property rights to a member of a general partnership is substantiated, namely - with the consent of the partnership; to assign the right to appeal to the court with a claim for the return of intellectual property rights.

The author proves that subjects/holders of joint intellectual property rights have the same protection guarantees as owners of material objects. The protection of rights is provided for by the regulations of substantive law and procedural regulations. The right of a subject/holder of joint intellectual property rights to take legal action for the protection of such rights is unconditional and needs no permission from other subjects/holders of joint intellectual property rights. This rule should be provided for in Art. 432 of the Civil Code of Ukraine, which should be supplemented with the following: «If intellectual property rights belong to several persons jointly, any of them may take legal action for the protection of their rights independently from other co-owners».

According to the author's arguments, if several subjects/holders of joint rights file a claim (acting as co-claimants), they may claim one aggregate amount of damages or indemnity. The formula of damages for co-holders of joint rights and the formula of total indemnity are proposed.

The aggregate amount of indemnity (indicated in the statement of claim filed by several co-holders of joint rights) is not to be divided into parts that would be further adjudged to this or that subject/holder of joint rights; however, subjects/holders of joint

rights may make such division themselves after the court judgments on the basis of an internal agreement. If the demands for indemnification were formulated for each subject/holder separately but in one statement of claim, then, if the claim is allowed, the amount of indemnity for each subject/holder should be determined by a court. In such cases of claiming separate amounts of indemnity, the claimants need to present more detailed and substantial evidence in comparison to claims for aggregate indemnity.

Key words: intellectual property, joint co-ownership, property rights, trademark, commercial name, business entities, protection of rights, method of protection, sphere of economic activity, charter capital, business companies, legislation, corporate agreement, competition, fair competition, joint rights, legal entity, corporate law, contract, partnership, legal regime joint intellectual property rights, supremacy of law, European integration, European standards.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Петухова Н.О. Правовий режим майнових прав на торговельну марку, які виникли під час перебування правовласника у шлюбі. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2024. № 1. С. 258-272. DOI <https://doi.org/10.31558/2786-5835.2024.1.26>. URL: <https://jpchdnu.donnu.edu.ua/article/view/16179>.
2. Петухова Н.О. Реалізація майнових прав інтелектуальної власності в корпоративних відносинах та спільній діяльності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 5. С. 122-127. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-5/26>. URL: http://lsej.org.ua/5_2025/28.pdf
3. Петухова Н.О. Набуття спільних майнових прав інтелектуальної власності у сфері господарювання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 6. С. 107-114. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-6/22>. URL: http://lsej.org.ua/6_2025/24.pdf.
4. Петухова Н.О. Поняття та зміст правового режиму спільних майнових прав інтелектуальної власності у сфері господарювання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2025. Випуск 91: частина 2. С. 56-67. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.2.7>. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/11/9-1.pdf>.

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Петухова Н.О. Передання майнових прав інтелектуальної власності фізичною особою-підприємцем. *Сучасні проблеми законодавства, практики його застосування та юридичної науки: матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. «Весняні юридичні читання – 2022»*, 28 квіт. 2022 р. / Донецьк. нац. ун-т ім.В.Стуса. Вінниця, 2022. С. 402-406.
6. Петухова Н.О. Правове регулювання майнових відносин інтелектуальної власності за участю фізичної особи-підприємця, який перебуває у шлюбі. *Сучасні проблеми законодавства, практики його*

застосування та юридичної науки. Випуск XXXIV: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. «Осінні юридичні читання – 2023». 23 лист. 2023 р./ Донецьк. нац. ун-т ім.В.Стуса. Вінниця, 2023. С. 456-460.

7. Петухова Н.О. Якщо майнові права інтелектуальної власності не вносяться до статутного фонду товариства. *Круглий стіл 30.05.2025 на тему «Актуальні проблеми права інтелектуальної власності в сучасних умовах»*. Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків.

8. Петухова Н.О. Законодавча основа правового режиму майнових прав інтелектуальної власності в сфері господарювання // *Актуальні проблеми юридичної науки та практики у воєнний період*: Міжнародна науково-практична конференція. Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, 10 жовтня 2025 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. 220 с. С.117-124. URL: <http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/view/426/13806/31096-1>.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	20
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ СПІЛЬНИХ МАЙНОВИХ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ.....	32
1.1. Поняття та правова природа майнових прав інтелектуальної власності у сфері господарювання	32
1.2. Майнові права інтелектуальної власності у складі майна у сфері господарювання.....	50
1.3. Поняття та зміст правового режиму спільних майнових прав інтелектуальної власності у сфері господарювання.....	62
1.4. Законодавча основа правового режиму спільних майнових прав інтелектуальної власності в сфері господарювання.....	81
Висновки до розділу 1.....	94
РОЗДІЛ 2. ЗМІСТ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ СПІЛЬНИХ МАЙНОВИХ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ.....	97
2.1. Набуття спільних майнових прав інтелектуальної власності у сфері господарювання.....	97
2.2. Здійснення спільних майнових прав інтелектуальної власності: способи та форми.....	119
2.3. Суб'єкти спільних майнових прав інтелектуальної власності у сфері господарювання.....	146
2.4. Захист спільних майнових прав інтелектуальної власності у сфері господарювання.....	174
Висновки до розділу 2.....	198
ВИСНОВКИ.....	204
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	212

ДОДАТКИ.....	239
---------------------	------------

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження.

Проблематика режиму спільних майнових прав інтелектуальної власності у сфері господарювання є важливою для України, оскільки має суттєве значення для права промислової власності та інноваційного розвитку держави. Співпраця кількох осіб з метою створення або впровадження в господарську діяльність об'єктів інтелектуальної власності дозволяє акумулювати найкращі здібності учасників спільної творчої праці і в результаті полегшує діяльність суб'єктів господарювання, підвищує ефективність виробництва.

Як свідчить практика, останнім часом потреба в набутті і реалізації спільних майнових прав інтелектуальної власності у бізнес-проектах зростає, однак відсутність належного законодавчого регулювання цих відносин створює невизначеність для суб'єктів господарювання, призводить до зловживань, порушень прав тощо.

У 2024 році Українським національним офісом інтелектуальної власності та інновацій (IP-офіс) проведено опитування щодо факторів, які слугують внутрішніми бар'єрами для інноваційної діяльності. Так, 29% респондентів вказали, що це, зокрема, правовий бар'єр – відсутність спеціалізованого законодавства. При цьому кількість інноваційно активних підприємств у промисловості зросла з 453 од. – у 2021 році до 627 од. – у 2024 році, а їх частка в загальній кількості підприємств промисловості – з 9,6% до 16,2% [1]. Однак стан інноваційної діяльності у 2025 в Україні у порівнянні з 2024 роком погіршився: Україна посіла 66 позицію із 139 країн та 35 позицію серед 39 економік Європи. При цьому бізнес-середовище втратило 5 позицій та займає 89 місце [2].

Законодавче забезпечення господарсько-правових засобів регулювання режиму спільних майнових прав інтелектуальної власності складають Конституція України, Цивільний кодекс України, Закони України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб», «Про

товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на знаки для товарів та послуг», «Про охорону прав на географічне позначення» та інші. Однак наявна законодавча база має суттєві недоліки, вкрай фрагментарно і неузгоджено регулює питання спільного здійснення майнових прав інтелектуальної власності, в тому числі у сфері господарювання. Крім того, скасування Господарського кодексу України послабило регуляторну базу у господарській сфері загалом.

Недостатній рівень правового регулювання досліджуваних відносин негативно впливає на використання результатів інтелектуальної діяльності в господарській сфері, сповільнює розвиток інноваційних відносин як всередині країни, так і на міжнародному рівні. Тому на сьогодні, в час стрімкого розвитку технологій, що забезпечується інтелектуальною діяльністю, особливо гостро назріла необхідність вдосконалення правового регулювання цих відносин з метою впровадження чіткого і зрозумілого правового режиму спільних майнових прав інтелектуальної власності у сфері господарювання. Зокрема, правової визначеності потребує понятійний апарат; ґрунтовний глибинний аналіз має бути здійснено щодо природи спільних майнових прав інтелектуальної власності та їх правового режиму; потребують конкретизації способи здійснення відповідних прав у сфері господарювання та особливості їх захисту.

Багатьма вченими проводяться широкі дослідження з проблематики прав інтелектуальної власності, в тому числі в сфері господарювання. Це, зокрема, дисертаційні роботи таких науковців, як І.Є. Якубівський («Проблеми набуття, здійснення та захисту майнових прав інтелектуальної власності в Україні»), Є.М. Бельтюкова («Правове регулювання наступництва майнових прав інтелектуальної власності за цивільним законодавством України»), Л.Я. Турчин («Майнові права інтелектуальної власності як внесок до статутного капіталу господарських товариств»), Г.В. Ткачук («Реалізація і захист прав суб'єктів господарювання на торговельні марки») К.В. Оверковський («Правове

забезпечення введення прав промислової власності в господарський оборот»), М.М. Ткачов («Оцінювання збитків правовласників від контрафактної діяльності на ринку автозапчастин») та ін. Однак ґрунтовних спеціальних досліджень щодо специфіку правового режиму спільних майнових прав інтелектуальної власності не проводилось. Аналіз правовідносин, що обумовлені спільністю прав, були здійснені на рівні вивчення лише окремих питань, що віднайшли втілення в наукових публікаціях таких авторів як Н.Є. Яркіна, Л.Р. Майданик, В.В. Дмитренко, І.В. Кривошеїна та інші.

Наведене вказує на актуальність та необхідність наукового дослідження відносин щодо спільного здійснення майнових прав інтелектуальної власності у сфері господарювання, чим і був обумовлений вибір теми дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до плану науково-дослідної діяльності юридичного факультету Донецького національного університету імені Василя Стуса у межах тем «Охорона і захист майнових та особистих немайнових прав в сучасних умовах державотворення» (ДР № 0122U002491), «Правові засади соціально-економічної поствоєнної відбудови України» ДР №0124U004747, в межах яких дисертанткою здійснено науково-теоретичну розробку поняття, підстав, способів і порядку здійснення спільних майнових прав інтелектуальної власності у сфері господарювання, а також обґрунтовано пропозиції до удосконалення законодавства у зазначеній сфері.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є обґрунтування нових положень щодо вдосконалення правового режиму спільних майнових прав інтелектуальної власності у сфері господарювання і розробка науково обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення законодавства України і практики його застосування у зазначеній сфері.

Поставлена мета передбачає вирішення таких завдань:

–проаналізувати та уточнити поняття та правову природу майнових прав інтелектуальної власності у сфері господарювання;

–дослідити і уточнити місце майнових прав інтелектуальної власності у складі майна у сфері господарювання;

–визначити поняття та зміст правового режиму спільних майнових прав інтелектуальної власності у сфері господарювання;

–дослідити стан та перспективи розвитку законодавчої основи правового режиму спільних майнових прав інтелектуальної власності в сфері господарювання;

–з’ясувати особливості набуття спільних майнових прав інтелектуальної власності у сфері господарювання;

–дослідити і конкретизувати форми і способи здійснення спільних майнових прав інтелектуальної власності;

–розглянути і уточнити коло суб’єктів спільних майнових прав інтелектуальної власності у сфері господарювання;

–проаналізувати особливості і доопрацювати положення щодо захисту спільних майнових прав інтелектуальної власності у сфері господарювання.

Об’єктом дисертаційного дослідження є суспільні відносини у сфері набуття, здійснення та захисту майнових прав інтелектуальної власності;

Предметом дисертаційного дослідження є правовий режим спільних майнових прав інтелектуальної власності у сфері господарювання.

Методи дослідження.

Дослідження проведено з використанням таких загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання: діалектичний, порівняльно-правовий, формально-юридичний, формально-логічний, конкретно-соціологічний, аналізу, синтезу, системного аналізу та інших. Із загальнонаукових методів використано діалектичний метод, за допомогою якого було досліджено поняття та зміст спільних майнових прав інтелектуальної власності у сфері господарювання, охарактеризовано способи та форми здійснення спільних майнових прав інтелектуальної власності, суб’єктів таких прав у сфері господарювання. Порівняльно-правовий метод було використано в процесі аналізу і співставлення правового регулювання відносин щодо майна та

майнових прав, в тому числі майнових прав інтелектуальної власності у праві країни Європейського Союзу з метою порівняння їх досвіду з вітчизняним з метою визначення особливостей, відмінностей та обґрунтування шляхів удосконалення національного законодавства у цій сфері. Формально-юридичний метод застосовувався для визначення стану законодавчого регулювання відносин, що стосуються правового режиму спільних майнових прав інтелектуальної власності в сфері господарювання; під час аналізу законодавчих норм, обґрунтування пропозицій щодо їх удосконалення. Конкретно-соціологічний метод використано в процесі дослідження практики набуття спільних майнових прав інтелектуальної власності у сфері господарювання, та загалом при аналізі нормативно-правових актів та судових рішень. Герменевтико-правовий метод застосовувався при тлумаченні правових норм, якими регулюються набуття, здійснення, захист спільних майнових прав інтелектуальної власності. Методи аналізу, синтезу, індукції, дедукції, узагальнення використовувалися на кожному етапі дослідження. Вони стали базовими для формулювання понять у цьому дослідженні. Методи системного та формально-логічного аналізу застосовувалися для класифікації досліджуваних понять, обґрунтування та формування висновків та пропозицій. Статистичний метод використано для дослідження правозастосовчої практики при здійсненні судового захисту спільних прав інтелектуальної власності, кількості судових справ в судах України.

Теоретична основа дисертаційного дослідження забезпечена напрацюваннями українських та іноземних учених. Так, дисертація виконана на основі праць таких вчених як: В. І. Андріяш, І. В. Атаманчук, О. О. Бакалінська, О. В. Басай, І. В. Бахновська, О. А. Беляневич, Т. І. Бегова, Д. Д. Коссе, В. В. Вірченко, М. Д. Гнатюк, С. Г. Гордієнко, Л. М. Дорошенко, І. Г. Запорожець, Б. П. Карнаух, А. В. Качур, І. Ф. Коваль, В. К. Колпаков, О. О. Кот, О. А. Котляр, О. В. Кохановська, І. В. Кривошеїна, О. В. Легка, Є. О. Мічурін, К. В. Оверковський, О. А. Підпригора, С. О. Пермінова, Н. Г. Печерова, М. Ю. Потоцький, О. О. Рубан, Л. Д. Руденко, В. О. Семків, А. С. Сліпченко, А. С.

Славко, Т. І. Сухоребра, І. В. Спасибо-Фатєєва, О. О. Тверезенко, Л. Я. Турчин, О. І. Харитонова, Р. С. Шандра, С. І. Шимон, В. С. Щербина, О. А. Яковлєв, І. Є Якубівський, Н. Є. Яркіна та ін.

Емпіричну основу дослідження склали законодавство України, законодавство зарубіжних країн, міжнародно-правові акти, акти ЄС, матеріали судової практики, статистичні дані.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в дисертації вперше у вітчизняній юридичній науці запропоновано наукове дослідження теоретичних і практичних проблем правового режиму спільних майнових прав інтелектуальної власності у сфері господарювання, що спрямовано на удосконалення правового регулювання у цій сфері.

Наукова новизна одержаних у дисертації результатів конкретизується в наступних основних положеннях, висновках та пропозиціях:

вперше:

обґрунтовано, що правовий режим спільних майнових прав інтелектуальної власності слід розуміти як сукупність юридичних засобів (дозволів, заборон, обмежень, зобов'язань), які визначають порядок і особливості правового регулювання відносин щодо набуття, здійснення, припинення і захисту майнових прав інтелектуальної власності, що належать декільком особам спільно; такі юридичні засоби встановлюються нормами законодавства (нормативно-правове регулювання) та/або положеннями договорів (локальне регулювання);

обґрунтовано, що спільність майнових прав інтелектуальної власності означає наділення рівними за обсягом та змістом повноваженнями щодо певного об'єкта інтелектуальної власності декількох суб'єктів (правовласників);

запропоновано законодавчу модель врегулювання спільних майнових прав інтелектуальної власності з обґрунтуванням доцільності закріплення в ЦК України поняття спільних майнових прав інтелектуальної власності, особливостей їх набуття, здійснення, захисту, а в спеціальних законах –

особливостей щодо спільних майнових прав на окремі об'єкти інтелектуальної власності;

запропоновано передбачати у корпоративному договорі товариства з обмеженою або додатковою відповідальністю можливість повернення майнових прав інтелектуальної власності учаснику у разі виходу з товариства, який передав їх до статутного капіталу товариства; у разі відсутності такої домовленості у договорі – за рішенням суду; у разі внесення прав до простого товариства – безумовне їх повернення учаснику при виході з товариства, якщо він є автором об'єкта інтелектуальної власності, майнові права на який були вкладом; якщо вкладник є їх вторинним правовласником – за рішенням суду; у разі внесення прав до повного товариства – за згодою учасників товариства;

удосконалено:

положення щодо правової природи майнових прав інтелектуальної власності з уточненням, що «виключність» має розумітися як характеризуюча ознака майнових прав і означає конкретну суб'єктну приналежність таких прав, а не позначення окремого виду майнових прав;

положення щодо природи майнових прав з віднесенням до категорії майна не лише речових прав, а й майнових прав інтелектуальної власності;

законодавчу термінологію щодо позначення майнових прав інтелектуальної власності в законодавстві з обґрунтуванням доцільності вживати термін «виключне право» стосовно всіх правомочностей майнових прав інтелектуальної власності правовласника, а терміну «право на використання» – для інших осіб, які на законних підставах використовують об'єкт інтелектуальної власності;

положення щодо правового режиму спільних майнових прав інтелектуальної власності з обґрунтуванням, що такий режим є відмінним від правового режиму спільної власності на речі;

положення щодо правового режиму майнових прав інтелектуальної власності на службові об'єкти інтелектуальної власності шляхом заміни загального правила про спільну належність таких прав роботодавцю та

працівнику на правило про належність майнових прав роботодавцю; щодо правового режиму майнових прав інтелектуальної власності на об'єкти, створені на замовлення – шляхом заміни загального правила про спільну належність таких прав замовнику та автору (винахіднику) на правило про належність майнових прав замовнику;

положення щодо врегулювання відносин між співвласниками з пропозицією закріпити в законодавстві окремий вид договору «договір про здійснення спільних прав»;

положення, що право інтелектуальної власності, яке належить кільком особам спільно, може здійснюватися між ними на основі договору про спільне здійснення прав, а у разі відсутності такого договору – майнові права інтелектуальної власності, які належить кільком особам, здійснюються спільно за взаємною згодою; обсяг прав є рівним, якщо інше не передбачено договором між ними;

порядок відчуження спільних прав з обґрунтуванням доцільності закріплення переважного права придбання майнових прав інтелектуальної власності іншим співвласником; визначено порядок реалізації цього права;

положення щодо майнових прав на торговельну марку, набутих одним з подружжя під час шлюбу, з обґрунтуванням, що на такі права не має поширюватися режим спільної сумісної власності подружжя; інтереси іншого з подружжя мають бути захищені шляхом грошової виплати у виді частки від вартості цих прав та/або доходів, отриманих внаслідок підприємницької діяльності за період перебування у шлюбі; після розірвання шлюбу доходи, отримані підприємцем від використання торговельної марки, мають вважатись особистим майном правовласника і виділення з них частки для виплати колишньому подружжю не проводиться;

положення щодо правового режиму майнових прав інтелектуальної власності, набутих під час шлюбу, з обґрунтуванням доцільності закріплення в Сімейному кодексі України окремого розділу «Правовий режим майнових прав інтелектуальної власності», який має містити норми, щодо спільних майнових

прав на об'єкт інтелектуальної власності, та визначати правила реалізації таких прав у випадках, коли режим спільної сумісної власності не може бути встановлений, регулювати питання набуття, реалізації, поділу цих прав. Запропоновано передбачити врегулювання правовідносин з приводу торговельної марки між подружжям шляхом надання права другому з подружжя на частину доходів, одержаних під час шлюбу від реалізації майнових прав на торговельну марку, та/або на частину вартості прав, у разі передання прав на торговельну марку;

дістали подальшого розвитку положення щодо:

визначення поняття майнових прав інтелектуальної власності суб'єкта господарювання з конкретизацією, що це суб'єктивні права суб'єкта господарювання, які виражаються у правомочностях використання об'єкта інтелектуальної власності та розпорядження правом на цей об'єкт з метою отримання прибутку та/або інших економічних, соціальних результатів; право на захист майнових прав інтелектуальної власності є окремим суб'єктивним правом;

законодавчої основи правового режиму спільних майнових прав інтелектуальної власності сфері із виокремленням наступних етапів її розвитку:

перший етап – від проголошення незалежності України у 1991 році до 2004 року – до моменту набуття чинності ЦК України та ГК України – початок становлення національного законодавства, в тому числі в сфері інтелектуальної власності, який характеризується поступовим рухом від положень радянських норм до створення нових окремих національних законів; на цьому етапі для сфери майнових прав інтелектуальної власності формується правовий режим цих прав для умов ринкової економіки;

другий етап – період дії ЦК України та ГК України до втрати чинності ГК України – 2004 – 2025 роки – системне врегулювання відносин інтелектуальної власності, вдосконалення спеціальних законів з метою забезпечення можливості виходу національних виробників на міжнародний ринок,

гармонізація національної нормативної бази в євроінтеграційному руслі, приведення у відповідність національних законів до вимог СОТ та Угоди ТРІПС, активне приєднання до міжнародних угод і договорів, які стали частиною національного законодавства;

третій етап, новітній, який розпочався у 2025 році і пов'язаний із втратою чинності ГК України, продовженням євроінтеграційного удосконалення законів та розробкою проекту оновленого ЦК України;

підстав набуття спільних майнових прав інтелектуальної власності за участі суб'єкта господарювання з обґрунтуванням, що коло таких підстав є вужчим у порівнянні з підставами набуття майнових прав фізичними особами. Суб'єкт господарювання, який є юридичною особою, набуває майнові права інтелектуальної власності переважно на вторинних підставах (правочини); а фізична особа-підприємець – також на первинних підставах (набуття учасниками простого товариства під час колективного створення об'єкта інтелектуальної власності в межах діяльності простого товариства, спільне подання заявки на отримання патенту/свідоцтва на винахід, корисну модель, промисловий зразок, створення об'єкта інтелектуальної власності);

підстав набуття майнових прав суб'єктами господарювання з віднесенням до них таких юридичних фактів: набуття спільних майнових прав учасниками простого товариства під час колективного створення об'єкта інтелектуальної власності в межах діяльності простого товариства; спільне подання заявки на отримання патенту/свідоцтва на винахід, корисну модель, промисловий зразок; спадкування майнових прав інтелектуальної власності;

співвідношення поняття «здійснення майнових прав інтелектуальної власності суб'єктом господарювання» та «введення майнових прав інтелектуальної власності» з конкретизацією, що вони співвідносяться як ціле і частина відповідно;

захисту спільних майнових прав інтелектуальної власності з обґрунтуванням доцільності закріплення в законодавстві наступного положення: «Якщо право інтелектуальної власності належить кільком особам

спільно, то будь-яка з цих осіб може звернутися до суду за захистом свого права незалежно від інших осіб, яким таке право належить»;

доведення розміру збитків та компенсації при позові декількох співвласників (співпозивачів) з конкретизацією, що у разі позову декількох співвласників права про стягнення збитків їх розмір визначається як сума частин збитків кожного із співвласників права, що разом складає ціле; при стягненні компенсації при позові декількох осіб-співвласників права із вимогою стягнути загальну суму компенсації – що така сума є диференційованою, порівняно з формулою збитків, і складається не з конкретних елементів, а допускає узагальнений приблизний розрахунок суми, яка є справедливою та адекватною для відновлення порушеного права;

реалізації права на захист спільних прав майнових прав інтелектуальної власності з обґрунтуванням, що суб'єкти спільних мають безумовне право на звернення до суду за захистом таких прав (за позовом одного або декількох співвласників майнових прав інтелектуальної власності) і дозволів від інших суб'єктів спільних прав для такого звернення не потрібно.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження виконане здобувачем особисто. Результати роботи – сформульовані висновки, положення і рекомендації обґрунтовані на основі особистих досліджень автора. Для аргументації положень роботи використовувались праці інших вчених, дослідників, аспірантів, інформація з відкритих джерел в мережі Інтернет, на які зроблено посилання.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що висновки та рекомендації, зазначені у цій роботі можуть бути використані:

– у науково-дослідницькій сфері – як основа для подальших наукових досліджень у цій темі;

– у нормотворчій діяльності – для впровадження змін законодавства, які віднайшли своє теоретичне обґрунтування (розроблено проєкт Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спільних майнових прав інтелектуальної власності») – Додаток В;

– в освітньому процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Цивільне право», «Цивільний процес», при викладанні курсів «Право інтелектуальної власності», «Господарське права», при підготовці підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій у зазначених навчальних дисциплінах;

– у практичній діяльності суб'єктів господарювання (розроблений проект Договору про здійснення спільних майнових прав інтелектуальної власності буде використаний у діяльності ПП «АБРИС») – Додаток А.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження доповідалися та обговорювалися на: Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Весняні юридичні читання – 2022» Сучасні проблеми законодавства, практики його застосування та юридичної науки (м. Вінниця, 28 квітня 2022 року), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Осінні юридичні читання – 2023» Сучасні проблеми законодавства, практики його застосування та юридичної науки (м. Вінниця, 23 листопада 2023 року), Круглому столі Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (м. Харків, 30 травня 2025 року), Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми юридичної науки та практики у воєнний період» (м. Рівне, 10 жовтня 2025 року).

Публікації. За темою дисертації опубліковано чотири наукові статті у фахових наукових виданнях України, перелік яких затверджений у встановленому порядку, а також чотири тези доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації обумовлена метою, завданнями і предметом дослідження та складається із вступу, двох розділів, семи підрозділів, висновків. Загальний обсяг дисертації складає 254 сторінки. Робота містить список використаних джерел із 226 найменувань та додатки.

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ СПІЛЬНИХ МАЙНОВИХ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ

1.1. Поняття та правова природа майнових прав інтелектуальної власності у сфері господарювання

Сучасне життя наповнене високими технологіями, які наразі сягають вражаючих висот у різних сферах життя. А в перспективі – людство ставить за мету досягнення ще унікальніших результатів – розширення діяльності з виходом у космічний простір, занурення у світ елементарних частинок, удосконалення ІТ-розробок. Будь-який науковий прорив забезпечується інтелектом окремих авторів або їх колективу. У подальшому отримана інформація віднаходить своє втілення в конкретних матеріальних або абстрактних об'єктах. Праці авторів у культурній сфері, у природничих та гуманітарних науках має надаватися належна увага. А результати у вигляді інтелектуального продукту повинні бути належним чином оцінені та захищені, адже вони несуть у собі блага і для творця, і для суспільства загалом.

При залученні інтелектуальної власності у підприємницьку діяльність суб'єкти бізнесу отримують перевагу порівняно з тими, хто цього не робить. Інтелектуальна власність у виробництві є фактором, що підвищує конкурентоспроможність, адже саме завдяки їй досягається висока унікальність товарів та послуг. Наприклад, маючи патенти є можливість з вигодою для господарюючого суб'єкта укласти ліцензійні договори; внесення майнових прав інтелектуальної власності до статутного капіталу товариства зміцнює майнову основу тощо; торговельна марка, якій надано належний захист, сприяє авторитетності виробника, зміцнює довіру до продукції та послуг.

Результати інтелектуальної діяльності є продуктом діяльності людського розуму, а тому мають свою особливу природу. Все, що створене людиною, спочатку було ідеєю, яка потім втілилася в життя. Цінність людських

інтелектуальних здібностей була зрозумілою одразу. А можливість отримувати блага – як матеріальні так і духовні результати інтелектуальної діяльності – зумовила потребу віднайти способи фіксації, тобто втілення в матеріальній формі; отримати захист інтелектуального продукту від посягань тих осіб, які до його створення не причетні. Особливість інтелектуальної власності полягає також в тому, що не будь-яка особа здатна її продукувати, адже це залежить від вродженого таланту, здібностей, що криються в індивідуальних можливостях людського мозку. Нематеріальна властивість творіння винахідника, автора ставить їх у більш хитке становище порівняно з власниками матеріальних об'єктів, оскільки над інтелектуальною власністю не можливо встановити фізичне панування, яке є природним для речових об'єктів.

Відповідно до Конвенції, підписаної у Стокгольмі в 1967 році [3], якою було засновано Всесвітню організацію інтелектуальної власності (ВОІВ), до інтелектуальної власності належать: літературні, художні та наукові твори; виконавська діяльність артистів, звукозапис, радіо- і телевізійні передачі; винаходи в усіх сферах людської діяльності; наукові відкриття; промислові зразки; товарні знаки, знаки обслуговування, фірмові найменування і комерційні позначення; захист від недобросовісної конкуренції; усі інші права, що належать до інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній і художній сферах.

Поняття інтелектуальної власності застосовується в Конституції України [4]. Так, термін інтелектуальна власність вживається у ст. 54 Основного закону, якою громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. А у ст. 41 Конституції України закріплено право володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності.

Глава 15 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [5] відносить результати інтелектуальної, творчої діяльності до нематеріальних благ. Зміст

права інтелектуальної власності через майнові та немайнові права розкривається у статті 418 ЦК України, якою визначено, що право інтелектуальної власності – це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об’єкт права інтелектуальної власності, визначений цим Кодексом та іншим законом; право інтелектуальної власності становлять особисті немайнові права інтелектуальної власності та (або) майнові права інтелектуальної власності, зміст яких щодо певних об’єктів права інтелектуальної власності визначається цим Кодексом та іншим законом.

Таким чином, за змістом законодавства, право інтелектуальної власності конкретної особи розкривається через сукупність двох видів права – немайнових або майнових, або їх сукупності. Це може бути право особи на результат своєї діяльності або на результат такої діяльності іншої особи, який набутий на відповідній правовій підставі. Право інтелектуальної власності нерозривно пов’язане з певним суб’єктом і не може існувати безвідносно до фізичної або юридичної особи.

В. Андріяш цілком обґрунтовано наголошує, що інтелектуальну власність доцільно розглядати дотримуючись комплексного підходу, враховуючи правову, економічну, філософську, управлінську точки зору щодо розробки та використання результатів інтелектуальної власності. Науковиця визначає поняття інтелектуальної власності як певне ставлення правовласника до отриманих результатів інтелектуальної діяльності, в тому числі до засобів індивідуалізації, що наділене абсолютним характером, змістом якого виступає набір правочинів залежно від властивостей об’єкту та забезпечує відповідний та належний доступ й абсолютний захист, у чітко встановлених на законодавчому рівні правових меж [6, с. 1011].

С.Г. Гордієнко надає таке визначення поняттю інтелектуальна власність: «це матеріалізовані, чи нематеріальні нові знання, які належить юридичній чи фізичній особі» [7]. В.В. Вірченко розглядає інтелектуальну власність як систему відносин між членами суспільства щодо привласнення-відчуження нематеріальних активів і результатів інтелектуального виробництва [8, с. 37-

38]. І.Г. Запорожець стверджує, що інтелектуальну власність слід розглядати як умовне поняття, що використовується для позначення сукупності виключних прав на результати інтелектуальної діяльності, а також прирівняних до них засобів індивідуалізації учасників правовідносин [9, с. 10].

Як бачимо, науковці характеризують інтелектуальну власність по-різному: як знання, сукупність прав, відносини, ставлення тощо. При цьому однозначно можна констатувати, що всі відносять інтелектуальну власність до категорії економічно значущої, що несе в собі користь для особи, якій вони належать. Економічна складова зосереджена в майнових правах інтелектуальної власності, позаяк немайнові права захищають здебільшого моральну та духовну сферу.

До майнових прав інтелектуальної власності законодавець відносить: право на використання об'єкта права інтелектуальної власності; виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності; виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, в тому числі забороняти таке використання; інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законами (ст. 424 ЦК України). Зміст цієї статті є загальним щодо усіх об'єктів інтелектуальної власності. У ЦК України ст. 440 передбачає перелік майнових прав на твір, ст. 452 – на об'єкти суміжних прав, ст. 464 – на винахід, корисну модель, промисловий зразок, ст. 474 – на компонування напівпровідникового виробу, ст. 487 – на сорт рослин, породу тварин, засвідчені патентом, ст. 490 – на комерційне найменування, ст. 495 – на торговельну марку, ст. 506 – на комерційну таємницю. В усіх статтях у межах загального переліку майнових прав наводяться особливості цих прав стосовно об'єктів, зокрема, комерційного найменування, географічного зазначення. Крім того, зазначається про невичерпність переліку прав. Разом з тим, не встановлено майнових прав на наукове відкриття (глава 38 ЦК України), чітко не окреслені майнові права на раціоналізаторську пропозицію (глава 41 ЦК України).

Для визначення поняття майнових прав інтелектуальної власності важливо розпочати з дослідження правової природи цих майнових прав.

Поняття «правова природа» або «юридична природа» в юридичній науці досліджується багатьма вченими як загальнотеоретичного напрямку, так і галузевих наук. Так, В. Колпаков зауважує, що «більшості дефініцій правової природи, котрі пропонуються в науці, як правило, бракує формально-логічної стрункості, яка забезпечується онтологічно точним відображенням ознак явища у гносеологічному вимірі». Вчений слушно пояснює це тим, що поєднання слів «правова» і «природа» сприймається як даність у значенні «вийшов з права», а таке розуміння сутності поняття «правова природа» робить сумнівною адекватність його використання у науковому обігу [10, с. 25].

С.С. Скворцов зазначає, що «під юридичною природою звичайно розуміється сукупність специфічних ознак, що дозволяють відокремити відповідне правове явище» [11, с. 61].

Є.О. Мічурін вважає, що під природою правового явища вважають розуміння його сутності, у тому числі властивості, що йому притаманні, віднесення до окремих правових інститутів, співвідношення з іншими правовими категоріями тощо [12, с. 83].

В. Колпаков доходить висновку, що правова природа – це критерій (або засіб) юридичної ідентифікації. Встановлення правової природи починається з виявлення ознак явища, які дають підстави вважати його правовим. Дослідити і встановити правову природу означає дослідити і встановити приналежність явища до елементів системи права [10, с. 26].

Порядок застосування поняття «правова природа» в наукових дослідженнях свідчить, що науковці здебільшого вживають це поняття маючи на увазі правові характеристики явища, зокрема, поняття, види, властивості (ознаки) у співставленні з існуючими поряд іншими явищами, категоріями, інститутами. Таким чином, можна зазначити, що розкриття цього поняття стосовно конкретного правового явища – в нашому випадку майнових прав інтелектуальної власності, передбачає аналіз майнових прав інтелектуальної

власності з точки зору їх належності до певної частини системи права і співвідношення з іншими суміжними явищами цієї частини. Вирішення поставлених завдань вимагає звернення до поняття правовідносин інтелектуальної власності, в межах яких і виникають майнові права інтелектуальної власності.

У структурі правовідносин інтелектуальної власності майнові права інтелектуальної власності є складовою змісту правовідносин поряд з їх об'єктом і суб'єктами. При цьому, як слушно вказує І. Коваль, А. Качур «майнові права інтелектуальної власності у сфері господарювання можуть застосовуватися як суб'єктивне право та як об'єкт правовідносин. Об'єктом правовідношення воно стає у разі реалізації розпоряджувальної правомочності правовласника. Суб'єктивне майнове право одночасно виконує дві функції: є мірою можливої поведінки щодо об'єкта інтелектуальної власності (дає певні можливості для підприємства), а також є самостійним об'єктом – видом майна підприємства» [13, с. 109]. Тому, у разі передання майнового права на об'єкт інтелектуальної власності воно стає вже об'єктом правовідношення. Тож однією з характерних властивостей майнових прав інтелектуальної власності є здатність перетворюватись з суб'єктивного права на об'єкт права. Така змінюваність природи майнових прав інтелектуальної власності потребує врахування при визначенні їх ознак.

У науці при визначенні природи прав інтелектуальної власності найбільшого поширення набули такі концепції: 1) пропріетарна концепція, згідно з якою майнові права інтелектуальної власності відносять до речових; 2) концепція виключних прав, яка ґрунтується на ідеї прав інтелектуальної власності як суб'єктивних прав автора, що дають йому можливість використовувати результат інтелектуальної діяльності; 3) теорія прав інтелектуальної власності, що виходить із віднесення прав інтелектуальної власності до прав особливого роду, які перебувають поза межами класичного поділу цивільних прав [14, с. 42-43].

О.А. Підпригора притримується пропрієтарної теорії права інтелектуальної власності, розглядаючи її як сукупність правомочностей володіння, користування та розпорядження [15, с. 407].

Т. Васильців, В. Апопій В. В., Р. Лупак, О.Ільчук зазначають: «... автор має сукупність особистих немайнових (моральних) прав, що не можуть відчужуватися від їхнього власника в силу їхньої природи, та майнових прав. Якщо майнове (економічне право) на результат творчої праці може бути віддільним від творця (переданим іншій особі в обмежене чи необмежене користування), то моральне (немайнове) право автора невіддільне від творця і не може бути передано іншій особі. Таким чином, право інтелектуальної власності є сумою тріади майнових прав (права володіти, права користуватися, права розпоряджатися) та немайнових прав (право на авторство, право на недоторканість твору тощо)» [16, с. 10].

О. Харитонова надає таке визначення майнових прав інтелектуальної власності: «це суб'єктивні права учасників правовідносин, що виникають у результаті інтелектуальної, творчої діяльності, які пов'язані з володінням, користуванням, розпорядженням, а також з тими матеріальними вимогами, які виникають з приводу розподілу цього майна і обміну; майнові права у правовідносинах інтелектуальної власності можуть бути як абсолютним (виключним) правом творця або інших осіб на об'єкт права інтелектуальної власності, так і мати зобов'язальний характер у правовідносинах, пов'язаних з передачею цих прав від автора до іншої особи» [17, с. 10].

З указанного слідує, що поряд із пропрієтарною теорією існує більш гнучкий підхід. Так, науковці характеризують суть цих прав характерним зв'язком із суб'єктом-творцем або суб'єктом-отримувачем таких прав, у зв'язку з чим з'являється поняття виключних прав, як інструмент для розуміння природи майнових прав інтелектуальної власності, їх логічного відокремлення від речового права, уникнення безпідставного автоматичного злиття двох різних за своєю природою об'єктів прав – інтелектуальних та речових.

Питання правомочностей використання та розпорядження частіше згадуються у працях науковців не зазнаючи критики щодо можливості їх віднесення до майнових прав інтелектуальної власності на відміну від правомочності володіння. Натомість правомочність володіння зазнає критики з позиції неможливості бути застосованою до об'єктів інтелектуальної власності. Так, на слушну думку І. Якубівського, при визначенні природи майнових прав інтелектуальної власності застосування пропрієтарної моделі передбачає визначення змісту майнових прав інтелектуальної власності через тріаду правомочностей власника, однак подібне трактування сутності прав на результати творчої діяльності не враховує нематеріальний характер об'єктів права інтелектуальної власності, і, як наслідок, практичну неможливість застосування до відносин щодо таких об'єктів якщо не всіх, то принаймні більшості норм інституту права власності [18, с. 232]. Автор зазначає, що якщо повністю притримуватися теорії виключних прав, то доведеться відмовитися від терміну «право інтелектуальної власності», замінивши його іншим («інтелектуальні права», «виключні права» тощо). Тому оптимальним бачиться компромісний варіант, при якому юридична природа та зміст майнових прав інтелектуальної власності базуватиметься на теорії виключних прав, проте буде збережено сам термін «право інтелектуальної власності» [18, с. 233].

Стаття 177 ЦК України відносить, зокрема, майнові права до об'єктів цивільних прав. Крім того, згідно проекту Закону України «Про внесення змін до Цивільного кодексу України у зв'язку із оновленням (рекодифікацією) положень книги першої» [19] пропонується розширити ст. 177 ЦК України щодо видів об'єктів цивільних прав та включити в перелік, зокрема, інформаційні ресурси, продукти, системи, цифровий контент, корпоративні права, які стали обороноздатними. Тобто чітко прослідковується, що йдеться, зокрема, і про об'єкти інтелектуальної, творчої діяльності, і про майнові права інтелектуальної власності.

Як вже зазначалось вище, перелік майнових прав інтелектуальної власності закріплений в ст. 424 ЦК України. У спеціальних законах, якими

врегульовано відносини щодо конкретних об'єктів або групи об'єктів інтелектуальної власності, зазначені права визначені з певними особливостями. Так, в ч. 1 ст. 12 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [20] передбачено майнові права використовувати твір будь-яким способом (способами), а також виключне право дозволяти або забороняти використання твору іншими особами. При цьому до способів використання віднесено відтворення, розповсюдження, імпорт, переклад, переробка, публічні виконання, показ, демонстрування; перелік таких способів не є вичерпним.

Вбачається, що в ЦК України суть поняття майнових прав інтелектуальної власності розкривається через суб'єктивні правомочності по відношенню до об'єкта права інтелектуальної власності, й кожна з правомочностей фактично вказує на окремий вид майнових прав.

В. Микитин доходить висновку, що майновими правами суб'єкта права інтелектуальної власності слід визнати ті суб'єктивні права, які породжують для даного суб'єкта певний майновий інтерес; майнові права об'єкта права інтелектуальної власності – це суб'єктивні права учасників правовідносин на результати інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній, художній та інших сферах; майнові права можуть виникати з дій та інших юридичних фактів, передбачених цивільним законодавством, які пов'язані з володінням, користуванням і розпорядженням майном, майновими правами [21, с. 59].

Із указаного слідує, що прихильниками пропрієтарної теорії майнові права інтелектуальної власності розглядаються як тріада правомочностей, що притаманні класичному праву власності. З іншої сторони, прихильники теорії виключних прав розглядають їх лише як комплекс прав використання та розпорядження. Фактично відмінність зводиться до того, що тріада правомочностей у першому випадку вміщує володіння, а в другому – замінюється поняттям виключності. У цьому зв'язку логічним видається, що панування як суть правомочності володіння практично не може бути реалізована до об'єктів майнових прав інтелектуальної власності. Виключність,

як характеризує ознака прав, не є безумовною та безвідносною, адже можливість передання цих прав вказує на абсолютну їх приналежність лише в межах певного часу у взаємозв'язку з конкретним носієм, який є змінюваним. Фактично поняття володіння та виключності вживаються в обох теоріях для позначення одного й того ж: кому в певний момент часу належать майнові права і хто є особою-монополістом, уповноваженою вирішувати долю прав щодо їх подальшого використання та розпорядження ними. Пропріетарна теорія є більш раціональною для розуміння суті прав на матеріальний об'єкт інтелектуальної власності – тобто фізичне тіло, в якому втілено інтелектуальну власність. Якщо її застосовувати до майнових прав інтелектуальної власності, які тілесного вираження не дістають, то вона потребує термінологічних доопрацювань в частині уточнення правомочності володіння щодо них. Й у цьому контексті доречним буде застосовувати поняття «виключної приналежності» до суб'єкта-носія цих прав. Тому виключність має сприйматися як характеризує ознака (означення, прикметник) права інтелектуальної власності, а не як окремий вид права.

На сьогодні існує поділ, згідно якого майнові права інтелектуальної власності можуть бути виключними та невиключними. Виключне право розглядають як абсолютне право на нематеріальний об'єкт. Тобто, це таке майнове право на об'єкт права інтелектуальної власності, яке належить лише одній особі, а для одержання можливості використовувати результат інтелектуальної, творчої діяльності потрібно звернутися за дозволом (ліцензією) до особи, яка володіє виключним правом дозволяти таке використання [22, с. 17].

О. Кохановська, співставляючи теорію пропріетарну з теорією виключних прав, звертає увагу на те, що остання у своїй основі була побудована на тому, що в самій природі виключного права знаходиться заборонна функція, яка дозволяє патентоволодільцю виключити третіх осіб із несанкціонованого використання запатентованого винаходу, і це право є факультативним. Отже,

виключне право дозволяє заборонити використання цього права будь-якій третій особі [23, с. 54].

А. Котляр стверджує, що ознаками виключного права є, по-перше, майновий характер, по-друге, належність усіх прав на твір тільки автору або його правонаступнику, по-третє, можливість передання цих прав іншому суб'єкту авторського права. Ще однією характерною ознакою виключного права є його обмеженість визначеним законодавством строком [24, с. 242]. І. Якубівський також переконаний, що виключність потрібно розглядати як окрему ознаку майнових прав інтелектуальної власності, поряд з їхнім абсолютним характером. Виключний характер майнових прав інтелектуальної власності означає, що можливість вчинення відповідних дій щодо результату інтелектуальної діяльності чи засобу індивідуалізації закріплюється виключно за цим конкретним суб'єктом, тоді як для всіх інших осіб законом передбачається заборона вчинення таких дій без дозволу вказаного вище суб'єкта [25, с. 7].

А. Качур відстоює позицію, що найбільш адекватною природі майнового права інтелектуальної власності є поняття «виключне право», яке складається із правомочностей: використання об'єкта інтелектуальної власності, розпорядження правом на об'єкт інтелектуальної власності, захисту права на об'єкт інтелектуальної власності у разі посягання на нього [26, с. 60].

К. Оверковський також погоджується з прибічниками теорії виключних прав й вважає, що розуміння правової природи й поняття майнових прав промислової власності розкривається через такі ознаки цих прав: нематеріальний характер, вартісний характер (здатність бути оціненими), можуть бути об'єктами господарського обороту, є відчужуваними, виключність (наявність у правовласника певної монополії); строковість та територіальна обмеженість [27, с. 69].

Вищезгадані позиції вчених демонструють, що поняття виключних прав виокремлюють в окрему категорію прав, яку також розглядають як вид майнових прав інтелектуальної власності. При цьому така категорія утворена

множинністю елементів, яку частина вчених виокремлює в самостійні види майнових прав інтелектуальної власності – використання, розпорядження, захисту, що частково корелюється з законодавчо визначеним підходом.

Щодо застосування терміну «виключні права», то у законодавстві прослідковується таке.

Стаття 440 ЦК України виключним визнає лише право дозволяти використання твору. Стаття 452 ЦК України до виключних прав також відносить право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта суміжних прав, у тому числі забороняти таке використання. Стаття 464 ЦК України містить вказівку на два виключних права – дозволяти та забороняти використання винаходу, корисної моделі, промислового зразка. Аналогічною до останніх двох є конструкція статей 474, 487, 495, 506 ЦК України щодо майнових прав інтелектуальної власності на компонування напівпровідникового виробу, на сорт рослин, породи тварин, засвідчені патентом, на торговельну марку, на комерційну таємницю. Щодо комерційного найменування (ст. 490 ЦК України) та географічного зазначення (ст. 503 ЦК України) про виключні права взагалі не зазначено, хоча законодавчо закріплено право дозволяти чи забороняти їх використання. Господарський кодекс України (далі – ГК України) [28] поняттям виключності прав щодо майнових прав не оперував. У частині 1 ст. 12 Закону України «Про авторське право та суміжні права» зазначено про те, що суб'єкт авторського права має право використовувати твір будь-яким способом (способами), а також виключне право дозволяти або забороняти використання твору іншими особами; у цій же статті вказано, що незалежно від відчуження зазначених у частині першій цієї статті майнових прав на твір автор має право на справедливую винагороду за відповідні способи використання твору, визначену цим Законом і Законом України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» [29]. Таке формулювання означає, що відчуженню підлягають усі майнові права, в тому числі виключні. У частині 2 статті 20 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки»

[30] йдеться, що власник промислового зразка має виключне право використовувати промисловий зразок за своїм розсудом. Власників промислового зразка може бути декілька (що вже вказує на невиключний характер права використання через множинність суб'єктів) й кожний із власників може використовувати промисловий зразок за своїм розсудом, але жоден з них не має права надавати дозвіл (видавати ліцензію) на використання промислового зразка та передавати майнові права на промисловий зразок іншій особі без згоди решти власників промислового зразка. Власник зареєстрованого промислового зразка має право забороняти іншим особам використовувати промисловий зразок без його дозволу (ч. 4 ст. 20). Отже, на противагу попередньому Закону, тут виключним правом є право використання, однак виключного характеру позбавлена правомочність забороняти використання промислового зразка. У цій нормі вбачається підхід законодавця, згідно якого виключним правом є право використання, яке може відноситись до декількох осіб, що за смыслом суперечить суті виключності як характеризуючої ознаки, якщо сприймати її насамперед як ознаку приналежності до єдиного суб'єкта. Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів та послуг» [31] відносить право власника свідоцтва забороняти використання торговельної марки до виключних прав (ч.ч. 5, 6 ст. 16), а також оперує множинним поняттям виключних прав, вказуючи на можливість їх передання повністю або щодо частини зазначених у свідоцтві товарів і послуг на підставі договору (ч. 7, ст. 16). Щодо права надавати дозвіл на використання, то закон не відносить його до виключних прав.

Отже, аналіз норм ЦК України і спеціальних законів у сфері охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності свідчить про відсутність єдиного підходу до розуміння виключності майнових прав інтелектуальної власності. З цього виникає питання щодо доцільності виокремлювати виключні права в структурі майнових прав інтелектуальної власності. Також слід звернути увагу, що непоодинокі дослідники повністю ототожнюють поняття майнових прав

інтелектуальної власності з виключними правами, а поруч з такими виділяють немайнові, підкреслюючи автономічну до них суть виключних прав.

Таким чином, суперечності між різними теоріями щодо природи прав інтелектуальної власності відобразилися на нормах закону. Спірною є можливість виділення виключних прав в окремий вид майнових прав. Чіткого розуміння суті виключних прав у нормах чинного законодавства не вбачається. Крім того, наявні неузгодженість у використанні відповідного терміну у законодавчих актах вказують на неповноту дослідження природи майнових прав інтелектуальної власності, відсутність розуміння суті поняття виключності, та непослідовність у введенні відповідного терміну до нормативно-правових актів, що поглибило проблему розуміння їх суті. Використання терміну «виключні» до майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності не містить достатнього змістовного наповнення, яке однозначно й чітко визначає певні характеристики відповідних прав, та не несе смислового наповнення для позначення правовідносин суб'єктів права, в тому числі й господарюючих.

Критичну думку про поділ майнових прав інтелектуальної власності на виключні і невиключні висловлюють І. Спасибо-Фатєєва [32, с. 61] та Л. Турчин, пояснюючи це тим, що категорія виключних прав зумовлена особливістю об'єктів права інтелектуальної власності, які є нематеріальними, й таким чином всі права (й особисті немайнові, і майнові), що стосуються таких об'єктів, є виключними [33, с. 194], з чим варто погодитися.

З огляду на різні підходи до розуміння поняття виключності, що широко застосовується при характеристиці майнових прав інтелектуальної власності, слід констатувати, що застосування такої ознаки до майнових прав інтелектуальної власності у законодавчій базі не є виправданим, та створює плутанину в термінах, утруднює розуміння власне виключності – чи-то як ознаки виду майнових прав інтелектуальної власності або ж їх окремого виду. Малоцільним вбачається настільки широке й хаотичне використання зазначеного поняття у законодавстві, й тим більше – виокремлення виключних

прав як окремого виду. Через відсутність належного обґрунтування існуючого на сьогодні розуміння поняття виключних прав проблематика цього питання може бути усунута шляхом упорядкування посилань на виключність того чи іншого права в законодавчих нормах та часткового виключення поняття «виключності» із законів та кодексу шляхом доопрацювання юридичної техніки в частині однакових формулювань у взаємозв'язку з послідовним мовним, логічним, системним тлумаченнями. У зв'язку з цим термінологія спеціальних законів має бути приведена у відповідність до термінології ЦК України, де вказано про «виключне право дозволяти...» та «виключне право перешкоджати...». При цьому «виключність» має розумітися як характеризуюча ознака права і означає конкретну суб'єктну приналежність, а не як окремий вид майнового права. Тому у спеціальних законах доцільно використовувати терміни таким чином: «виключне право використання», «виключне право дозволяти», «виключне право перешкоджати», «виключне право забороняти» (що є вужчим поняттям по відношенню до поняття «перешкоджати», однак також наділяє відповідною правомочністю, хоча й не такою змістовною як «перешкоджати»). Поряд з такими термінами, терміни «право використання», «право дозволяти», «право перешкоджати», «право забороняти» слід пов'язувати з особою, до якої ознака виключності не відноситься (наприклад при використанні майнових прав на підставі ліцензійного договору). Вказівка на виключність має застосовуватися з метою розмежування правовласників, які наділені правом дозволяти використання майнових прав інтелектуальної власності, й тих, хто такого права не має.

У питанні видів майнових прав слід звернутися до змісту статті 424 ЦК України, про яку зазначено вище. Загалом таке теоретичне питання як поділ майнових прав інтелектуальної власності на види недостатньо досліджене на даному етапі. А тому, слід звернути увагу на підхід щодо розподілу тих чи інших прав на певні види.

Майнові права прийнято класифікувати залежно від способів використання того чи іншого інтелектуального продукту. Авторіві твору надані майнові

права на опублікування, відтворення, публічне сповіщення, переклад, розповсюдження твору тощо. Стосовно винаходів і корисних моделей передбачені майнові права на виготовлення продукту із застосуванням запатентованого винаходу (корисної моделі), на застосування такого продукту, його продаж, імпорт, а також на застосування запатентованого процесу [34, с. 17].

С.І. Шимон поділяє майнові права інтелектуальної власності на дві групи:

- а) відчужувані: 1) право на використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- б) невідчужувані: 1) виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності; 2) виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, в тому числі забороняти таке використання; 3) права, що впливають з реєстрації кваліфікованого зазначення походження товару та/або права на його використання; 4) право використання комерційного найменування; 5) право попереднього використання технологічного (технічного) вирішення (винаходу, корисної моделі); 6) право слідування щодо творів образотворчого мистецтва; 7) право доступу щодо творів образотворчого мистецтва [35, с. 208-209].

Як бачимо, вказаний поділ проведений через аналіз можливої поведінки суб'єкта прав по відношенню до майнового права інтелектуальної власності. Науковиця також підсумовує: «з-посеред всіх видів майнових прав інтелектуальної власності, які визначені в законі, головним є право використання об'єкта, на якому ґрунтуються інші майнові права, які за змістом не можуть мати самостійного значення і набувати рис оборотоздатних об'єктів. Тому об'єктом цивільних правовідносин може бути виключно право використання об'єкта інтелектуальної власності» [35, с. 208-209].

Щодо права перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, то доречною є позиція І. Якубівського, згідно якої передбачений у ст. 424 ЦК України «негативний складник» (виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, у тому числі забороняти таке використання) насправді становить

вимогу, спрямовану на захист зазначених прав та не є елементом змісту майнових прав інтелектуальної власності [36, с. 68]. Така думка є слушною, оскільки зазначене право передбачає можливість протидіяти порушенню та означає право на захист. Вказівка на таке право в ст. 424 ЦК України є зайвою, оскільки право на захист свого будь-якого права, в тому числі й майнових прав інтелектуальної власності, має кожна особа згідно ст. 15 ЦК України. Тобто право на захист є окремим суб'єктивним правом особи. А от виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності відображає можливість суб'єкта прав вчиняти певні дії щодо нього з метою передання іншій особі, тобто є правом розпорядження. Таким чином, увесь спектр майнових прав інтелектуальної власності фактично розкривається через правомочності використання і розпорядження ними. У ст. 424 ЦК України є вказівка на інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом. Тобто перелік майнових прав інтелектуальної власності, згідно змісту такої статті, є невичерпним, вказує на інші права, формуючи таким чином відкриту множину, до якої входять правомочності, що в ЦК України не вказані. Однак з аналізу змісту ЦК України та спеціальних законів слідує, що про інші правомочності по відношенню до майнових прав інтелектуальної власності окрім використання та розпорядження, у них не зазначено. Тому доходимо висновку, що інших правомочностей крім використання та розпорядження, через які розкривається суть майнових прав інтелектуальної власності, немає. Наразі множина правомочностей таких прав фактично складається з двох вказаних елементів.

І. Бахновська, В. Сухоребра стверджують, що майнові права суб'єкта права інтелектуальної власності – це суб'єктивні права учасників правовідносин, що виникають у результаті інтелектуальної, творчої діяльності, які пов'язані з володінням, користуванням і розпорядженням майном, а також із тими матеріальними вимогами, що виникають із приводу розподілу цього майна й обміну [37, с. 47]. У такому формулюванні чітко прослідковується домінування

пропрієтарної теорії, і з ним важко погодитися через неврахування виключності як ознаки приналежності майнових прав до конкретного суб'єкта таких прав.

В. Микитин відзначає, що майновими правами суб'єкта права інтелектуальної власності слід визнати ті суб'єктивні права, які породжують для даного суб'єкта певний інтерес. Вони можуть виникати з дій та інших юридичних фактів, передбачених цивільним законодавством, які пов'язані з володінням, користуванням та розпорядженням майном, майновими правами [21, с. 60]. Науковець, даючи таке узагальнення, не згадує власне про інтелектуальну власність, що є суттєвим недоліком, адже майнові права інтелектуальної власності, з яких би дій чи фактів не впливали, незалежно від ступеню майнового інтересу є наслідком інтелектуальної діяльності. Тому з його визначенням погодитися важко.

Отже, законодавство не надає визначення майнових прав інтелектуальної власності, а розкриває його через перелік вужчих прав, вказуючи на дії, що можуть вчинятися щодо об'єкта. Науковці розкривають поняття через правомочності, що відображають зміст ст. 424 ЦК України. Проте повноти такі означення не досягають. З урахуванням вищезазначеного загальне поняття майнових прав інтелектуальної власності можна розглядати як суб'єктивні права особи щодо об'єкта інтелектуальної власності, які виражаються у правомочностях використання об'єкта інтелектуальної власності та розпорядження правами на цей об'єкт.

З проведеного аналізу слідує, що за своєю правовою природою майнові права інтелектуальної власності мають виключний характер. При цьому «виключність» має розумітися як характеризуюча ознака (означення, прикметник) майнових прав і означає конкретну суб'єктну приналежність права, а не як окремий вид майнового права. Тому у цьому контексті доречним буде застосовувати поняття «виключної приналежності» до суб'єкта-носія цих прав.

Зазначені положення щодо визначення майнових прав інтелектуальної власності і їх правової природи мають загальний характер безвідносно до сфери

їх застосування, що передбачає їх повноцінне застосування і для сфери господарювання.

1.2. Майнові права інтелектуальної власності у складі майна у сфері господарювання

Сучасні економічні системи світу набирають стрімкого розвитку, зокрема, й через широке поширення й використання об'єктів інтелектуальної власності з метою створення і реалізації інновацій. Так, власне виробництво, ведення підприємницької діяльності та співпраця фізичних осіб з суб'єктами господарювання створює можливості отримати прибуток від реалізації прав на об'єкти інтелектуальної власності. Це може бути використання об'єкта інтелектуальної власності особою-творцем у власному виробництві або одержаних від інших осіб майнових прав інтелектуальної власності.

У скасованому ГК України, який тривалий час був основним законом у господарському середовищі, не містилося положень, якими б визначалися суб'єкти прав інтелектуальної власності на відміну від ЦК України, де у статті 421 вказано, що суб'єктами права інтелектуальної власності є творець (творці) об'єкта права інтелектуальної власності (автор, виконавець, винахідник тощо) та інші особи, яким належать особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності відповідно до цього Кодексу, іншого закону чи договору.

У контексті питання, що досліджується, суб'єктом майнових прав інтелектуальної власності в сфері господарювання може бути суб'єкт господарювання – юридична особа або фізична особа-підприємець. З цього слідує, що суб'єктний склад осіб, що наділені майновими правами у господарській сфері, є вузьким за рахунок того, що творці об'єктів інтелектуальної власності до такого переліку не входять (за виключенням, коли творець є одночасно і фізичною особою-підприємцем), а юридична особа автором об'єкта інтелектуальної власності бути не може, тому що творчим

потенціалом наділена лише людина. Оскільки творцем інтелектуального продукту може бути лише фізична особа, то у юридичної особи майнові права на такий об'єкт можуть виникати лише вторинно на підставі правочину, або якщо результат інтелектуальної діяльності є службовим, тобто створеним працівником у процесі виконання своїх обов'язків, то майнові права можуть виникати у роботодавця (це питання потребує окремого аналізу з огляду на неоднозначність чинного законодавства у цій сфері).

Найбільш поширеним видом суб'єктів господарювання – юридичних осіб є господарські товариства. За змістом ст. 115 ЦК України, господарське товариство є власником майна, переданого йому учасниками товариства у власність як вклад до статутного (складеного) капіталу; продукції, виробленої товариством у результаті господарської діяльності; одержаних доходів; іншого майна, набутого на підставах, що не заборонені законом. Вкладом до статутного (складеного) капіталу господарського товариства можуть бути гроші, цінні папери, інші речі або майнові чи інші відчужувані права, що мають грошову оцінку, якщо інше не встановлено законом. Поруч з цим, у ст. 424 ЦК України визначено, що майнові права інтелектуальної власності можуть відповідно до закону бути вкладом до статутного капіталу юридичної особи, предметом договору застави та інших зобов'язань, а також використовуватися в інших цивільних відносинах.

Засновники акціонерного товариства мають право формувати його статутний капітал шляхом внесення майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності. Передача майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності як внесок до статутного фонду акціонерного товариства представляє собою процес відчуження цих прав їх володільцем на користь акціонерного товариства [38, с. 91].

У більшості випадків майнові права інтелектуальної власності вносяться до статутного капіталу під час збільшення статутного капіталу товариства; в той же час, майнові права інтелектуальної власності можна вносити і під час формування статутного капіталу товариства [39, с. 51]. Передача майнових прав

інтелектуальної власності, як внесок до статутного капіталу, по суті є процесом відчуження таких прав на користь відповідної юридичної особи, оскільки після їх передачі суб'єкт господарювання стає повноцінним володільцем відповідного права. Таким чином, правоволоділець після передачі майнових прав інтелектуальної власності до статутного капіталу товариства, позбавляється права використовувати такі права на власний розсуд [40, с. 192].

Зазначене вище породжує питання щодо можливості віднесення майнових прав інтелектуальної власності до категорії майна суб'єкта господарювання. Для відповіді на це питання звернемося до Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні», де в ст. 3 наведено визначення майнових прав, зокрема: «майновими правами, які можуть оцінюватися, визнаються будь-які права, пов'язані з майном, відмінні від права власності, у тому числі права, які є складовими частинами права власності (право володіння, розпорядження, користування), спеціальне майнове право на об'єкт незавершеного будівництва, майбутній об'єкт нерухомості, а також інші специфічні права (право на провадження діяльності, використання природних ресурсів тощо) та право вимоги» [41]. Тобто тут ключовим є те, що йдеться про права, що пов'язані з майном. Разом з тим, самі майнові права інтелектуальної власності можуть бути об'єктами таких дій, що характерні для майна в звичному розумінні.

Відповідно до ч. 1 ст. 177 ЦК України, об'єктами цивільних прав є речі, гроші, цінні папери, цифрові речі, майнові права, роботи та послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформація, а також інші матеріальні та нематеріальні блага. Річчю визнаються об'єкти матеріального світу (ст. 179 ЦК України).

За змістом ч.ч. 1, 2 ст. 191 ЦК України, майном як особливим об'єктом вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки. Майнові права є неспоживною річчю; майнові права визнаються речовими правами. Тобто спочатку норма чітко визначає, що майнові права є майном. Оскільки майнові права є широким поняттям, слідує, що майнові права

інтелектуальної власності також включаються до майна. Проте друга частина норми, вказуючи, що майнові права є речовими правами, породжує суперечливість суджень, адже майнові права інтелектуальної власності не є речовими правами.

Тож чи є майнові права інтелектуальної власності майном в розумінні ЦК України? Адже від відповіді на таке питання залежить, чи поширюються норми ЦК України про майно на майнові права інтелектуальної власності.

Якщо поглянути в історію становлення авторського права, то в Англії і у Франції авторські права розглядалися, по суті, як права власності, що мають економічну цінність, тобто як майнові права; філософи Німеччини, зокрема Еммануїл Кант бачили в «копірайті» не просто форму власності, що забезпечує економічну вигоду для автора, а щось більше – а саме, частину своєї особистості. А у законі штату Масачусетс від 17 березня 1789 р. відзначено, що «немає власності, яка належить людині більше, ніж та, котра є результатом її розумової праці». Концептуальне розходження у відношенні до авторського права в країнах загального права і в країнах з кодифікованим цивільним законодавством полягає у тому, що у перших відносяться до авторського права як до форми власності, що може бути створена індивідуально чи колективом авторів і, будучи створеною, підлягає комерційному використанню так само, як будь-яка інша власність [42, с. 22].

Слід також звернутися до положень міжнародних правових актів та висновків, викладених у рішеннях Європейського суду з прав людини.

У Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (стаття 1 Першого протоколу) передбачено, що кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше, як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права [43].

У рішенні по справі «Воловік проти України» (Заява №15123/03) Європейський суд з прав людини вкотре зазначив, що поняття «власність», передбачене першою частиною статті 1 Першого протоколу до Конвенції

(994_535), має автономне значення, яке не обмежується правом власності на матеріальні речі та не залежить від формальної класифікації у національному законодавстві, певні інші права та інтереси, які становлять майно (наприклад, заборгованість), можуть також розглядатись як «майно» тільки тоді, коли він має достатню підставу у національному законодавстві або у разі встановлення такого інтересу остаточним судовим рішенням, яке може бути виконано (див. рішення у справі «Копецький проти Словаччини» (*Korecky v. Slovakia*), [GC], №44912/98, п.52, ECHR 2004-IX? Та рішення «Грецькі нафтопереробні заводи» Стрен «Стратіс Андреадіс проти Греції» (*Stran Greek Refineries and Stratis Andreadis v. Greece*), від 9 грудня 1994 року, Серія А, N 301-В, п.59) [44].

У справі «Ван Марле проти Нідерландів» (*Van Marle v. the Netherlands*) Європейському суду з прав людини довелося розглядати питання про те, чи підпадає професійна клієнтура під захист ст. 1 Першого протоколу до Конвенції. У цій справі внаслідок змін у законодавстві, що регулює діяльність бухгалтерів, заявники втратили можливість займатися професійною діяльністю, внаслідок чого зменшився їх матеріальний дохід і немайна складова їхньої професійної практики («гудвіл»). Держава стверджувала, що заявники не мали жодного «майна», з точки зору ст. 1 Першого протоколу, проте Суд з цим не погодився. Він постановив, що право, на яке посилалися заявники, «могло бути пов'язане з правом власності», передбаченим ст. 1. У процесі своєї діяльності заявники сформували клієнтуру, наявність якої в багатьох відношеннях має приватноправову природу, є певним активом, а отже, є «майном» [45, с. 30] .

У випадку нефізичних активів Суд взяв до уваги, зокрема, чи правовий режим, про який ідеться, призвів до виникнення фінансових прав та інтересів і, отже, мав економічну цінність. Таким чином, він розглядав, наприклад, інтелектуальну власність, таку як торговельні марки, авторські права та патенти («Мельничук проти України» (*Melnychuk v. Ukraine*) (ріш.), 2005; «Анхойзер-Буш проти Португалії» (*Anheuser-Busch Inc. v. Portugal*) [ВП], 2007, §§ 72, 76 і 78; «Токель проти Туреччини» (*Tokel v. Turkey*), 2021, § 56; «АсДАК проти Республіки Молдова» (*AsDAC v. the Republic of Moldova*), 2020, § 24; «Коротюк

проти України» (Korotyuk v. Ukraine), 2023, § 33), або ліцензії на використання власності певним чином (наприклад, ліцензії на подачу алкогольних напоїв або права на риболовлю, «Тре Тракторер Актіболаг проти Швеції» (Tre Traktörer Aktiebolag v. Sweden), 1989, § 53; «Алатулккіла та інші проти Фінляндії» (Alatulkkila and Others v. Finland), 2005, § 66; «О'Салліван Маккарті Массел Девелопмент Лтд. проти Ірландії» (O'Sullivan McCarthy Mussel Development Ltd v. Ireland), 2018, § 89) як «володіння»; а також виключне право на використання інтернет-доменів, зареєстрованих на ім'я компанії («Паеффген ГмбХ проти Німеччини» (Paeffgen GmbH v. Germany) (ріш.), 2007) [46, с. 8].

Відповідно до пункту 22 Рішення Європейського суду з прав людини (заява № 10972) від 10 березня 2011 року у справі «Сук проти України» зазначено: « ... суд повторює, що поняття «майно» в першій частині статті 1 Першого протоколу має автономне значення, яке не обмежується правом власності на фізичні речі та є незалежним від формальної класифікації в національному законодавстві» [47] .

Як бачимо, у Конвенції поняття «майно» вживається одночасно з поняттям «власність» так, що розуміється одне й те саме. Такий самий підхід вбачається й у практиці Європейського суду з прав людини. Суд застосовує широкі межі у тлумаченні поняття «майно», й не обмежує останнє рамками матеріальних об'єктів та понять, що існують у національному законодавстві. Суд насамперед встановлює існування права особи, що впливає з матеріальної або абстрактної категорії об'єктів. Опираючись на тлумачення Європейського суду з прав людини, майнові права інтелектуальної власності відносяться до майна, оскільки їх здійснення впливає на майновий стан особи; вони безпосередньо пов'язані з фінансовими накопиченнями чи затратами; не маючи тілесного вираження можуть трансформуватися у грошовий еквівалент. Виходячи з економічної цінності об'єкту (матеріального або нематеріального) для людини, Суд у своїй практиці розширює поняття майна.

Таким чином, з наявної практики слідує, що майнові права інтелектуальної власності, як такі, що мають потенціал продукувати матеріальне благо,

розуміються як майно, а у взаємозв'язку з Конвенцією – і як власність. Й слід погодитись з Б. Карнаухом, який більш узагальнено сформулював висновок про те, що майном є права, які мають економічну цінність, є цивільними за природою і достатньо визначені для того, аби бути забезпеченими можливістю судового захисту [48, с. 240].

Грунтовно досліджуючи рішення Європейського суду з прав людини, Н. Горобець висувала, що «відповідно до прецедентної практики Суду, поняття «майно» включає в себе як «фактичне майно», так і майнові цінності, в тому числі боргові вимоги. Питання про майно виникає тільки тоді, коли особа може претендувати на відповідну власність, тобто мати на неї право; ... поняття власності для ЄСПЛ має автономне значення, яке не обмежене власністю на фізичні речі та не залежить від формальної класифікації в національному законодавстві» [49, с. 308] Доречно зауважив А. Сліпченко, що ЄСПЛ при застосуванні даної норми використовує термін «майно» у розумінні значно ширшому, ніж він традиційно сприймається правовою доктриною України та внутрішнім законодавством [50, с. 123]. Подібного висновку дійшов також О. Мірошниченко, зазначивши, що ЄСПЛ значно розширив розуміння власності і майна в значенні статті 1 Першого протоколу [51, с. 373], й такі розбіжності між термінами майно та власність існують тільки у перекладах на слов'янську мову на відміну від оригінального тексту [51, с. 372].

О. Розгон має дещо іншу думку, й зазначає, що між двома видами права власності (право інтелектуальної власності та право власності) існує чимало суттєвих відмінностей. Це, зокрема, строк дії прав інтелектуальної власності, необхідність спеціальної кваліфікації пропозицій як винаходу чи іншого об'єкта і його державної реєстрації, здатність об'єкта інтелектуальної власності до тиражування, а найбільш суттєва відмінність між зазначеними правами власності полягає в тому, що «звичайне» право власності встановлюється на матеріальні об'єкти – предмети навколишнього середовища. Об'єктами права інтелектуальної власності можуть бути лише нематеріальні об'єкти – речі, які в римському приватному праві називались безтілесними [52, с. 170]. Та доходить

висновку про введення до концепції власності категорії «інтелектуальна власність» [52, с. 171]. Р. Артеменко, аналізуючи рішення Європейського суду з прав людини, дійшов висновку, що майнові права на результати інтелектуальної, творчої діяльності не набувають правового режиму речей, а отже, не є та не можуть бути об'єктами права власності господарських товариств. Такі види благ, як майнові права (правові вимоги) та обов'язки не можуть належати особі, зокрема й юридичній, на праві власності [53, с. 149].

О. Гургула зазначає: «Сьогодні питання про те, чи повинна інтелектуальна власність захищатися режимом права власності, вже не стоїть. Незважаючи на відмінність між матеріальними й нематеріальними об'єктами, інтелектуальна власність захищається саме як об'єкт права власності, в тому сенсі, що вона прирівнюється до майна і має відповідний режим захисту» [54].

Тож, якщо брати до уваги спрямованість українського нормотворення на зближення та гармонізацію з європейським законодавством, обов'язковість застосування ратифікованих нормативно-правових актів та рішень Європейського суду з прав людини, логічним і обґрунтованим є розуміння того, що майнові права інтелектуальної власності є майном. З огляду на зазначене, зміст ст. 190 ЦК України, де вказано, що майнові права є саме речовими правами, слід визнати таким, що не відповідає європейському підходу, який в категорію майна включає більш широкий спектр об'єктів – не лише речі, а й ті цінності, які можуть обумовити право власності, бути з ним пов'язаним. Український законодавець значно звузив множину, що охоплює майно, увівши як ознаку майна речову властивість. Майнові права інтелектуальної власності такою властивістю не наділені. Тому посилання на речову приналежність, як ознаку майна, слід з цієї статті виключити, й з метою усунення невизначеності щодо віднесення майнових прав інтелектуальної власності до категорії майна поряд з майновими правами доповнити статтю вказівкою на майнові права інтелектуальної власності.

Таким чином, майнові права інтелектуальної власності є майном, в тому числі – можуть бути майном господарюючого суб'єкта.

Досліджуючи питання права інтелектуальної власності як майна суб'єкта господарювання, М. Потоцький розглядає інтелектуальну власність як нематеріальні активи та стверджує, що інтелектуальна власність в статутному капіталі підприємства дозволяє: 1) сформувати значний статутний капітал без залучення грошових засобів, а також забезпечити доступ до інвестицій та кредитів, так як виключні майнові права на об'єкти інтелектуальної власності і ліцензії можна використовувати нарівні з іншим майном як заставу при отриманні банківських кредитів; 2) власникам прав приймати участь у якості засновників (власників) юридичних осіб; 3) включати в собівартість продукції амортизаційні відрахування з ОПВ в нематеріальні активи на законних підставах [55, с. 4]. На кшталт цього О. Тверезенко зазначає, що внесення таких матеріальних активів як майнові права інтелектуальної власності до статутного капіталу товариства дозволяє сформувати значний за розмірами статутний капітал без залучення грошових коштів та забезпечити доступ до кредитів та інвестицій, й суб'єктам інтелектуальної власності ставати засновниками юридичної особи без залучення грошових коштів [39, с. 51].

Найзатребуванішими об'єктами інтелектуальної власності, права щодо яких можуть бути вкладом до статутного капіталу юридичної особи, є об'єкти промислової власності: винаходи, корисні моделі, промислові зразки, торговельні марки. Подекуди юридичні особи створюються саме заради комерціалізації тих чи інших винаходів. Для того, щоб максимально захистити товариство від можливих недобросовісних дій власника прав на об'єкт промислової власності, товариству вигідно одержати ці права у повному обсязі (виключну ліцензію) як вклад до статутного капіталу [56, с. 168].

Відповідно до статті 1107 ЦК України, розпорядження майновими правами інтелектуальної власності здійснюється на підставі таких правочинів:

- 1) ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- 2) ліцензійний договір;
- 3) договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності;

4) договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності;

5) інший правочин щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності.

При переданні майнових прав на підставі ліцензійного договору (передбачено ч. 4 ст. 426 ЦК України), ліцензіар не позбавляється сам майнових прав, натомість договір про передання прав передбачає їх повну уступку (ч. 2 ст. 427 ЦК України), що демонструє можливість передання майнових прав повністю, або частково (ч. 1 ст. 427 ЦК України). Відчуження майнових прав означає їх повну втрату першим власником, й при умові дотримання законної процедури їх передання, вони не можуть бути повернуті. Виключення може бути у випадку встановлення правочину недійсним, нікчемним. На думку О. Тверезенко внесення майнових прав до статутного капіталу господарського товариства можливе лише шляхом укладення договору про передання (відчуження) майнових прав інтелектуальної власності [39, с. 58]. Передання виключних майнових прав інтелектуальної власності можливо, як стверджує І. Кривошеїна, на підставі договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності. А от можливість внесення майнових прав до статутного капіталу на підставі ліцензійного договору викликає певні заперечення, адже за ліцензійним договором ліцензіар надає ліцензіату дозвіл на використання об'єкта права інтелектуальної власності (ліцензію) на умовах, визначених за взаємною згодою сторін. Питання полягає в тому, чи може бути вкладом до статутного капіталу лише одне з перелічених прав [40, с. 193].

З приводу порушеного дослідницею питання слід зазначити, що суть ліцензійного договору для ліцензіата зводиться до отримання права на використання об'єкта прав з певною підприємницькою метою. Ліцензійний договір не передбачає можливості отримати майнове право дозволяти використання, чи перешкоджати тому як самостійний предмет ліцензійного договору без надання права використання. Такі права можуть доповнювати право використання, бути з ним в комплексі, однак не окремо від нього. Тому,

вкладом до статутного капіталу право використання, як одне з майнових прав, може бути. А інші права – тоді, коли стосовно них між сторонами договору також була встановлена домовленість. В останньому випадку (виключна ліцензія) характер правовідносин відповідатиме ознакам правочину з передання майнових прав інтелектуальної власності, але в межах визначеного строку. Разом з тим, Н. Борсук та П. Кикоть зазначають, що для оцінки майнових прав у складі майна суб'єкта господарювання вони потребують, зокрема, забезпечення доказами їх дійсності (договір, ліцензія, свідоцтво про реєстрацію тощо) [57, с. 231]. Тобто, науковці вважають, що ліцензія або свідоцтво є достатньою підставою, щоб віднести майнові права використання до категорії майна підприємства, що свідчить про протилежну позицію до думки І. Кривошеїної, яка схиляється до того, що до статутного капіталу можна вносити лише повний комплекс прав, а можливість внесення лише одного з майнових прав до статутного капіталу згідно ліцензійного договору є сумнівною.

Слід погодитися з думкою про можливість здійснення майнових прав не лише на підставі договору, але також і ліцензії, адже у кожному з випадків є підтвердження набуття майнових прав на правовій підставі. Набувач таких прав отримує їх у визначеному обсязі, його правомочності обмежені лише певним часом, що визначається строком дії договору, який також перебуває у прямій залежності від строку чинності майнових прав (слідuje зі змісту ч. 2 ст. 425 ЦК України). Тож у виборі строку дії договору сторони обмежені строком дії відповідного майнового права, оскільки останнє припиняється з перебігом часу.

Е.М. Бельтюкова у своєму дослідженні доходить висновку, що договір про передання виключних прав є безстроковим оскільки передбачається, що права передаються безповоротно. Але з урахуванням специфіки деяких об'єктів цього договору, наприклад об'єктів авторського права і суміжних прав, строк дії договорів про передання виключних майнових прав на ці об'єкти законодавчо обмежений строком дії самих прав інтелектуальної власності [58, с.

78]. Складно погодитись з таким твердженням про безстроковість договору, оскільки можна говорити про строк виконання договору, але не про строк дії самого договору. Так, слід розрізняти строк дії договору, на підставі якого набуто право та строк дії права. Останнє визначено законодавчо. Строк виконання договору залежить від дій по переданню права. З настанням моменту передання майнових прав строк виконання договору припиняється.

Юридичні особи для здійснення господарської діяльності набувають майнових прав інтелектуальної власності здебільшого від третіх осіб на підставі правочинів, де такі права є предметом правочину. Вони здебільшого включаються до статутного капіталу товариства, як це вказано у законі, та стають оборотоспроможними. Головна мета набуття таких прав – це отримання прибутку шляхом їх реалізації, тобто комерціалізація. Оскільки діяльність суб'єкта господарювання характеризується наявністю численних відносин з іншими суб'єктами, зв'язків в юридичній, економічній площинах, це надає майновим правам інтелектуальної власності додаткових економічних функцій. Адже будучи цінними поруч з іншим майном, вони визначають платоспроможність підприємства. Майнові права забезпечують їх носієві можливості отримувати вигоду з об'єкта прав за рахунок юридичної монополії на його використання, а також мати змогу обґрунтовано пред'являти вимогу про припинення порушення прав третіми особами. Суб'єкт господарювання отримує майнові права як ресурс з можливістю його використання та отримання тих майнових зисків, що й першовласник, без зменшення їх потенціалу в результаті такого передання.

Отже, поняття «майнові прав інтелектуальної власності у сфері господарювання» слід розуміти як суб'єктивні права суб'єкта господарювання, які виражаються у правомочностях використання об'єкта інтелектуальної власності та розпорядження правом на цей об'єкт з метою отримання прибутку та/або інших економічних, соціальних результатів.

Термін «виключне право» доцільно вживати стосовно всіх правомочностей щодо майнових прав інтелектуальної власності правовласника, а термін «право

використання» має бути застосовано в законодавстві для випадків правомірного використання об'єктів інтелектуальної власності іншими особами на законних підставах, зокрема на праві попереднього користування (ст. 470 ЦК України).

Майнові права інтелектуальної власності відносяться до категорії майна суб'єкта господарювання.

Положення ст. 190 ЦК України в частині визначення майна як речової категорії є помилковим, не узгоджується з європейськими стандартами розуміння майна, а тому потребує корегування шляхом додавання вказівки на те, що до майна відносяться майнові права інтелектуальної власності, й виключення посилання на речовий характер майна.

1.3. Поняття та зміст правового режиму спільних майнових прав інтелектуальної власності у сфері господарювання

Організація і здійснення підприємницької діяльності часто пов'язані з великою кількістю зв'язків її суб'єктів, які в тому числі призводять до виникнення спільних майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Чинне національне законодавство не розкриває поняття і змісту правового режиму спільних майнових прав інтелектуальної власності. Ця невизначеність впливає як на потужних представників бізнесу, так і на суб'єктів мікропідприємництва, заснованого на ініціативі окремої фізичної особи. Ситуація є настільки невизначеною, що на сучасному етапі питання виникають навіть щодо можливості вирізнити наявність спільних майнових прав інтелектуальної власності з-поміж інших. Для усунення «білих плям», що стосуються спільних майнових прав інтелектуальної власності потребується системний підхід за участі як науковців-теоретиків, так і юристів, що безпосередньо з практичної сторони обізнані з нюансами питання. Такі вчені, як В. Дмитришин, О. Гоцанюк, Ю. Румянцев, О. Харитонова, І. Якубівський та інші досліджували різні аспекти проблематики

природи майнових прав інтелектуальної власності. Проте, такий чинник як множинність суб'єктів майнових прав не брався до уваги; дослідження здійснювалися переважно в руслі одноосібної приналежності прав, тож існуючі на сьогодні напрацювання хоча й слугують орієнтиром для напрямку цього дослідження, але є недостатніми для розуміння правового режиму спільних майнових прав інтелектуальної власності.

Термін «режим» часто зустрічається в законодавчих актах, навчальній та науковій літературі. Проте, його застосування поширене у різному контексті і є настільки багатоманітним, що науковці вже тривалий час дискутують щодо розуміння поняття «правовий режим».

В Академічному тлумачному словнику поняття «режим» визначається як державний лад, спосіб правління; точно встановлений розпорядок життя, праці, відпочинку та ін.; система заходів, правил, запроваджуваних для досягнення певної мети; певні умови, необхідні для забезпечення роботи, функціонування, існування чого-небудь [59]. Вбачається, що таке поняття застосовне у різноманітних сферах людського життя, зокрема й тих, що є дотичними до права. Із вказаного слідує, що поняттю «режим» притаманні такі властивості як структурованість, послідовність складових елементів (способи, заходи, методи, умови тощо), що існують задля досягнення певної мети. Суть поняття «режим» містить в собі завдання досягнути визначеної упорядкованості дій на шляху до встановленої мети, іншими словами – «розкласти все по полицкам і отримати результат». При цьому, також має бути передбачено форму закріплення визначених правил, тож наступним доцільно поєднати поняття «режим» із такою ознакою як «правовий».

Правовий режим, як зазначає Д. Коссе, обумовлений насамперед інтересами держави, суспільства, волею законодавця, а також специфікою та характером суспільних відносин, що вимагають до себе особливих підходів, форм і методів правового врегулювання, особливого юридичного інструментарію для своєї організації [60, с. 118]. Через категорію правових

режимів фактично здійснюється регулювання суспільних відносин [60, с. 114].

На переконання Л. Вакарюк, правовий режим ґрунтується насамперед на закономірностях суспільного розвитку, політичному, економічному, соціальному, культурному устрою суспільства і держави в цілому, менталітеті правотворців, правовій політиці держави, її історичному розвитку [61, с. 199-200].

Зміст таких думок вказує на те, що правовий режим є категорією, що виникла в результаті еволюції людської діяльності і може існувати у різноманітних сферах. При цьому юридичні правила є необхідною умовою існування власне певного правового режиму. На противагу попередньому, ряд вчених розглядає правовий режим як сукупність правовідносин, на основі і завдяки яким існують згідно визначених у законодавстві правил суспільні відносини. Так, А. Славко сприймає правовий режим як сукупність правовідносин щодо реалізації норм права, які визначають правовий статус певного об'єкта, порядок певної діяльності тощо [62, с. 59].

І. Соколова дійшла висновку, що особливість правового режиму як різновиду соціального полягає в тому, що він заснований на праві – створюється, закріплюється, регулюється правовими нормами. Правові режими забезпечують стійке нормативне регулювання певного виду суспільних відносин, сприяють оптимальному використанню юридичного інструментарію. При цьому поняття правового режиму не може збігатися з визначенням системи права чи сукупності нормативно-правових актів; його не можна ототожнювати з поняттям «механізм правового регулювання» [63].

Н. Коваленко пропонує загальну категорію правового режиму розглядати як нормативно закріплений винятковий порядок державного регулювання особливих суспільних відносин, який об'єктивується через структуровану сукупність різноманітних регулятивно-правових методів, комплекс котрих визначено специфікою відносин, що регулюються [64, с. 257].

На думку Г. Якимчук, правовий режим більшою мірою означає принципи, умови, правові межі реалізації суб'єктом його правового статусу, передусім прав і обов'язків, встановлених у законодавстві [65, с. 16]. А. Яковлев вважає, що ключовим для розуміння правового режиму є характеристика способів, методів і типів правового регулювання. На його думку, основними способами є дозвіл, заборона, зобов'язання. До допоміжних відносять надання пільг, заохочення, застосування позитивної дискримінації, пом'якшення юридичної відповідальності тощо [66, с. 82].

Таким чином, постає питання, що було першим – суспільні відносини, які потребують встановлення правил, чи встановлені правила, які породили новий вид суспільних відносин? Скоріше за все, що обидві позиції істинні щодо певних етапів розвитку людства і в певному розрізі правовідносин, адже виникнення нових – потребує встановлення відповідних правил, а нові прописані правила (які узгоджуються з потребами суспільства і формами комунікації) неминуче призведуть до їх використання, а отже – до виникнення нових правовідносин. Розуміння того, що інтелектуальна власність не може безпечно існувати та розвиватися в середовищі, що не регулює відносини за її участі, стимулює відповідне законодавство. Так, наприклад, держава, маючи важелі імперативного впливу, в змозі сформувані правовідносини на основі нових правових норм. Метою цього, насамперед, може слугувати безпека та економічна стабільність всередині країни. Натомість диспозитивні відносини, яким притаманне вільне волевиявлення та відсутність примусу, виникають самі по собі, орієнтуючись на взаємовигоду й те, щоб не йти всупереч існуючим законам та моралі. Останні за умови масового поширення та потенційного успіху (саме такими є відносини з інтелектуальною власністю) створюють потребу їх законодавчого врегулювання.

Тож, з наведеного кола думок про сутність правового режиму можна виокремити його найбільш суттєві ознаки: 1) породжує нові суспільні відносини або формується задля впливу на вже існуючі суспільні відносини;

2) має на меті регулювання суспільних відносин; 3) існує у формі правил, які закріплені у чинному законодавстві, щодо регулювання певних відносин; 4) відповідає вимогам системності, структурованості, логічної послідовності методів та способів регулювання діяльності фізичних та юридичних осіб. Держава за допомогою правових норм, які за своїм змістом мають дозвільний, заборонний, зобов'язальний характер окреслює межі можливої поведінки суб'єктів з метою як реалізації ним можливостей для сталого та успішного розвитку бізнесу, так і дотримання балансу інтересів такої особи та публічних і державних інтересів.

За змістом пп.9 п.1 ч.1 ст.1 Закону України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» [67], визначено поняття «правовий режим Дія Сіті» – це «сукупність правових норм, якими визначаються права та обов'язки особи, що виникають, змінюються та припиняються у зв'язку із зверненням про набуття, набуттям та втратою статусу резидента Дія Сіті, а також особливості регулювання відносин за участю резидента Дія Сіті і щодо участі у його статутному капіталі».

Як бачимо, для визначення поняття правового режиму у вказаному законі застосовано конструкцію, яка в основу його суті вкладає саме правові норми. Разом з тим, правові норми – це лише частина правових засобів, які становлять зміст правового режиму. Так, наприклад, правові норми можуть мати диспозитивний характер – надавати право вибору, і в подальшому породжувати укладення договорів, які, в свою чергу, також впливають на права та обов'язки особи, а отже – визначають правовий режим. Таким чином правовий режим доцільно позначити через більш широкую категорію юридичних засобів.

Правовий режим у сфері господарювання обумовлюється специфікою діяльності суб'єкта господарювання – діяльністю, яка концентрується на приватному інтересі (хоча одночасно мають місце й публічні інтереси), та суб'єктом правовідносин – юридичною особою або фізичною особою-підприємцем в контексті взаємодії з іншими суб'єктами господарювання та

державою. Оскільки йдеться про правовий режим майнових прав інтелектуальної власності, то головну роль у визначенні його специфіки відіграють нематеріальні властивості об'єкта інтелектуальної власності, особливість та можливість їх використання у господарській діяльності, підстави набуття таких прав та засоби їх реалізації.

Майнова основа є одним з головних базисів розвитку господарювання, а майнові права інтелектуальної власності – одним з елементів цієї основи. Наукові дослідження у напрямку питання належності майнових прав інтелектуальної власності до майна суб'єкта господарювання сформували досить сталу та неоспорювану позицію щодо віднесення їх до такої категорії. Так, В. Щербина доходить висновку, що у сфері господарювання майном господарського призначення слід вважати сукупність речей та інших цінностей (включаючи нематеріальні активи), які мають вартісне визначення, виробляються чи використовуються у діяльності суб'єктів господарювання та відображаються в їх балансі або враховуються в інших передбачених законом формах обліку майна цих суб'єктів [68, с. 199-200]. Також Н. Борсук та В. Кикоть доводять, що економічне поняття «нематеріальні активи» включає всі види майнових прав, які входять до майна суб'єкта господарювання, зокрема майнові права інтелектуальної власності [69, с. 231]. Проте, дискусійність породжує невизначеність змісту майнового права інтелектуальної власності, оскільки речові правомочності володіння, користування та розпорядження речовим майном (через які розкривається суть речового права) не можуть аналогічним чином відноситись до майнових прав інтелектуальної власності в силу нематеріальної природи об'єктів права інтелектуальної власності.

Частина 1 ст. 424 ЦК України вказує на види майнових прав (правомочностей) на об'єкти інтелектуальної власності. У контексті наведених у законі правомочностей слід зазначити про думку О. Харитонової, яка відрізняється від ст. 424 ЦК України. Так, науковиця зазначає, що предметом права інтелектуальної власності є відносини

інтелектуальної власності, що виникають стосовно володіння, користування та розпорядження результатами інтелектуальної, творчої діяльності [70, с. 87].

Як було доведено у попередніх підрозділах, власність на речі та інтелектуальна власність (а отже і майнові права на неї) є різними, не пов'язаними між собою видами майнових прав. Обидва належать до майна. Однак інтелектуальну власність не потрібно вважати різновидом власності в класичному розумінні. Разом з тим, це не є перешкодою для того, щоб віднести її до майна, як і для того, щоб поширювати на неї певні правила, що існують для речових прав.

О. Качур висловила позицію, згідно якої основу правового режиму майнових прав інтелектуальної власності суб'єктів господарювання становлять виключні права на об'єкт інтелектуальної власності, а сам правовий режим майнових прав інтелектуальної власності у сфері господарювання дослідниця визначила як порядок регулювання (правила), що виражений у комплексі правових засобів, які спрямовані на забезпечення і гармонізацію приватних і публічних інтересів у сфері введення цих прав до господарського обороту, шляхом встановлення своєрідного набору дозволів, зобов'язань і заборон задля створення сприятливих умов для розвитку відповідних відносин [26, с. 59].

Правовий режим майнових прав у сфері господарювання зумовлюється також особливістю їх суб'єкта – суб'єкта господарювання. Цей чинник впливає і на особливості набуття та здійснення майнових прав інтелектуальної власності, які належать спільно декільком особам, з яких хоча б одна є суб'єктом господарювання.

Наступним важливим чинником, який потрібно взяти до уваги при розкритті суті та природи досліджуваного поняття, є «спільність» – наявність прав декількох суб'єктів щодо одного об'єкта інтелектуальної власності.

У главі 26 ЦК України містяться положення, якими регламентується порядок здійснення права спільної власності. Її положення є загальними

щодо усіх видів майна, що мають речову властивість. Про майнові права інтелектуальної власності тут не згадується, й окремих норм, з яких би стало зрозуміло, чи застосовується інститут спільної власності до правовідносин, де їх об'єктом є майнові права інтелектуальної власності, немає. Відповідно до ч.1 ст. 419 ЦК України (щодо співвідношення права інтелектуальної власності та права власності), право інтелектуальної власності та право власності на річ не залежать одне від одного.

У статті 355 ЦК України міститься визначення поняття права спільної власності: майно, що є у власності двох або більше осіб (співвласників), належить їм на правах спільної власності (спільне майно). Презюмується, що спільна власність є частковою, лише якщо договором або законом не встановлена спільна сумісна власність.

Щодо власності на речі та речові права, ЦК України визначає спільну сумісну та спільну часткову власність (ст. 355 ЦК України).

У ЦК України в контексті майнових прав інтелектуальної власності, які належать кільком особам, йдеться не про спільну власність, а про спільні права. Так, ст. 428 ЦК України закріплює, що право інтелектуальної власності, яке належить кільком особам спільно, може здійснюватися за договором між ними. У разі відсутності такого договору право інтелектуальної власності, яке належить кільком особам, здійснюється спільно. Тобто, щодо речових об'єктів застосовується інститут спільної власності, а щодо майнових прав інтелектуальної власності – спільності прав. Лексична схожість понять пов'язана з прикметником «спільний». Однак юридично – це різні інститути.

В. Крат звертає увагу на відокремленість режимів належності майнових прав декільком особами, зазначаючи, що в різних сферах приватного права законодавець конструює відповідні правові режими і з урахуванням сутності прав, «збудовані» відповідні конструкції. Зокрема, в сфері речового права – спільна власність (часткова та сумісна) (глава 26 ЦК); в сфері

зобов'язального права – зобов'язання із множинністю осіб (ст.ст. 540 – 544 ЦК); в сфері інтелектуальної власності – спільність прав (ст. 428 ЦК) [71].

Питання постає в тому, чи можливо, і якщо – так, то у якій частині за аналогією з правилами, застосованими до режиму спільних речових прав, застосувати такі ж або схожі норми до майнових прав інтелектуальної власності. Загалом, спільність прав, про яку зазначено у ст. 428 ЦК України, означає повну рівність позицій різних суб'єктів відносно одного об'єкта прав.

Для кращого розуміння суті правового режиму спільних майнових прав інтелектуальної власності, підемо від зворотного і проаналізуємо можливість поділу спільних прав за аналогією з поділом на частки права спільної речової власності.

У концепції речового права береться до уваги структура речі. Так, у ч. 2 ст. 183 ЦК України встановлено поняття неподільної речі – річ, яку не можна поділити без втрати її цільового призначення. Якщо виділ у naturі частки зі спільного майна не допускається згідно із законом або є неможливим (ч. 2 ст. 183 ЦК України), співвласник, який бажає виділу, має право на отримання від інших співвласників грошової чи іншої матеріальної компенсації вартості його частки (абз. 1 ч. 2 ст. 364 ЦК України). Разом з тим, факт неподільності речі вказує на неможливість реального виділення часток, однак допускає поділ в ідеальних частках. Мета – не допустити втрати об'єкта права. А для дотримання прав співвласників застосовується інститут грошової компенсації.

Стосовно майнових прав інтелектуальної власності виникає питання щодо обсягу прав, якими наділений кожен з суб'єктів спільних прав; яким чином такий обсяг визначається, чи може бути обмежений; які шляхи реалізації визначених прав. З огляду на неподільність нематеріального за своєю сутністю результату інтелектуальної власності поняття спільності прав скоріше слід вважати тотожним поняттю рівності прав, тобто їх однаковому обсягу та змісту.

Майнові права інтелектуальної власності загалом є цілісними правами, їх подільність неможлива без втрати комплексу правомочностей, що формують зміст таких прав. Комплекс базових складових, які формують правомочності майнових права інтелектуальної власності, є нерозривним і неподільним; їх поділ означатиме «знищення» майнового права інтелектуальної власності.

Більш детально це можна проілюструвати на прикладі неподільності винаходу. Згідно ч. 5 ст. 6 Закону України «Про винаходи і корисні моделі» обсяг правової охорони, що надається, визначається формулою винаходу. Формула винаходу повинна виражати його суть, базуватися на описі і викладатися у визначеному порядку ясно і стисло (ч. 8 ст. 12 Закону). Згідно абз. 7, 8 ч. 2 ст. 28 Закону, продукт визнається виготовленим із застосуванням запатентованого винаходу (корисної моделі), якщо при цьому використано кожену ознаку, включену до незалежного пункту формули винаходу (корисної моделі), або ознаку, еквівалентну їй; процес, що охороняється патентом, визнається застосованим, якщо використано кожену ознаку, включену до незалежного пункту формули винаходу, або ознаку, еквівалентну їй.

І. Якубівський, спираючись на зазначені норми, правильно наголошує на неподільності об'єкта патентного права та неможливості передання майнових прав на частину об'єкта, оскільки суть винаходу (корисної моделі) виражається сукупністю суттєвих ознак, необхідних для досягнення технічного результату, що його забезпечує винахід (корисна модель). Якщо сукупність таких суттєвих ознак поділити на частини, то втрачається суть винаходу, корисної моделі, промислового зразка [72, с.20-21]. Однак В. Дмитришин вважає, що права, які випливають із патенту, можуть бути подільними і повинні мати змогу бути предметом цивільного обороту. Він зазначає, що права, які становлять зміст патенту і виражені у його формулі, не можуть бути поділені. Проте права, які випливають із патенту, можуть бути подільними і повинні мати змогу бути предметом цивільного обороту. Також вказує, що, наприклад, право перешкоджати використанню може бути

передане спеціалізованим компаніям, які можуть займатися такою діяльністю професійно та будувати бізнес саме на захисті прав на патенти [73, с. 52-53]. З приводу останнього слушною є думка І.Коваль та К. Оверковського, які вважають що тут мова йде не про поділ суб'єктивного права, а про реалізацію права на захист іншою особою – представником, управителем тощо [74, с. 30].

Так, дійсно у випадку порушення майнових прав лише суб'єкт таких прав може визначитися з тим, чи дійсно він вважає порушення наявним, й у подальшому вживати дій на захист своїх прав. Якщо ж припустити, що право на захист (і лише це право) передано іншій особі, то не вбачається за можливе стверджувати, що вона знатиме про порушення прав. Для ефективного та своєчасного реагування на порушення майнових прав інтелектуальної власності потрібна тісна взаємодія особи, чиє право порушено, та особи, яка вчиняє дії по захисту прав. Таким чином, має місце співпраця декількох суб'єктів, якій притаманні ознаки надання послуг з правничої допомоги. Однак це не є поділом майнових прав інтелектуальної власності.

Наведене означає, що винахід не може бути поділений на частини і виступає об'єктом охорони як сукупність істотних ознак, що відображають його новизну і відрізняють від інших подібних винаходів.

Законодавством не визначено способи спільного здійснення майнових прав інтелектуальної власності, тож на практиці часто проводиться аналогія зі способами реалізації прав на спільну власність, що відповідає критеріям речі. Наявність спільних прав, згідно положень кодексу, здебільшого не обмежена в залежності від виду об'єкта інтелектуальної власності. Виключення стосуються комерційного найменування, щодо якого спільності прав бути не може. Труднощі щодо реалізації спільних прав інтелектуальної власності виникають у зв'язку з тим, що їх неподільність зумовлює необхідність знайти такий спосіб реалізовувати права, щоб кожен зробив це у мірі, не меншій, ніж це може зробити будь-хто з інших співвласників прав,

щоб такі дії не мали об'єктивних та суб'єктивних перешкод, і щоб це не завдало шкоди самому об'єкту права.

Слід зазначити й про неможливість виділення ідеальних часток у праві. Можна припустити, що існування ідеальної частки забезпечило б співвласникам можливість вільніше розпоряджатися своєю «уявною часткою» у праві, тобто розширило можливості для укладення різного роду правочинів, в тому числі, комерційних угод щодо майнових прав інтелектуальної власності. Однак навіть при такому підході реальної подільності прав на частки не відбувається, а ідеальна частка (якщо все ж допустити її існування) може вимальовуватися лише як така, що позначає частину від прибутку від використання майнових прав, і має на меті полегшити оборот майнових прав (роблячи співвласника більш незалежним від впливу та волі інших).

Ще давньоримський класик Кв. Муцій Сцевола висловив ідею власності багатьох осіб на одну річ в ідеальних частках – *pars pro indiviso* (D. 50. 16. 25). Детальніше цю ідею розвинув Цельз-син, який зазначав: «...не може бути власності або володіння двох осіб у повному обсязі: і ніхто не є власником частки речі, а має власність на частку всієї неподільної речі». Іншими словами, одне право власності на одну й ту саму річ може належати кільком особам в ідеальній частці речі, а не фізично поділеній [75, с. 93-94].

Слідуючи такій думці, виділення ідеальних часток є формальністю, яка не тягне за собою фактичного поділу. Тобто, є категорією суто теоретичною, що не впливає на практичні аспекти реалізації прав – не «шкодить» реалізації права. З огляду на такі особливості, у поділі на ідеальні частки майнових прав інтелектуальної власності потреби не виникає, оскільки на фактичні взаємовідносини це не впливає, й до реального виділу часток не призводить.

У ЦК України та спеціальних законах не міститься визначення поняття спільних прав, їх ознак чи властивостей, які дають можливість зрозуміти суть такого поняття, його правовий режим. Закон України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових

форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» [76] не має жодної згадки про майнові права інтелектуальної власності, й тим більше про їх спільність. Недостатність правових норм зумовлює те, що при вирішенні питань щодо належності майнових прав інтелектуальної власності декільком суб'єктам часто застосовуються положення, якими врегульовуються правовідносини спільної власності – сумісної або часткової, що чітко вбачається з судової практики (постанова від 08 травня 2019 року Верховного Суду у справі № 646/1750/17) [77]. Зазначений підхід є помилковим, оскільки не відповідає суті природи майнових прав інтелектуальної власності. Насамперед має враховуватися неподільність комплексу правомочностей, з яких складаються майнові права інтелектуальної власності. А однаковий зв'язок одних майнових прав інтелектуальної власності з декількома суб'єктами визначає спільність прав.

Н. Яркіна виділяє такі підстави виникнення спільних прав інтелектуальної власності: спільна творча праця зі створення об'єкта інтелектуальної власності; набуття спільно декількома особами майнових прав за договором про розпорядження майновими інтелектуальними правами; спільна подача заявки і одержання патенту правонаступниками винахідника, автора промислового зразка, автора сорту, автора топографії ІМС чи роботодавця; створення службових об'єктів, а також об'єктів на замовлення; набуття майнових інтелектуальних прав на підставі спадкування декількома спадкоємцями [78, с. 146-148]. Такий перелік чітко демонструє, що у кожному з випадків формується множинність суб'єктів щодо одних і тих самих майнових прав інтелектуальної власності. При цьому формування кола суб'єктів спільного права у більшості випадків здійснюється в один момент – декілька осіб подали заявку на патент; декілька осіб створили об'єкт інтелектуальної власності; декілька осіб-спадкоємців прийняли спадщину. Поряд з цим існує дещо інший шлях формування кола суб'єктів прав, наприклад, при набутті майнових прав за договором. Тоді коло

суб'єктів може з плином часу розширюватися – при укладенні нових договорів, або звужуватися – при закінченні строку дії договору.

Дослідження природи спільних майнових прав інтелектуальної власності важливе також з точки зору конкурентного законодавства. Так, кожен виробник товарів та послуг розуміє переваги першості на ринку, адже це є одним з головних чинників прибутковості. За змістом ст. 1 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції», недобросовісною конкуренцією є будь-які дії у конкуренції, що суперечать торговим та іншим чесним звичаям у господарській діяльності [79].

Виходячи з принципів свободи торгівлі та свободи конкуренції, будь-який торговець має право залучати клієнтуру своїх конкурентів. Таким чином, акт конкуренції, навіть якщо він завдає шкоди деяким економічним агентам, не є незаконним сам по собі, але лише якщо засоби, дії чи факти, використані для залучення клієнтів, є несправедливими і недобросовісними. Основним принципом/невід'ємною умовою ринкової економіки є конкуренція між компаніями, які здійснюють економічну діяльність на відповідному ринку, звичайно, коли ця конкуренція відбувається за звичаями та положеннями, що регулюють суперництво конкурентів [80, с. 269].

О. Бакалінська акцентує увагу на концепції справедливості – збалансованій нормами права інтелектуальної власності та конкурентного права [81, с. 26], та наводить приклад європейського підходу, згідно якого європейці протягом останніх п'яти років істотно розширили вплив правил про добросовісну конкуренцію на чутливі (волатильні) сектори спільного ринку ЄС [81, с. 30].

Наявність спільних майнових прав інтелектуальної власності є тим фактором, який стимулює утворення нових потоків продукції від різних співвласників прав, а отже – не дозволяє встановити монополію виробництва. У пошуку отримання переваг деякими суб'єктами спільність прав може розцінюватися як обставина, що заважає бізнесу. А це, в свою чергу, спонукатиме до пошуку такої співпраці, коли права одних будуть

превалювати над правами інших, тобто законної рівності прав не буде. Внутрішня конкуренція між співвласниками майнових прав інтелектуальної власності полягає у прагненні отримати більшу вигоду від використання відповідних прав. Проте спільність прав потребує узгоджених дій щодо них. А на практиці часто співвласники по-різному бачать шляхи використання об'єкта майнових прав. Нерідко спосіб використання прав одним суб'єктом обмежує або взагалі унеможлиблює його використання іншим. Не виключено штучне створення перешкод для іншого співвласника у використанні майнових прав інтелектуальної власності. Наприклад, укладення ліцензійних договорів з особами, що виступають конкурентами для іншого співвласника прав. Важливо, щоб реалізація законних прав співвласників не містила дій, що провокують несприятливі/негативні наслідки у виді недобросовісної конкуренції, щоб дотримувався баланс інтересів, що в сукупності забезпечуватиме верховенство права. А якість законодавчої бази повинна забезпечувати, зокрема, зрозумілі відкриті правила поведінки та надання рівних можливостей, контролюючи при цьому ймовірні зловживання та забороняючи монополістичні дії.

Яскравим прикладом слугують торговельні марки, щодо яких в частині можливості віднесення їх до спільного майна точиться тривала дискусія між науковцями, яка також підсилюється неоднорідною судовою практикою (постанова ВСУ від 22 червня 2017 року в справі № 201/14163/13-ц [82], постанова ВП ВС від 29 червня 2021 року у справі № 916/2813/18 [83], постанова КЦС ВС від 08 листопада 2023 року у справі № 755/3412/22 [84], постанова КЦС ВС від 24 квітня 2024 року у справі № 335/5841/19 [85]).

I. Якубівський наголошує, що у контексті меж здійснення майнових прав інтелектуальної власності велике значення має додержання правоволодільцем положень конкурентного законодавства. Зокрема, науковцем досліджувалися правовідносини щодо майнових прав на торговельні марки та були надані рекомендації з удосконалення законодавства в частині зазначення географічного місця, з якого походить

товар з метою недопущення уведення в оману споживача та з метою запобігання порушенню законодавства про захист від недобросовісної конкуренції при здійсненні майнових прав на торговельну марку [86, с. 63].

Отже, спільні для суб'єкта господарювання права інтелектуальної власності виникають тоді, коли така особа разом з іншою (іншими) фізичними, юридичними особами наділена певним однаковим обсягом правомочностей стосовно одного об'єкта інтелектуальної власності, якщо інше не передбачено договором між співвласниками. Із зазначеного вище переліку підстав для набуття спільних прав вбачається, що кожна з них може обумовити набуття таких прав суб'єктом господарювання (підприємством або фізичною особою-підприємцем) разом з іншою особою.

Слід враховувати, що об'єкти прав інтелектуальної власності є дуже різноманітними, й такий чинник потрібно враховувати визначаючи, чи можливо поширити режим спільних прав відносно тих чи інших об'єктів. Мають бути враховані підстави набуття таких прав, можливість та спосіб їх використання та розпорядження ними; наявність творчої складової, якщо одним з суб'єктів спільних прав є творець об'єкта інтелектуальної власності. А це впливає на можливість віднесення майнових прав інтелектуальної власності до спільних. Ретельній оцінці мають піддаватися чинники, які зазвичай беруться за основу для визначення режиму майна як спільного, з подальшим їх врахуванням або відхиленням для встановлення режиму спільності прав. Так, комерційне найменування не може бути об'єктом спільних прав. Воно слугує для ідентифікації підприємства або підприємця в господарських відносинах, тобто є засобом індивідуалізації суб'єкта на ринку. Належність кільком особам майнових прав на комерційне найменування загалом неможливе, оскільки це суперечить меті та призначенню комерційного найменування – вирізнити та зробити упізнаваним конкретного виробника. Лише за умови, що одне комерційне найменування не введе в оману споживачів щодо дійсного виробника товарів

або послуг можливе його використання різними суб'єктами. Останнє відповідає умовам ч. 4 ст. 489 ЦК України.

Стаття 424 ЦК України, визначаючи права суб'єкта майнових прав, за своєю конструкцією не містить прив'язки до кількісного показника суб'єктів. Тобто, законодавство визначає однаковий зміст майнових прав інтелектуальної власності (сукупність дозволів, заборон, обмежень, зобов'язань) як для одноосібного, так і для спільного володіння. Відповідно, дозволи, заборони, обмеження та зобов'язання для суб'єктів спільних прав, корелюються з тими, що і при одноосібному володінні. Їх суть розкривається через допустимість певної поведінки як самих співвласників, так і третіх осіб, щоб не порушити права та інтереси перших.

До дозволів як регуляторів відносин щодо спільних майнових прав інтелектуальної власності слід віднести: 1) надання права на використання майнових прав інтелектуальної власності, що означає для співвласників право на спільне використання прав щодо об'єкта інтелектуальної власності – вчинення кожним таких дій, що не порушує права інших співвласників. Наприклад, випуск і продаж продукту із запатентованим винаходом кожним з патентовласників; 2) надання права надавати дозвіл на використання майнових прав іншим особам, що означає для співвласників право за їх спільною згодою та погодженою процедурою надавати дозвіл на використання об'єкта інтелектуальної власності третім особам (наприклад, спільне ліцензування); 3) надання права розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, що означає узгоджені між співвласниками дії щодо долі майнових прав (наприклад, відчуження майнових прав).

До законодавчих заборон у зазначеній сфері слід віднести: 1) заборона на неправомірне використання у будь-якій діяльності, тобто використання без відповідного дозволу від уповноваженої особи, оформленого згідно вимог законодавства; використання, що суперечить закону або договору та порушує права та інтереси співвласників майнових прав інтелектуальної власності; 2) заборона на обмеження прав співвласників, тобто заборона на

вчинення дій, що ставлять у невігідне або менш вигідне в порівнянні з іншими співвласниками становище; 3) заборона на одноосібне розпорядження правами, тобто заборона на вчинення дій щодо передання майнових прав інтелектуальної власності за одноосібною волею, якщо це не узгоджено між усіма співвласниками прав.

Вказаними заборонами кореспондується право суб'єкта майнових прав перешкоджати неправомірному їх використанню. При цьому як дозвільні, так і заборонні правомочності мають виключний характер, тобто можуть здійснюватися лише суб'єктом майнових прав.

Положення ЦК України, якими регулюється здійснення прав щодо спільного майна, можуть бути частково (в залежності від об'єкту інтелектуальної власності щодо якого визначені майнові права) застосовані й до майнових прав інтелектуальної власності у сфері господарювання, адже майнові права на об'єкти інтелектуальної власності також є майном. Однак в пріоритеті має бути врахування природи майнових прав інтелектуальної власності, розуміння суттєвих відмінностей між режимом права власності на речі й речові права.

Отже, під правовим режимом спільних майнових прав інтелектуальної власності слід розуміти сукупність юридичних засобів, які визначають порядок й особливості правового регулювання відносин щодо набуття, здійснення, припинення і захисту майнових прав інтелектуальної власності, що належать декільком особам спільно; такі юридичні засоби втілюються в дозволах, заборонах, обмеженнях і зобов'язаннях суб'єктів цих прав й можуть встановлюватися нормами законодавства (нормативно-правове регулювання) та/або положеннями договорів (локальне регулювання).

Правовий режим спільних майнових прав інтелектуальної власності є відмінним від правового режиму спільних прав на речове майно. Сукупність правомочностей, що становлять зміст спільних майнових прав інтелектуальної власності, характеризується такою ознакою як виключність – вказівка на приналежність лише (виключно) конкретній особі/особам. До

таких прав (правомочностей) належить право на використання об'єкта інтелектуальної власності та право розпорядження майновими правами. Право суб'єкта діяти на захист свого порушеного права, або ж з метою запобігання порушенню права, що загалом охоплюється правом захищати майнові права інтелектуальної власності є окремим видом суб'єктивних прав – правом на захист. Правомочність володіння до об'єктів інтелектуальної власності не застосовується, оскільки «втримати» при собі нематеріальний об'єкт неможливо.

Спільність майнових прав інтелектуальної власності означає наділення рівними за обсягом та змістом повноваженнями щодо певного об'єкта інтелектуальної власності декількох суб'єктів. Неможливість фактичного виділення частки в об'єкті інтелектуальної власності та неможливість здійснювати майнові права інтелектуальної власності, використовуючи лише частину правомочностей свідчить також про неможливість поділу майнових прав загалом, в тому числі на ідеальні частки. А необхідність спільного здійснення майнових прав за таких умов потребує пошуку варіантів співпраці між співвласниками таким чином, щоб були дотримані в повній мірі інтереси усіх суб'єктів. Відступ від ідеального врівноваження позицій сторін можливий на підставі договору між співвласниками про здійснення спільних майнових прав, проте це обов'язково має супроводжуватися встановленням справедливого балансу інтересів суб'єктів. Тому законодавчо (ст. 428 ЦК України) доцільно передбачити, що співвласники здійснюють свої спільні майнові права інтелектуальної власності на підставі договору про спільне здійснення прав (пропонується назва договору). Таким чином, статтю 428 ЦК України доцільно доповнити таким змістом: «Права інтелектуальної власності, які належать кільком особам спільно, є спільними правами інтелектуальної власності. Спільні права інтелектуальної власності здійснюються особами відповідно до закону або договору про спільне здійснення прав за їхньою згодою. У разі відсутності договору спільні майнові права інтелектуальної власності здійснюються особами спільно за взаємною згодою. Обсяг прав

суб'єктів спільних майнових прав інтелектуальної власності є рівним, якщо інше не передбачено договором між ними» [87, с. 65-66].

1.4. Законодавча основа правового режиму спільних майнових прав інтелектуальної власності в сфері господарювання

Майнові права інтелектуальної власності в системі господарських відносин є важливою складовою, нематеріальним активом, що сприяє зростанню бізнесу за рахунок впровадження інновацій. Для належного функціонування господарської діяльності важливо, щоб в країні існувала така законодавча база, що забезпечує ефективне використання об'єктів інтелектуальної власності, стимулює їх впровадження в економіку, розвиток інноваційних технологій, захищає інтереси виробників, права винахідників, попереджає недобросовісну конкуренцію у сфері господарювання.

Законодавча основа правового режиму спільних майнових прав інтелектуальної власності у сфері господарювання утворює складну структуру, яка складається з норм різних галузей права. Таку законодавчу основу становить сукупність норм національного законодавства та міжнародного законодавства, що ратифіковане Верховною Радою України.

Чинне вітчизняне законодавство, яким врегульовуються відносини у сфері інтелектуальної власності, пройшло складний шлях, починаючи з моменту проголошення незалежності України. Зараз процес нормотворення знаходиться в активній фазі розвитку, що обумовлюється динамікою та різноманітністю сучасних напрямків розвитку техніки, медицини, науки, культури, а також євроінтеграційними процесами.

Формування національного законодавства щодо прав інтелектуальної власності можна розділити на декілька етапів, кожен з яких характеризується певними особливостями.

Перший етап слід пов'язати з моментом проголошення Україною незалежності і до 2004 року, коли відбувалось зародження загальних засад

регулювання відносин інтелектуальної власності ще без конкретизації специфіки правового регулювання цих відносин у сфері господарювання. На початку цього етапу діяв Цивільний кодекс УРСР [88], де у розділі 4 містилися положення про авторське право, право на відкриття, право на винахід, корисну модель, промисловий зразок, знак для товарів і послуг, раціоналізаторську пропозицію. Норми такого кодексу вже не були достатніми і адекватними для регулювання відповідних відносин інтелектуальної власності на ринкових засадах, до того ж навіть термін «інтелектуальна власність» у ньому не вживався.

У цей час нормативна база відповідного спрямування поповнювалась за рахунок окремих спеціальних законів, багато з яких є наразі чинними, хоча вони й зазнавали численних змін. Це – спеціальні закони: Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [89], Закон України «Про охорону прав на промислові зразки», Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» та інші.

Другий етап (2004 рік – 2025 рік) – це період, коли в національному законодавстві набрали чинності кодифіковані нормативно-правові акти, у яких містилися і загальні, і спеціальні правила, які окремо від інших враховували особливості сфери господарювання. Одночасно з'явилися ЦК України та ГК України. У цей час Україна ще не була повноцінним суб'єктом міжнародних торговельних відносин в межах СОТ. Однак прагнучи виходу на міжнародну економічну арену, всередині країни почалося активне нормотворення.

Набрання чинності у 2004 році ЦК України стало важливим кроком для становлення правовідносин у сфері інтелектуальної власності, адже у ньому вперше на системному рівні були визначені загальні засади права інтелектуальної власності. І на сьогодні ЦК України містить найповніше зібрання норм, які узагальнено визначають особливості правового регулювання відносин інтелектуальної власності. Саме у цьому Кодексі, в книзі четвертій, – «Право інтелектуальної власності» містяться загальні та спеціальні норми у цій сфері.

Глава 35 Кодексу визначає загальні положення щодо суб'єктів майнових прав інтелектуальної власності, видів майнових прав, їх строків чинності, передання іншим особам, захисту прав без прив'язки до виду об'єкта інтелектуальної власності. Показово, що у цій главі виокремлено статті, які стосуються майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності, створені у зв'язку з виконанням трудового договору, та створені на замовлення, яким притаманний характер спеціальних норм, оскільки вони враховують специфіку правовідносин при створенні об'єкта інтелектуальної власності для третіх осіб. Глави 36, 37, 39, 40, 42 – 44, 46 ЦК України містять норми, якими врегульовано відносини щодо майнових прав в залежності від об'єкта інтелектуальної власності. А в книзі 5 ЦК України «Зобов'язальне право», у главі 75 сконцентровані норми щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності.

Щодо спільних майнових прав ЦК України містить єдину окрему статтю – стаття 428 «Здійснення права інтелектуальної власності, яке належить кільком особам», якою передбачено, що «Право інтелектуальної власності, яке належить кільком особам спільно, може здійснюватися за договором між ними. У разі відсутності такого договору право інтелектуальної власності, яке належить кільком особам, здійснюється спільно». Наведене положення орієнтує співвласників об'єктів інтелектуальної власності на договірне врегулювання їх взаємовідносин. З одного боку, це зрозуміло і цілком виправдано диспозитивним характером цивільно-правового регулювання. З іншого боку, відсутність спеціальних правил щодо особливостей здійснення і захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, які належать спільно декільком особам, негативно впливає на розвиток таких правовідносин.

Спеціальним актом з точки зору встановлення дозвільних, регуляторних, стимулюючих, застережливих правил у господарській сфері тривалий час був ГК України, який 09 січня 2025 року Верховною Радою України було визнано таким, що втрачає чинність з дня введення в дію Закону №4196-IX «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-

правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб». Хоча в ГК України було обмаль регулятивних положень щодо відносин інтелектуальної власності, майнових прав інтелектуальної власності, у главі 16 «Використання у господарській діяльності прав інтелектуальної власності» регламентувалися відносини щодо об'єктів промислової власності, засобів індивідуалізації; було передбачено особливості здійснення майнових прав, зокрема йшлося про правомочності щодо використання об'єктів інтелектуальної власності, їх передання до статутного капіталу. Спільні майнові права інтелектуальної власності в цьому Кодексі окремо не регулювались.

Таким чином, з 1 січня 2004 року до 2025 року у національному законодавстві паралельно існувало два кодифікованих акти – ЦК України та ГК України, положення яких містили норми щодо об'єктів інтелектуальної власності. З огляду на неповноту та незавершеність правового регулювання відповідної сфери відносин в нормах вказаних актів тривалий час існувала проблема розмежування положень кодексів між собою та між спеціальними законами. Із втратою чинності ГК України цю проблему частково було вирішено, однак це не посприяло покращенню законодавчої бази, адже ґрунтовної модернізації ЦК України та узгодження його зі спеціальними законами на фоні скасування ГК України поки не відбулося.

У цей період поглибилася політична та економічна співпраця України з Європейським Союзом в результаті підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у 2014 році [90]. Такий крок стимулював реформи в законодавстві країни з метою їх гармонізації з правом Європейського Союзу. Зокрема, Україна зробила важливі кроки з удосконалення національного законодавства в сфері інтелектуальної власності. Приєднання до міжнародних договорів розширило нормативно-правову базу, оскільки вони стали частиною національного законодавства. До таких договорів, зокрема, відносяться: Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право [91], Договір про патентне право [92], Гаазький Акт Гаазької угоди про міжнародну реєстрацію промислових знаків [93].

У цей період відбулися важливі кроки в удосконаленні законодавчої бази в контексті реалізації рішення про вступ України до Світової організації торгівлі (далі – СОТ). Таке рішення було ухвалено Генеральною Радою СОТ 5 лютого 2008 року, а 10 квітня 2008 року Верховна Рада України ратифікувала Протокол про вступ, що стало остаточним кроком до повноправного членства. Як зазначено на сайті Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України, «... набуття членства в СОТ стало важливим чинником подальшої інтеграції України до світової економіки та забезпечення недискримінаційного та передбачуваного режиму для українських товарів і послуг на ринках членів СОТ» [94]. Вже зі спливом 5 років після вступу України до СОТ, вона, як зазначило видання «Радіо Свобода», «... отримала переваги щодо одержання режиму найбільшого сприяння в торговельному просторі всіх країн-членів СОТ, тобто одночасне покращення умов торгівлі із більш ніж 150 країнами; зменшення тарифних і нетарифних обмежень доступу українських товарів на товарні ринки країн-членів СОТ; отримання можливості захисту інтересів українських виробників, згідно з процедурою розгляду торговельних спорів Світової організації торгівлі; набуття офіційного статусу переговорного процесу зі створення зони вільної торгівлі з ЄС; скасування квот на експорт української продукції металургії до ЄС; доступ до дешевших комплектувальних, устаткування і сировини; забезпечення недискримінаційного транзиту товарів та послуг» [94].

Вихід України на міжнародний ринок був одним з чинників, що зумовив необхідність гармонізації нормативної бази, якою врегульовано співпрацю вітчизняних виробників з суб'єктами інших держав. Так, були прийняті зміни в законах, що стосуються захисту авторських прав, патентів, торгових марок та інших об'єктів інтелектуальної власності, з метою приведення їх у відповідність вимогам СОТ.

Нормативно-правове забезпечення вступу України до СОТ передбачало виконання низки заходів, серед яких – прийняття відповідних законів. Так, 5 вересня 2001 року Президент України підписав Указ «Про додаткові заходи

щодо прискорення вступу України до Світової організації торгівлі» № 797/2001 [95], за змістом якого була вказівка вжити заходів до прискорення прийняття законів, спрямованих на гармонізацію законодавства України з вимогами та нормами системи угод Світової організації торгівлі, зокрема: про приєднання України до Міжнародної конвенції про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення; про приєднання України до Договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право; про приєднання України до Договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання і фонограми; про особливості підприємницької діяльності у сфері виробництва, експорту, імпорту дисків для лазерних систем зчитування.

Важливим міжнародним актом в рамках СОТ у сфері інтелектуальної власності є угода ТРІПС – Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (англ. Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights) [96].

Угода ТРІПС визначає зобов'язання кожної держави-члена СОТ стосовно мінімального рівня охорони прав інтелектуальної власності, насамперед, авторського права та суміжних прав, товарних знаків, географічних позначень, промислових зразків, патентів, топографії інтегральних мікросхем та захисту конфіденційної інформації. Положення угоди ТРІПС вимагають від країн дотримання принципу національного режиму та режиму найбільшого сприяння. Принцип національного режиму передбачає, що країна надає громадянам інших країн-членів СОТ режим не менш сприятливий, ніж той, який вона надає своїм власним громадянам. Режим найбільшого сприяння означає, що найбільш сприятливі умови торгівлі, якими користуються громадяни держави чи іноземці (будь-якої держави), мають бути надані усім громадянам держав-членів СОТ [97].

Третій – сучасний етап національного нормотворення розпочався у зв'язку із втратою чинності ГК України. З цього приводу директорка УКРНОІВІ О. Орлюк зазначила: «Це суттєвий та символічний крок для всієї наукової

спільноти і подальшого розвитку правотворчої діяльності України», а Н.С. Кузнєцова підкреслила, що «... це дуже важливе рішення, без якого подальший концептуальний рух щодо оновлення Цивільного кодексу України був неможливим. Це крок, до якого ми йшли роками» [54, с. 157]. Позитивну оцінку скасуванню ГК України також висловив Б. Зварун, вказавши про «необхідність скасування ГК для уніфікації та гармонізації українського правового середовища», адже «ця реформа не лише вирішує нагальні проблеми колізій, але й створює основу для подальшого вдосконалення законодавства, що відповідає потребам сучасної економіки та інтеграції України до європейського правового простору» [98].

Поруч з такою позицією існує й інша, згідно якої стверджується про негативні наслідки скасування ГК України, хоча разом з цим також визнаються численні недоліки кодексу. Так, Г. Осетинська вважає, що «вдосконалення чинного законодавства має формуватись шляхом внесенням змін до ГК України, а створення сучасної, адекватної до реалій життя і наповненої нормами прямої дії оновленої версії ГК України може стати Економічний кодекс України» [99]. Саме на новій редакції ГК України наполягала О. Золотарьова, говорячи навіть про небезпечність скасування ГК України в контексті розвитку підприємництва та залучення інвестицій [100, с. 151]. Пропозиції з удосконалення положень ГК України висловлювали Л.Д. Руденко та Д.С. Семко, обґрунтовуючи доцільність включення у ГК України окремої Глави «Досудове врегулювання господарських спорів», у якій визначити форми досудового врегулювання (переговори, претензійний порядок, медіація), порядок їх застосування [101, с. 58].

Критичні думки з приводу скасування ГК України висловлювали різні громадські об'єднання, асоціації, суддівська спільнота, передбачаючи численні непрогнозовані негативні наслідки цього. Наприклад, Асоціація суддів господарських судів висловила стурбованість, наголосивши, що «скасувати Кодекс, що регулює економічні (господарські) правовідносини, – значить остаточно зруйнувати правову систему та утворити нове «правове підґрунтя»

для нестабільності в економіці у і так вкрай важкі умови для бізнесу країни під час війни» [102].

Вбачається, що єдності думок щодо доцільності існування ГК України як спеціального кодифікованого акту, норми якого застосовувалися б до господарських відносин, немає. Нескладно зрозуміти позицію, зокрема, тих правників, що дотичні до сфери інтелектуальної власності, які висловлюють підтримку у скасуванні ГК України, адже у цій частині кодекс не забезпечував на належному рівні особливостей регулювання таких відносин, маючи численні прогалини та неузгодженості з іншими законодавчими актами. Проте, достатніх обґрунтувань вважати виправданим такий радикальний підхід вирішення проблеми, як скасування кодексу, не наводиться. Як і немає підстав вважати нездійсненим шлях оперативного та системного оновлення положень ГК України. Скасування кодифікованого закону, який визначав базу застосування матеріального права також негативно вплине на процедуру розгляду господарських спорів, оскільки процесуальне законодавство було не підготовлене до таких радикальних змін. Доречно звернула увагу О. Беяневич, що в умовах ринкової соціально-орієнтованої економіки, ускладнення відносин у сфері господарювання мета господарського процесуального права має полягати не тільки в ефективному захисті порушених, невизнаних або оспорюваних прав і законних інтересів окремих фізичних та юридичних осіб, а й у забезпеченні правового господарського порядку в країні [103, с.29]. Тож наразі, господарське процесуальне право несе подвійний тягар відповідальності у забезпечення такого правопорядку на тлі скасованого ГК України.

Із втратою чинності ГК України суб'єкти господарювання втратили хоча й недосконале, але спеціальне підґрунтя своєї діяльності. І поруч з цим, розуміючи важливість інтелектуальної складової у виробництві, вже активніше ніж зазвичай, точаться дискусії про необхідність створення чергового кодексу – Кодексу інтелектуальної власності. Так, М. Потоцький висловив позицію, що «проблеми, якими характеризується система правової охорони інтелектуальної власності, обумовлюють необхідність комплексного оновлення та

систематизації відповідного законодавства. Перспективним засобом вирішення відповідного завдання є кодифікація нормативного матеріалу» [104, с. 14]. А. Омельченко також позитивно оцінює ініціативу створення кодексу інтелектуальної власності вказуючи, що «зміст такого кодексу має включати в себе загальні норми про право інтелектуальної власності та спеціальні норми про окремі об'єкти права інтелектуальної власності (які на сьогодні містяться у спеціальних законах), норми, які на сьогодні містяться у законодавчих актах іншої галузевої належності і врегульовують питання інтелектуальної власності, які можливо з точки зору техніки нормопроекування перенести до змісту цього кодексу, норми про державне регулювання у сфері інтелектуальної власності, а також норми про відповідальність за порушення законодавства у сфері інтелектуальної власності» [105, с. 4]. Непоодинокі науковці наводять як приклад регулювання сфери інтелектуальної власності законодавство Франції, яке в цій частині базується на кодифікованому нормативно-правовому акті – Кодексі інтелектуальної власності [106, с. 30].

Поряд з думкою про доцільність утворення нового кодексу висловлюється й інше бачення. Так, Н. Крижна ще у 2010 році, звернувши увагу, що «за сім років після прийняття ЦК України не був прийнятий жоден зі спеціальних законів у сфері інтелектуальної власності», скептично оцінила перспективи нового кодексу, вказавши, що «не важко спрогнозувати термін прийняття єдиного кодексу, який би врегульовував усі відносини в сфері інтелектуальної власності» [107, с. 114]. Й дійсно, не дивлячись на обговорення науковцями необхідності зібрати різногалузеві норми щодо інтелектуальної власності в один акт, який би став повним зводом законів специфічної галузі, законодавцем досі не розпочато розробку такого кодексу. Натомість в окремі кодекси й особливо часто – в закони вносилися зміни шляхом коригування, виключення, доповнення норм. Такий процес був притаманний й скасованому ГК України, а тому доповнення його нормами, направлені на покращення регулювання, стимулювання та підтримку в галузі прав інтелектуальної власності могло би бути суттєвим зрушенням на шляху створення якісної законодавчої основи.

Міністерство економіки України 26 квітня 2024 року презентувало Концепцію проєкту Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності до 2030 року [108]. За словами заступника Міністра економіки України В. Кіндратіва, «в основу IP-Стратегії будуть закладені основні пріоритети країни для покращення економічних показників шляхом розвитку системи інтелектуальної власності та розбудови інноваційної екосистеми в контексті євроінтеграційного вектору нашої держави та набуття Україною статусу кандидата на членство в ЄС» [109].

Євроінтеграційні зобов'язання України у сфері інтелектуальної власності головним чином полягають у спрощенні процедур створення та комерційного використання продуктів, зокрема продуктів творчої діяльності як на території нашої держави, так і держав-членів ЄС, а також забезпечення належного та ефективного рівня охорони і захисту прав інтелектуальної власності [110, с. 95]. Між тим, Климова К. висловлює більш конкретну точку зору, згідно якої «міжнародні зобов'язання у сфері інтелектуальної власності полягають у спрощенні процедур реалізації продукції інтелектуальної діяльності, посиленні рівня охорони і захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності» [111, с. 79].

Отже, як влучно зазначають науковці, міжнародна торгівля червоною ниткою проходить змістом міжнародних угод. Здійснення торговельних операцій кореспондується з майновим правом на використання об'єктів інтелектуальної власності. А тому включення міжнародних договорів в систему національного права напряму стосується реалізації майнових прав інтелектуальної власності, маючи на меті покращення економіки за рахунок укріплення торговельних відносин. Взяті зобов'язання по виконанню міжнародних правових актів демонструють згоду України орієнтуватися насамперед на правила, які діють у європейському співтоваристві зокрема, та загалом міжнародному середовищі.

Слід зауважити, що імплементація міжнародних договорів не сприяла активізації їх застосування при вирішенні судових спорів. Згідно відомостей ЄДРСР, кількість судових рішень, у яких містяться посилання на міжнародні

правові акти є мінімальною. Прикладом рішення, де таке застосування наявне – посилення на угоду ТРІПС, слугує постановою Касаційного адміністративного суду Верховного суду від 23 червня 2020 року у справі за позовом «Гілеад Сайєнсиз, Інк.» до Міністерства охорони здоров'я України про визнання наказу протиправним та скасування наказу [112].

Впровадження в національну систему права міжнародних актів розпочалося з перших років незалежності України. Наприклад, у 1991 році набув чинності для України Договір про патентну кооперацію [113]; у 1994 році було підписано Угоду про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС та їх державами-членами [114]; у 2000 році – Договір про патентне право [115]; у 2004 році прийнято Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства ЄС» [116] (який підкреслює необхідність приведення національного законодавства у відповідність до європейського законодавства, що є однією з умов для вступу до ЄС); у 2023 – Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності» [117].

Міжнародними договорами, які Україна прийняла до своєї нормативної бази, є, зокрема, Паризька конвенція про охорону промислової власності від 1883 року [118], Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів від 1886 року [119], Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків від 14 квітня 1891 року [120], Всесвітня конвенція про авторське право 1952 року [121], Страсбурзька угода про міжнародну патентну класифікацію від 1971 року [122].

Паризька конвенція про охорону промислової власності є однією з найбільш значимих у міжнародному праві для розвитку промислової власності. У рамках цього міжнародного договору здійснюються найбільш важливі проекти Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) щодо надання допомоги у становленні національних і регіональних патентних систем, включаючи підготовку кадрів, обмін патентною інформацією, а також у міжнародну гармонізацію національного законодавства у галузі промислової

власності, охоплюючи й нові галузі техніки (мікроелектроніка, генна інженерія тощо). Участь у Паризькій конвенції може розглядатися як одна з необхідних умов залучення сучасних, передових технологій та інвестицій у перспективні галузі промисловості [123, с.111] .

Отже, комплексне внутрішнє законодавство знаходить своє доповнення та розширення за рахунок норм міжнародного права. Останнє, слугуючи путівником на шляху реформування національного законодавства, є зразком для змін у близькій і далекій перспективах для розвитку внутрішнього нормотворення. Це підтверджується, зокрема, такими діями як підписанням у 2014 році Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, зміст якої констатував спрямованість дій України на вступ до Європейського Союзу.

Таким чином, законодавча основа правового режиму майнових прав інтелектуальної власності в сфері господарювання як частина національного законодавства почала свій розвиток з моменту проголошення незалежності країни і на сьогодні триває.

У процесі нормотворення можна виділити три етапи його розвитку:

перший етап – від проголошення незалежності України у 1991 році до 2004 року – до моменту вступу в законну силу ЦК України та ГК України – початок становлення вітчизняного законодавства, в тому числі в сфері інтелектуальної власності, який характеризується поступовим рухом від положень радянських норм до створення нових національних законів у цій сфері; на цьому етапі для сфери майнових прав інтелектуальної власності формується правовий режим цих прав для умов ринкової економіки;

другий етап – період дії ЦК України та ГК України до втрати чинності ГК України – 2004 – 2025 роки. Це період, коли в національному законодавстві почали діяти кодифіковані законодавчі акти – ЦК України та ГК України (в ГК України були врегульовані особливості використання об'єктів інтелектуальної власності у сфері господарювання), здійснювалося активне вдосконалення спеціальних законів з метою забезпечення повноцінного виходу країни на міжнародний ринок, гармонізація нормативної бази, якою врегульовано

співпрацю вітчизняних виробників з підприємцями інших держав на засадах євроінтеграції, прийняття законодавчих змін щодо приведення у відповідність національних законів до умов СОТ та угоди ТРІПС, активне приєднання до міжнародних угод і договорів, які стали частиною національного законодавства;

третій етап, новітній, який розпочався у 2025 році і пов'язаний із втратою чинності ГК України і продовженням активного євроінтеграційного оновлення законів та розробкою оновленого ЦК України [124, с. 121-122].

Сфера законодавчого регулювання в Україні спільних майнових прав інтелектуальної власності залишається однією з найменш врегульованих. І ті нечисленні норми, що стосуються спільних прав, не систематизовані: частина їх міститься у ЦК України, частина – у спеціальних законах.

Удосконалення правового регулювання спільних майнових прав інтелектуальної власності вимагає доопрацювання ЦК України та спеціальних законів. Так, у ЦК України доцільно запровадити загальні універсальні положення щодо спільних майнових прав інтелектуальної власності, зокрема, щодо особливостей їх набуття, здійснення, захисту. Такі норми повинні слугувати основою, на якій формуються та здійснюються спільні майнові права інтелектуальної власності. У спеціальних законах (Закони України «Про авторське право і суміжні права», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг») також доцільно закріпити спеціальні норми щодо спільних майнових прав з урахуванням відмінностей та особливостей об'єктів інтелектуальної власності. Реалізація поставлених завдань забезпечить ефективний та зрозумілий механізм для регулювання спільних майнових прав інтелектуальної власності, що стимулюватиме співпрацю творців, винахідників, підприємців, та сприятиме покращенню комерційної діяльності на базі інтелектуальних технологій.

ВИСНОВКИ ЗА РОЗДІЛОМ 1

1. На основі аналізу норм ЦК України і спеціальних законів аргументовано, що наразі відсутній єдиний підхід до розуміння правової природи (виключності) майнових прав інтелектуальної власності, наявна неузгодженість у використанні терміну «виключні права» у законодавчих актах. Аргументована позиція, що виключність має розумітися як характеризуюча ознака майнових прав інтелектуальної власності і означає конкретну суб'єктну приналежність, а не окремий вид майнових прав.

2. Доведено, що розуміння змісту майна згідно визначення в ст. 190 ЦК України є недосконалим та суперечить європейським стандартам розуміння майна, оскільки звужує таке поняття лише до речових прав. Тому запропоновано в ст. 190 ЦК України додати до поняття «майно» майнові права інтелектуальної власності, вказавши, що майном визнається сукупність речей, майнових прав та обов'язків, майнові права інтелектуальної власності, та виключити посилання на речовий характер майнових прав.

Обґрунтовано визначення поняття «майнові права у сфері господарювання» – суб'єктивні права суб'єкта господарювання, які виражаються у правомочностях використання об'єкта інтелектуальної власності та розпорядження правом на цей об'єкт з метою отримання прибутку та/або інших економічних, соціальних результатів. Запропоновано термін «виключне право» вживати стосовно всіх правомочностей майнових прав правовласника, а термін «право на використання» – для інших осіб, які на законних підставах його використовують.

Право на захист майнових прав інтелектуальної власності віднесено до окремого виду суб'єктивних прав, а не до складу майнового права.

3. Обґрунтовано визначення поняття «правовий режим спільних майнових прав інтелектуальної власності» – сукупність юридичних засобів (дозволів, заборон, обмежень, зобов'язань), які визначають порядок і особливості правового регулювання відносин щодо набуття, здійснення, припинення і

захисту спільних майнових прав інтелектуальної власності. Встановено, що правовий режим спільних майнових прав інтелектуальної власності є відмінним від правового режиму спільних прав на речове майно.

Доведено, що спільність майнових прав інтелектуальної власності означає наділення рівними за обсягом та змістом повноваженнями щодо певного об'єкта інтелектуальної власності декількох суб'єктів. Неможливість фактичного виділення частки в об'єкті інтелектуальної власності та здійснення майнових прав інтелектуальної власності, використовуючи лише частину правомочностей, вказує на неможливість поділу майнових прав загалом, навіть на ідеальні частки. Відступ від ідеального врівноваження позицій сторін можливий на підставі договору між співвласниками про здійснення спільних майнових прав. Тому обґрунтована необхідність законодавчо передбачити договірну конструкцію здійснення спільних майнових прав інтелектуальної власності та передбачити, що співвласники здійснюють свої спільні майнові права інтелектуальної власності на підставі договору про спільне здійснення прав. У зв'язку з цим запропоновано доповнити статтю 428 ЦК України таким положенням: «Права інтелектуальної власності, які належать кільком особам спільно, є спільними правами інтелектуальної власності. Спільні права інтелектуальної власності здійснюються особами відповідно до закону або договору про спільне здійснення прав за їхньою згодою. У разі відсутності договору спільні права інтелектуальної власності здійснюються особами спільно за взаємною згодою. Обсяг прав суб'єктів спільних майнових прав інтелектуальної власності є рівним, якщо інше не передбачено договором між ними».

4. Обґрунтована доцільність удосконалення законодавчої основи правового режиму спільних майнових прав інтелектуальної власності у сфері господарювання шляхом наповнення ЦК України положеннями щодо поняття спільних майнових прав інтелектуальної власності, особливостей їх набуття, здійснення, захисту, а також спеціальних законів – особливостей щодо спільних майнових прав на окремі об'єкти інтелектуальної власності.

Встановлено, що у процесі розвитку законодавчої основи правового режиму спільних майнових прав у сфері господарювання прослідковуються такі етапи:

перший етап – від проголошення незалежності України у 1991 році до 2004 року – моменту вступу в законну силу ЦК України та ГК України – початок становлення вітчизняного законодавства, в тому числі в сфері інтелектуальної власності, який характеризується поступовим рухом від положень радянських норм до створення нових окремих національних законів у цій сфері;

другий етап – період дії ЦК України та ГК України до втрати чинності ГК України – 2004 – 2025 роки. Це період, коли в національному законодавстві почали діяти кодифіковані законодавчі акти – ЦК України та ГК України (в ГК України були врегульовані особливості використання об'єктів інтелектуальної власності у сфері господарювання), активізувалось вдосконалення спеціальних законів з метою забезпечення повноцінного виходу країни на міжнародний ринок, гармонізація нормативної бази, якою врегульовано співпрацю вітчизняних виробників з підприємцями інших держав на засадах євроінтеграції, прийняття законодавчих змін щодо приведення у відповідність національних законів до умов СОТ та угоди ТРІПС, активне приєднання до міжнародних угод і договорів, які стали частиною національного законодавства;

третьій етап, новітній, який розпочався у 2025 році і пов'язаний із втратою чинності ГК України і продовженням активного євроінтеграційного оновлення законів та розробкою проекту нового ЦК України.

Обґрунтована необхідність у положеннях ЦК України закріпити поняття спільних майнових прав інтелектуальної власності, особливостей їх набуття, здійснення і захисту, а в спеціальних законах – особливостей щодо спільних майнових прав на окремі об'єкти інтелектуальної власності.

РОЗДІЛ 2. ЗМІСТ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ СПІЛЬНИХ МАЙНОВИХ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ

2.1. Набуття спільних майнових прав інтелектуальної власності у сфері господарювання

Правовий режим спільних майнових прав інтелектуальної власності у сфері господарювання має передбачати відповідні правила щодо підстав і порядку набуття цих прав. Проте на законодавчому рівні це питання майже не врегульовано. Норми ЦК України є надто загальними в цій частині. А факт скасування ГК України послугував негативним фактором у питанні наповненості спеціальної нормативно-правової бази, яка регулює особливості реалізації прав інтелектуальної власності у сфері господарських відносин.

Проблематика підстав спільного набуття майнових прав інтелектуальної власності в науковій літературі малодосліджена. Зазначене питання стало предметом вивчення таких науковців як Н. Яркіна, О. Тверезенко, В. Крат та інших. У контексті підстав набуття спільних майнових прав за участю господарюючого суб'єкта дослідження провів Я. Демченко [125]. Однак робота останнього є одним з нечисленних прикладів аналізу зазначеної проблематики. Тож доводиться констатувати недостатність досліджень у цьому напрямку, хоча потреба в доповненні норм законодавства на сьогодні назріла і потребує вирішення.

Із втратою чинності ГК України, ЦК України став одним з основних джерел права в регулюванні відносин інтелектуальної власності. Застосування норм ЦК України до господарських відносин в контексті їх співвідношення з ГК України неодноразово було предметом аналізу вчених. Наприклад, О.Н. Онищенко зазначає, що комплексна галузь господарського права за допомогою низки власних господарсько-правових механізмів досить ефективно регулює господарські відносини та при цьому застосовує юридичні механізми інших

правових галузей, у т.ч. цивільного [126, с. 129]. При цьому застосування до регулювання господарських відносин цивільно-правових механізмів і засобів обумовлюється подібністю та пріоритетністю приватноправових складових галузей господарського та цивільного права й, відповідно, відсутністю необхідності у дублюванні в господарському законодавстві механізмів та засобів регулювання, ідентичних цивільним, адже є досить очевидним те, що більш раціонально не дублювати норми законодавства в різних галузевих актах, а застосовувати механізми запозичення, подібні до аналогії права та закону [126, с. 130].

На думку Г.В. Смолина, цивільне право регулює переважно відносини у сфері приватно-підприємницького обміну, а господарське – у сфері організації і здійснення виробництва, розподілу і обміну для задоволення суспільних потреб [127, с. 4].

Як вбачається із зазначеного, норми ЦК України сприймаються як такі, що спрямовані насамперед на врегулювання тих господарських відносин, які за суб'єктним складом не виходять за межі приватних, не досягають рівня загальнодержавної значущості. Така позиція підкріплюється й тим, що господарське право розуміється як «система господарсько-правових норм, які регулюють відносини у сфері суспільного виробництва, спрямовані на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт або надання послуг вартісного характеру або керівництва такою діяльністю із застосуванням різних методів правового регулювання, з метою задоволення суспільних потреб і одержання прибутку» [128, с. 20].

На сьогодні такі акценти втрачають свою яскравість, оскільки регулятивні важелі переходять до ЦК України. Тому звернемося насамперед до положень ЦК України.

Відповідно до статті 1 ЦК України, цивільним законодавством регулюються особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників. У частині 2 цієї статті вказано про окремі категорії

майнових відносин (податкові, бюджетні, на основі владного підпорядкування тощо), до яких цивільне законодавство не застосовується. Господарські відносини до таких виключень не приєднано. Разом з тим, такі відносини в своєму серці мають майнову складову, тому норми ЦК України загалом застосовуються у господарських відносинах. Про це вказано також у ст. 9 ЦК України, що прочитується, зокрема, з самої назви статті: «Застосування Цивільного кодексу України до врегулювання відносин у сферах господарювання, використання природних ресурсів, охорони довкілля, а також до трудових та сімейних відносин». У частині 2 цієї статті вказано, що законом можуть бути передбачені особливості регулювання майнових відносин у сфері господарювання, звідки можна зробити висновок, що майнові відносини у сфері господарювання врегульовані насамперед нормами ЦК України, що комплексно доповнюються нормами інших законів.

Тому звертаючись до джерел права, які вказують на можливі підстави набуття тих чи інших прав, звертаємо увагу на ст.11 ЦК України, де визначено, що підставами виникнення цивільних прав та обов'язків, зокрема, є: 1) договори та інші правочини; 2) створення літературних, художніх творів, винаходів та інших результатів інтелектуальної, творчої діяльності; 3) завдання майнової (матеріальної) та моральної шкоди іншій особі; 4) інші юридичні факти. До цього додано доповнення, що цивільні права можуть виникати безпосередньо з актів цивільного законодавства, в тому числі – рішення суду; у зв'язку з настанням чи ненастанням певної події. При цьому з конструкції статті вбачається, що перелік підстав не є виключним.

Очевидно, що майнові права інтелектуальної власності не можуть з'явитися без створення самого об'єкта інтелектуальної власності. Тому факт створення об'єкта інтелектуальної власності є обов'язковою передумовою виникнення майнових прав інтелектуальної власності в подальшому.

У нормах ЦК України суб'єктами майнових прав інтелектуальної власності зазначені, зокрема, автори, винахідники (ст.ст. 463, 473, 483, 486 ЦК України). У юридичній літературі такі суб'єкти позначаються як первинні, а фізичні та

юридичні особи (в тому числі держава в особі її органів), які набули права інтелектуальної власності за законом або договором, відносяться до вторинних [129, с. 9, 11].

Н.М. Мироненко робить висновок, що до первинних суб'єктів права інтелектуальної власності слід віднести авторів (творців) творів, а також результатів науково-технічної творчості, оскільки саме його інтелектуальний, творчий потенціал є тим джерелом, з якого народжується об'єкт права інтелектуальної власності. Також первинним суб'єктом може бути юридична особа, яка набуває такого статусу внаслідок реєстрації об'єкта права інтелектуальної власності, наприклад, комерційного найменування. Вторинним суб'єктом права інтелектуальної власності є інша (не автор/творець) фізична особа (здебільшого, зареєстрована як підприємець) та юридична особа, до яких на підставі договору або закону переходять повністю або частково майнові права інтелектуальної власності [130, с. 16-17].

Для вторинних суб'єктів прав – осіб, які не брали творчої участі у створенні об'єкта інтелектуальної власності, майнові права переходять у зв'язку з настанням певних обставин, які зумовлюють настання юридичних фактів, або ж на підставі домовленості, що втілюється у договорі чи іншому правочині. Для першого випадку волевиявлення передавача та/або набувача майнових прав не завжди є обов'язковим. Натомість для другого випадку завжди має бути з обох сторін – передавача та набувача – бажання встановлення таких правовідносин, коли на певних умовах відбувається втрата (повна або часткова, строкова або безстрокова) майнових прав однією стороною, та набуття їх у відповідному обсязі та на відповідний строк протилежною стороною. Тобто, спостерігається рух майнових прав по шляху від одного суб'єкта до іншого, який не обмежений кількістю можливих переходів прав, а у випадку певних майнових прав, строк дії на які може продовжуватися, – також на необмежений час.

У частині створення об'єктів права промислової власності слід звернути увагу на ту обставину, що факт створення таких об'єктів не завжди є

достатньою умовою для наділення творця майновими правами на нього. Так, майнові права на винаходи, корисні моделі, промислові зразки виникають після їх реєстрації (як наслідок – видається патент або свідоцтво). А можливість самої реєстрації залежить від того, чи не був попередньо отриманий іншою особою патент на аналогічний об'єкт. При наявності вже оформленого майнового права на тотожний об'єкт, винахідник, який фактично є творцем, не отримує патенту, а отже і не набуває майнових прав. Тому першість у винахідницькій діяльності відіграє визначальну роль у формуванні позитивних юридичних наслідків для творця.

Отже, з огляду на позиції вчених, які виокремлюють первинні та вторинні суб'єкти прав інтелектуальної власності, можна визначити підстави набуття майнових прав інтелектуальної власності за критерієм їх суб'єкта як первинні та вторинні підстави.

Проте для коректної систематизації слід визначитись, чи достатньо самого лише створення об'єкта для набуття прав, або це має поєднуватися з його використанням. Так, первинною підставою для набуття майнових прав інтелектуальної власності щодо окремих об'єктів, на думку О.В. Басая, є їх використання. Зокрема, ним зазначається про комерційне найменування [131, с. 386, 387]. Така думка підкріплюється нормою ч. 2 ст. 489 ЦК України, що є цілком обґрунтованим з огляду на призначення комерційного найменування, необхідність здійснювати діяльність, що популяризує його (адже в іншому разі такий об'єкт не наповнюється значущістю), суттєву відмінність процесу створення такого об'єкта інтелектуальної власності у порівнянні з трудомістким процесом інших, наприклад, високотехнологічних новітніх розробок.

У нормах чинного законодавства такий розподіл не застосовується, однак якщо проаналізувати ті підстави набуття майнових прав, що на сьогодні є визначеними, то їх умовно можна розділити саме таким чином. Отже, підстави набуття майнових прав інтелектуальної власності можна класифікувати в залежності від суб'єкта, для характеристики якого враховується черговість

набуття майнових прав. Такий чинник є визначальним для встановлення виду суб'єкта, а останній є визначальним для встановлення виду підстав – первинних та вторинних. Визначальним у цій класифікації є саме суб'єкт права, оцінюючи який, встановлюється відповідна підстава набуття прав.

Створення об'єкта інтелектуальної власності завжди продукує первинну підставу для автора твору. Поруч з категорією авторів стоять замовники об'єктів інтелектуальної власності – особи, чия ініціатива та матеріальна спроможність, в сукупності з організаторськими можливостями, є обов'язковою умовою для створення об'єкта інтелектуальної власності. Така категорія осіб також набуває майнові права інтелектуальної власності на підставі факту створення об'єкта за договором. Проте у такій ситуації існують розбіжності науковців щодо первинності підстав набуття прав.

За змістом ст.ст. 429, 430 ЦК України мовиться про належність спільних майнових прав інтелектуальної власності працівникові та юридичній або фізичній особі, у якій він працює, на об'єкт інтелектуальної власності, що був створений працівником у зв'язку з виконанням трудового договору, та творцеві й замовникові, у випадку створення об'єкта інтелектуальної власності на замовлення. Тобто, роботодавець або замовник, якими було ініційовано та організовано створення об'єкта майнових прав (тобто має місце опосередкована участь) за змістом чинного законодавства є первинними суб'єктами, хоча фактично не їх, а іншої особи, інтелектуальними зусиллями створено відповідний об'єкт. Момент виникнення майнових прав як у творця, так і в роботодавця або замовника, згідно смислу правових норм, співпадають, і пов'язується з виконаною дією по створенню об'єкта інтелектуальної власності та документальною фіксацією завершення відповідної роботи. У вказаних випадках йдеться саме про створення об'єкта як підставу набуття прав на нього. Примітно, що Н. Мироненко відносить роботодавця або замовника до категорії вторинних суб'єктів набуття майнових прав інтелектуальної власності, вказуючи про правонаступництво [130, с. 17]. Протилежна позиція висловлюється О. В. Басаєм, який вказує про належність майнових прав

замовникові, роботодавцеві у зв'язку зі створенням твору [131, с. 385-386], а не через їх передання від автора/винахідника. Висновок з такого твердження полягає в тому, що роботодавець/замовник є первинними суб'єктами, що фактично відповідає позиції законодавця, але з поправкою на те, що первинним суб'єктом у такому випадку також є автор. Тобто першовласників одразу існує двоє. Вторинні підстави завжди вказують на рух майнових прав та наявність попередніх правовласників, які передали (передають) свої права іншій особі. При цьому попередній власник повністю втрачає права назавжди (передає їх за правочином).

У господарській сфері суб'єктами майнових прав інтелектуальної власності, які мають можливість впровадити їх у виробництво, є господарські товариства, виробничі кооперативи, прості товариства, фізичні особи-підприємці тощо. Середній та великий бізнес в силу виробничих потужностей має ширші можливості комерціалізації майнових прав інтелектуальної власності і перетворення їх на інновації. Якщо ж говорити про високотехнологічні інноваційні розробки, то малий та мікробізнес майже позбавлені можливості впровадити їх у виробництво через брак матеріальних можливостей та трудових ресурсів, адже такі розробки потребують доступу до фахівців надвисоких інтелектуальних здібностей. Тому перспектива розвитку інтелектуальної сфери у виробництві належить передусім компаніям зі значним статутним капіталом, наявністю різноманітних бізнесових зв'язків, активною ініціативою та фінансовими можливостями витримувати ризикованість проектів, де ставка зроблена на інтелектуальну складову.

Юридичні особи набувають майнових прав від осіб, які є авторами об'єктів інтелектуальної власності, на підставі правочину з повним переданням прав, або на підставі ліцензії, й у такому разі мають місце вторинні підстави набуття майнових прав. Первинні підстави набуття майнових прав для юридичних осіб обмежуються випадками створення об'єкта інтелектуальної власності на замовлення чи на підставі трудового договору.

Для суб'єктів господарювання менших за обсягом виробництв можливим залишається набуття майнових прав інтелектуальної власності у зв'язку з їх створенням засновником бізнесу та подальшим включенням такого права до майна господарюючого суб'єкта.

З огляду на те, що створення об'єкта інтелектуальної власності можливе лише людиною, це пояснює неможливість набуття суб'єктом господарювання – юридичною особою майнових прав на тих первісних підставах, що притаманні для особи-автора, тобто у зв'язку зі створенням об'єкта. Тож суб'єкти господарювання переважно на вторинних підставах набувають майнових прав інтелектуальної власності.

Такий засіб індивідуалізації як комерційне найменування, з огляду на його призначення, створюється переважно на етапі започаткування товариства, реєстрації фізичної особи-підприємця. У процесі виробничої діяльності господарюючий суб'єкт також має можливість змінити комерційне найменування. Таким чином, для комерційного найменування первинною підставою виникнення майнових прав може бути його використання.

Відносини, коли майнові права інтелектуальної власності належать кільком особам, виникають дедалі частіше. До категорії осіб, які мають спільні права, належать й суб'єкти господарювання. Множинність суб'єктів майнових прав інтелектуальної власності відносно одних майнових прав інтелектуальної власності виникає на підставі юридичних фактів. Спільність відповідних прав як встановлений факт може виникати через певний час після створення об'єкта прав інтелектуальної власності і характеризуватися тим, що коло суб'єктів, які є співвласниками прав, розширилося, а майнові права перейшли до спільних прав. Також все частіше на етапі створення об'єкта інтелектуальної власності залучається колектив авторів-винахідників, об'єднаних за ініціативою організатора-замовника для створення об'єкта інтелектуальної власності.

У ст. 428 ЦК України закріплено загальне правило щодо спільних майнових прав інтелектуальної власності. При цьому в нормах вказаного Кодексу відсутні спеціальні правила, якими визначається режим спільних

майнових прав інтелектуальної власності, якщо усі або один із суб'єктів є господарюючою одиницею. Відсутність законодавчо встановленого переліку підстав набуття спільних прав породжує невизначеність щодо встановлення власне природи виникнення відповідних прав та можливості віднесення їх до спільних прав. Такий недолік законодавчої бази зумовлює дискусії серед науковців та формування неоднорідної практики розгляду судових справ, коли за зразок беруться регулятивні норми режиму спільної (сумісної чи часткової) власності та переносяться за аналогією на правовідносини щодо спільних майнових прав інтелектуальної власності. А тому доцільним є доопрацювання ст. 428 ЦК України щодо підстав набуття саме спільних майнових прав інтелектуальної власності. При цьому, зміст ЦК України розділяє відповідні регулятивні конструкції, зазначаючи про них в різних Книгах Кодексу, однак відсутність чіткої вказівки на особливості здійснення спільних майнових прав на об'єкт інтелектуальної власності сприяє зверненню до норм, які регулюють відносини речового права.

У законодавстві відсутня норма, яка прямо вказує на неподільність майнових прав інтелектуальної власності, так само як і норма про можливість виділення часток у праві. Висновок про неподільність майнових прав інтелектуальної власності ґрунтується на аналізі правової природи майнових прав інтелектуальної власності. Майнові права інтелектуальної власності слід сприймати як цілісну субстанцію, тобто невіддільність одне від одного права на використання об'єкта права інтелектуальної власності та права дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності, інших прав. Тобто, роздроблення комплексу таких правомочностей на відокремлені групи (частки прав) між різними суб'єктами не можливе, оскільки в протилежному випадку не уникнути обмеження можливості правовласників реалізовувати свої майнові права. Так, К. Зеров звертає увагу, що «українським законодавством не передбачено можливості розпорядження відсотками на права (скажімо, відчуження 36% від виключного права на заборону використання твору). Співвласники прав можуть домовитися лише про розподіл доходу від

комерціалізації прав у певних відсотках, а не відсотками у праві» [132]. Також про неподільність майнових прав на винахід вказує і поняття формули винаходу, як сукупності його відмінних ознак, які лише разом визначають обсяг його правової охорони.

Законодавче закріплення принципу цілісності права (неможливості поділу на частки, можливості існування їх виключно у виді спільного безчасткового права) може усунути неоднозначні тлумачення та численні дискусії з цього приводу. Однак вирішення також потребує супутнє питання щодо того, чи можуть співволодільці майнових прав інтелектуальної власності за домовленістю шляхом укладення договору визначити частки в такому праві. Адже принцип свободи договору дозволяє це зробити, віддаючи на розсуд його сторін право визначати хто і як має право діяти. Суттєвим при цьому є не допустити порушення осіб, які не входять у коло сторін договору. Проте, в контексті дотримання прав учасників договору визначальною є лише їх воля.

Режим спільної власності щодо речових об'єктів й притаманні для визначення такого режиму чинники та правила слугують калькою інтерпретованих підходів для правовідносин з множинністю суб'єктів відносно майнових прав інтелектуальної власності, що є помилковим підходом. У нормах закону не передбачено механізму здійснення спільних майнових прав інтелектуальної власності, проте очевидно, що загальні положення Кодексу щодо спільних прав на майнові права інтелектуальної власності застосовуються до усіх правовідносин зі спільними правами не залежно від підстав виникнення таких прав.

У ст. 422 ЦК України зазначається про підстави виникнення (набуття) прав інтелектуальної власності, однак без чіткого переліку, а з відсиланням до інших норм права. Так, у Кодексі вказано, що право інтелектуальної власності виникає (набувається) з підстав, встановлених цим Кодексом, іншим законом чи договором. У взаємозв'язку з положеннями ст. 11 ЦК України такими підстави є: створення об'єкта інтелектуальної власності, договори та інші правочини, інші юридичні факти.

Таким чином, підстави виникнення майнових прав інтелектуальної власності містяться насамперед в ЦК України, однак їх перелік не є конкретизованим і вичерпним.

Я. Демченко, аналізуючи підстави виникнення майнових прав інтелектуальної власності, конкретизує ці підстави наступним чином: підставою набуття авторських прав є факт створення об'єкту інтелектуальної власності; на винахід, корисну модель, промисловий зразок – факт отримання патенту; комерційне найменування – перше його використання; на торговельну марку та komponування інтегральної мікросхеми – отримання свідоцтва; на комерційні таємниці – поєднання юридичного факту створення і фіксації на матеріальному носіїві інформації, яка є секретною та здійснення заходів по збереженню секретності. Далі зазначається, що незалежно від об'єкта прав інтелектуальної власності – це договір про передачу права на об'єкт, договір застави майнових прав на об'єкт інтелектуальної власності, рішення суду, спадкування. Також для правовідносин за участю господарюючого суб'єкта виділяються такі підстави: у господарського об'єднання на торговельну марку – реєстрація знака, ліцензійний договір, а у споріднених компаній – юридичний факт укладення ліцензійного договору; у юридичної чи фізичної особи, у якої працює працівник – факт закріплення трудових відносин; при створенні об'єкта на замовлення – факт отримання замовником спільних прав на створений автором об'єкт; у юридичної особи-підприємця – факт внесення майнових прав як вклад до статутного капіталу. При цьому такі підстави поділяються на первинні та похідні [125, с.147-149]

З такої класифікації вбачається, що категорія юридичних фактів поглинає категорію договорів та правочинів, оскільки останні за умови завершення процедури оформлення прав на їх підставі (ліцензійний договір, передання прав на підставі правочину, внесення до статутного капіталу) виступають юридичними фактами. Щодо ліцензійних договорів, то слід вказати, що вони, як підстава набуття майнових прав суб'єктами господарювання, є чи не найпоширенішою підставою. Проте, в результаті укладення таких договорів

спільність прав на майнові права інтелектуальної власності не породжується; ліцензіат при цьому зберігає свою повну автономію у будь-якого роду питаннях реалізації майнових прав – у випадку видачі невиключної ліцензії, або ж – у випадку виключної ліцензії, – згодом, по завершенню строку дії договору, повертає собі увесь обсяг правомочностей. При цьому співіснування ліцензіара та ліцензіата в контексті договору не набуває характерних ознак спільних прав, а саме – необхідності узгоджувати свої дії.

О. Тверезенко, ґрунтовно досліджуючи підстави виникнення майнових прав інтелектуальної власності, дійшла висновку про необхідність викладення ст. 422 ЦК України у такій редакції: «Підставами виникнення (набуття) права інтелектуальної власності є:

- 1) створення об'єкта авторського права;
- 2) перше здійснення виконання, вироблення фонограми чи відеограми, перше здійснення передачі (програми) організації мовлення;
- 3) отримання патенту на винахід, корисну модель, промисловий зразок, свідоцтва на торговельну марку, географічне зазначення, компонування інтегральної мікросхеми;
- 4) визнання торговельної марки добре відомою в Україні;
- 5) визнання пропозиції, яка містить технологічне (технічне) або організаційне рішення раціоналізаторською;
- 6) перше використання комерційного найменування;
- 7) правомірне визначення інформації комерційною таємницею;
- 8) встановлення невідомих раніше об'єктивно існуючих закономірностей, властивостей та явищ матеріального світу, які вносять докорінні зміни у рівень наукового пізнання;
- 9) створення об'єкта права інтелектуальної власності у зв'язку з виконанням трудового договору;
- 10) створення об'єкта права інтелектуальної власності у зв'язку з виконанням договору про створення за замовленням та використанням об'єкта права інтелектуальної власності;

11) договори щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності;

12) внесення майнових прав інтелектуальної власності в якості вкладу до статутного капіталу такої юридичної особи;

13) рішення суду;

14) спадкування майнових прав інтелектуальної власності;

15) інші юридичні факти» [133, с. 82].

Як бачимо, запропонований перелік є досить об'ємним у порівнянні з формулюванням чинних статей ЦК України. З огляду на те, що ЦК України є базовим законодавчим актом, від положень якого відштовхується законодавець при розробці спеціальних законів, запропонований перелік видається хаотичним та неконкретизованим. У пункті 7 йдеться про правомірність, як обов'язкову умову набуття прав. Проте, такий чинник може бути перевірений, лише якщо хтось порушує процедуру встановлення такої правомірності, що можливо у судовому порядку. При відсутності висловлених сумнівів у правомірності, остання презюмується, а при наявності – визначальним стає судове рішення, що відсилає до п. 13. З огляду на вказане, п. 7 не відображає окремої підстави набуття прав. Неузгодженість вбачається між п. 10 та п. 11, оскільки останній поглинає в собі попередній. Загалом, підстави, зазначені у п. 10-12 охоплюються поняттям «вчинення правочину», згідно якого набуваються майнові права, оскільки вказані дії мають за основу договірні відносини. Тому наведений перелік не можна підтримати.

Говорячи про підстави виникнення спільних майнових прав інтелектуальної власності слід визнати, що до них можуть бути застосовані більшість з наведених підстав, при цьому визначальною є наявність волевиявлення декількох суб'єктів по відношенню до майнових прав щодо одного об'єкта. Виключенням є право на комерційне найменування.

Н. Яркіна також зазначає, що положення спеціального законодавства допускають виникнення спільних прав практично щодо всіх об'єктів інтелектуальної власності (за винятком комерційного найменування,

призначення якого полягає в тому, щоб індивідуалізувати особу і не допустити змішування суб'єктів у певній сфері діяльності). Науковиця виділяє такі підстави виникнення спільних прав інтелектуальної власності:

1) спільна творча праця зі створення об'єкта інтелектуальної власності, обов'язковим критерієм якої є особисті творчі зусилля кожного зі створювачів;

2) набуття спільно декількома особами майнових прав за договором про розпоряджання майновими інтелектуальними правами (глава 75 ЦК);

3) спільна подача заявки і одержання патенту правонаступниками винахідника, автора промислового зразка, автора сорту, автора топографії ІМС чи роботодавця;

4) створення службових об'єктів, а також об'єктів на замовлення призводить до виникнення спільних прав для працівника, який створив об'єкт, і юридичної або фізичної особи, де або у якої він працює (ст. 429 ЦК), та для створювача і замовника створеного об'єкта (ст. 430 ЦК) за відсутності домовленості про будь-який інший розподіл прав;

5) набуття майнових інтелектуальних прав на підставі спадкування декількома спадкоємцями [78, с.146-148].

Запропоноване Н. Яркіною коло підстав відображає найбільш типові випадки виникнення спільних прав у сфері інтелектуальної власності, які стосуються спільних особистих немайнових і майнових прав. Однак нею не зазначена така підстава як набуття майнових прав одним з подружжя під час шлюбу.

У цьому зв'язку слід навести слова судді Верховного Суду В. Крата, який під час круглого столу «Майно та майнові права інтелектуальної власності» зазначив, що судова практика з питання спільності прав склалася таким чином, що є дві категорії справ: ті, що стосуються сфери подружжя, і ті, що стосуються інших сфер (зокрема, спадкування, інших випадків множинності суб'єктів прав на інтелектуальну власність) [54] .

Вбачається, що науковці вказують про загальні підстави набуття прав інтелектуальної власності, без прив'язки до особливостей суб'єкта права та

особливостей об'єкта інтелектуальної власності, оскільки основна увага зосереджується на тому, за яких обставин виникає спільність прав саме щодо майнових прав інтелектуальної власності.

Визначальною умовою первісного виникнення спільних майнових прав інтелектуальної власності є спільна для двох чи декількох осіб підстава, а саме – той юридичний факт, учасниками якого вони одночасно і спільно виступали. В іншому разі права, хоча і можуть бути тотожними за своїм об'єктом і змістом, але спільними не є [78, с. 146].

З огляду на те, що у даному дослідженні одним із суб'єктів спільних прав є суб'єкт господарювання, то за рахунок такого чинника, що визначає суб'єктний склад учасників правовідносин, перелік підстав звужується.

Так, спільна творча праця декількох фізичних осіб по створенню об'єкта права інтелектуальної власності породжує виникнення особистих немайнових і майнових авторських прав у кожної особи, формуючи співавторство. Тому суб'єкт господарювання, який зареєстрований як юридична особа, не може бути одним з співавторів. Результати творчості можуть бути задіяні у господарській діяльності, однак лише в результаті отримання таким господарюючим суб'єктом майнових прав від автора на підставі правочину. Тому авторство не є підставою набуття майнових прав інтелектуальної власності для суб'єкта господарювання – юридичної особи. Натомість спільна діяльність фізичних осіб з метою розробки в комерційних цілях об'єкта інтелектуальної власності можлива у межах діяльності простого товариства, що передбачено нормами ст.1130 ЦК України. У такому разі спільна діяльність базується на договірних засадах між авторами-винахідниками. При цьому форма взаємодії таких осіб ґрунтується саме на підставі попередньої домовленості, яка передбачає встановлення правил між суб'єктами спільного права. Отже, оскільки така діяльність передбачає існування договору між учасниками простого товариства, які є його сторонами, то первинною підставою набуття спільних прав буде факт спільного створення об'єкта інтелектуальної власності, й формально спільність прав підтверджує правочин

– договір про спільну діяльність, у якому, зокрема, зазначається про координацію спільних дій учасників або ведення їхніх спільних справ (ст. 1131 ЦК України).

Спільні права, як було вказано вище, можуть набуватись на підставі спадкування. До кола спадкоємців може входити суб'єкт господарювання – юридична особа або фізична особа-підприємець. Спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців) (ст. 1216 ЦК України); до складу спадщини включаються, зокрема, майнові права та обов'язки спадкодавця (ст. 1218 ЦК України). Набуття майнових прав інтелектуальної власності на підставі спадкування є похідним способом, оскільки первинно вони були закріплені за автором (винахідником) або особою, яка була вторинним суб'єктом прав, набувши попередньо майнові права відповідній законній підставі. Спадкодавцем може бути лише фізична особа. Спадкоємцем – будь-який суб'єкт права. Якщо спадкування здійснюється на підставі закону, то у коло спадкоємців може входити фізична особа, яка також є фізичною особою-підприємцем (або декілька фізичних осіб-підприємців), а до спадкової маси – майнові права на об'єкт інтелектуальної власності, що вже використовується у підприємницькій діяльності спадкодавця, або можуть бути використані у такій діяльності в силу свого призначення, а тому становлять інтерес більш як для однієї особи. Якщо ж був складений заповіт, то може виявитися, що поряд зі спадкоємцем за заповітом – фізичною особою-підприємцем, є юридична особа та/або особи, які мають право на обов'язкову частку у спадщині, а це означає – що потенційних власників одного об'єкта є декілька. Таким чином спадкування також в рідкісних випадках може породжувати множинність суб'єктів (серед яких є господарюючий суб'єкт) на майнові права інтелектуальної власності.

Набуття спільних прав на майнові права інтелектуальної власності у сфері господарювання подружжям пов'язане з набуттям та/або реєстрацією на ім'я одного або обох з подружжя (де один або обидва є фізичною особою-підприємцем) відповідних прав. Тобто підставою набуття спільних прав

виступає правочин, але з огляду на особливий режим майна, набутого у шлюбі, у певних випадках виникає спільність прав. Останнє не є безумовним, а потребує врахування певних чинників, які існували на момент набуття прав; виду об'єкта інтелектуальної власності, майнові права на який були набуті одним з подружжя; особливостей господарської діяльності подружжя. Питання співавторства у контексті цієї статті не розглядається, оскільки врегульовується іншими нормами ЦК України, а тому тут йдеться лише про об'єкти, які не були створені подружжям. Загалом, можна узагальнити, що спільність прав подружжя на майнові права інтелектуальної власності є похідним від правочину, укладеного за час існування шлюбу, тому загалом ця ситуація охоплюється підставою набуття прав за правочином. Разом з тим, потрібно враховувати мету та спосіб використання майнових прав інтелектуальної власності подружжям у господарській діяльності, сам об'єкт інтелектуальної власності. Й такі чинники більш детально будуть описані у наступних підрозділах.

Таким чином, авторство як підстава набуття спільних майнових прав суб'єктом господарювання (якщо такий суб'єкт є юридичною особою) виключається.

Фізична особа-підприємець діє без створення юридичної особи. Доречно звертають увагу І. Коваль та І. Атаманчук на те, що особливість участі фізичної особи у господарських відносинах пов'язана з тим, що після державної реєстрації як ФОП така особа поєднує два правові статуси: 1) як фізична особа – носій особистих немайнових і майнових прав, 2) як фізична особа-підприємець – учасник господарських відносин. При цьому, підприємці можуть використовувати у своїй діяльності більшість об'єктів інтелектуальної власності, виступаючи під час цього безпосередньо творцями цих об'єктів або лише суб'єктами майнових прав [134, с. 24].

Фізична особа-підприємець може бути одним з авторів об'єкта інтелектуальної власності, який залучений у виробництво. Тоді авторство є підставою набуття спільних майнових прав для фізичної особи-підприємця та

іншої особи (яка, до речі, також може бути підприємцем). Процес спільного здійснення майнових прав у такому випадку буде найоптимальнішим при наявності договору між співавторами про порядок використання майнових прав, міру правомочності розпорядження ними, а також домовленості щодо можливості розподілу прибутку підприємця з визначеною формулою його розподілу, або ж домовленості, яка констатує можливість використання прав на власний розсуд без обов'язку здійснювати виплати іншому співавтовору.

Спадкування є вкрай рідкісною обставиною для відповідного набуття прав; набуття прав за час шлюбу є фактично виникненням спільних прав на підставі правочину, але у такому випадку беруться до уваги додаткові чинники: особливості оформлення майнового права інтелектуальної власності (чи зазначено у підтверджуючих права документах обох з подружжя, що прямо свідчить про наявність кількох власників), об'єкт інтелектуальної власності, відносно якого виникає право (чи є він тим, правовий режим відносно якого допускає спільність прав), а також потребують оцінці загальні чинники, що визначають спільність майна подружжя (момент набуття, джерело доходів, спільна праця тощо).

Як бачимо, для сфери господарювання перелік підстав набуття спільних майнових прав є вужчим, у порівнянні з тими підставами, які існують для суб'єктів права загалом.

Глава 75 ЦК України містить норми щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності. Зокрема у ст. 1107 ЦК України наведено перелік видів правочинів щодо розпорядження правами інтелектуальної власності: ліцензія, ліцензійний договір, договір про створення на замовлення і використання об'єкта права інтелектуальної власності, договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності, інший правочин щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності.

Набуття декількома особами майнових прав інтелектуальної власності на підставі правочину може передбачати особливості щодо обсягу правомочностей кожного з набувачів – так само як і договір між

співвласниками майнових прав, який фіксує домовленості між ними та відіграє вирішальну роль у встановленні внутрішніх правовідносин між ними. Це відображає диспозитивний принцип договірних відносин, віддаючи на розсуд сторін договору можливість самостійно врегульовувати взаємовідносини. Зміст домовленостей між співвласниками не зазнає регулювання нормами чинного законодавства, оскільки останнім не передбачено відповідних вимог. З однієї сторони, це позитивний аспект, який не обмежує волю суб'єктів у виборі способу поведінки. З іншої сторони, складність взаємовідносин з множинністю суб'єктів полягає у невизначеності порядку дій, а тому зручно було б мати правила – орієнтири, на основі яких, або з корегуванням яких правовласники встановлювали би свої правила взаємодії. Так, правовласники вільні у виборі різних моделей взаємодії, проте необхідність слідувати закону, боязкість встановити правила, що в силу закону можуть в подальшому визнаватися нікчемними, є суттєвим гальмуючим чинником.

Режим спільних прав на відміну від одноосібного є значно складнішим з позиції регулювання. Так, співвласники повинні знаходити консенсус при здійсненні своїх прав, що подекуди є вкрай складним. Необхідність вираження єдиної волі співвласників щодо долі майнових прав інтелектуальної власності потребує проходження складнішої процедури з формування змісту такої волі. Адже у будь-якому випадку необхідною є домовленість декількох осіб, чого буває складно досягти з причини пріоритетного відстоювання власних інтересів кожним із співвласників, або ж наявності протистояння однієї частини співвласників іншій та блокування інтересів меншості.

Статтею 429 ЦК України визначено спільність майнових прав інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору (контракту), працівника, який створив цей об'єкт, та юридичної або фізичної особи, де або у якій він працює, якщо інше не встановлено цим Кодексом або договором. Аналогічно у ст. 430 ЦК України спільність прав закріплена за творцем об'єкта інтелектуальної власності та замовником спільно, якщо інше не встановлено договором або законом. Зі

змісту вказаних норм слідує, що відсутність договору або прямої вказівки закону щодо деяких особливих випадків, свідчить про існування спільних прав. На власний розсуд творець об'єкту інтелектуальної власності та особа, яка ініціювала та забезпечила процес його створення, можуть у договорі визначити одноосібного власника таких прав. Очевидно, що в контексті мети створення відповідного об'єкта, такою особою виступатиме роботодавець/замовник. Хоча не виключено протилежного. Таким чином за допомогою договірної конструкції врегульовуються внутрішні правовідносини між співвласниками права.

Окремо слід звернути увагу на суперечливість законодавчого закріплення за працівником/автором та роботодавцем/замовником спільних майнових прав, оскільки практично недоцільним є наділення статусом співвласника творця об'єкта інтелектуальної власності, якщо природа подібної діяльності (за трудовим договором чи договором замовлення) передбачає інтелектуальну працю для потреб роботодавця, за його рахунок, і за винагороду. Позиція роботодавця/замовника, згідно норм закону, є хиткою з точки зору захисту його інтересів як особи, яка переслідуючи певну мету, вчиняє дії з пошуку та організації діяльності особи, здатної задовольнити запит на новітній інтелектуальний продукт, однак в подальшому опиняється в ситуації залежності від волі особи, яка по суті є виконавцем замовлення.

За змістом ч. 2 ст. 14 Закону України «Про авторське право і суміжні права», майнові права на службовий твір переходять до роботодавця з моменту створення службового твору у повному складі, якщо інше не передбачено цим Законом, трудовим договором (контрактом) або іншим договором щодо майнових прав на службовий твір, укладеним між працівником (автором) і роботодавцем. У частині 2 ст. 15 цього Закону вказано, що майнові права на твір, створений за замовленням, переходять до замовника з моменту створення твору у повному складі, якщо інше не передбачено договором замовлення. Таким чином, норми спеціального закону встановлюють пріоритет роботодавця та замовника на отримання майнових прав. Автор об'єкта інтелектуальної

власності може такі права отримати, якщо це наперед передбачено у договорі. У положеннях ст. 9 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» вказано, що право на реєстрацію службового винаходу (корисної моделі) має роботодавець винахідника, якщо інше не передбачено договором.

Вбачається, що між положеннями ЦК України та спеціальними законами існує колізія щодо порядку набуття майнових прав роботодавцем та замовником. А тому доцільно внести зміни у ст. 429 ЦК України, де прописати, що майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудових обов'язків належать роботодавцю. І лише при наявності договору з автором-виконавцем, такі права можуть також набуватися останнім. Тобто спільність майнових прав виникатиме лише тоді, коли у договорі погоджено набуття майнових прав також автором. Якщо відповідного договору немає – роботодавець є одноосібним власником майнових прав. Аналогічні зміни потрібно внести і у ст. 430 ЦК України щодо належності майнових прав інтелектуальної власності виключно замовникові.

Здійснення спільних майнових прав повинно відбуватися спільно. Поняття «здійснення» включає реалізацію правомочностей щодо використання майнових прав інтелектуальної власності та розпорядження ними, а також передбачає захист таких прав. Хоча правомочність роботодавця/замовника з використання об'єкта майнових прав є можливою не озираючись на позицію іншого співвласника, правомочність вільного самостійного розпорядження майновими права інтелектуальної власності є обмеженою позицією іншого співвласника. Це пояснюється тим, що для розпорядження правом має бути воля усіх співвласників. Наприклад, згідно ч. 2 ст. 28 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», взаємовідносини при використанні винаходу (корисної моделі), володільцями патенту на який є кілька осіб, визначаються договором між ними. У разі відсутності такого договору кожний володільць патенту може використовувати винахід (корисну модель) за своїм розсудом, але жоден з них не має права давати дозвіл (видавати ліцензію) на

використання винаходу (корисної моделі) та передавати права на винахід (корисну модель) іншій особі без згоди інших володільців патенту.

З указанного слідує, що існують два підходи регулювання відносин співвласників подібних відносин – на загальній основі (згідно норм закону), та на договірних засадах (у відповідності до положень договору).

Спільна подача заявки і одержання патенту також передбачає виникнення спільних майнових прав інтелектуальної власності, оскільки має місце формування множинності осіб ще на етапі формальної фіксації та оформлення права. Так, випадки наявності спільних прав, що засвідчені одним патентом, де вказано кілька осіб-правовласників, є досить поширеними [135, с. 113].

Отже, підстави набуття майнових прав інтелектуальної власності за суб'єктним критерієм поділяються на первинні та вторинні.

Приналежність суб'єкта права до категорії осіб, яка провадить господарську діяльність, є тією особливістю, яка впливає на визначення підстав набуття майнових прав: перелік підстав є вужчим у порівнянні з підставами набуття майнових прав фізичними особами. Суб'єкт господарювання, який є юридичною особою, не набуває майнових прав інтелектуальної власності на тих первісних підставах, що притаманні для особи автора-творця – у зв'язку зі створенням об'єкта. Набуття майнових прав інтелектуальної власності суб'єктами господарювання переважно здійснюється на вторинних підставах – у результаті укладення правочинів з передання прав.

До первинних підстав набуття майнових прав інтелектуальної власності фізичними особами-підприємцями, слід віднести: набуття спільних майнових прав учасниками простого товариства під час колективного створення об'єкта інтелектуальної власності в межах діяльності простого товариства; спільне подання заявки на отримання патенту/свідоцтва на винахід, корисну модель, промисловий зразок. Особливим випадком набуття майнових прав інтелектуальної власності суб'єктом господарювання на первинній підставі є створення (авторство) об'єкта інтелектуальної власності фізичною особою-підприємцем, що використовується такою особою в господарській

діяльності. Спадкування майнових прав інтелектуальної власності також є підставою набуття спільних майнових прав інтелектуальної власності як для суб'єкта господарювання, що є юридичною особою, так і для фізичної особи-підприємця.

З огляду на вищезазначене статтю 428 ЦК України слід доповнити вказівкою на підстави виникнення спільних майнових прав інтелектуальної власності, якими, зокрема, є: набуття декількома особами спільно майнових прав інтелектуальної власності за договором про розпорядження майновими правами інтелектуальної власності; державна реєстрація об'єкта інтелектуальної власності декількома особами спільно; внесення майнових прав інтелектуальної власності до спільного майна учасників простого товариства; спадкування майнових прав інтелектуальної власності декількома особами.

Правовий режим майнових прав інтелектуальної власності на службові об'єкти інтелектуальної власності та об'єкти інтелектуальної власності, створені на замовлення, повинен передбачати віднесення майнових прав інтелектуальної власності виключно роботодавцю або замовнику, відповідно, якщо у договорі із працівником/автором (винахідником) не передбачено іншого.

2.2. Здійснення спільних майнових прав інтелектуальної власності: способи та форми

Відповідно до ч.1 ст. 428 ЦК України, право інтелектуальної власності, яке належить кільком особам спільно, може здійснюватися за договором між ними. У разі відсутності такого договору право інтелектуальної власності, яке належить кільком особам, здійснюється спільно.

Правове регулювання здійснення спільних майнових прав інтелектуальної власності спирається на загальні положення про здійснення суб'єктивних прав.

У науковій літературі здійснення суб'єктивного права визначається як фактичне вчинення тих дій, актів реальної поведінки особи, можливість

вчинення яких надана цій особі шляхом закріплення за нею (набуття) суб'єктивного цивільного права [136, с. 18].

Також, під здійсненням цивільного права розуміють реалізацію тих можливостей, які передбачені змістом суб'єктивного цивільного права. Традиційно суб'єктивне цивільне право характеризується через так звану «тріаду» можливостей: 1) можливість поводитися певним чином; 2) можливість вимагати певної поведінки від інших осіб; 3) можливість захисту порушеного права за допомогою суду, державних органів, третейського суду тощо [137, с. 730].

Здійснення суб'єктивних прав є реалізацією таких прав. М.Д. Гнатюк розглядає реалізацію права як інтелектуально-вольову діяльність суб'єктів права, що спрямована на використання, виконання, дотримання та застосування правових норм, що здійснюється для задоволення потреб та досягнення бажаного особистого чи соціального результату [138, с. 83]. О.В. Легка під реалізацією норм права розуміє практичне втілення у життя правових настанов через правомірну поведінку суб'єктів з метою задоволення потреб людини, суспільства та держави, тобто досягнення бажаного особистого чи соціального результату [139, с. 33].

У випадку здійснення майнових прав інтелектуальної власності мають братися до уваги особливості цих прав. Враховуючи такі особливості, науковці пропонують власні визначення поняття здійснення майнових прав інтелектуальної власності. Так, І. Якубівський визначає здійснення майнових прав інтелектуальної власності як вчинення правоволодільцем (правоволодільцями) або уповноваженою особою на свій розсуд дій щодо використання об'єкта інтелектуальної власності та/або розпорядження майновими правами на нього для задоволення майнових інтересів право володільця (правоволодільців) [140, с. 191]. Зі змісту такого визначення слідує, що до об'єктів інтелектуальної власності застосовується правомочність використання, а до майнових прав – розпорядження. При цьому майнові права як такі не використовуються. Це повністю відповідає законодавчому

визначенню змісту майнових прав інтелектуальної власності (ст. 424 ЦК України).

На думку І. Коваль, здійснення виключних прав на об'єкти промислової власності полягає у правомірній поведінці уповноваженого суб'єкта господарської діяльності, яка являє реалізацію правових можливостей, що становлять зміст суб'єктивного виключного права, з метою задоволення інтересів носія цього права [141, с. 327]. Згідно з такою думкою, правомочності мають відповідати вимозі правомірності, й на відміну від позиції І. Якубівського, здійснення майнових прав не обмежується рамками правомочності розпорядження. Такий підхід вбачається більш логічним, оскільки правова природа майнових прав інтелектуальної власності дозволяє їх розглядати і як об'єкт правовідносин, і як суб'єктивне право.

Під поняттям здійснення прав слід розуміти реалізацію дій суб'єктом права для отримання благ, обумовлених правом, позаяк прагнення до негативного результату є неприйнятним особі, або ж суперечить закону. Слід зауважити, що така можливість не обов'язково може бути легкодоступною, однак за розумних умов щодо достатніх та необхідних дій суб'єкта вона має бути реальною. При цьому, суб'єкт права своїми діями ніби активує права; при відсутності відповідного волевиявлення – права не дістануть наслідку у виді результату, що ними обумовлюється.

Отже, здійснення суб'єктивних майнових прав інтелектуальної власності пов'язано із діями щодо реалізації цих прав, які вчиняє правовласник або інший уповноважений суб'єкт (наприклад, ліцензіат) в межах, що не протирічить нормам закону. Мета таких дій має значення для суб'єкта права, проте не впливає на правовідношення з третіми особами.

Здійсненням суб'єктивного права є вільна можливість його носія діяти в рамках належного йому права на свій розсуд. Суб'єктивне право знаходить свій зовнішній прояв у актах поведінки (діях) його носія. Загалом законодавством передбачено можливість здійснення права як шляхом активних, так і пасивних дій [142, с. 48].

При здійсненні спільних майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності слід зважати на суб'єктний склад учасників правовідносин, а саме те, що їх є декілька, а також об'єкт правовідносин – об'єкти права інтелектуальної власності. Разом з тим, концептуально, сутність здійснення таких специфічних прав співпадає з суттю здійснення інших прав. Тому можна стверджувати, що здійснення спільних майнових прав інтелектуальної власності передбачає усвідомлену вольову діяльність – активні дії, що є правомірними у суспільстві, і за наслідками чого суб'єкт прав отримує бажаний результат. Щодо критерію правомірності, то такі дії, з огляду на можливість їх реалізації в рамках господарських відносин, мають не суперечити закону, а також не вчинятись з метою заподіяння шкоди іншим особам, в тому числі через зловживання правом. У даному підрозділі не розглядаємо негативні наслідки здійснення спільних майнових прав для його володільця, оскільки мета полягає у з'ясуванні тих аспектів здійснення спільних майнових прав інтелектуальної власності, які приносять користь їх володільцю, а не шкоду.

Тобто, спосіб здійснення майнових прав – це правомірна поведінка суб'єктів права, яка полягає в діях з реалізації таких прав, що впливають з факту приналежності їм майнового права, шляхом свідомих дій, спрямованих на встановлення зв'язків з іншими особами (утворення, зміна, припинення, трансформація тощо взаємовідносин).

Серед фахівців у сфері інтелектуальної власності поряд із поняттям здійснення прав оперують поняттям «введенням прав в цивільний або господарський оборот». Так, В. Батова вказує, що одним із способів введення прав промислової власності в господарський оборот є дії учасників господарських відносин, направлені на передачу майнового права на певний об'єкт промислової власності у тимчасове користування [143, с. 47].

І. Коваль та К. Оверковський у своєму дослідженні зауважують, що останнім часом поширився такий спосіб введення прав промислової власності в господарський оборот, як надання суб'єктом господарювання більш відомому на ринку іншому початковому суб'єкту господарювання комплексу

інтелектуальних прав з метою здійснення подальшої господарської діяльності від імені відомої компанії [74, с. 136]. Також науковці стверджують про забезпечення розвитку ефективного обороту прав промислової власності в сфері господарювання, зокрема, таким способом як повне передання прав новому власнику (відчуження прав) [74, с. 149], застава – дії правовласника по використанню майнового права на певний об'єкт промислової власності у якості засобу забезпечення виконання зобов'язання [74, с. 163], внесення прав до статутного капіталу господарського товариства [74, с. 183].

Отже, І. Коваль та К. Оверковський говорять про способи введення майнових прав в господарський оборот. Поняття введення майнових прав слід вважати вужчим відносно поняття здійснення майнових прав, оскільки перше обумовлюється метою та специфікою господарської діяльності. Так, здійснення майнових прав господарюючим суб'єктом може бути спрямоване на досягнення іншої мети, аніж прибуток, й для досягнення іншої мети окреслені способи не застосовуються. Це означає, що поняття «введення майнових прав» включає в себе усі згадані вище способи та, можливо, передбачає ще інші способи здійснення прав, однак такі, що забезпечують безпосереднє функціонування особи як господарської одиниці і мають значення виключно для здійснення власне господарської діяльності. Крім того, введення прав в господарський оборот вчені пов'язують з актами передання прав, тоді як здійснення прав інтелектуальної власності може бути представлено і використанням такого об'єкта самим правовласником.

Застосування поняття «введення прав в господарський оборот» пояснюється тим, що майнові права інтелектуальної власності можуть значною мірою позитивно вплинути на господарську діяльність. Але не будь-які майнові права інтелектуальної власності є корисними для господарювання. Тому процедурі ведення піддаються ті, що мають потенціал господарського засобу виробництва. Здійснення майнових прав суб'єктом господарювання має місце тоді, коли на відповідній правовій основі майнові права використовуються у виробництві. Введення таких прав здійснюється тоді, коли майнові права ще

«не працюють» у господарському руслі, однак є придатними для цього. Відповідно, введення прав в господарський оборот трансформує майнове право так, що у ньому розкривається та в подальшому використовується «здібність» посилювати бізнес, його виробництво, примножувати прибуток тощо.

Майнові права інтелектуальної власності, виступаючи об'єктом правовідносин, зберігають свою суть, незалежно від того, чи належать вони одному володільцю чи декільком, адже на властивості майнових прав це не впливає. Відповідний фактор чинить вплив на суб'єктів права, однак не на об'єкт правовідносин. З цього слідує, що при здійсненні майнових прав останні не піддаються специфічним перетворенням у зв'язку з наявністю декількох власників, а зберігають ту саму суть та властивості, що і при одноосібній приналежності. Таким чином, відмінності при здійсненні прав торкаються саме суб'єктів прав та їх поведінки.

Згідно положень ЦК України не передбачено розмежування способів здійснення майнових прав в залежності від того, ці права спільні чи ні. А тому способи здійснення майнових прав інтелектуальної власності, що існують для одного суб'єкта слід розглядати як такі, що можуть існувати для декількох. Це неповне передання прав, повне передання прав, застава прав, внесення прав до статутного капіталу. Усі зазначені способи реалізуються шляхом вчинення правочинів, тож наступне, що слід визначити – які правочини визначають форму здійснення майнових прав.

Зазначені у ст. 1107 ЦК України види правочинів є формами здійснення майнових прав інтелектуальної власності шляхом розпорядження ними.

Стаття 1107 розмежовує такі правочини як ліцензія та ліцензійний договір між собою. Стаття 1108 ЦК України передбачає можливість існування ліцензії без укладеного ліцензійного договору, або бути його складовою. Стаття 1109 ЦК України передбачає, що у ліцензійному договорі зазначається вид ліцензії, тобто є вимога видачі ліцензії поряд з укладеним ліцензійним договором. Вбачається, що логічна структура зазначених статей додає значимості саме ліцензійному договору, й розглядає ліцензію як правочин, до якого заявляється

менше вимог. Поруч з тим, при укладенні ліцензійного договору існування ще ліцензії виглядає як вказівка на наявність документа, у якому зазначені всі суттєві умови договору та вибіркові важливі дані, що відповідає структурі засвідчувального документа, а не базового первинного – на підставі якого досягнуто домовленості. Слушно зауважує Н. Печерова, що ліцензію слід розглядати як складову частину ліцензійного договору [144, с. 305], обґрунтовуючи це тим, що «...не слід ототожнювати видачу ліцензії на використання об'єкта права інтелектуальної власності з публічно-правовими відносинами, які мають місце у структурі правовідносини у сфері права інтелектуальної власності адже, при видачі відповідно дозволу, ліцензії на використання об'єкта права інтелектуальної власності мова аж ні як не йде про його видачу суб'єктом публічно-правових відносин і взаємовідносини між сторонами (ліцензіаром та ліцензіатом) будуються на диспозитивних началах цивільного права» [144, с. 301]. Таким чином, вважаємо, що формою здійснення майнових прав є саме ліцензійний договір, а не ліцензія.

В. Батова, з якою погоджуються І. Коваль та К. Оверковський, визначає ліцензійний договір як правову форму передання майнових прав у використання в господарській діяльності [143, с. 47].

У статті 1109 ЦК України зазначено, що за ліцензійним договором одна сторона (ліцензіар) надає другій стороні (ліцензіату) дозвіл на використання об'єкта права інтелектуальної власності (ліцензію) на певних умовах. Такі умови визначаються в договорі на основі положень ЦК України, інших законів, та передбачають досягнення взаємної згоди сторін, як основоположного принципу договору. Частина 8 ст.16 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів та послуг» вказує, що власник свідоцтва може надавати дозвіл на використання об'єкта інтелектуальної власності на підставі ліцензійного договору. Аналогічного смислу положення міститься в ч. 5 ст. 20 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» тощо.

У ч. 3 ст. 1109 ЦК України окреслено умови ліцензійного договору, зокрема, визначення конкретних прав, що передаються, строк такої передачі,

розмір, порядок, строки здійснення виплат за користування правами, інші умови, які сторони вважають за необхідне, встановити. Більша кількість прав розширює можливості набувача, робить договір «дорожчим», що є вигідним для ліцензіара. Тобто є пряма залежність винагороди за договором від обсягу прав, які передаються. Тому питання обсягу прав, що передаються, їх вартості повинно мати чіткий алгоритм визначення при наявності декількох співвласників.

Статтею 1115 ЦК України встановлено, що за договором комерційної концесії одна сторона (правоволоділець) зобов'язується надати другій стороні (користувачеві) за плату право користування відповідно до її вимог комплексом належних цій стороні прав з метою виготовлення та (або) продажу певного виду товару та (або) надання послуг. Відповідно до ч. 1 ст.1116 ЦК України, предметом договору комерційної концесії є право на використання об'єктів права інтелектуальної власності (торговельних марок, промислових зразків, винаходів, творів, комерційних таємниць тощо), комерційного досвіду та ділової репутації.

На практиці та в законодавстві іноземних країн договір комерційної концесії визначають терміном «франчайзинг» [73, с. 136]. Щодо питання лексичної визначеності договору існує позиція Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва. Так, у листі «Щодо договору комерційної концесії» № 761 від 11.02.2004 р. зазначено таке: «що стосується договору франчайзингу та обсягу правовідносин, які врегульовані цим договором, то зауважимо, що Цивільним кодексом України, що набрав чинності 01.01.2004, це коло правовідносин отримало назву комерційна концесія, а договір – договір комерційної концесії» [145]. На сьогодні тривають дискусії щодо термінологічної означуваності згадуваних понять. Так, Є. Пархоменко та С. Подоляк доходять висновку, що «комерційна концесія цілком відповідає правовій природі франчайзингу, а франчайзинг можна вважати іноземним аналогом комерційної концесії, ... й термін комерційної концесії має

бути замінений на франчайзинг, аби усунути певні непорозуміння з іноземними контрагентами» [146, с. 209].

Вбачається, що у порівнянні з ліцензійним договором, право на використання, як предмет договору, доповнюється комерційним досвідом та діловою репутацією, тобто розширюється і становить цілісну сукупність. Мається на увазі одночасне передання права на використання усіх трьох елементів. Таким чином, право використання підсилюється правомірними «запозиченням» досвіду та використанням ділової репутації. Поява додаткових елементів є фактором, що ускладнює домовленості. Тому така форма реалізації майнових прав при співвласності потребує більшого консенсусу між ними по кожному елементу предмета договору.

Статтею 1113 ЦК України передбачено, що за договором про передання майнових прав інтелектуальної власності одна сторона (особа, що є суб'єктом майнових прав на об'єкт права інтелектуальної власності) передає другій стороні частково або у повному складі ці права відповідно до закону та на визначених договором умовах. Згідно такого правочину майнові права інтелектуальної власності власник втрачає назавжди, а не як у попередніх випадках – тимчасово. Протилежна сторона договору набуває майнових прав інтелектуальної власності, отримує обсяг правомочностей, якими був наділений попередній власник, та здобуває самостійність у прийнятті рішень щодо наступних дій по відношенню до набутих прав. Договір передання прав за своїми наслідками тотожно рівний договору відчуження, і також є формою здійснення спільних майнових прав інтелектуальної власності.

Окремої уваги потребує нюанс, який містить вищевказана стаття, а саме – щодо часткового передання прав. Таку особливість роз'яснив І. Якубівський, зазначаючи, «що можливість часткового передання майнових прав інтелектуальної власності за договором слід розглядати у трьох площинах: з погляду змісту майнових прав інтелектуальної власності; щодо окремих способів використання об'єкта; за подільністю об'єкта права інтелектуальної власності» [147, с. 19]. У цьому ж руслі міркує Л. Турчин, вказуючи, що «...

при передачі права власності на об'єкт промислової власності власник охоронного документа не може залишити за собою будь-яке право на його використання, встановити будь-які часові або територіальні обмеження прав, що переходять до правонаступника. Комплекс прав на охоронюваний об'єкт завжди єдиний, усі права можуть передаватися тільки спільно, що буде підтверджено передачею патенту» [148, с. 204].

Щодо частковості передання прав інтелектуальної власності за договором про їх відчуження така можливість по-різному проявляється для різних об'єктів інтелектуальної власності. Так, щодо торговельних марок І. Якубівський правильно зазначає, що права на торговельні марки можуть передаватися частково – передаються виключні майнові права лише щодо частини товарів та/або послуг, залишивши за собою іншу частину [147, с. 20].

Таким чином, можливе передання усіх прав щодо певної частини, яка є складовою об'єкту прав, якщо відділення такої частини можливе, тобто не веде до знищення об'єкта інтелектуальних прав – в авторському праві – коли, наприклад, передається одній особі право на відтворення, а іншій особі – на переклад. А от на винахід, корисну модель, просмисловий зразок – часткового передання прав бути не може, оскільки наслідком буде припинення правової охорони такого об'єкта, що визначається сукупністю його суттєвих ознак.

У судовій практиці виникають непоодинокі спори, в межах яких доводиться вирішувати питання щодо належності чи відсутності спільних прав на об'єкти прав інтелектуальної власності. Продовжуючи роздуми щодо часток у майновому праві інтелектуальної власності доречно навести приклад спору, що був розглянутий 09.10.2024 Київським районним судом м. Полтави (справа № 644/12266/21). Так, позивачка в інтересах своїх неповнолітніх дітей просила суд визнати за ними право на частки у майнових правах інтелектуальної власності, що захищені патентами на корисні моделі в частках 3/1, 1/10, 1/10 за дітьми в порядку спадкування за законом. Такий позов повністю був задоволений судом. Суд виходив з положень спадкового права та норм, що регулюють майнові права інтелектуальної власності: ст.ст. 424, 425, 428 ЦК

України; взяв до уваги частки спадкоємців у спадковій масі. Суд, встановивши, що спадкоємці у встановленому законом порядку прийняли спадщину, але не можуть отримати свідоцтво про право на спадщину, в зв'язку з тим, що не можливо встановити частку спадкодавця через відсутність будь яких договорів, передбачених ст. 428 ЦК України, виснував, що порушене право позивача підлягає захисту, і задовольнив вимоги у повному обсязі. З такого судового рішення вбачається, що судом не ставилась під сумнів можливість виділити частки у майнових правах інтелектуальної власності на корисну модель [149].

Ленінський районний суд м. Полтави 03.02.2023 розглянув справу № 646/1750/17, у якій позивач просив суд встановити розмір частки у праві спільної сумісної власності на винаходи за вказаними патентами. У цій справі суд хоча й задовольнив позов повністю, проте частки у праві не визначав, а вказав, що законодавець не пов'язує спільну належність прав інтелектуальної власності із правовим режим спільної власності, оскільки вона є притаманною для речових відносин, й дійшов висновку, що до позивача як до спадкоємця першої черги за законом після смерті спадкодавця перейшли усі майнові права інтелектуальної власності померлого [150].

Вказані рішення не оскаржувалися.

Наведені судові спори хоча і не стосуються безпосередньо господарської сфери, однак вони стосуються майнових прав інтелектуальної власності, засвідчених патентом, а отже – такі права можуть використовуватись у бізнесі та приносити прибуток підприємцю. Як бачимо, наведені спори продемонстрували різний підхід до розуміння подільності на частки майнових прав інтелектуальної власності. Не дивлячись на недостатню урегульованість цього питання, суперечки вирішуються з посиланням на чинну нормативну базу. Проте, усталених підходів до вирішення подібних спорів немає, в аналогічних правовідносинах судові рішення бувають протилежними, а правові висновки у питаннях майнових прав інтелектуальної власності є нечіткими та непослідовними, не дають відповідей на нагальні питання.

Як вже було зазначено вище, можливість часткової передачі майнових прав інтелектуальної власності неможлива. Умовне виключення становлять торговельні марки, де допускається передача прав щодо певної категорії товарів. Тобто фактично йдеться про передачу повного комплексу майнових прав в частині певної відокремленої категорії товарів/послуг (частини товарів або послуг), що випускається під однією торговельною маткою разом з іншими товарами. Якщо ж об'єктом спільних прав є винахід, корисна модель, то незрозумілим з положень чинного законодавства (однак актуальним для правовласника) є питання про можливість існування у кожного з патентовласників «частини права» і про можливість відчужити свою «частину права».

Зі змісту ч. 2 ст. 28 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» слідує, що взаємовідносини при використанні винаходу (корисної моделі), володільцями патенту на який є кілька осіб, визначаються договором між ними. У разі відсутності такого договору кожний володільць патенту може використовувати винахід (корисну модель) на свій розсуд, але жоден з них не має права давати дозвіл (видавати ліцензію) на використання винаходу (корисної моделі) та передавати права на винахід (корисну модель) іншій особі без згоди інших володільців патенту.

За наявності договору співволодільці патенту на власний розсуд можуть вирішити питання передання одним з носіїв прав іншій особі своїх майнових прав інтелектуальної власності, але розглянемо інший випадок – коли домовленості немає.

Право на використання майнових прав інтелектуальної власності кожного із співволодільців від волі інших є незалежним. А от право розпорядження цілком підпорядковується волі інших суб'єктів спільного права. Тобто відчуження майнових прав, як повного комплексу правомочностей, а не деяких (що інколи помилково сприймається як частка майнового права), або надання права використання (спосіб використання має бути чітко визначений) на власний розсуд, за змістом закону, не можливе.

Слід зазначити, що відчуження співвласником майнових прав інтелектуальної власності веде до зміни складу осіб, що є суб'єктами спільних прав, однак це не розширює коло таких осіб. Фактично змінюється поіменний склад учасників. У випадку укладення правочинів, коли надається право на використання відповідного об'єкта, співвласники прав залишаються ті самі. Питання в тому, чи є зміна поіменного складу суб'єктів спільного права, без розширення їх кола, настільки суттєвою обставиною, щоб обмежувати право особи на безповоротне відчуження своїх майнових прав інтелектуальної власності. При цьому така можливість доступна, однак потрібна згода інших, в чому власне і полягає обмеження. Чи є доцільним підхід, коли така згода є вирішальною і єдиною необхідною і достатньою умовою? Відповідь полягає у тому, що партнерські відносини щодо одного об'єкта інтелектуальної власності стають хиткими при неконтрольованій зміні суб'єктів колективної справи, тому такий фактор як абсолютна самостійність у вирішенні окресленого питання є однозначно негативним. Обмежуючі умови мають бути. А от відчуження майнових прав суб'єктом, який ними наділений, проте не є учасником спільного бізнес-проекту з іншими особами, і не задіює їх у своїй справі може вирішити питання неприбуткового володіння правами при пасивній участі співвласника чи незаінтересованості у їх використанні. Доцільно, щоб право на відчуження такого права у вказаній ситуації обмежувалося лише умовою обов'язкового надання іншим співвласникам переважного права перед іншими особами (які не входять до кола суб'єктів спільних прав) отримати майнові права на підставі платного або безоплатного правочину іншим (іншими) співвласником (співвласниками) права. При цьому здійснюється передання прав загалом, а не частки у праві. Тобто поняття частковості прав визначає кількісну характеристику відносно цілого, не є тим самим, що частка у праві, адже останнє може бути в ідеальній чи реальній формі щодо подільних речей, що не можливе для майнових прав інтелектуальної власності. Таким чином, часткове «володіння» майновими правами інтелектуальної власності не

можливе, відповідно – не можливо передати частину майнових прав. Передання відбувається лише повністю.

Отже, договірними формами здійснення майнових прав інтелектуальної власності, в тому числі спільних, є правочини, а саме – договір відчуження, ліцензійний договір, договір комерційної концесії.

Розглянемо випадок, коли майнові права вносяться до статутного капіталу товариства.

Внесення майнових прав до статутного капіталу товариства, як спосіб здійснення майнових прав, потребує відповідного документального оформлення його умов. Щодо останнього виникають численні труднощі, адже ефективність реалізації такого способу розпорядження майновими правами промислової власності залишається ще низькою через неврегульованість порядку правової форми внесення вказаних прав [151, с. 102].

Відповідно до ч. 3 ст. 424 ЦК України, майнові права інтелектуальної власності можуть відповідно до закону бути вкладом до статутного капіталу юридичної особи, предметом договору застави та інших зобов'язань, а також використовуватися в інших цивільних відносинах.

Частина 1 ст. 427 ЦК України визначає, що майнові права інтелектуальної власності можуть бути передані відповідно до закону повністю або частково іншій особі.

Розпорядитися майновими правами інтелектуальної власності можна шляхом надання дозволу на використання об'єкта права інтелектуальної власності або шляхом передання виключних майнових прав інтелектуальної власності. У першому випадку, тобто, якщо як вклад до статутного капіталу вноситься право на використання об'єкта права інтелектуальної власності, учасник зберігає свої майнові права інтелектуальної власності. У другому ж випадку, до корпорації переходять всі майнові права інтелектуальної власності, внесені як вклад [152, с. 253-254]. Тобто, передача прав може бути здійснена у повному комплексі правомочностей, або ж частковому. Це, в свою чергу, формує ланцюжок із вказаними вище способами та відповідно – формами

здійснення майнових прав, таких як договір передання (договір відчуження) – при повному переданні прав, та ліцензійний договір – передання конкретної правомочності використання. Тоді у першому випадку товариство набуває майнових прав безстроково (назавжди), у другому – на строк, встановлений у договорі. Стосовно внесення як вклад майнових прав інтелектуальної власності, які належать спільно декільком особам, одним співвласником потрібна згода на таку транзакцію з боку інших.

Згідно з ч. 3 ст. 424 ЦК України, майнові права інтелектуальної власності можуть відповідно до закону бути предметом договору застави та інших зобов'язань. Відповідно до змісту ч. 1 ст. 576 ЦК України, предметом застави може бути будь-яке майно (зокрема річ, цінні папери, майнові права), що може бути відчужено заставодавцем і на яке може бути звернене стягнення.

За змістом Закону України «Про заставу», застава – це спосіб забезпечення зобов'язань, якщо інше не встановлено законом. В силу застави кредитор (заставодержатель) має право в разі невиконання боржником (заставодавцем) забезпеченого заставою зобов'язання або в інших випадках, встановлених законом, одержати задоволення з вартості заставленого майна переважно перед іншими кредиторами. Застава виникає на підставі договору, закону або рішення суду [153].

Із вказаного слідує, що майнові права, які є предметом договору застави, виступають гарантією зобов'язань їх правовласника перед кредитором. Тобто суб'єкт майнових прав інтелектуальної власності в результаті укладення такого договору їх не позбавляється (і обсяг його правомочностей не зменшується) до того моменту, поки він не допустить порушення своїх зобов'язань, і внаслідок чого саме на майнові права інтелектуальної власності буде звернуто стягнення. Застава майнових прав інтелектуальної власності виступає запорукою виконання обов'язків перед кредитором; відповідні майнові права при укладенні такого договору попадають в групу майна власника, щодо якого він несе ризик втрати не у зв'язку зі своїм волевиявленням, а у зв'язку з настанням певних обставин.

І. Коваль та К. Оверковський відносять дії правовласника по використанню майнових прав на певний об'єкт промислової власності у якості засобу забезпечення виконання зобов'язання у виді застави до способів введення прав промислової власності в господарський оборот, а договір застави промислової власності розглядають правовою формою здійснення такого способу використання права [74, с. 163].

Спільні майнові права інтелектуальної власності також можуть бути передані у заставу. Застава як спосіб забезпечення зобов'язань завжди несе в собі ризик того, що предмет застави (у нашому випадку – майнові права інтелектуальної власності) може залишитися у кредитора, якщо боржник свої обов'язки не виконує. Тому застава спільних майнових прав може мати наслідком їх перехід до заставодержателя, тобто зміну суб'єктного складу співвласників спільних прав. Тому згода інших співвласників прав на передання одним із суб'єктів прав їх у заставу повинна бути обов'язковою, як один із чинників захисту інтересів суб'єктів спільних прав.

Вимога спільно здійснювати майнові права інтелектуальної власності (ст. 428 ЦК України) є імперативною. Відповідною «спільнотою» виступають співвласники прав. Відбувається урівняння їх в правах по відношенню до майнових прав інтелектуальної власності як об'єкта обороту в різноманітних відносинах; має бути встановлена єдність позиції усіх суб'єктів по відношенню до майнового права.

Як вказують І.В. Кривошеїна та О.Ю. Кронда, основна роль у вирішенні питань щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності, що належать кільком особам, надається договірному регулюванню, при цьому в законодавстві не визначено поняття, істотні умови та форма такого договору, такими договірними конструкціями може бути договір про здійснення права, договір про порядок використання об'єкта інтелектуальної власності, майнові права на який належать кільком співволодільцям, або договір щодо наділення повноваженнями на розпоряджання майновими правами одного із

співволоділців [154, с. 90]. Думка про те, що доцільним є встановлення договірної конструкції при здійсненні спільних майнових прав є слушною.

Із зазначеного слідує, що стороною правочину про повне передання прав інтелектуальної власності є усі співвласники прав. Виключається можливість укладення правочинів одним з співвласників. Група співвласників прав виступає як цілісний організм, що уособлює сторону правочину. Законодавча вимога спільного здійснення прав можлива лише при єдності всередині групи співвласників у вираженні їх волі. Об'єктивним вираженням таких спільних дій є комплекс дій кожного з носіїв права, або суб'єкта, який представляє на правовій основі кожного з таких осіб. В іншому випадку сторони правочину як такої не існує, а отже договір при відсутності сторони не вважається вчиненим. Таким чином, автономність, дії на власний розсуд тощо не допускаються.

Інша справа – якщо між співвласниками укладено договір про здійснення майнових прав інтелектуальної власності, де встановлені умови та домовленості, які враховують думку кожного із співвласників, та передбачають дії відокремленої особи/осіб в інтересах усіх співвласників. Слід зауважити, що чинне законодавство не містить вимог, або принаймні мінімальних «кордонів» до таких договорів. Тож відповідно до принципу свободи договору, співвласники не позбавлені можливості делегувати іншій особі-співвласникові або представникові право вирішувати замість них питання використання майнових прав. Тому цілком можливо, що правочин може укладатися з волі і на розсуд (щодо яких у договорі визначені норми, або немає протиріч до договору) не усіх співвласників прав, а наслідки відповідних угод будуть мати місце й для інших суб'єктів права.

Якщо співвласники діють усі разом і за ліцензійним договором видають ліцензію, то це передбачає, що між ними та потенційним ліцензіатом досягнуто домовленості щодо усіх питань використання права, отримання та розподілу прибутку. Така конструкція наближена до конструкції правочину з повного передання прав. Укладення ліцензійного договору одним із співвласників права може мати наслідком отримання прибутку лише ним. При цьому право

використання об'єкта майнових прав в інших співвласників, не сторін договору, зберігається. Проте, укладення такого договору розширює коло суб'єктів-конкурентів, які, використовуючи майнові права, збільшують пропозицію продукції на ринку товарів та послуг. Така обставина може послугувати негативним фактором для інших співвласників права, а тому їх думка з цього приводу має бути врахована. Тож доцільно застосовувати процедуру, згідно якої співвласники мають офіційно погодити право кожного з них відповідні договори укладати, передбачити вимоги до їх умов, узгодити питання винагороди (вона належить виключно одиничному ліцензіару чи частина її передається іншим співвласникам).

На сьогодні у законодавстві хоча і є вказівка на те, що співвласники майнових прав інтелектуальної власності можуть урегулювати свою діяльність на підставі договору, однак вид договору не визначений, як і немає примірної форми договору про здійснення спільних прав. Доречно було б закріпити в законодавстві можливість суб'єктам спільних прав врегулювати між собою відносини на основі договору про здійснення спільних майнових прав інтелектуальної власності, яким передбачаються порядок використання та/або розпорядження відповідними правами, та розробити примірний договір про здійснення спільних майнових прав інтелектуальної власності (у цій роботі пропонується зразок Примірної форми Договору про спільне здійснення прав; при його розробці брався до уваги зміст зразків договорів у сфері авторського та суміжних прав, що розміщені на сайті Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України [155]).

Отже, із вказаного вище слідує, що спільне здійснення майнових прав інтелектуальної власності полягає в активних діях його правовласників по відношенню до об'єктів інтелектуальної власності з метою отримання корисних результатів у грошовій чи іншій формі; такі дії у взаємовідносинах з третіми особами виражаються у формі правочинів: договору передання (оплатного або безоплатного), ліцензійного договору, договору комерційної концесії, договору застави. Передання майнових прав до статутного капіталу товариства також є

одним із способів здійснення прав, та виражається у формі договору про повне передання комплексу прав, або передання однієї правомочності – використання об'єкта інтелектуальної власності.

В. Дмитришин зауважує, що договірні конструкції купівлі-продажу, дарування, найму (оренди) не можуть застосовуватися до договорів щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності [156, с. 73], адже хоча і не міститься у ЦК України застережень щодо можливості тих чи інших майнових прав інтелектуальної власності бути предметом договорів купівлі-продажу, дарування, найму (оренди), однак ЦК України закріплює спеціальні договірні конструкції щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності [156, с. 71].

Таке обґрунтування є доречним в частині найму (оренди), оскільки спеціальний інститут ліцензійного договору, що застосовується саме до майнових прав інтелектуальної власності, повністю виконує роль правової підстави для тимчасового передання права у використання. Але щодо інших договорів, то слід зазначити, що договір передання майнових прав інтелектуальної власності передбачає виплату грошової суми передавачу прав, а тому для нього характерними є особливості договору купівлі-продажу. Не виключається, що передання прав можливе без виплати грошової суми і без передання будь-якого іншого майна взамін. У такому разі договір передання набуває ознак, притаманних договору дарування.

Поряд з розпоряджувальною правомочністю до майнових прав інтелектуальної власності відноситься правомочність використання відповідного об'єкта інтелектуальної власності. Статтею 426 ЦК України регламентовано використання об'єкта права інтелектуальної власності. Так, у ч.ч. 1, 2 зазначено, що способи використання об'єкта права інтелектуальної власності визначаються цим Кодексом та іншим законом; особа, яка має виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності, може використовувати цей об'єкт на власний розсуд, з додержанням при цьому прав інших осіб. А в частинах 2, 3 йдеться про те, що використання

об'єкта права інтелектуальної власності іншою особою здійснюється з дозволу особи, яка має виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності, крім випадків правомірного використання без такого дозволу, передбачених цим Кодексом та іншим законом; умови надання дозволу (видачі ліцензії) на використання об'єкта права інтелектуальної власності можуть бути визначені ліцензійним договором, який укладається з дотриманням вимог цього Кодексу та іншого закону. Зміст цієї частини статті охоплює правомочність використання об'єкта інтелектуальної власності та один із його способів – видачі ліцензії, включаючи останнє до правомочності використання. Таким чином, структура статті поглинає частину способів здійснення майнових прав через правомочність розпорядження (які передаються не назавжди – не на підставі договору повного відчуження), відносячи їх до правомочності використання.

У статті 459 ЦК України придатність виробу для промислового використання є однією з умов придатності для набуття права власності на нього. Аналогічна вимога закріплена у ст. 460 щодо корисної моделі. Такі норми закону побічно вказують на можливість промислового використання вказаних об'єктів, що стверджує про можливість комерційного використання об'єктів інтелектуальної власності.

У статті 487 ЦК України, якою визначено майнові права інтелектуальної власності на сорт рослин, породу тварин, засвідченими патентом, зазначено умовою права їх використання придатність для поширення в Україні. Тобто, зі змісту цієї статті слідує про можливість поширення (розповсюдження у визначених державним кордоном межах) сортів рослин, порід тварин, що також означає можливість розмноження таких об'єктів інтелектуальної власності з метою поширення.

Стаття 489 ЦК України оперує поняттям першого використання комерційного найменування, з чого слідує про його багаторазове використання загалом.

У статті 28 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» зазначено, що використанням винаходу (корисної моделі) визнається: виготовлення продукту із застосуванням запатентованого винаходу (корисної моделі), застосування такого продукту, пропонування для продажу, в тому числі через Інтернет, продаж, імпорт (ввезення) та інше введення його в цивільний оборот або зберігання такого продукту в зазначених цілях. Способи використання, зазначені у цій статті не є вичерпним, адже основною умовою є правило, закріплене в ч. 2 цієї статті: володілець патенту має право використовувати винахід (корисну модель) на свій розсуд, якщо таке використання не порушує прав інших володільців патенту.

Відповідно до ч. 2 ст. 20 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки», використанням зареєстрованого промислового зразка визнається виготовлення виробу із застосуванням зареєстрованого промислового зразка, застосування такого виробу, пропонування для продажу, в тому числі через Інтернет, продаж, імпорт (ввезення), експорт (вивезення) та інше введення його в цивільний оборот або зберігання такого виробу в зазначених цілях. Так само як і для винаходів та корисних моделей, способи використання промислових зразків, зазначені у цій статті не є вичерпним, що слідує зі змісту цієї ж статті, де вказано, власник промислового зразка має виключне право використовувати промисловий зразок за своїм розсудом, якщо таке використання не порушує прав інших осіб.

Згідно з частиною 4 ст. 16 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», використанням торговельної марки визнається: нанесення її на будь-який товар, для якого торговельну марку зареєстровано, упаковку, в якій міститься такий товар, вивіску, пов'язану з ним, етикетку, нашивку, бирку чи інший прикріплений до товару предмет, зберігання такого товару із зазначеним нанесенням торговельної марки з метою пропонування для продажу, пропонування його для продажу, продаж, імпорт (ввезення) та експорт (вивезення); застосування її під час пропонування та надання будь-якої послуги, для якої торговельну марку зареєстровано; застосування її в діловій

документації чи в рекламі та в мережі Інтернет. Частина 2 цієї статті, на відміну від норми вказаного вище Закону, не допускає розширення способів використання торговельної марки, зазначаючи, що свідоцтво надає його власнику право використовувати торговельну марку та інші права, визначені цим Законом.

За змістом ч. 2 ст. 39 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин», виключне право на дозвіл чи заборону використання сорту полягає в тому, що ніхто без дозволу володільця патенту не може здійснювати щодо посадкового матеріалу сорту такі дії: виробництво або відтворення (з метою розмноження); доведення до кондиції з метою розмноження; пропонування до продажу; продаж або інший комерційний обіг; вивезення за межі митної території України; ввезення на митну територію України; зберігання для будь-якої із цілей, зазначених у пунктах «а» – «е» цієї частини. Структура статті вказує, що на вказані дії, на які має право носій виключного права, становлять зміст правомочності використання.

Спеціальні закони більш конкретно окреслюють способи здійснення відповідної правомочності, й при здійсненні майнових прав на винахід і корисну модель відносять до них виготовлення продукту, застосування продукту, зберігання, пропонування для продажу, продаж, експорт, імпорт, а також інші дії по введенню в цивільний оборот.

І. Є. Якубівським було запропоновано поділ способів використання об'єктів права інтелектуальної власності в залежності від того, на що спрямована відповідна дія. Оскільки майнові права інтелектуальної власності передбачають правомочність використання, що трансформується, зокрема, у використання об'єкта інтелектуальної власності, вважаємо за доречне про такий поділ зазначити. Так, науковець вважає, що зазначені способи поділяються на: «прямі – полягають у вчиненні дії безпосередньо щодо самих цих об'єктів, зокрема, ... щодо об'єктів патентного права – практичне втілення (реалізація) ідеї, що становить зміст технічного (технологічного) чи дизайнерського рішення у конкретному продукті (виробі) чи процесі; ... для

засобів індивідуалізації – застосування позначення для індивідуалізації суб'єкта та (або) його товарів та (або) послуг; опосередковані – полягають у вчиненні дій, пов'язаних із цивільним оборотом носіїв, у яких виражено (втілено, застосовано) відповідний об'єкт права інтелектуальної власності» [140, с. 408-409].

Таким чином, під способами використання прав слід розуміти, яким саме чином відповідна правомочність реалізується. При цьому об'єктом правовідношення можуть бути самі майнові права – коли вони є предметом правочину, або матеріальні носії, в яких втілено об'єкт інтелектуальної власності. Щодо першого, то правомочність використання трансформується в правомочність розпорядження, оскільки останнє здійснюється через укладення правочинів. Щодо другого – то майнові права забезпечують можливість випускати продукцію, що є результатом інтелектуальної діяльності, яка реалізується через класичні договірні конструкції (купівлі-продажу, поставки тощо).

Способи використання майнових прав інтелектуальної власності, завдяки яким суб'єкт господарювання отримує можливість випускати інноваційну продукцію та здійснювати її розповсюдження на платній чи безоплатній основі, організувати роботу по її зберіганню та переміщенню, в тому числі через мережу Інтернет, можуть бути різними – вираженими як в активній, так і в пасивній формі (зберігання, демонстрування). У залежності від виду діяльності господарюючого суб'єкта, він обирає спосіб використання об'єкта інтелектуальної власності – один з перелічених, їх комплекс, або інший спосіб, що не визначений законодавством, однак відповідає меті діяльності та не порушує прав інших осіб.

Правовими формами використання об'єктів патентного права, на думку Є. Недогібченко, є договір про внесення в статутний капітал майнових прав на об'єкти патентного права, договори щодо впровадження у виробництво об'єктів патентного права, договір про розподіл майнових прав на об'єкти патентного права між працівником та роботодавцем, договори про

розпорядження майновими правами на об'єкти патентного права [157, с. 63]. Виокремлення вказаних форм використання майнових прав здійснено з точки зору правових конструкцій, що забезпечують правовий характер вчинених дій щодо майнових прав.

У контексті свого дослідження, Т.І. Бєгова виокремила такі правові форми використання об'єктів інтелектуальної власності: 1) договір про внесення у статутний капітал майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності; 2) договори щодо впровадження у виробництво об'єктів інтелектуальної власності; 3) договір про розподіл майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності між працівником і роботодавцем; 4) договори про розпорядження майновими правами на об'єкти інтелектуальної власності; 5) інші договори, що не суперечать нормам чинного законодавства України [158, с. 195]. Тобто, вказаний автор розглядає як правові форми використання об'єктів інтелектуальної власності зазначені договірні конструкції, які для правовласника виступають способами здійснення його прав, а для набувача прав – підставами правомірного використання об'єктів інтелектуальної власності.

В аспекті використання об'єктів права інтелектуальної власності в інноваційному процесі, О.В. Піхурець та Ю.С. Мельниченко виділяють такі різновиди договорів, як договір на використання/договір на передачу результату науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт, договір про внесення майнових прав на об'єкт права інтелектуальної власності до статутного капіталу, ліцензія на використання об'єкта інтелектуальної власності, ліцензійний договір, договір про передачу ноу-хау, договір про комерційну концесію, договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності, договір про створення на замовлення і використання об'єкта інтелектуальної власності, договір про використання об'єкта права інтелектуальної власності, створеного у зв'язку з виконанням трудових обов'язків [159, с. 254].

Договірну форму як одну з найпоширеніших правових форм використання об'єктів промислової власності виділяє Л.В. Зінич, й також відносить сюди ліцензійний договір, договір комерційної концесії, договір про передання виключних прав [160, с. 93].

І. Якубівський розглядає ліцензію, ліцензійний договір як форми розпорядження майновими правами [161].

Н. Печерова стверджує, що система договорів у сфері розпорядження майновими правами на об'єкти суміжних прав має складатися з договорів про їх передання (відчуження), договір про створення на замовлення об'єкту суміжних прав, ліцензійний договір, публічна ліцензія [162, с. 376]. І хоча такий висновок не стосується об'єктів права промислової власності, однак він загалом демонструє підхід про віднесення відповідних договорів в сфері інтелектуальної власності до тих, що виражають форму здійснення правомочності розпорядження правами, а не використання об'єктів.

Вбачається, що науковці сходяться в думці, що розпорядження майновими правами є правовою формою використання об'єктів інтелектуальної власності. Також це частково відповідає конструкції ст. 424 ЦК України, про що йшлося вище. Однак така позиція є спірною, скільки слідуючи їй існує лише право на використання, що включає всі дії, в тому числі ті, що полягають у розпорядженні майновими правами. Тобто розпоряджувальна правомочність поглинається правомочністю використання.

Сутність розпоряджувальної складової в майнових правах інтелектуальної власності є беззаперечною з точки зору її об'єктивного існування, і може зазнавати критики лише в площині термінологічної коректності. Розпорядження майновими правами інтелектуальної власності означає вирішення їх юридичної долі, управління та контроль над ними волевиявленням особи, яка ними наділена.

Спільним знаменником висловлених думок є те, що правовою формою реалізації майнових прав інтелектуальної власності є договір. Вказані вище види договорів слід розглядати як підставу для подальшого використання

об'єктів інтелектуальної власності особою, яка таке право отримує. Для правовласника такі договори є правовими формами, через які здійснюється розпоряджувальна правомочність.

Таким чином, проведений аналіз дозволяє зробити наступні висновки.

Способи здійснення майнових прав інтелектуальної власності – це активна форма реалізації цих прав, що виражається в діях, які відповідають ознакам правомірності (не суперечать нормам закону і не вчиняються з метою заподіяння шкоди іншим особам), мають вольовий характер, спрямовані на встановлення, зміну, припинення юридичних зв'язків між їх суб'єктами та іншими особами, мають мету, що визначається суб'єктом права.

При цьому об'єктом правовідношення можуть бути самі майнові права – коли вони є предметом правочину, або матеріальні носії, в яких втілено об'єкт інтелектуальної власності (товари, вивіски щодо). Щодо першого, то правомочність використання трансформується в правомочність розпорядження, і останнє здійснюється через укладення правочинів. Щодо другого – то майнові права забезпечують можливість випускати продукцію (надавати послуги), що є результатом інтелектуальної діяльності, яка реалізується через класичні договірні конструкції (купівлі-продажу, поставки тощо).

Правомочність використання об'єктів майнових прав інтелектуальної власності включає дії, спрямовані на здійснення господарської діяльності самим суб'єктом господарювання або уповноваженою ним особою, де майнові права інтелектуальної власності та матеріальне втілення об'єкта інтелектуальної власності виступають засобом досягнення комерційної мети діяльності.

Способами розпорядження суб'єктом господарювання майновими правами інтелектуальної власності є неповне передання прав, повне передання прав, застава прав, внесення прав до статутного капіталу, які реалізуються шляхом вчинення відповідних правочинів.

Правовою формою здійснення майнових прав інтелектуальної власності виступає договір.

Поняття здійснення майнових прав інтелектуальної власності та введення майнових прав інтелектуальної власності в господарський оборот співвідносяться як ціле та частина відповідно. Поняття введення майнових прав слід вважати вужчим відносно поняття здійснення майнових прав, оскільки перше обумовлюється метою та специфікою господарської діяльності. Здійснення майнових прав господарюючим суб'єктом може бути спрямоване на досягнення іншої мети, аніж прибуток, й для досягнення такої мети способи здійснення майнових прав інтелектуальної власності є ширшими. Поняття «введення майнових прав» включає в себе лише такі способи здійснення майнових прав, що забезпечують безпосереднє функціонування особи як господарської одиниці і мають значення виключно для здійснення власне господарської діяльності. Введення прав в господарський оборот пов'язане з актами передання прав, тоді як здійснення прав інтелектуальної власності може бути представлено і використанням такого об'єкта самим правовласником.

У разі внесення прав як вкладу до статутного капіталу товариства останнє здійснює майнові права інтелектуальної власності на підставі договору передання (договір відчуження) – при повному переданні прав, та ліцензійного договору – передання конкретної правомочності використання. У першому випадку товариство набуває майнових прав безстроково (назавжди), у другому – на строк, встановлений у договорі. Якщо особа має намір внести як вклад майнові права інтелектуальної власності, які належать спільно декільком особам, потрібна згода на таку транзакцію з боку інших співвласників.

Суб'єкт спільних майнових прав інтелектуальної власності має право на їх відчуження, однак таке право повинно обмежуватися умовою обов'язкового надання іншим співвласникам переважного права перед іншими особами (які не входять до кола суб'єктів спільних прав) отримати майнові права на підставі платного або безоплатного правочину іншим (іншими) співвласником (співвласниками) права. При цьому здійснюється передання права повністю.

Співвласники прав можуть укласти між собою договір про спільне здійснення майнових прав інтелектуальної власності, у якому погодити умови

здійснення таких прав, в тому числі – своїх повноважень щодо них. З метою реалізації такого правила у статтю 427 ЦК України про передання майнових прав інтелектуальної власності доцільно внести умови щодо наявності згоди співвласників майнових прав інтелектуальної власності на здійснення прав, та роз'яснення щодо обсягу правомочностей, а саме – доповнити зміст статті частинами 3, 4 та викласти їх у такій редакції: «3. У разі передання (відчуження) майнових прав інтелектуальної власності, які належать декільком особам спільно, однією особою переважне право на придбання таких прав мають інші співвласники. Така особа зобов'язана письмово повідомити інших співвласників про намір передати (відчужити) майнові права, вказавши ціну та інші умови передання прав. Якщо інші співвласники відмовилися від здійснення переважного права придбання майнового права інтелектуальної власності чи не здійснять цього права протягом одного місяця, відчужувач має право передати майнові права іншій особі. Якщо бажання придбати майнові права інтелектуальної власності виявили кілька співвласників, відчужувач має правовибір набувача прав. 4. Майнові права інтелектуальної власності переходять до набувача за договором з моменту його укладення, якщо інше не встановлено договором або законом. Майнові права інтелектуальної власності, набуття яких відповідно до положень цього Кодексу та/або іншого закону пов'язується із державною реєстрацією, переходять до набувача за договором з моменту державної реєстрації факту передання майнових прав інтелектуальної власності».

2.3. Суб'єкти спільних майнових прав інтелектуальної власності у сфері господарювання

Суб'єктів майнових прав інтелектуальної власності, як було вказано в попередньому пункті дисертації, за ступенем (черговістю) набуття прав можна поділити на первинних та вторинних (похідних). Первинні – автори, творці об'єкта інтелектуальної власності. Вторинні (похідні) – особи, які здебільшого

на підставі правочину набули майнових прав інтелектуальної власності і не є особами, що брали участь у створенні об'єкта інтелектуальної власності. Суб'єкти спільних майнових прав інтелектуальної власності також можуть класифікуватися на первинні – колектив творців та вторинні – колектив набувачів прав.

Для чіткого бачення кола осіб, щодо яких характерним є наявність спільних прав, доцільно відмежувати тих осіб, для яких в контексті їх статусу та виду діяльності режим спільних прав на майнові права інтелектуальної власності не поширюється.

Розглянемо ситуацію, коли фізична особа-підприємець є одночасно творцем об'єкта інтелектуальної власності. Так, на практиці виникають ситуації, коли фізична особа – автор твору, є одночасно фізичною особою-підприємцем, що здійснює господарську діяльність. А тому актуальним є питання щодо належної реалізації майнових прав інтелектуальної власності на об'єкт інтелектуальної власності, створений такою особою, зокрема, щодо передачі майнових прав інтелектуальної власності фізичною особою, яка є автором твору, і одночасно суб'єктом підприємницької діяльності. Якщо, припустимо, укладається договір відчуження таких прав (ст. 1113 ЦК України), то його стороною має бути фізична особа-підприємець, чи його можна укласти від імені фізичної особи, не пов'язуючи це з діяльністю її як господарюючого суб'єкта? Чи можливі обидва з випадків у залежності від певних обставин? Здебільшого питання щодо належного порядку процедури передачі виключних майнових прав постає при виникненні спорів, пов'язаних з дійсністю правочинів з передачі цих прав, та можливістю повноцінно користуватись отриманими правами, не сумніваючись, що у майбутньому постане питання щодо правомірності їх (прав) отримання. І саме тоді виникає потреба встановити, зокрема, правомочності з передачі таких прав від фізичної особи, яка також зареєстрована як підприємець.

Будь-яка фізична особа, яка є творцем об'єкта інтелектуальної власності, може передати іншій особі майнові права на нього. Отже, вбачається, що

правочини з передачі таких прав можуть бути вчинені від імені фізичної особи. Виходячи з положень ст. ст. 41, 42 Конституції України, фізична особа-підприємець не може бути позбавлена конституційного права на результати своєї інтелектуальної діяльності саме як фізичної особи, а тому укладення правочинів від імені фізичної особи можливі. Проте потрібно зважати на те, чи використовуються такі об'єкти інтелектуальної власності при здійсненні господарської діяльності.

Як власник майнових прав на об'єкт інтелектуальної власності, фізична особа-підприємець їх використовує та розпоряджається ними на свій розсуд. Фізична особа-підприємець може укласти правочин щодо майнових прав інтелектуальної власності від імені власне фізичної особи, адже першочергово саме фізична особа, як творець об'єкта, може вільно розпоряджатись майновими правами щодо нього. Якщо використання об'єкта інтелектуальної власності мало місце у господарській діяльності, то правочин може бути укладений від імені фізичної особи-підприємця. Не виключено, що такі правочини можуть бути у майбутньому оспорені кожною зі сторін, і тоді потрібно буде з'ясувати характер спірних правовідносин та обставини, які вказують на приналежність майнових прав інтелектуальної власності до складу майна підприємця. Зазначені випадки мають бути враховані, зокрема, в частині суб'єктного складу сторін правочинів для визначення підвідомчості спору: якщо правочин укладений від імені фізичної особи, то це може вказувати на підвідомчість спору загальним судам; якщо від імені фізичної особи-підприємця – господарським судам.

Відокремленим випадком є ситуація, яка пов'язана з правовим регулюванням відносин інтелектуальної власності за участі фізичної особи-підприємця, котрий перебуває у шлюбі.

Непоодинокими є ситуації, коли один з подружжя заявляє до суду вимогу про визнання майнових прав на об'єкт інтелектуальної власності спільною сумісною власністю подружжя. Здебільшого спір виникає тоді, коли об'єкт права інтелектуальної власності використовується одним з подружжя, який є

фізичною особою-підприємцем та здійснює господарську діяльність, тобто такий об'єкт забезпечує одержання прибутку.

Так, відповідно до ч. 2, 3 ст. 325 ЦК України, спільною сумісною власністю подружжя можуть бути будь-які види майна, за винятком тих, які згідно із законом не можуть їм належати, незалежно від того, на ім'я кого з подружжя вони були придбані чи внесені грошовими коштами, якщо інше не встановлено шлюбним договором чи законом. Статтею 368 вказаного Кодексу визначено, що набуте подружжям за час шлюбу майно є їхньою спільною сумісною власністю, якщо інше не встановлено договором або законом.

Норми СК України [163] кореспондуються з вказаними положеннями ЦК України. Так, згідно з ч.1 ст. 36 СК України, шлюб є підставою для виникнення прав та обов'язків подружжя. Згідно з ч. 1 ст. 60 СК України, майно, набуте подружжям за час шлюбу, належить дружині та чоловікові на праві спільної сумісної власності незалежно від того, що один з них не мав з поважної причини (навчання, ведення домашнього господарства, догляд за дітьми, хвороба тощо) самостійного заробітку (доходу). Відповідно до ч. 2 ст. 60 СК України, кожна річ, набута за час шлюбу, крім речей індивідуального користування, є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя. За змістом п.п. 2, 3 ст. 57 СК України, особистою приватною власністю дружини, чоловіка є майно, набуте нею, ним за час шлюбу, але на підставі договору дарування або в порядку спадкування; майно, набуте нею, ним за час шлюбу, але за кошти, які належали їй, йому особисто.

Як вбачається із вказаних вище норм сімейного законодавства, в них прямо чи опосередковано зроблено акцент на такий чинник як кошти, за які було придбано майно: є вказівка на належність коштів особисто одному з подружжя, а також є умова наявності поважних причин відсутності самостійного заробітку одного з подружжя. Проте, зважаючи на особливість створення об'єкта інтелектуальної власності, така обставина як кошти для його набуття може стати другорядним чинником, або ж взагалі не братимуться до уваги. Тому визначаючись з критеріями, на підставі яких встановлюється

режим спільної сумісної власності подружжя, можна стверджувати про такі чинники: 1) момент набуття майна; 2) кошти, за яке було набуто майно та/або спільна праця кожного з подружжя у створенні майна.

Можна змоделювати такі загальні випадки, для яких є особливості при встановленні спільних майнових прав: 1) об'єкт інтелектуальної власності був створений подружжям (одним з подружжя); 2) права на об'єкт інтелектуальної власності були набуті подружжям на підставі правочину, однак об'єкт створений іншою особою. У першому випадку слід розмежовувати ситуацію, коли кожен з подружжя є співавтором твору і у кожного є майнові права на нього, або автором твору є один з подружжя, але майнові права є спільними. Проблематичною може бути ситуація, коли творцями є обидва з подружжя, проте відповідний документ, який засвідчує право на нього, або, наприклад, перший примірник твору, чи перше його публічне виконання містить вказівку лише на одного з них. Щодо промислових об'єктів інтелектуальної власності – то це може бути ситуація, коли торговельну марку створили разом, а у свідоцтві зазначили лише когось одного. Отож, слід брати до уваги чинники, які є визначальними, щоб встановити, чи є майнові права на об'єкт інтелектуальної власності спільними для подружжя. А ключовим є питання щодо того, чи може режим спільного майна подружжя поширюватися на всі без виключення об'єкти інтелектуальної власності, і, відповідно, майнові права на них.

Розглянемо випадок набуття майнових прав інтелектуальної власності одним з подружжя на підставі правочину в процесі здійснення підприємницької діяльності.

Статтями 60, 71 СК України визначено правила поділу спільної сумісної власності між подружжям. При цьому, у ст. 71 СК України вказано, що неподільні речі присуджуються одному з подружжя, якщо інше не визначено домовленістю між ними. Також регламентовано присудження одному з подружжя грошової компенсації замість його частки у праві спільної сумісної власності на майно. Тож, особа може ставити вимогу про визнання частини майна, в тому числі майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності,

особистою приватною власністю. Найбільш складною є ситуація, коли заявляється вимога про поділ майнових прав подружжя відносно одного об'єкта інтелектуальної власності. Як було доведено у попередніх розділах, поділ майнових прав інтелектуальної власності не можливий; їх часткове дроблення не допускається; якщо правами наділяються декілька суб'єктів – то кожен з них отримує повний комплекс прав, тобто право є спільним. Тому йдучи від зворотного – вважаючи спірною можливість віднесення майнових прав інтелектуальної власності на будь-який об'єкт інтелектуальної власності до спільного майна подружжя за доцільне розглянути можливість поділу не майнових прав, а доходів від їх використання.

Наявність доходу від використання об'єкта інтелектуальної власності найчастіше можливо тоді, коли одним з подружжя здійснюється господарська діяльність, і йому, як суб'єкту господарювання, належать майнові права на нього. Поширення режиму спільної сумісної власності майна подружжя на майнові права інтелектуальної власності на такий об'єкт може створити численні перешкоди для належного провадження діяльності фізичної особи-підприємця. Тому з метою врахування інтересів другого з подружжя і недопущенням створення перешкод для діяльності підприємця варто розглянути варіант розподілу доходу у певних частинах за період їх спільного проживання (період зареєстровано шлюбу), або ж компенсації за рахунок іншого майна подружжя прибутку фізичної особи-підприємця від використання об'єкта інтелектуальної власності, але не поширення режиму спільних прав. З огляду на неврегульованість такого питання доцільним є закріплення окремого розділу в СК України з назвою «Правовий режим майнових прав інтелектуальної власності», який має містити норми щодо спільних майнових прав інтелектуальної власності на об'єкт інтелектуальної власності, а також визначати інші правила реалізації таких прав у випадках, коли режим спільної сумісної власності не може бути встановлений, вирішувати питання набуття, реалізації, поділу цих прав [164, с. 460].

Акцентним наразі є питанням щодо можливості поширення режиму спільного майна подружжя на торговельну марку. Враховуючи, що більшість підприємців намагається зареєструвати певну торговельну марку для своєї господарської діяльності, а також беручи до уваги, що в Україні працюють більше 2 млн фізичних осіб-підприємців [165], важливим є вироблення чіткого і обґрунтованого підходу щодо удосконалення чинного законодавства в частині правової визначеності стосовно приналежності майнових прав на торговельну марку, які набуті під час шлюбу, та розподіл таких прав.

Зі змісту статей 60, 61 СК України у системному зв'язку зі ст. 190, 428 ЦК України, слідує, що об'єктом права спільної сумісної власності подружжя можуть бути й майнові права. Однак, незважаючи на формулювання ч. 1 ст. 61 СК України, яке охоплює усе майно незалежно від його видових та/або родових ознак (окрім виключеного з цивільного обороту), у цій же статті є також конкретизація щодо певного майна, яке може бути спільним сумісним майном. Можна припустити, що така конкретизація зумовлена необхідністю усунути сумніви щодо приналежності того чи іншого майна до спільного майна подружжя, однак майнові права на об'єкти інтелектуальної власності до такого переліку прямо не включені. Й у статтях 57, 58 СК України, у яких йдеться про види майна, що є особистою приватною власністю одного з подружжя, на яке режим спільної власності не поширюється, вони також не зазначені. Відповідно прямої вказівки в СК України щодо приналежності майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності немає, отже – до якого виду майна (спільного чи особистого) належить, зокрема, й право на торговельну марку, закон не визначає.

Створення торговельної марки, власне – самого позначення, є, за рідкісним винятком, скоріше необхідністю для успішного підприємництва, а не продуктом творчої діяльності, хоча у певний спосіб творчий підхід необхідний для створення унікального, неповторного логотипу.

Набуття права на торговельну марку засвідчується свідоцтвом, яке може бути видано на ім'я декількох осіб, у місячний строк після державної реєстрації

торговельної марки (ст. 494 ЦК України, ч. 3 ст. 5, ч. 1 ст. 14 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг»).

Таким чином, декілька осіб можуть мати право на використання однієї й тієї ж торговельної марки; таке право закріплюється за ними ще під час реєстрації торговельної марки. Якщо декілька осіб вирішили здійснювати підприємницьку діяльність як партнери або відокремлено один від одного під однією торговельною маркою, то ймовірніше, між ними досягнута домовленість щодо способу використання торговельної марки, виду продукції, яка нею маркується, з метою врегулювання інтересів кожного, та враховано запобіжники задля недопущення взаємного перешкоджання особам-власникам цієї торговельної марки успішно розвивати бізнес. Якщо ж договору немає, а підстави виникнення прав на об'єкт інтелектуальної власності вказують на їх належність спільно декільком особам, то такі права здійснюються ними спільно, тобто за усною домовленістю між собою. Ліцензіари повинні врахувати, що, наприклад, виробництво однакової продукції під однією й тією ж торговельною маркою може зумовити плутанину для споживача в тому, хто є дійсним виробником, а це вплине на формування репутації виробника; незрозумілим є питання, до кого пред'являти претензії; добросовісний виробник може опинитися в ситуації безпідставних звинувачень через те, що інший суб'єкт виробляє продукцію під тією ж торговельною маркою нижчої якості. Однак у ситуації, коли на майнові права на торговельну марку претендує другий з подружжя, який не вказаний у свідоцтві на торговельну марку, то зрозуміло, що у підприємця виникають побоювання щодо можливості далі реалізовувати свої права на цю торговельну марку, якщо вона буде визнана спільним сумісним майном подружжя.

У спорах про визнання спільною сумісною власністю подружжя найчастіше ставиться питання про визнання торговельної марки спільним сумісним майном. Розуміння того, якою є мета другого з подружжя у разі заявлення вимоги про визнання майнових прав спільним майном (це можливість надалі розвивати свою відокремлену підприємницьку діяльність,

бути партнером у вже наявному бізнесі, або ж метою є отримувати доходи від уже наявної підприємницької діяльності другого з подружжя) дає змогу передбачити, які з можливих наслідків для бізнесу треба очікувати. Однак чинник мети (оскільки це є суб'єктивним емоційним фактором) не може і не повинен братись до уваги під час розв'язання проблеми належності торговельної марки до спільного майна.

Наразі питання поділу виключних майнових прав на торговельну марку між подружжям у належний спосіб на законодавчому рівні не врегульовано, оскільки є неузгодженість між нормами ЦК України, зокрема ст. 190, якою встановлено, що майнові права є речовими, та ст. 61 СК України, якою охоплено й майнові права як складник майна. Водночас не враховано специфіки майнових прав інтелектуальної власності, до яких неможливо застосовувати правила поділу, що встановлені для речей, оскільки об'єкти права інтелектуальної власності та майнові права на них мають іншу природу та суттєво відрізняються від речей і речових прав.

Судові справи у спорах про поділ майнових прав на торговельні марки, свідчать про відсутність усталеної судової практики за такою категорією справ.

Так, у справі № 752/23427/21 суд визнав права на патент на промисловий зразок та корисну модель сумісним майном подружжя, яке підлягає поділу в рівних частках (без виділу часток) між сторонами, оскільки вони набуті у період шлюбу, за спільні кошти подружжя, в інтересах сім'ї [166]. Апеляційний суд, скасовуючи таке рішення, вказав, що належних та допустимих доказів того, що позивач брала участь у створенні відповідачем об'єктів інтелектуальної власності своєю особистою працею та коштами, немає [167] .

У справі № 161/11764/15-ц про поділ між подружжям торговельної марки, суд посилався на те, що майно фізичної особи-підприємця як майно для професійної діяльності члена сім'ї, яке придбане за кошти від своєї діяльності як підприємця і використовується в його підприємницькій діяльності, а не в інтересах сім'ї, треба розглядати як особисту приватну власність, а не як об'єкт спільної сумісної власності подружжя; суд зауважив, що оскільки об'єкт права

інтелектуальної власності використовується одним з подружжя у підприємницькій діяльності як фізичною особою-підприємцем, то інший з подружжя має право врахування цього майна під час поділу іншого майна подружжя, а не поділу майна, яке використовується у підприємницькій діяльності [168]. Переглядаючи рішення у цій справі, у постанові від 6 листопада 2019 року Верховний Суд дійшов висновку, що право на торговельну марку може бути об'єктом спільного майна подружжя та підлягає поділу за правилами, визначеними главою 8 СК України [169].

У справі № 335/5841/19 судом зроблено висновок про те, що торговельні марки та промислові зразки були зареєстровані під час шлюбу сторін, кожен з них своєю працею та спільними коштами брав участь у набутті та розвитку цих об'єктів, тому право на них є спільною сумісною власністю подружжя [170].

У справі № 926/1795/18 Верховний Суд погодився з висновком апеляційного господарського суду про те, що знак для товарів та послуг був лише позначенням товару, а не об'єктом спільної сумісної власності подружжя [171].

У постанові Верховного Суду у справі № 646/1750/17, де предметом спору було визначення частки у праві спільної сумісної власності на винаходи за патентами, зазначено: «... тлумачення статті 428 ЦК України свідчить, що в ній передбачено конструкцію спільності прав інтелектуальної власності. При цьому законодавець не пов'язує спільну належність прав інтелектуальної власності із правовим режимом спільної власності, оскільки вона є притаманною для речових відносин» [77].

У наступних зазначених судових рішеннях також є висновки, які зроблені із врахуванням не лише предмета спору, а й суб'єктного складу учасників справи, оскільки суди врахували обставину щодо специфіки діяльності господарюючого суб'єкта.

У справі № 754/2704/19 позивач фізична особа-підприємець ставив вимогу про припинення порушення авторських прав. Відповідачка наполягала на тому, що, зокрема, торговельний знак є спільною сумісною власністю подружжя. Суд

дійшов висновку про безпідставність таких доводів, посилаючись, окрім іншого, також на п. 29 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 21.12.2007 № 11 «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя», за змістом якої «... майно приватного підприємства чи фізичної особи-підприємця не є об'єктом спільної сумісної власності подружжя» [172].

У постанові Верховного Суду у справі № 675/347/18 про поділ майна, що є об'єктом спільної сумісної власності подружжя (рухоме та нерухоме майно, грошові кошти, внески до статутного капіталу юридичних осіб), зазначено, що майно фізичної особи-підприємця може бути об'єктом спільної сумісної власності подружжя і предметом поділу між подружжям з урахуванням загальних вимог законодавства щодо критеріїв визначення правового режиму спільного сумісного майна подружжя та способів його поділу, а також за наявності підстав для втручання у здійснення підприємницької діяльності [173].

Аналогічні висновки містяться у постановках Верховного Суду України (11.03.2015 у справі № 6-21цс15 [174], 16.12.2015 у справі № 6-1109цс15 [175], 13.06.2016 у справі № 6-1752цс15 [176]), Верховного Суду (11.09.2019 у справі № 2107/3988/2012 [177], 06.11.2019 у справі № 161/11764/15-ц [178], 11.12.2019 у справі № 553/1271/18 [179], 19.02.2020 у справі № 279/6459/14-ц [180]).

У постанові Верховного Суду України у справі № 6-79цс13 сформульовано висновок про те, що з моменту внесення майна до статутного фонду підприємство є єдиним власником майна і це майно не може одночасно перебувати у власності інших осіб [181].

У справі № 6-38цс15 Верховний Суд України зазначив, що грошові кошти, внесені одним з подружжя, який є учасником господарського товариства, у статутний капітал цього товариства за рахунок спільних коштів подружжя, стають власністю цього товариства, а право іншого з подружжя на спільні кошти трансформується в інший об'єкт – право вимоги на виплату частини

вартості такого внеску. Водночас одним з визначних є той факт, що грошові кошти набуті подружжям під час їх спільного проживання [182].

У постанові Верховного Суду у справі № 490/1408/15-ц наведено такий висновок: якщо один з подружжя є учасником господарського товариства і вносить до його статутного капіталу майно, придбане за рахунок спільних коштів подружжя, то таке майно переходить у власність цього підприємства, а в іншого з подружжя право власності на майно (тобто речове право) трансформується в право вимоги (зобов'язальне право), сутність якого полягає у праві вимоги виплати половини вартості внесеного майна в разі поділу майна подружжя або право вимоги половини отриманого доходу від діяльності підприємства [183].

У рішенні Конституційного Суду України у справі № 1-8/2012 за конституційним зверненням Приватного підприємства «ІКІО» щодо офіційного тлумачення положення частини 1 статті 61 СК України зазначено, що приватне підприємство (або його частина), засноване одним із подружжя, – це окремий об'єкт права спільної сумісної власності подружжя, до якого входять усі види майна, у тому числі вклад до статутного капіталу та майно, виділене з їх спільної сумісної власності. Отже, статутний капітал та майно приватного підприємства, сформовані за рахунок спільної сумісної власності подружжя, є об'єктом їх спільної сумісної власності [184].

Як бачимо однозначної позиції у питанні можливості визнання торговельних марок спільним сумісним майном немає; також залишається незрозумілою процедура їх поділу, хоча численними судовими рішеннями й такі вимоги задовольняються. Так, в одних випадках суди беруть за основу презумпцію спільності майна, набутого за час шлюбу, а в іншому випадку вдаються до аналізу наявності чинників (особиста праця, особисті кошти тощо), на підставі яких встановлюють обставини безпосередньої причетності до створення об'єкта інтелектуальної власності. Останній підхід, як вбачається, обумовлений саме особливостями об'єктів права інтелектуальної власності,

оскільки під час поділу іншого майна презумпція спільності прав такими чинниками не обґрунтовується.

Значну увагу до питань, пов'язаних із правовим регулюванням спільних прав на торговельні марки, приділяє суддя В. Крат. На його думку, право на торговельну марку може відноситися до спільного майна подружжя, оскільки серед винятків, на які не поширюється правовий режим спільного майна подружжя, відсутнє право на торговельну марку [185]. Також він зауважує, що «... торговельну марку можливо охарактеризувати як нетиповий об'єкт інтелектуальної власності; жодного прояву або характеру інтелектуальної творчої діяльності закон не охороняє і не враховує при конструюванні моделі виключних прав на торговельну марку» [186, с. 146].

В. Крат у своїй праці розглядає два випадки: коли право на торговельну марку зареєстровано за всіма співносіями (подружжя, жінка та чоловік, які проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі), та якщо право на торговельну марку зареєстровано за одним зі співносіїв (наприклад, одним із подружжя). Вказує, що у першому випадку треба застосовувати модель уповноваження (тобто видачі довіреності); відсутність одностороннього правочину, як-от видача довіреності, у цій ситуації свідчить, що співсуб'єкт, який вчиняє правочин щодо розпорядження спільними правами на торговельну марку, діє за відсутності повноважень. У другому випадку має застосовуватися модель згоди; правовий режим спільності прав на торговельну марку в цьому випадку «прихований» для учасників цивільного обороту, їм може бути навіть не відомо, хто є іншим співсуб'єктом; один із подружжя може оспорювати укладений другим із подружжя без її / його згоди, якщо контрагент іншого з подружжя діяв недобросовісно. Отже, В. Крат пояснює, як має здійснюватися реалізація таких прав, не ставлячи під сумнів власне їх належності до спільного майна подружжя [185].

Н. Яркіна цілком слушно зазначає (з посиланням на думки інших вчених), що виключні права інтелектуальної власності є неподільними, і тому визначення часток у цих правах є неприпустимим, а питання може стояти лише

про визначення часток у доходах від використання об'єкта інтелектуальної власності; існує також інша позиція – про можливість застосування до відносин спільного володіння інтелектуальними правами за аналогією положень законодавства про спільну часткову власність. Але, як зазначає авторка, допустимість такої аналогії та її доцільність видається сумнівною з огляду на різні об'єкти речових відносин і відносин інтелектуальної власності та різні режими їх правового регулювання [78, с. 151].

На думку В. Дмитренко, на торговельні марки, комерційні найменування авторства не виникає, тому такі об'єкти можуть бути об'єктами спільної сумісної власності, якщо під час їх створення та/або набуття прав, а також розвитку таких об'єктів права інтелектуальної власності використано спільні кошти подружжя [187, с. 55]. Свою позицію автор обґрунтовує, зокрема, тим, що саме творчий характер більшості результатів інтелектуальної діяльності унеможливорює їх віднесення до спільної сумісної власності подружжя, що зумовлено тісним взаємозв'язком творчого результату з особою автора. Також вказує, що для того, щоб створені об'єкти права інтелектуальної власності, які не належать до результатів творчої діяльності, можна було віднести до спільної сумісної власності подружжя, необхідно з'ясувати мету створення об'єктів права інтелектуальної власності [187, с. 55].

В. Вінтоняк, досліджуючи питання поділу корпоративних прав під час поділу спільної сумісної власності подружжя, зазначає, що той з подружжя, який опосередковано брав участь у формуванні статутного капіталу товариства, під час поділу спільного майна подружжя може розраховувати: 1) на поділ одержаних доходів (дивідендів), отриманих іншим з подружжя; 2) на частину майна, одержаного учасником товариства у разі його виходу з товариства; 3) на частину майна, що одержане учасником товариства у разі ліквідації товариства; 4) на компенсацію вартості частини спільних коштів (майна), які були використані одним із подружжя для внесення вкладу до статутного капіталу чи за які були придбані акції; для того з подружжя, який є учасником юридичної особи, право власності трансформується в корпоративне право, відповідно до

якого його учасник набуває всіх правомочностей на участь в управлінні юридичною особою, отриманні прибутку тощо. Для того з подружжя, який не є учасником юридичної особи, таке право трансформується у право вимоги до іншого з подружжя [188, с. 48]. Такий підхід до поділу корпоративних прав враховує, що є неприпустимим необґрунтоване пряме втручання у діяльність товариства під час поділу майна подружжя. Тут враховуються як інтереси подружжя, що не є учасником товариства, так і інтереси самого товариства.

Отже, єдності серед науковців щодо віднесення майнових прав на торговельну марку до складу спільного майна подружжя немає; їх думки з цього приводу є діаметрально протилежними. З погляду підприємця, встановлення режиму спільного сумісного майна на торговельну марку впливає на його права та інтереси як суб'єкта господарювання та може перешкоджати веденню бізнесу. З огляду на те, що визнання майнових прав на торговельну марку спільним сумісним майном подружжя має наслідком наділення правами другого з подружжя по відношенню до торговельної марки, отже – й до діяльності суб'єкта господарювання, доцільно буде в цій ситуації врахувати правила, застосовні під час поділу доходів, одержаних від реалізації корпоративних прав.

Загалом питання щодо можливості розподілу майнових прав інтелектуальної власності на ті, що є (можуть бути) особистим майном, а які ні, у нормах СК України залишилось поза увагою. Чинниками, що визначають майно, яке належить до спільної сумісної власності подружжя, є факт реєстрації шлюбу, набуття майна за час шлюбу. Існує презумпція спільності власності, яка може бути спростована тим, хто такий режим майна заперечує. Спеціальний закон, що регулює порядок використання торговельних марок, не вказує прямо на їх належність до спільного майна подружжя; норми СК України не включають їх ані до переліку особистого майна, ані до переліку спільного майна; норми ЦК України неможливо щодо цього тлумачити однозначно через відсутність у них чіткості формулювання; судова практика настільки неузгоджена, що за наявності двох схожих справ все ж неможливо

спрогнозувати результат їх вирішення. Отже, є необхідність законодавчо закріпити, які майнові права інтелектуальної власності входять до складу спільного майна подружжя, а які ні.

Беручи до уваги вищезазначені наслідки поділу майнових прав на торговельну марку для ведення підприємницької діяльності, вважаємо, що майнові права на торговельну марку треба віднести до категорії, на яку не поширюється режим спільної сумісної власності подружжя. Слідуючи принципу справедливості і розумності, доцільним є визначити одному з подружжя грошову виплату у виді частки від вартості цих прав та/або доходів, отриманих внаслідок підприємницької діяльності за період ведення бізнесу, коли подружжя перебувало у шлюбі; після розірвання шлюбу доходи, отримані підприємцем, мають вважатись особистим майном правовласника, і виділення з них частки для виплати колишньому подружжю не має проводитись [189, с. 270].

Також додаткового дослідження потребує реалізація майнових прав інтелектуальної власності в корпоративних відносинах та спільній діяльності у формі простого товариства.

Організаційні форми ведення підприємницької діяльності є досить різноманітні й визначальну роль у виборі відповідної форми має волевиявлення самого підприємця. При створенні господарської одиниці одним суб'єктом всі повноваження щодо прийняття рішень по веденню власної справи зосереджуються у єдиного засновника. Питання власності та прибутків також вирішується в контексті їх приналежності лише одній особі. Наявність декількох засновників дає можливість створити більш потужне підприємство, однак додає труднощів в організації роботи, управлінні, визначенні обсягу індивідуальних прав, міри відповідальності кожного з учасників товариства, розподілі прибутків. Нерідко майнові права інтелектуальної власності впроваджуються в налагоджений господарський процес з метою оновлення виробництва та/або покращення його ефективності. Разом з тим, усвідомлюючи перспективність залучення інтелектуальних інвестицій в економічну діяльність,

деякі засновники розглядають інтелектуальну власність не як можливе доповнення до засобів виробництва в майбутньому, а як необхідну умову та основну складову на початку ведення бізнесу. Крім того, з огляду на множинність засновників товариства, також виникає питання реалізації майнових прав в корпоративних відносинах і спільній діяльності.

Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» [190] передбачає внесення вкладу до товариства як умову набуття статусу учасника (ст.ст. 2, 10, 12, 14, 15). Такий вклад може бути здійснений за рахунок грошей, цінних паперів, іншого майна (ст. 13 вказаного Закону). Зі змісту частини 3 ст. 424 ЦК України вбачається, що майнові права інтелектуальної власності можуть відповідно до закону бути вкладом до статутного капіталу юридичної особи. Тобто, спеціальний закон, підкріплюючи положення ЦК України, визначає право особи передати свої майнові права інтелектуальної власності як вклад.

Внесення майнових прав до статутного капіталу господарського товариства потребує дотримання визначеної процедури, у якій важливим аспектом є грошова оцінка таких прав. У частині 3 ст. Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» передбачено, що вклад у негрошовій формі повинен мати грошову оцінку, що затверджується одностайним рішенням загальних зборів учасників, у яких взяли участь всі учасники товариства. При створенні товариства така оцінка визначається рішенням засновників про створення товариства.

Норми статей 3, 7, 15 Закону України «Про оцінку майна, майнових прав і професійну оціночну діяльність» [191] свідчать про можливість проведення оцінки майна для визначення вартості внесків учасників та засновників господарського товариства. Процедура такої оцінки регламентується Національним стандартом № 4 «Оцінки майнових прав інтелектуальної власності», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 03 жовтня 2007 р. № 1185 [192]. Таким чином, законодавством передбачено проведення оцінки майнових прав інтелектуальної власності. Для цього існує

відповідна процедура, яка дає можливість визначити вартість цих прав. Разом з тим, Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» не встановлює обов'язку здійснити незалежну оцінку прав, а передбачає спрощений підхід на підставі суб'єктивної оцінки осіб-засновників товариства в сукупності з їх спільним погодженням визначеної ціни.

Внесення майнових прав як вклад до статутного капіталу товариства фактично означає вчинення правочину з їх передання юридичній особі. У результаті таких дій особа-співзасновник майнові права інтелектуальної власності втрачає, а товариство їх набуває. Майнових прав може бути декілька, й вони можуть бути передані товариству від різних осіб-співзасновників. У результаті реалізації таких майнових прав у виробництві товариство отримує дохід, який підлягає розподілу між учасниками. Умови розподілу можуть бути визначені у корпоративному договорі (передбачено ст. 7 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»), де, зокрема, можна визначити співвідношення між частинами, що підлягають виплаті кожному. Така домовленість відображатиме волю учасників, яка реалізується з огляду на принцип свободи договору.

Майнові права після переходу у власність товариства умовно співвідносяться з кожним з учасників товариства відповідно до його частки у статутному капіталі. Спочатку вони мали ознаки виключного права носія, а в подальшому стали виключним правом юридичної особи. Доречно зауважила Ф.М. Ханієва, що майнові права інтелектуальної власності як вклад до господарського товариства функціонують у правовому режимі виключних прав [193, с. 168]. Виключність як характеризуюча ознака права юридичної особи існує у взаємозв'язку з правами вимоги засновників, оскільки майнові права отримують грошовий еквівалент й впливають на визначення часток кожного з засновників.

Статтею 54 Закону України «Про господарські товариства» [194] передбачено, що майно може бути повернуто у натуральному виді (у випадку товариства з обмеженою або додатковою відповідальністю). Випадки саме

такого повернення є непоодинокими. Проте, є очевидним, що законодавець у зміст вказаної норми вклав розуміння саме тілесних речей. Таким чином, повернення майнових прав інтелектуальної власності особі, яка раніше передала їх до статутного капіталу, на підставі такої норми не можливе, а інших положень, які б аналогічним чином це вирішували, немає. Якщо попередньо у договорі між співзасновниками подібна ситуація не була врегульована щодо права вийти з товариства та отримати назад майнові права, то особа отримає лише частку у грошовому виразі.

Слід зауважити, що договір між співзасновниками може бути вагомим превентивним засобом уникнення в майбутньому спорів, оскільки дає можливість відразу окреслити спірні питання та шляхи їх вирішення. А закріплення у корпоративному договорі (як обов'язкова умова договору) положення щодо регулювання прав та обов'язків учасників товариства стосовно майнових прав інтелектуальної власності, в тому числі – щодо їх можливого повернення на певних умовах колишньому власникові, може запобігти майбутнім непорозумінням та спорам. Відповідні доповнення до законодавства слід закріпити в ст. 7 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю».

Поки триває процес господарювання, основна увага учасників, окрім організації виробництва, зосереджена на розподілі прибутку. Відповідно до ст. 26 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», він розподіляється пропорційно до розміру їх часток. Чим більший вклад – тим більше прибутку матиме учасник. Адекватна оцінка майнових прав інтелектуальної власності та своєчасний контроль за зміною грошової оцінки майнових прав забезпечують дотримання прав учасника (їх передавача) на гідну винагороду. Вбачається, що з цієї точки зору вигідним для вкладника-першовласника майнових прав інтелектуальної власності є збільшення його частки в статутному капіталі; останнє насамперед залежить від прибутковості діяльності саме за рахунок таких інтелектуальних прав. Але збільшення ціни таких прав, за певних умов та з врахуванням справедливого

підходу, може дати позитивний фінансовий результат для інших вкладників. Ймовірною є ситуація, коли майнові права інтелектуальної власності значно зросли у вартості в порівнянні з початковою оцінкою, або у порівнянні з вкладом іншого учасника вони стали дорожчими. Це змінює пропорцію між фактичною ціною вкладів, що можна прослідкувати впродовж діяльності товариства. Це означає, що змінюється пропорція часток у прибутку. Однак постає питання про те, чи може інший учасник, який не вносив до статутного капіталу майнові права інтелектуальної власності, отримувати дивіденди за рахунок частини від вкладу іншої особи – від майнових прав інтелектуальної власності. При з'ясуванні такої обставини слід врахувати певні чинники, які сприяли збільшенню вартості майнових прав інтелектуальної власності. Як правило, це зумовлено успіхом реалізації продукції. Зокрема, слід оцінити особливості виробництва: чи був збільшений обсяг виробленої продукції, чи змінилися умови її реалізації та попит на неї, які маркетингові засоби були задіяні, особисту трудову участь учасників в організації та контролі за веденням діяльності, їх функціональні обов'язки, добросовісність їх виконання, формалізм участі тощо. Разом з тим, потрібно надати оцінку перспективам зростання вартості майнових прав інтелектуальної власності самими по собі (без допомоги та сприяння матеріальними засобами іншого вкладника). Іншими словами, слід відповісти на питання: наскільки успішні реалізації майнових прав інтелектуальної власності посприяло об'єднання з зусиллями інших осіб, та яку роль в цьому мало використання вкладеного іншими учасниками майна? Комплексна оцінка таких чинників надасть відповідь на поставлені питання. Логічно, що при певному ступені участі іншого учасника, який вніс до товариства матеріальні засоби, та вагомості для товариства внесеного ним майна, така обставина повинна братися до уваги. Адже в більшості випадків без матеріально-речового вкладу самими лише інтелектуальними засобами господарський процес не започаткується та не дістане спроможності випускати продукцію чи надавати послуги.

Таким чином, ступінь активної участі у виробництві та управлінні товариством, особисті ініціативи та значимість внесеного майна можуть свідчити про те, що учасник, який не вносив до капіталу майнові права інтелектуальної власності, має право на частину доходу, який отриманий саме за рахунок інтелектуальних прав. Реалізується це таким чином, що при фактичній зміні співвідношення вартості його вкладу та вкладника майнових прав інтелектуальної власності в сторону збільшення вартості останніх, пропорція, яка була визначена на підставі оцінки початкових вкладів, не змінюється. Тобто, майнові права, зростаючи у вартості мали б приносити більше дивідендів саме своєму вкладникові. Але, оскільки частки залишаються незмінними й розмір дивідендів визначається згідно встановленої раніше пропорційності вкладів, досягнута «надбавка» у дивідендах, отриманих за рахунок майнових прав інтелектуальної власності, переходить іншому вкладникові. Тобто, частки вкладників не змінюються, а співвідношення дивідендів збільшуються на користь іншого вкладника, аніж того, що вносив майнові права. Проте, при досягненні значної різниці у реальній ціні майнових прав у порівнянні з їх первісною ціною та ціною матеріальних вкладів, від початкової пропорції вкладів як орієнтира з визначення співвідношення доходів можна відступити з метою дотримання прав вкладника таких прав на отримання частки від доходу, забезпеченого інтелектуальними правами. Тобто, отримання збільшеного розміру дивідендів без зміни часток. При цьому, при перегляді співвідношення у розподілі доходу слід порівнювати оновлену вартість майнових прав інтелектуальної власності із початковою ціною речового вкладу.

Наслідки «подорожчання» майнових прав інтелектуальної власності потрібно розглядати з боку кожного з учасників товариства, оцінюючи розумність співвідношення доходів в залежності від справедливої оцінки участі вкладників у виробництві. Ситуація необґрунтованого безпідставного збагачення вкладника майнових прав має бути виключена, адже участь особи, яка такі майнові права внесла до статутного капіталу, могла тільки цим і

обмежитись. Тому наріжним каменем постає питання забезпечення справедливості у корпоративних відносинах при розподілі прибутку. Дотримання принципу справедливості може зумовлювати необхідність відступлення від пропорційності доходів у порівнянні зі співвідношеннями часток вкладників.

Слід зазначити, що збільшення частки учасника товариства прямо передбачає подальше збільшення розміру отриманих дивідендів. Однак збільшення частки учасника опосередковується процедурою збільшення статутного капіталу, що передбачає складний процес, який, до того ж, може зайняти тривалий час. А якщо метою є саме визначення розміру дивідендів, то недоцільним вбачається щоразу, коли постає відповідне питання, порушувати таку процедуру. Тож питання зміни розміру дивідендів може вирішуватися при незмінюваності часток учасників.

При створенні товариства визначається первісна вартість майнових прав інтелектуальної власності – собівартість необоротних активів у сумі грошових коштів або справедливої вартості інших активів, сплачених (переданих), витрачених для придбання (створення) необоротних активів (абз. 12 п. 4 НП(С)БО 7 «Основні засоби») [195]. Отже, пропорційність вкладів учасників товариства визначається на етапі його створення. Така пропорція є базовою для визначення доходів учасників у майбутньому. Якщо до статутного капіталу вносяться майнові права інтелектуальної власності, які суттєво збільшуються у вартості в процесі діяльності товариства, визначена раніше пропорція може бути скоригована: 1) в сторону збільшення доходу іншого учасника, за умови наявності для цього підстав, що ґрунтуються на оцінці його участі та вагомості його вкладу в процесі здійснення господарської діяльності; 2) в сторону зменшення доходу їх вкладника відносно реальної вартості майнових прав при умові встановлення суттєвої різниці з їх початковою вартістю. Для такого коригування, за вимогою учасника товариства, має здійснюватися нова оцінка майнових прав професійним суб'єктом оціночної діяльності.

Отже, розмір дивідендів учасників товариства, де задіяні у виробництві майнові права інтелектуальної власності, за певних умов набуває виражений варіативний характер, оскільки може змінюватися не лише при зміні часток вкладників (як це передбачено при усталеному підході), але й на основі результатів періодичного відслідковування динамічної зміни вартості майнових прав інтелектуальної власності. Разом з тим, передання майнових прав до статутного капіталу товариства хоча й може зумовити наслідки у виді розподілу прибутків від використання таких прав між усіма учасниками, однак майнові права не трансформуються у спільні права учасників товариства, а належать лише товариству як юридичній особі.

Змістом ст. 1132 ЦК України передбачено можливість створення простого товариства (яке не є юридичною особою), коли учасники беруть зобов'язання об'єднати свої вклади та спільно діяти з метою одержання прибутку або досягнення іншої мети. Просте товариство є однією з форм спільної діяльності, де передбачено об'єднання вкладів учасників (ст. 1130 ЦК України).

Регулювання діяльності простого товариства також передбачає можливість внесення як вкладу майнових прав інтелектуальної власності. Суттєвою відмінністю від врегулювання діяльності товариств з обмеженою або додатковою відповідальністю є те, що в ЦК України одразу визначається рівність вкладів учасників. Поруч з цим, учасники простого товариства можуть діяти інакше та самостійно оцінити вклад учасника, що повинно бути ними погоджено (ст. 1133 ЦК України). Статтею 1134 ЦК України передбачено, що майно, яке було у власності учасника, при його внесенні до товариства перетворюється у спільну часткову власність учасників. Так, майнові права інтелектуальної власності можуть належати попередньо вкладнику. При їх переданні вони стають спільними правами учасників. Якщо вкладник наділений майновими правами інтелектуальної власності на підставі патенту або ліцензії, тобто має право використовувати їх, то при їх переданні вони також трансформуються у спільне майно (спільні майнові права), яке використовується в інтересах усіх учасників. Фактично йдеться про те, що

кожен з учасників стає суб'єктом майнових прав. Зміст статті 1133 ЦК України презюмує рівність вкладів учасників товариства. Однак у правах інтелектуальної власності часток бути не може. Тому при вкладенні таких прав виникає режим спільних прав учасників товариства, й доходи від реалізації таких прав розподіляються між учасниками порівну.

Випадки збільшення вартості майнових прав інтелектуальної власності можуть також торкнутися діяльності простого товариства, а тому при розподілі прибутку слід враховувати ті самі чинники, що беруть до уваги і для товариств з обмеженою або додатковою відповідальністю.

Як вже згадувалося вище, реальна вартість майнових прав встановлюється при виході з товариства. Можливість при цьому повернути майнові права назад від товариства з обмеженою або додатковою відповідальністю, при дотриманні норм діючих законів, реальна лише якщо такий розвиток правовідносин наперед передбачений в статуті або корпоративному договорі з відповідним правом учасника. При досягненні на такий час успішності у діяльності, втрата товариством майнових прав інтелектуальної власності неминуче призведе до спаду або припинення виробництва. Тож логічним з позиції захисту прав юридичної особи є безповоротне набуття прав на них. Корпоративний договір або статут можуть містити положення, що закріплюють право вкладника такі права повернути у свою власність. Тому з метою захисту прав вкладника майнових прав, попередження спротиву інших учасників товариства до укладення корпоративного договору або внесення до нього пункту щодо можливості та умов повернення майнових прав, доцільно передбачити обов'язковість зазначення такої умови (про повернення або неповернення майнових прав) в договорі – якщо він укладається, та передбачити законодавчо можливість ставити вимогу про повернення майнових прав у судовому порядку шляхом розгляду відповідного позову – якщо корпоративний договір відсутній.

У діяльності простого товариства повернення речей, переданих у спільне володіння та (або) користування, можливе при припиненні договору простого товариства (ст. 1141 ЦК України). Така конструкція статті свідчить про

неврахування законодавцем шляхів вирішення спору про повернення майнових прав, позаяк у ній ідеться про речі; крім того, йдеться про повернення речей при завершенні діяльності товариства, або при необхідності укладення іншого, – нового договору. Складність ситуації підкреслюється ще й тим, що у цій же статті приділено особливу увагу деяким нетиповим, індивідуально визначеним об'єктам. Так, у частині 2 ст. 1141 ЦК України вказано, що річ з індивідуальними ознаками може бути повернута власнику в результаті вирішення судової справи за його відповідною вимогою. Очевидно, що майнові права інтелектуальної власності хоча й не є речами, проте вони вирізняються за своєю специфічною природою, мають особливу прив'язку до передавача таких прав тощо, що обумовлює складність процедури їх повернення в порівнянні з об'єктами матеріального світу. Тож доречним буде передбачити, що майнові права інтелектуальної власності, внесені до простого товариства, безумовно мають повертатися їх учаснику при його виході з товариства або припиненні договору простого товариства, якщо останній є автором об'єкта інтелектуальної власності, майнові права на який були вкладом. А якщо вкладник є вторинним їх власником – за наслідками судового розгляду.

При цьому розгляд вказаного питання судом як у випадку товариств з обмеженою або додатковою відповідальністю, так і простого товариства надасть можливість у процесі судового розгляду здійснити оцінку ризиків несприятливих наслідків для товариства при поверненні майнових прав їх вкладників. Така оцінка є необхідною, щоб убезпечити товариство від надмірних непоправних негативних наслідків для виробництва. Адже, як згадувалося вище, майнові права інтелектуальної власності можуть складати основу виробництва і без них здійснення господарської діяльності товариством буде не можливим; це також потрібно для врахування інтересів учасника товариства.

Слід також зазначити про ст. 71 Закону України «Про господарські товариства» за змістом якої при виході учасника з повного товариства на його вимогу та за згодою товариства вклад може бути повернуто повністю або

частково в натуральній формі; майно, передане учасникам товариства тільки для користування, повертається в натуральній формі без винагороди. Зміст статті прямо вказує на необхідність волевиявлення товариства на таке повернення. Лише схвалення товариством повернення вкладу надасть змогу учасникові повернути його назад. Таким чином, воля товариства є вирішальним чинником. З позиції стабільності для діяльності товариства ця умова є обґрунтованою.

Якщо розглядати ситуацію, де вкладом є майнові права інтелектуальної власності, то норма статті потребує уточнення щодо можливості повернення вкладникові неречового об'єкта, оскільки майнові права не дістають вираження у натуральній формі. Уваги потребує встановлення того, первинним чи вторинним власником майнових прав є учасник товариства, оскільки якщо власник є автором об'єкта інтелектуальної власності, то до його інтересів потрібно поставитися більш уважно, та поглиблено їх дослідити. Так, первинний власник є більш вразливим у цій ситуації порівняно із вторинним, адже є особою, що створила об'єкт інтелектуальної власності. Хоча юридично у правах і первинні, і вторинні власники знаходяться приблизно на рівних позиціях, однак емоційна прив'язка до об'єкта інтелектуальної власності у творця апріорі є більшою. А ця обставина потребує обов'язкового врахування (вона ж має місце для інших видів товариств, про які згадувалося вище). Тому доцільно уточнити вказану норму закону в частині можливості повернення також майнових прав інтелектуальної власності. Якщо учасник є одночасно творцем об'єкта інтелектуальної власності, то важелі товариства у питанні прийняття остаточного рішення про повернення повинні отримати противагу у виді права учасника порушувати питання про повернення майнових прав у судовому порядку.

З норм чинного законодавства вбачається, що ступінь вірогідності повернення майна при виході з товариства корелюється з видом товариства – чим складніша його внутрішня структура та досконаліше правове регулювання, чим масштабнішим можуть бути виробничі можливості, тим складніше

відповідне майно «вилучити» у товариства. Це вказує на закладену в законодавстві ідею посиленого захисту інтересів представників більш масштабного, потенційно прибутковішого бізнесу. Такий підхід є сприятливим фактором для розвитку господарського сектору. Разом з тим законодавчі зміни, які б враховували приватні інтереси конкретних осіб можуть внести ясність щодо порядку діяльності господарюючих суб'єктів та попередити побоювання як товариств в особі їх керівників та учасників, так і творців об'єктів інтелектуальної власності щодо непередбачуваних ситуацій з використання інтелектуального ресурсу у виді майнових прав інтелектуальної власності.

Отже, з вищезазначеного слідують такі висновки.

Майнові права на торговельну марку слід відносити до категорії, на яку не поширюється режим спільної сумісної власності подружжя. Інтереси того з подружжя, кому не належать майнові права інтелектуальної власності на торговельну марку, доцільно захищати шляхом проведення грошової виплати у виді частки від вартості цих прав та/або доходів, отриманих внаслідок підприємницької діяльності за період ведення бізнесу, коли подружжя перебувало у шлюбі; після розірвання шлюбу доходи, отримані підприємцем, мають вважатись особистим майном правовласника, і виділення з них частки для виплати колишньому подружжю не проводиться.

Доцільним є закріплення окремого розділу в СК України з назвою «Правовий режим майнових прав інтелектуальної власності», який має містити норми, щодо спільних майнових прав на об'єкт інтелектуальної власності, та визначати правила реалізації таких прав у випадках, коли режим спільної сумісної власності не може бути встановлений, вирішувати питання набуття, реалізації, поділу цих прав. Статтю 57 СК України доцільно доповнити нормою про те, що другий з подружжя має право на частину доходів, одержаних під час шлюбу від реалізації майнових прав на торговельну марку, та на частину вартості прав, у разі передання прав на торговельну марку.

Передання майнових прав до статутного капіталу товариства не трансформує їх у спільні права учасників товариства; такі права після їх

передання до статутного капіталу товариства належать лише товариству як юридичній особі.

Повернення майнових прав інтелектуальної власності особі, яка раніше передала їх до статутного капіталу товариства може бути передбачено у корпоративному договорі між співзасновниками, а саме – вийти з товариства та отримати назад майнові права. При відсутності такої домовленості особа отримує лише частку у грошовому виразі. Доцільно передбачити обов'язковість зазначення такої умови в договорі (повернення або неповернення власникові майнових прав) – якщо він укладається, та передбачити законодавчо можливість ставити вимогу про повернення майнових прав у судовому порядку шляхом розгляду відповідного позову – якщо корпоративний договір відсутній.

Доречно також передбачити, що майнові права інтелектуальної власності, внесені до простого товариства, безумовно мають повертатися їх учаснику при його виході з товариства або припиненні договору простого товариства, якщо останній є автором об'єкта інтелектуальної власності, майнові права на який були вкладом. А якщо вкладник є вторинним їх власником – за наслідками судового розгляду [196, с. 127].

Відповідні доповнення до законодавства слід закріпити в ст. 7 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» та у ст. 1141 ЦК України.

Статтю 71 Закону України «Про господарські товариства» доцільно доповнити вказівкою на можливість повернення майнових прав інтелектуальної власності, додавши речення такого змісту: «Якщо майнові права інтелектуальної власності були вкладом до товариства, то вони можуть бути повернуті їх вкладникові за згодою товариства; у разі відсутності згоди товариства вкладник має право звернутися до суду з позовом про повернення майнових прав інтелектуальної власності».

2.4. Захист спільних майнових прав інтелектуальної власності у сфері господарювання

Проблематика захисту прав інтелектуальної власності проходить червоною ниткою у питанні охорони прав інтелектуальної власності загалом. Влучно зазначає І. Якубівський, що суб'єктивне цивільне право лише тоді становить реальну соціальну цінність, коли воно забезпечене ефективним механізмом захисту на випадок його оспорювання, невизнання чи порушення [197, с. 68]. Крім того, доречно зауважили І. Комарніцька та М. Буцяк, що умови воєнного стану збільшили ризик для інтелектуальної власності через низку факторів, таких як збільшення кількості конфліктів, непередбачувність політичної ситуації та зміни в управлінні [198, с. 238].

Побудова ефективної системи захисту прав інтелектуальної власності в Україні є важливим етапом та передумовою інтеграції нашої держави у європейське співтовариство [199, с. 181]. Разом з тим, існуючі виклики для правового регулювання інтелектуальної власності пов'язані як з колом об'єктів, що постійно розширюється, так і зі збільшенням сфери прав і свобод учасників цивільного та господарського обороту [199, с. 177]. Серед тенденцій, пов'язаних з ускладненням характеру ІР-спорів, є те, що зустрічаються комплексні ситуації з надскладними або комплексними об'єктами права інтелектуальної власності, причому в деяких випадках правове регулювання реально не встигає за розвитком технологій, що, безумовно, ускладнює правозастосування [200].

Об'єднання суб'єктів при створенні інтелектуальних об'єктів дістає більшого поширення, умови воєнного стану змушують шукати підтримки і об'єднання творчих і матеріальних ресурсів, тому колективний бізнес-проект стає більш привабливим, ніж це було раніше. Але така діяльність законодавчо достатнім чином не врегульована, тому проблематика захисту таких прав більш ускладнена елементом «спільності прав».

У преамбулі річної доповіді Єврокомісії щодо захисту та забезпечення прав інтелектуальної власності у третіх країнах, яка оприлюднена на сайті Єврокомісії, зазначено, що в Україні, зокрема, були виявлені серйозні системні проблеми у сфері захисту та дотримання прав інтелектуальної власності, що спричиняє суттєву шкоду для бізнесу Євросоюзу. За доповіддю EUIPO-OECD (OECD – Організація економічного співробітництва та розвитку) від 2018 року, Україна залишається країною транзиту підробленої та піратської продукції в таких секторах як харчова промисловість, годинники, ювелірні прикраси, іграшки, одяг, фотографічне та медичне обладнання. Деякі піратські сайти, які пропонують таку продукцію, відкрито діють в Україні, кількість таких сайтів навіть збільшується, що пояснюється недосконалістю та слабкістю чинного законодавства [201].

У грудні 2024 року на двосторонній зустрічі України та Європейської Комісії в межах скринінгу відповідності українського законодавства праву ЄС за переговорним розділом 7 «Право інтелектуальної власності» було наголошено, що Україна залишається, на жаль, одним із транзитних пунктів для поставок контрафактної продукції до ЄС, і це викликає велике занепокоєння. Представники Єврокомісії наголосили на необхідності створення в Україні Вищого суду з питань інтелектуальної власності. Представники Єврокомісії поінформували українських колег про основні положення Пакету реформ законодавства ЄС щодо промислових зразків, які мають бути адаптовані в національне законодавство країн-членів до грудня 2027 року [202].

Альберто Фернандес-Діес, керівник торгово-економічного відділу Представництва ЄС в Україні, наголосує про важливість інтелектуальної власності у процесі переговорів між Україною та ЄС: «Інтелектуальна власність є ключовою частиною внутрішнього ринку Європейського Союзу ... Міцне ІР-середовище може дати багато переваг. Зокрема, допомогти із залученням інвестицій в Україну, адже захист інтелектуальної власності гарантує рівні умови для компаній, які бажають вкладати тут кошти чи реалізовувати продукцію» [203].

Існуюча законодавча база є одним із найвагоміших чинників, які впливають на ефективність захисту прав інтелектуальної власності. Питання впровадження законодавчих норм в життя, механізм примусу їх виконання, наслідки за порушення закону є вторинним. Найперше має бути закон, що відстоює інтереси всіх учасників відносин інтелектуальної власності. Споглядаючи результат у вигляді масовості порушень і зловживань у цій сфері, очевидними видаються проблеми своєчасного оновлення законодавства.

У 2017 році був створений Вищий суд з питань інтелектуальної власності, який мав би розглядати справи у спорах стосовно прав на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, торговельні марки, комерційні найменування, торговельні марки тощо. Такий суд мав би забезпечувати більш якісний захист інтелектуальної власності у порівнянні з судами, які зараз розглядають відповідні спори. З приводу створення такого суду фахівці висловлюють беззаперечне схвалення, вказуючи, що «функціонування будь-якого спеціалізованого суду в Україні – це більше ніж позитивний крок, оскільки Вищий суд, спеціалізуючись виключно на суперечках у сфері інтелектуальної власності, виступатиме як професійний орган в судовій системі» [204]. Проте, до сьогодні суд не розпочав свою діяльність; жодний суддя не був призначений до такого суду через незавершення конкурсу на такі посади. А 07 березня 2025 року з'явилася новина від Офісу Президента про те, що Вищий суд з питань інтелектуальної власності, а також його Апеляційна палата, скоріш за все, будуть ліквідовані у зв'язку з відсутністю необхідності існування такого суду. При цьому генеральним директором Директорату з питань правової політики Офісу Президента В. Дубовиком були наведені аргументи щодо недоцільності подальшого існування такого Суду. Останній повідомив, що «після аналізу статистики розгляду справ, виникло питання, чи буде взагалі у цього суду навантаження, тобто чи буде у цього суду робота» [205]. Тож наразі, як і протягом усіх років незалежності України справи, що стосувалися захисту майнових прав інтелектуальної власності, розглядаються місцевими загальними, господарськими й адміністративними судами.

Згідно з інформацією, зазначеною у Статистичному бюлетені роботи господарських судів України, у 2023 році [206] кількість справ щодо захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, які були розглянуті місцевими господарськими судами становить 0,3 % від загальної кількості розглянутих справ; в 2024 році – 0,2 % [207]; за перше півріччя 2025 року – 0,2 % [208], що свідчить про поступове зменшення кількості відповідних спорів. У кількісному вираженні це 363, 279, 68 справ відповідно; у довоєнний час, наприклад, у 2020, 2021 році це було 0,6 %, або 253, 251 справ, відповідно (показники Статистичних бюлетенів). При цьому в 2022, 2023 роках господарські суди розглянули в три рази більше ІР-спорів, ніж суди цивільної юрисдикції. При цьому, у 2023 році 45 % ІР-спорів надійшло на розгляд Господарського суду міста Києва [209].

Таким чином, наведені дані свідчать, що кількість спорів щодо інтелектуальної власності в останні роки зменшується; хоча кількісний показник більший, однак у відсотковому співвідношенні справ про інтелектуальну власність у господарських судах стало менше. При цьому більшість таких спорів розглядають саме господарські суди.

У 2024 році наявна загальна тенденція у судовій практиці у сфері інтелектуальної власності до зниження надходження кількості справ у всіх категоріях, особливо у господарській та цивільній юрисдикціях. У місцевих судах більшість господарських спорів у ІР-сфері стосуються справ про права на торговельну марку (42 %) та про авторські та суміжні права (40 %). Менше розглядаються про права на винахід, корисну модель, промисловий зразок (16 %), а щодо права попереднього користування показник є найменшим (2 %) [210].

Отже, кількість справ, які безпосередньо мають значення для бізнес-діяльності (щодо торговельних марок та винаходів, корисних моделей, промислових зразків), складає 58 % – більшість спорів, що перебувають на розгляді в суді. Тобто, за судовим захистом звертаються переважно суб'єкти, які мають бізнес-інтереси.

Відповідно до змісту ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [211], кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Майнові права інтелектуальної власності підпадають під категорію майна, й на них поширюється режим захисту, подібний до захисту власності. Тож у разі порушення зі сторони інших осіб прав та інтересів суб'єкта права інтелектуальної власності, вони потребують захисту. Суб'єкти майнових прав інтелектуальної власності мають усі гарантії захисту, аналогічні до власників матеріальних об'єктів, однак з деякими особливостями, що пояснюється нематеріальною сутністю інтелектуальної власності.

Стаття 54 Конституції України гарантує захист прав на об'єкти інтелектуальної. Стаття 431 ЦК України вказує на наслідки порушення права інтелектуальної власності: порушення права інтелектуальної власності, в тому числі невизнання цього права чи посягання на нього, тягне за собою відповідальність, встановлену цим Кодексом, іншим законом чи договором.

Згідно ч.1 ст. 432 ЦК України, кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого права інтелектуальної власності відповідно до ст. 16 ЦК України.

Судовий захист є найбільш універсальною юрисдикційною формою правового захисту всіх правовідносин [212]. Захист прав інтелектуальної власності в судовому порядку здійснюється переважно в межах цивільного та господарського судочинства, рідше – адміністративного судочинства, що залежить від предмета спору та суб'єктного складу його сторін. Захист прав в межах кримінального провадження та провадження справ про адміністративні правопорушення слугує інструментом покарання за злочин.

Особливістю справ про захист спільних майнових прав інтелектуальної власності є ствердження різних осіб про правомірність їхніх дій щодо одного й того ж об'єкта – майнових прав інтелектуальної власності. Тому суду належить встановлювати не лише наявність права в особи, яка звернулася з позовом, але й наявність чи відсутність відповідного права у протилежної сторони. Останнє

певною мірою порушує усталеність загального принципу, що кожна особа повинна довести обставини, на які посилається в обґрунтування позову, адже тоді позивачеві слід доводити не лише своє право, але й відсутність/наявність права у відповідача. Відповідач може займати пасивну мовчазну позицію лише висловлюючи заперечення. У категорії справ про спільність прав зазначена поведінка відповідача не лише діє не на його користь, але й суттєво утруднює з'ясування дійсних обставин. При цьому презумпція спільності прав (відповідно – покладення на позивача обов'язку її спростувати) є неприйнятною, а тому у подібній категорії справ позивач несе подвійний тягар доказування.

Наявність спору серед співвласників прав між собою є внутрішнім конфліктом на відміну від спору з третіми особами, що є зовнішнім конфліктом. Факт спільної приналежності майнових прав інтелектуальної власності є суттєвою обставиною, тому важливо мати докази, що доводять спільність прав. Якщо між суб'єктами спільних прав існує договір про спільне здійснення майнових прав, це означає, що між особами встановлено правила внутрішніх взаємовідносин. Такий документ має важливе значення при вирішенні спору, і має бути наданий суду, оскільки факт порушення може бути доведений або спростований саме таким доказом.

Порушення спільних прав як таких тягне за собою порушення прав усіх співвласників права. Важливими процесуальними питаннями є питання щодо того, хто має захищати порушене право, якщо суб'єктів декілька – всі разом, деякі чи одна особа, кому делеговані повноваження від решти; кожен самостійно має визначатися на предмет дій із захисту права і діяти відокремлено чи разом?

Зрозуміло, що той із суб'єктів, який має найбільшу вигоду від використання майнових прав буде найбільше потерпати від їх порушень. Не всі особи, які мають спільні права, в разі їх порушення, можуть про це знати, однак наслідки порушення стосуватимуться усіх, і це може проявитися в зменшенні

прибутку від використання майнових прав інтелектуальної власності, посиленні конкуренції за рахунок появи нових суб'єктів на ринку тощо.

В ідеальному варіанті позов про захист спільних майнових прав інтелектуальної власності – це позов, що подається всіма співвласниками права до суду відповідної юрисдикції для захисту спільних прав, які належить кільком особам.

Частиною 2 ст. 432 ЦК України встановлено спеціальні способи захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності. Так, статтею передбачено, що суд у випадках та в порядку, встановлених законом, може постановити рішення, зокрема, про:

1) застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів;

2) зупинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорт чи експорт яких здійснюється з порушенням права інтелектуальної власності;

3) вилучення з цивільного обороту товарів, виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності, та знищення таких товарів за рахунок особи, яка вчинила порушення;

4) вилучення з цивільного обороту матеріалів та знарядь, які використовувалися переважно для виготовлення товарів з порушенням права інтелектуальної власності, або вилучення та знищення таких матеріалів та знарядь за рахунок особи, яка вчинила порушення;

4-1) застосування разової грошової виплати замість застосування способів захисту права інтелектуальної власності, встановлених пунктами 3 та/або 4 цієї частини. Застосування разової грошової виплати здійснюється за заявою відповідача, за умови що право інтелектуальної власності порушено відповідачем ненавмисно і без недбалості та що застосування способів захисту, встановлених пунктами 3 і 4 цієї частини, є неспівмірним шкоді, заподіяній позивачеві. Розмір разової грошової виплати визначається судом як розмір винагороди, яка була б сплачена за надання позивачем дозволу на використання

права інтелектуальної власності, щодо якого виник спір, і обґрунтовано задовольняє позивача;

5) застосування компенсації замість відшкодування збитків за неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності. Розмір компенсації визначається відповідно до закону з урахуванням вини особи та інших обставин, що мають істотне значення;

б) опублікування за заявою позивача в засобах масової інформації або доведення до загального відома іншим визначеним судом шляхом відомостей про порушення права інтелектуальної власності та зміст судового рішення щодо такого порушення за рахунок особи, яка вчинила правопорушення.

Разова грошова виплата, компенсація та відшкодування збитків є різними способами захисту прав, що передбачають виплату грошових коштів потерпілій стороні. Розраховуються такі кошти в залежності від заявленого способу захисту і доводяться також по-різному.

Стаття 4 ЦПК України, ст. 4 ГПК України містять норми, згідно яких право на звернення до суду за захистом гарантується кожній особі. Умов, за яких таке право обмежується, або зовсім неможливе, немає. Так само немає умов, за наявності яких таке право може бути реалізоване. Єдине, що вимагається – це воля особи. Решта, як от вимоги до процедури звернення, є формальними правилами, які не обмежують доступ до правосуддя. Будь-яке спірне питання щодо реалізації майнових прав інтелектуальної власності можна віддати на вирішення судом. Таким правом наділена кожна особа.

Отже, право особи, яка має спільні майнові права інтелектуальної власності, на звернення до суду за захистом таких прав є безумовним: не залежить від схвалення або заперечення таких дій іншими суб'єктами спільних прав. Відповідно, формальних дозволів для такого звернення не потрібно, й формальні заперечення дій по реалізації права на звернення до суду юридичного значення не мають. Тож, кожен із співвласників права може самостійно без погодження з іншими звернутися до суду. Тому у положеннях ЦК України потрібно закріпити відповідне правило: в ч. 432 ЦК України (про

захист права інтелектуальної власності) зазначити: «Якщо право інтелектуальної власності належить кільком особам спільно, то будь-яка з цих осіб може звернутися до суду за захистом свого права незалежно від інших осіб, яким таке право належить».

Дослідження проблематики захисту спільних прав інтелектуальної власності передбачає насамперед аналіз судової практики у цій сфері. У цьому контексті слід звернути увагу на судові рішення, ухвалені 08 травня 2019 року Верховним Судом у справі № 646/1750/17 [77], про визначення частки у спільній сумісній інтелектуальній власності. Позов мотивовано тим, що батько позивача був одним із власників/винахідників на винаходи за п'ятьма патентами. У зв'язку зі смертю батька він звернувся до нотаріальної контори для оформлення права на спадщину, але йому було відмовлено у вчиненні нотаріальної дії, оскільки не визначено частку спадкодавця у зазначених винаходах. А тому позивач просив суд встановити розмір частки у праві спільної сумісної власності на винаходи за спірними патентами. Судом першої інстанції позов задоволено. Апеляційний суд погодився з таким рішенням. Однак касаційна інстанція вказала, що тлумачення статті 428 ЦК України свідчить, що в ній передбачено конструкцію спільності прав інтелектуальної власності. При цьому законодавець не пов'язує спільну належність прав інтелектуальної власності із правовим режимом спільної власності, оскільки вона є притаманною для речових відносин. У тому разі, якщо один із суб'єктів, яким спільно належать певні права інтелектуальної власності, вибуває внаслідок тих чи інших підстав із цих правовідносин (зокрема, внаслідок смерті), то його спадкоємець (спадкоємці) можуть заявляти вимогу про визнання права інтелектуальної власності. Проте при розгляді справи судами неправильно визначено правову природу спірних правовідносин та застосовано положення статей 355, 368, 1226 ЦК України, які не підлягають застосуванню до спірних правовідносин.

У подальшому позивач змінив вимоги позову, та просив визнати за ним майнові права інтелектуальної власності. Ленінським районним судом м.

Полтави ухвалено рішення про задоволення позову; зроблено висновок, що до позивача як до спадкоємця першої черги за законом після смерті батька перейшли усі майнові права інтелектуальної власності померлого, які були чинні на момент смерті, зокрема майнові права інтелектуальної власності на винаходи, засвідчені спірними патентами. А визнання за позивачем майнових прав інтелектуальної власності на винаходи, засвідчені патентами, є ефективним та необхідним способом захисту для захисту невизнаних (оспорюваних) прав позивача [150].

Таким чином, суд касаційної інстанції вчергове наголосив на недопустимості застосування до об'єктів інтелектуальної власності правових підходів, властивих речовим об'єктам (що мало місце в рішеннях судів першої і апеляційної інстанцій). Вказівка суду робить акцент на неподільності майнових прав інтелектуальної власності. Отже до спадкоємця відповідне право переходить повністю, виділення частки в ньому неможливе.

Загальний висновок, що слідує з вищевказаного – майнові права інтелектуальної власності належить кожному співволодільцю патенту не в частині, а повністю.

Позов може бути подано декількома особами в їх спільних інтересах. Наприклад, має місце порушення права усіх або декількох співвласників, порушення негативно впливає на діяльність та прибутковість усіх або декількох співвласників, а з позовом про захист звертається одна особа. Вона ж несе витрати при його поданні, витрати на правничу допомогу тощо. Витрачає зусилля та час, беручи участь в судових засіданнях. Тобто фактично, відстоюючи свої права, побічно особа працює на спільний результат, на захист інтересів інших осіб. Звертаючись до суду, співвласник зазвичай діє на захист власних інтересів, але інтереси збереження спільних майнових прав на об'єкт інтелектуальної власності загалом також дістають захисту в результаті індивідуального звернення. Захист виключного права в повному обсязі є предметом позову. Таке право є цілісною субстанцією, без прив'язки до уявної частки позивача, а тому захищається для кожного співвласника.

Процесуальні особливості при захисті спільних прав, якщо це в подальшому передбачає стягнення та подальше перерахування та/або розподіл коштів (компенсаційні виплати, відшкодування збитків), потребує більшої уваги, ніж спосіб, в результаті якого потрібно вчинити відповідачеві певні дії, утриматися від дій тощо, однак не сплачувати кошти. Наприклад, при застосуванні судом такого способу захисту як заборона використання об'єкта інтелектуальної власності, ця вимога стосується прав в цілому, тобто рішення буде прийнято хоча на користь одного чи декількох позивачів, однак фактично здійснюється захист прав усіх співвласників прав. Задоволення позову є однозначно позитивним для позивача. Рішення суду для останнього не породжує в майбутньому ще якихось внутрішніх відносин між співвласниками з приводу виконання рішення. Щодо грошових коштів в подальшому може виникнути питання їх внутрішнього розподілу між суб'єктами виключних прав: чи є стягнута сума спільним майном, і якщо так – як її розділити?

У справах про захист майнових прав інтелектуальної власності найбільш поширеною формою цивільно-правової відповідальності є відшкодування збитків. За змістом ст. 22 ЦК України, особа, якій завдано збитків в результаті порушення її цивільного права, має право на їх відшкодування. Збитками є: втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки); доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода).

У науковій літературі наведені загальні положення конкретизуються стосовно відносин інтелектуальної власності. Так, під збитками, які необхідно відшкодувати потерпілому при порушенні майнових прав інтелектуальної власності, розуміються: «втрати, яких особа зазнала у зв'язку з незаконним використанням об'єкта права інтелектуальної власності третіми особами (реальні збитки); доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода); ... стосовно

суб'єктів підприємницької діяльності упушеною вигодою є неотриманий прибуток такого суб'єкта ...» [213, с. 181-182].

Отже, збитки – це сукупність усіх втрат та упушеної вигоди. Втрати можуть бути у грошовій формі або іншій. Наприклад, це може бути втрата певних матеріальних речей; необхідність виконання санкцій, зумовлених невиконанням обов'язку, де останнє зумовлено правопорушенням. Такі втрати усі без винятку повинні отримати вираження у грошовому еквіваленті, щоб їх сукупність разом з розміром усієї упушеної вигоди утворила загальну суму, яка й буде збитками. Як бачимо, формула розрахунку збитків чи не найпростіша, якщо є всі її елементи. Однак останнє – відшукування того чи іншого складниками часто є нездійсненим завданням. Упушена вигода виступає взагалі ефемерним об'єктом. Це те, що могло би бути, якби не було порушення. Наприклад, виробник реалізував би більше продукції (на скільки?) і отримав би більший дохід (яка різниця між існуючим і гіпотетичним доходом?); не постраждала б репутація (скільки коштів потрібно на відновлення репутації, наприклад, за рахунок реклами або вдосконалення виробництва?), і ціна на продукцію могла би зрости (на скільки по відношенню до існуючої?). На ці питання, як правило, складно знайти обґрунтовану відповідь. Тому розмір упушеної вигоди у грошовому вираженні є приблизним і гіпотетичним, оскільки визначається на підставі чинників, яких реально не було. Тому законодавець передбачив альтернативну до відшкодування збитків санкцію – застосування разової грошової виплати у встановленому законом розмірі (п. 4-1 ч. 2 ст. 432 ЦК України)

Л. Тимошик вважає, і з її висновком важко не погодитися, що найважливіша складність оцінки збитків від незаконного використання об'єктів інтелектуальної власності полягає в труднощі кількісного визначення результатів комерційного використання конкретного об'єкта, який знаходиться в розробці, на стадії промислового освоєння або експлуатації. Проблеми оцінювання збитків від незаконного використання інтелектуальної власності виникають у зв'язку з недостатнім обсягом вірної інформації про ринкову

ситуацію під час прогнозу конкурентоспроможності оцінюваного об'єкта та циклу його життя [214, с. 32].

Аналіз судової практики у справах відшкодування збитків у спорах про захист майнових прав інтелектуальної власності свідчить, що часто через недоведення розміру збитків правовласники не отримують належного захисту своїх прав.

Так, зокрема, 16 лютого 2022 року Верховний Суд розглянув справу № 2-161/11 [215] про стягнення збитків, заподіяних порушенням прав інтелектуальної власності на винахід та корисну модель. В обґрунтування вимог позивач ОСОБА_1 посилялася на те, що відповідач при виробництві квасу торгівельної марки «Ярило» застосовує концентрат квасного сусла, чим здійснює незаконне використання запатентованої корисної моделі та запатентованого винаходу, у зв'язку з чим їй було завдано збитків. Вирішуючи питання про розмір завданих збитків, суд апеляційної інстанції врахував висновок комплексної експертизи, якою встановлено, що ТОВ «Квас Бевериджиз» при виробництві концентрату квасного сусла для виготовлення квасу торгівельної марки «Ярило» використовує кожну ознаку винаходу, що включена до незалежного пункту формули за патентом № НОМЕР_1, та вважав, що відповідач не спростував висновок експертизи та не подавав клопотання про призначення додаткової чи повторної експертизи в суді першої інстанції.

Верховний Суд, надаючи оцінку постанові Запорізького апеляційного суду [216], якою з відповідача стягнуто збитки, розмір яких встановлений висновком експертизи, вказав, що судом апеляційної інстанції не взято до уваги помилковість методики, яка була застосована експертом при обчисленні розміру збитків. Зокрема, не враховано, що Національним стандартом № 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 03 жовтня 2007 року № 1185, визначено, що розмір збитків за неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності визначається станом на дату оцінки із застосуванням оціночної

процедури накопичення прибутку (доходу), який не отримав суб'єкт права інтелектуальної власності та/або ліцензіат внаслідок неправомірного використання об'єкта права інтелектуальної власності, виходячи з обсягів виробництва та/або реалізації контрафактної продукції (пункт 26). Контрафактна продукція – це продукція або примірник, які випускаються, відтворюються, публікуються, розповсюджуються, реалізуються тощо з порушенням майнових прав інтелектуальної власності (пункт 3). Тобто експерт робить висновок, виходячи з обсягів виробництва та реалізації контрафактної продукції, або виходячи з обсягів виробництва контрафактної продукції, або виходячи з обсягів реалізації контрафактної продукції. Як вказав касаційний суд, з аналізу висновку експертизи об'єктів інтелектуальної власності вбачається, що експерт при обрахуванні розміру збитків не використовував вказані положення Стандарту.

Разом з тим, за змістом вказаної постанови апеляційного суду, експерт надала пояснення в частині висновку судової експертизи щодо визначення розміру збитків, зазначивши, що розрахунок здійснювався на підставі документів, наявних в матеріалах справи, виходячи з інформації з термінових звітів про виробництво промислової продукції (товарів, послуг) за 2008 – 2011 роки про кількість виготовленої продукції з використанням патентів. Крім того, експерт пояснила, що нормативно-правовий акт, який регламентував би розрахунок збитків у разі використання патенту без згоди власника наразі відсутній, а є лише рекомендовані методики, які зазначені експертом у висновку. Пославшись на вимоги Національного стандарту №4, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів №1185 від 03.10.2007, експерт зазначала, що в матеріалах справи відсутні будь-які інші документи, які б дозволили використати інший метод розрахунку. При цьому пояснила, що застосований метод відповідає вимогам діючого законодавства.

Отже, у цій справі судом апеляційної інстанції висновок експерта був взятий як належний доказ, на основі якого визначено розмір збитків. Натомість суд вищої інстанції вказав, що такий висновок мав би бути оцінений судом

більш ретельно, зокрема, потрібно було оцінити правильність застосованої експертом методики. Фактично, йдеться про перевірку судом належного виконання експертом своєї роботи. Такий висновок Верховного Суду вказує, що судом не може беззаперечно братися в основу рішення експертний висновок (навіть після роз'яснень експерта). Хоча межі необхідної перевірки такого висновку ані в процесуальних кодексах, ані в згаданій постанові суду не встановлені. Суд, звертаючись до експерта за спеціальними знаннями, з позиції Верховного Суду, не володіючи знаннями у відповідній галузі, в подальшому повинен перевірити роботу експерта не лише з точки зору дотримання формальних вимог, але й фактично оцінити компетентність експерта шляхом дослідження якості його роботи (повністю експертного висновку).

Постановою Верховного Суду від 17 грудня 2019 року у справі № 210/5206/16-ц [217] за позовом ОСОБА_1 та ОСОБА_2 до Публічного акціонерного товариства «АрселорМіттал Кривий Ріг» про встановлення факту порушення прав інтелектуальної власності та відшкодування майнової шкоди у розмірі 185 383 743, 66 грн щодо доказової бази обґрунтування розміру шкоди зазначено таке: 1) позивачі у встановленому процесуальним законом порядку не заявили клопотання про проведення судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності, висновки експертів, надані стороною позивача, викликали сумніви щодо їх правильності, то суди дослідили наявні у матеріалах справи докази у порядку статті 89 ЦПК України за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному, об'єктивному та безпосередньому дослідженні наявних у справі доказів; 2) висновок експертизи може бути відповідним доказом у справі лише в тому разі, коли експертиза була проведена на підставі ухвали суду відповідними судово-експертними установами. У разі коли висновок експертизи наданий стороною (зокрема, як додаток до позовної заяви), тобто експертиза проведена відповідною експертною установою за клопотанням сторони чи клопотанням її представника, то такий висновок може розцінюватися судом виключно як

письмовий доказ, що підлягає дослідженню в судовому засіданні та відповідній оцінці.

Згідно зі змістом цієї постанови, експертний висновок, отриманий в результаті призначеного судом експертного дослідження, має не лише більшу вагу, ніж висновок, отриманий на підставі експертизи, замовленої стороною поза межами судового провадження, але й взагалі не ставиться під сумнів його достовірність. Принаймні обов'язкового порядку його перевірки судом не передбачено. Тобто, у першому випадку висновок експерта є таким, що заслуговує на довіру: він не може сприйматися лише як письмовий доказ, який підлягає дослідженню та відповідній оцінці, на відміну від другого. Зрозуміло, що при наявності у справі декількох висновків по одному питанню, їх співставлення та порівняння здійснюються обов'язково, зокрема, з метою взаємозвірки. Адже теоретично однакові (або близькі за суттю) висновки підсилюють враження їх істинності. Натомість при наявності лише одного висновку обов'язок суду надати йому оцінку щодо об'єктивності, істинності, коректності тощо (про що йшлося на прикладі попереднього судового рішення) означає, що суд, який не має спеціальних знань перевіряє експерта, який такими спеціальними знаннями наділений. Останнє позбавлене логіки. А тому критерії, згідно яких суд якщо й повинен перевірити експертний висновок, мають бути чіткі та конкретно визначені.

Разом з тим вбачається, що обчислення збитків передбачає необхідність володіти спеціальними знаннями для цього, врахування низки чинників, різних методик та формул, що демонструє складність їх визначення.

Постановою Верховного Суду від 26 березня 2018 року у справі № 757/18979/14-ц [218] було відмовлено у позові ОСОБА_4 (власника патенту на корисну модель) до Державної адміністрації залізничного транспорту України, правонаступником якої є публічне акціонерне товариство «Українська залізниця» про відшкодування збитків у розмірі 4 514 169 грн, що є фактично упущеною вигодою. Погоджуючись з рішенням суду апеляційної інстанції, Верховний Суд зазначив, що погоджується із висновком щодо недоведеності

позивачем реального завдання йому збитків у вигляді упущеної вигоди у заявленій до стягнення сумі. Так, суд конкретизував, що: 1) зміст позовних вимог та встановлені судом обставини справи, дають підстави для висновку, що позивач при розрахунку розміру упущеної вигоди виходив із вірогідності таких збитків, які ймовірно могли бути йому завдані діями відповідача, які він вважає неправомірними. Розрахунок розміру збитків (упущеної вигоди) методом роялті здійснено позивачем без врахування вимог Національного стандарту № 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності», затвердженого Кабінетом Міністрів України, та є недоведеним; 2) доказів реальної можливості отримувати вказаний дохід позивачем не було надано, що вказує на наявність лише теоретичного обґрунтування можливості отримання доходу та не може бути підставою для його стягнення. Апеляційний суд у своєму рішенні [219] в цій справі вказав: «позивачем не доведено розмір реально упущеного доходу, оскільки вимоги Національного стандарту №4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 03 жовтня 2007 року №1185, при визначенні таких збитків не враховано, а розрахунок виконано на підставі доповіді про тенденції роялті за ліцензійними договорами за період з 2003 року по 2012 рік, що дає підстави для висновку про умовний характер такого розрахунку, який не є належним доказом на підтвердження розміру збитків (упущеної вигоди)».

Зі змісту вказаного судового рішення вбачається, що розрахунок збитків здійснювався стороною самостійно. Експертного дослідження розміру збитків проведено не було. Судом загалом зауважено на недостатність доказів, якими б обґрунтовувалися проведені позивачем обчислення збитків. Однак вказівки на те, що є обов'язковим висновок експерта для встановлення розміру збитків немає.

Суддя Верховного Суду Є. Петров звернув увагу на один із складників при обчисленні розміру збитків, зокрема, при порушенні майнових прав на торговельну марку, – неодержаний дохід. Констатуючи відсутність усталеного підходу для обчислення збитків, ним встановлено як виключну правову

проблему визначення критеріїв реальності неoderжаного доходу суб'єктом права інтелектуальної власності внаслідок порушення цього права іншою особою. Як пропозиція для вирішення такої проблеми ним запропоновано, що: доказування «реальності неoderжаного доходу» у справах, пов'язаних із порушення прав інтелектуальної власності в контексті п. 2 ч. 2 ст. 22 ЦК, має ґрунтуватися на тому, що: 1) звичайними обставинами у відносинах інтелектуальної (промислової власності) слід вважати розпорядження правами промислової власності на торговельну марку шляхом укладання та виконання ліцензійних договорів та сплати ліцензійних платежів; 2) доведенню підлягає те, який дохід отримав би правовласник за використання об'єкта права інтелектуальної власності (торговельної марки) за наведених звичайних обставин, якби ліцензійний договір було б укладено [220].

Таким чином, судова практика демонструє, що обчислення збитків при порушенні майнових прав інтелектуальної власності є вкрай складною процедурою, яка потребує не лише значного обсягу інформації по фактичним даним, але й потребує визначення таких параметрів, які є гіпотетичними.

Згідно зі змістом Національного стандарту № 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності», він є обов'язковим для визначення вартості майнових прав інтелектуальної власності, проте для визначення розміру збитків, завданих у зв'язку з неправомірним використанням об'єкта права інтелектуальної власності, його застосування є можливим, тобто не є обов'язковим. Разом з тим, суди висловлюють позицію, згідно з якою неврахування експертами вказаного Стандарту є суттєвим недоліком роботи експерта, що в подальшому суди навіть ставлять під сумнів висновок експертизи. Така позиція суперечить змісту Стандарту у цій частині, оскільки останній на диспозитивній основі надає експерту право застосовувати його положення, залишаючи вибір на розсуд останньому. З цього погляду, вказані вимоги до висновку (в частині критики про незастосування Стандарту) є суперечливими.

Альтернативною формою цивільно-правової відповідальності відшкодуванню збитків у сфері інтелектуальної власності є стягнення компенсації.

26 лютого 2024 року Північно-західний апеляційний господарський суд розглянув справу № 902/823/23 [221] за позовом Громадської спілки "Організація колективного управління авторськими і суміжними правами" в інтересах Товариства з обмеженою відповідальністю «Бест Мюзік» до відповідача фізичної особи-підприємця про стягнення 67100,00 грн. компенсації за порушення авторського права. Задовольняючи позов та вважаючи обґрунтованою заявлену суму компенсації, суд вказав: «У додатку від 26.06.2020 р. до договору від 26.06.2020 р. № АВ110620 про управління майновими авторськими правами сторони узгодили, що в сфері публічного виконання творів дозволи третім особам на виключній основі надає організація. За загальним правилом, організація надає дозволи на використання всіх творів, яких стосується договір, в цілому і ціна за отримане право на використання способом публічного виконання всіх таких творів не може бути меншою ніж сума еквівалентна 100 прожиткових мінімумів для працездатних осіб на 1 січня року, в якому матиме місце використання (в залежності від кількості використань). Водночас, щодо використання способом публічного виконання одного твору, якого стосується цей договір, то організація вправі надати дозвіл на таке використання за ціною не нижче ніж сума еквівалентна 25 прожиткових мінімумів для працездатних осіб на 1 січня року, в якому матиме місце використання (в незалежності від кількості використань). Оскільки комерційне використання відповідачем музичного твору мало місце 23.02.2023, то розмір компенсації, що підлягає стягненню, має визначатися з урахуванням установленого законом прожиткового мінімуму для працездатних осіб на 01 січня 2023 року, а саме 2684,00 грн (ст. 7 Закону України «Про Державний бюджет України на 2023 рік»). Таким чином, розмір компенсації за незаконне використання музичного твору становить 67100,00 грн (25 x 2684). Підсумовуючи наведене, колегія суддів дійшла висновку, що вимога позивача

про стягнення 67100,00 грн. компенсації за неправомірне використання об'єктів авторського права є обґрунтованою та підлягає задоволенню».

З цього рішення вбачається, що формула обчислення компенсації заздалегідь була встановлена у договорі, що спростило її визначення. При цьому параметри, які досліджуються при визначенні збитків, тут не фігурували.

Тож компенсація є іншим способом захисту майнових прав як спеціальна форма відповідальності у сфері захисту прав інтелектуальної власності. Так, у п. 5 ч. 2 ст. 432 ЦК України зазначено, що суд може застосувати компенсацію замість відшкодування збитків за неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності; розмір компенсації визначається відповідно до закону з урахуванням вини особи та інших обставин, що мають істотне значення.

Пленум Вищого господарського суду України [222] постановив, що компенсація підлягає виплаті у разі доведення факту порушення майнових прав суб'єкта авторських і / або суміжних прав, а не розміру заподіяних збитків.

На відміну від стягнення збитків, процес доведення розміру компенсації не буде мати чіткого арифметичного алгоритму, де основне значення буде мати розмір майнової шкоди та упущеної вигоди [223, с. 82]. У контексті судового розсуду при визначенні справедливого та розумного розміру компенсації, Ю.А. Ужакін досліджує особливості визначення компенсації за складних обставин відсутності доказів фактичних збитків [224, с. 161]. Схожої позиції дотримується Л.Дорошенко, зазначаючи про сумніви щодо ефективності такого способу захисту сторін корпоративного договору як відшкодування збитків з огляду на специфіку корпоративного договору, яка полягає в тому, що в більшості випадків збитки не можуть бути оцінені в грошовому еквіваленті, що тягне неможливість їх стягнення в судовому порядку, та складності процесу доведення збитків [225, с.105].

Зазначені думки наштовхують на висновок, що встановити збитки складніше, ніж визначити розмір компенсації. Тому захистити порушені права при неможливості надати докази розміру збитків можливо, обравши інший

спосіб – стягнення компенсації, коли достатньо оцінити не усі розрахункові величини (як необхідно для збитків), а лише певний обсяг, що достатній для їх встановлення. Тобто умова необхідності доказової бази висувається для доведення збитків, а достатності – для доведення компенсації.

Разом з тим І. Якубівський звертає увагу, що станом на сьогодні законодавство України передбачає для суб'єктів прав промислової власності на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, компонування напівпровідникових виробів, торговельні марки лише «європейську» модель компенсації за принципом гіпотетичного роялті [226, с. 117]; для визначення розміру такої компенсації, як вказує автор, потрібно залучати суб'єкта оціночної діяльності чи експерта, забезпечувати надання йому відповідних вихідних даних, нести витрати, пов'язані із проведенням професійної оцінки прав чи експертизи [226, с. 116]. Позиція, за якої стверджується про необхідність залучення особи, яка має спеціальні знання – експерта навпаки свідчить про дискусійність думки, що визначити розмір компенсації легше, ніж встановити розмір збитків. І тут видається, що оціночних суджень суду при розгляді справи (про що говорить Ю.А. Ужакін [224, с. 168]) може бути не достатньо. Як стверджує О. Рубан, на розмір компенсації може вплинути: кількість правопорушень; тривалість порушення та його обсяг (одноразове чи багаторазове використання об'єкта авторського права); передбачуваний розмір збитків потерпілої особи; розмір доходу, отриманого внаслідок правопорушення; кількість потерпілих осіб; наміри відповідача; наявність раніше вчинених відповідачем порушень виключного права цього позивача; можливість відновлення попереднього стану та необхідні для цього зусилля тощо [223, с. 82]. Очевидно, що не всі «змінні Х», зазначені дослідником, є суттєвими, наприклад, для експертного дослідження (наміри відповідача, вчинені ним раніше правопорушення щодо позивача...), однак вони також мають бути враховані. Тому оцінка їх судом має здійснюватися комплексно; такі чинники не слід відкидати, навіть за умови наявності однозначного висновку експерта з відповідями щодо конкретного розміру шкоди. А це

означає, що висновок експерта у справах про захист майнових прав шляхом виплати компенсації не має переважного значення над іншими доказами. Відповідно суд має можливість корегувати суму компенсації, визначену експертом, з врахуванням інших доказів.

Отже, на складність обчислення розміру збитків при порушенні інтелектуальних прав науковці звертають увагу вже тривалий час. Видається, що законодавець, розуміючи це, також взяв до уваги таку обставину, і передбачив альтернативу у виді компенсації, яку при певних обставинах легше визначити. Це зроблено з тією метою, щоб можна було реалізувати право на захист, коли збитки наявні, їх розрахунок відсутній, а докази на підтвердження суми недосяжні.

Якщо порушень зазнають спільні права, то гіпотетично всі носії права в однаковій мірі потерпають від порушення, адже обсяг правомочностей у всіх є однаковим. У реальному житті це не так, оскільки майнові права використовуються по різному, з різною ефективністю, відповідно – корисний результат неоднаковий за якістю та обсягом, а тому наслідки порушення для свівласників різні. Проблеми виникають коли одноосібному власнику права потрібно відшкодувати збитки, чи виплатити компенсацію. А наявність множинності суб'єктів, кожен з яких вважає за необхідне отримати подібний захист, створює ще більшу невизначеність.

За позовом декількох співвласників майнових прав може бути заявлена одна цілісна сума збитків чи компенсації. Але загалом для доведення розміру заявленої суми потрібно обґрунтовувати обставини, про які згадувалося вище, однак по відношенню до кожного співвласника. Міра обґрунтованості доводів та обсягу доказової бази для доведеності розміру «колективної» суми компенсації є меншою у порівнянні з ситуацією, коли заявляється конкретна сума компенсації щодо кожного співволодільця. Щодо збитків, то формула залишається незмінною – сума частин складає ціле, а розрахунок ускладнюють лише збільшення доданків у виді конкретних втрат та упущеної вигоди.

Якщо позивачі просять про декілька окремих сум (в залежності від кількості суб'єктів права), то процедура встановлення компенсації передбачає з'ясування обставин по кожній особі окремо. У порівнянні з формулою компенсації, для визначення збитків кожного з носіїв спільного права, потрібно мати докази усіх втрат по кожному позивачу, додавши які матимемо суму збитків, що потрібно стягнути.

Компенсація, яка в очах дослідників розглядається як більш вдала альтернативна форма захисту прав тоді, коли розмір збитків довести не можливо, потребує детального дослідження щодо її складових. Останню можна порівняти з аморфним тілом, яке не має впорядкованої внутрішньої структури. Так і компенсація – її частини-складники можуть бути різними в залежності від індивідуальних особливостей суб'єкта та його діяльності. Разом з тим, відмінності в залежності від об'єкта інтелектуальної власності не є такими суттєвими.

Наприклад, у ст. 34 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» вказано, що розмір компенсації визначається судом на підставі обсягу порушення, вини порушника та інших обставин, що мають істотне значення. При цьому розмір компенсації не може бути меншим ніж розмір винагороди, яка була б сплачена за надання дозволу на використання прав на патент, щодо якого виник спір. У разі якщо порушення прав володільця патенту відбулося ненавмисно і без недбалості, розмір компенсації дорівнює розміру винагороди, яка була б сплачена за надання такого дозволу.

Відповідно до ст. 36 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки», розмір компенсації визначається судом на підставі обсягу порушення, вини порушника та інших обставин, що мають істотне значення. При цьому розмір компенсації не може бути меншим ніж розмір винагороди, яка була б сплачена за надання дозволу на використання прав на зареєстрований або незареєстрований промисловий зразок, щодо якого виник спір. У разі якщо порушення прав на зареєстрований або незареєстрований промисловий зразок

відбулося ненавмисно і без недбалості, розмір компенсації дорівнює розміру винагороди, яка була б сплачена за надання такого дозволу.

Як бачимо, зміст положень закону встановлює однакові правила обчислення компенсації.

Загальну суму компенсації можна розглядати і як сукупність окремих компенсацій для конкретної особи. Визначивши особливості розрахунку частини від цілого матимемо результат щодо розрахунку окремо заявлених компенсацій. Проте, не виключається, що формула цілісної компенсації (однієї для усіх позивачів) буде іншою, аніж сума частин – «іменних» компенсацій. Найперше, з процесуальної точки зору вбачається, що подрібненість компенсаційних вимог потребує більш ретельного підходу до збирання доказів. Натомість «загальність» вимоги обумовлює більшу лояльність до доказової бази. Оскільки передбачається, що шкода завдана колективу (який пов'язаний спільними майновими правами інтелектуальної власності і мета кожної особи отримувати дохід від таких прав вже втілюється, або принаймні існує на майбутнє), то докази, які в різному обсязі «виходять» від співвласників права, формують єдину базу, яка діє на захист кожного. З такої точки зору, позов декількох співвласників прав – співпозивачів є перспективнішим для захисту спільних прав. При відокремлених вимогах можлива відмова по деяким суб'єктам за недоведеністю вимог.

Цілісна вимога не передбачає визначення судом часток від присудженої суми; її розподіл має вирішуватися суб'єктами права самостійно після ухвалення рішення. Якщо ж вимоги були сформульовані відокремлено, то питання розподілу не існує: сума по кожній особі заявляється спочатку кожним співпозивачем, і в разі доведеності – визначається судом.

Отже, суб'єкти спільних майнових прав інтелектуальної власності мають такі ж гарантії захисту, що й власники матеріальних об'єктів. Захист права забезпечується на основі матеріально-правових та процесуальних норм. Право суб'єкта спільних майнових прав інтелектуальної власності на звернення до суду за захистом таких прав (з індивідуальним позовом або за позовом

декількох чи усіх співвласників прав) є безумовним і дозволів від інших суб'єктів спільних прав для такого звернення не потрібно. Таке правило доцільно закріпити в ст. 432 ЦК України, доповнивши її таким змістом: «Якщо право інтелектуальної власності належить кільком особам спільно, то будь-яка з цих осіб може звернутися до суду за захистом свого права незалежно від інших осіб, яким таке право належить».

За позовом декількох або усіх співвласників майнових прав може бути заявлена одна цілісна сума збитків чи компенсації. Формула збитків співвласників спільних прав визначається як сума частин збитків кожного із співвласників прав, що разом складає ціле, а процедура їх доведення передбачає надання доказів на доведення збитків кожного із співвласників. Формула загальної компенсації є диференційованою, порівняно з формулою збитків, складається не з конкретних елементів, а допускає узагальнений приблизний розрахунок суми, яка є справедливою та адекватною для відновлення порушеного права. Єдина сума компенсації, заявлена у такому позові, не передбачає поділу на частки та їх подальшого присудження тому чи іншому суб'єкту права; разом з тим, суб'єкти спільних прав можуть провести такий поділ самостійно після ухвалення рішення на підставі внутрішньої домовленості. Якщо вимоги про стягнення компенсації були сформульовані по кожному суб'єкту окремо, але в рамках позову декількох осіб-співпозивачів, то в разі доведеності вимог сума компенсації кожному визначається судом. При цьому, заявлення відокремлених сум компенсації вимагає від позивачів надання змістовнішої доказової бази, в порівнянні з вимогою стягнути спільну компенсацію.

ВИСНОВКИ ЗА РОЗДІЛОМ 2

1. Встановлено, що приналежність суб'єкта права до категорії осіб, які провадять господарську діяльність, є тією особливістю, яка суттєво впливає на визначення підстав набуття майнових прав: перелік таких підстав є вужчим у

порівнянні з підставами набуття майнових прав інтелектуальної власності фізичними особами.

Встановлено, що суб'єкт господарювання, який є юридичною особою, не може набути майнові права інтелектуальної власності у зв'язку зі створенням об'єкта. Набуття майнових прав інтелектуальної власності суб'єктами господарювання переважно здійснюється на вторинних підставах – у результаті укладення правочинів з передання прав.

До первинних підстав набуття майнових прав інтелектуальної власності суб'єктами господарювання, які не є юридичними особами, віднесено: набуття спільних майнових прав учасниками простого товариства під час спільного створення об'єкта інтелектуальної власності в межах діяльності простого товариства; спільне подання заявки на отримання патенту/свідоцтва на винахід, корисну модель, промисловий зразок. Особливим випадком набуття майнових прав інтелектуальної власності суб'єктом господарювання на первинній підставі є створення (авторство) фізичною особою-підприємцем об'єкта інтелектуальної власності, що використовується в господарській діяльності. Спадкування майнових прав інтелектуальної власності також є підставою набуття спільних майнових прав інтелектуальної власності як для суб'єкта господарювання, що є юридичною особою, так і для фізичної особи-підприємця.

Запропоновано у ст. 428 ЦК України доповнити закріпити підстави виникнення спільних майнових прав інтелектуальної власності, якими, зокрема, є: набуття декількома особами спільно майнових прав інтелектуальної власності за договором про розпорядження майновими правами інтелектуальної власності; державна реєстрація об'єкта інтелектуальної власності декількома особами спільно; внесення майнових прав інтелектуальної власності до спільного майна учасників простого товариства; спадкування майнових прав інтелектуальної власності декількома особами.

Запропоновано змінити передбачений законодавством підхід до закріплення майнових прав інтелектуальної власності на службові об'єкти

інтелектуальної власності та об'єкти інтелектуальної власності, створені на замовлення, з обґрунтуванням доцільності передбачати віднесення майнових прав інтелектуальної власності виключно роботодавцю або замовнику, відповідно, якщо у договорі із працівником/автором (винахідником) не передбачено іншого.

2. Уточнено поняття способів здійснення майнових прав інтелектуальної власності – це активна форма реалізації цих прав, що виражається в діях, які відповідають ознакам правомірності (не суперечать нормам закону і не вчиняються з метою заподіяння шкоди іншим особам), мають вольовий характер, спрямовані на встановлення, зміну, припинення юридичних зв'язків між їх суб'єктами та іншими особами, мають мету, що визначається суб'єктом права. З'ясовано, що здійснення правомочності використання об'єктів майнових прав інтелектуальної власності у сфері господарювання передбачає вчинення дій в процесі господарської діяльності самим правовласником або уповноваженою ним особою, де майнові права інтелектуальної власності та матеріальне (виробниче) втілення об'єкта інтелектуальної власності виступають засобом досягнення комерційної мети такої діяльності.

З'ясовано, що способами розпорядження суб'єктом господарювання майновими правами інтелектуальної власності є: надання іншим особам можливості тимчасового використання охоронюваного об'єкта, повне передання майнових прав, застава майнових прав, внесення майнових прав до статутного капіталу господарського товариства. Правовою формою розпорядження майновими правами інтелектуальної власності виступає договір.

Встановлено співвідношення понять «здійснення майнових прав інтелектуальної власності» та «введення майнових прав інтелектуальної власності в господарський оборот», згідно з яким вони співвідносяться як ціле та частина відповідно. Поняття введення майнових прав слід вважати вужчим відносно поняття здійснення майнових прав, оскільки перше обумовлюється метою та специфікою господарської діяльності. Здійснення майнових прав

господарюючим суб'єктом може бути спрямоване на досягнення іншої мети, аніж прибуток, й для досягнення такої мети способи здійснення майнових прав інтелектуальної власності є ширшими. Поняття «введення майнових прав в господарський оборот» включає в себе лише такі способи здійснення майнових прав, що забезпечують безпосереднє функціонування особи як господарської одиниці і мають значення виключно для здійснення власне господарської діяльності. Введення прав в господарський оборот пов'язане з актами передання прав, тоді як здійснення прав інтелектуальної власності може бути представлено і використанням такого об'єкта власне самим правовласником.

Аргументовано доцільність удосконалення порядку відчуження спільних прав одним із співвласників. Запропоновано встановити обмеження на таке відчуження умовою обов'язкового надання іншим співвласникам переважного права перед іншими особами (які не входять до кола суб'єктів спільних прав) отримати майнові права на підставі платного або безоплатного правочину.

3. Аргументовано, що майнові права на торговельну марку слід відносити до категорії, на яку не поширюється режим спільної сумісної власності подружжя. Запропоновано законодавчу модель, за якої інтереси іншого подружжя, кому не належать майнові права інтелектуальної власності на торговельну марку, захищаються шляхом грошової виплати у виді частки від вартості цих прав та/або доходів, отриманих внаслідок підприємницької діяльності за період ведення бізнесу, коли подружжя перебувало у шлюбі; після розірвання шлюбу доходи, отримані підприємцем від використання торговельної марки, мають вважатись особистим майном правовласника, і виділення з них частки для виплати колишньому подружжю не проводиться.

Обґрунтовано доцільність доповнення СК України окремим розділом «Правовий режим майнових прав інтелектуальної власності», який має містити в тому числі положення щодо спільних майнових прав на об'єкт інтелектуальної власності та визначати правила реалізації таких прав у випадках, коли режим спільної сумісної власності не може бути встановлений, вирішувати питання набуття, реалізації, поділу цих прав. Статтю 57 СК

України доцільно доповнити нормою про те, що другий з подружжя має право на частину доходів, одержаних під час шлюбу від реалізації майнових прав на торговельну марку, та на частину вартості прав у разі передання прав на торговельну марку.

Встановлено, що передання майнових прав до статутного капіталу товариства не трансформує їх у спільні права учасників товариства; такі права після їх передання до статутного капіталу товариства належать лише товариству як юридичній особі.

Запропоновано передбачити в законодавстві можливість повернення майнових прав інтелектуальної власності особі, яка раніше передала їх до статутного капіталу товариства, що може бути передбачено у корпоративному договорі між співзасновниками, а саме – вийти з товариства та отримати майнові права, якщо строк їх дії не сплив. Доцільно передбачити обов'язковість зазначення такої умови в договорі (повернення або неповернення власникові майнових прав) – якщо він укладається, та передбачити законодавчо можливість ставити вимогу про повернення майнових прав у судовому порядку шляхом розгляду відповідного позову – якщо корпоративний договір відсутній. Доречно також передбачити, що майнові права інтелектуальної власності, внесені до простого товариства, безумовно мають повертатися їх учаснику при його виході з товариства або припиненні договору простого товариства, якщо останній є автором об'єкта інтелектуальної власності, майнові права на який були вкладом. А якщо вкладник є вторинним їх власником – за рішенням суду. Обґрунтовано доцільність внесення змін у законодавстві щодо повернення майнових прав учасникові повного товариства, а саме – за згодою товариства; передати право на звернення до суду з позовом про повернення майнових прав інтелектуальної власності.

4. Доведено, що суб'єкти спільних майнових прав інтелектуальної власності мають такі ж гарантії захисту, що й власники речових об'єктів. Право суб'єкта спільних майнових прав інтелектуальної власності на звернення до суду за захистом таких прав (одноосібне звернення з позовом чи з позов

декількох чи усіх співвласників прав) є безумовним і дозволів від інших суб'єктів спільних прав для такого звернення не потрібно. Таке правило доцільно закріпити в ст. 432 ЦК України, доповнивши її таким положенням: «Якщо право інтелектуальної власності належить кільком особам спільно, то будь-яка з цих осіб може звернутися до суду за захистом свого права незалежно від інших осіб, яким таке право належить».

Аргументовано, що за позовом декількох співвласників майнових прав може бути заявлена одна цілісна сума збитків чи компенсації. Формула збитків співвласників спільних прав визначається як сума частин збитків кожного із співвласників права, що разом складає ціле, а процедура їх доведення передбачає надання доказів на доведення збитків кожного із співвласників. Запропонована формула визначення загальної компенсації є диференційованою, порівняно з формулою збитків, складається не з конкретних елементів, а допускає узагальнений приблизний розрахунок суми, яка є справедливою та адекватною для відновлення порушеного права.

Обґрунтовано, що єдина сума компенсації (заявлена у позові, поданому декількома співвласниками) не передбачає поділу на частки та їх подальшого присудження тому чи іншому суб'єкту права; разом з тим, суб'єкти спільних прав можуть провести такий поділ самостійно після ухвалення рішення на підставі внутрішньої домовленості. Якщо вимоги про стягнення компенсації були сформульовані по кожному суб'єкту окремо, але в рамках одного позову, то в разі доведеності вимог сума компенсації кожному визначається судом. При цьому, заявлення відокремлених сум компенсації вимагає від позивачів надання змістовнішої доказової бази, в порівнянні з вимогою стягнути спільну компенсацію.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та розв'язання наукового завдання науки господарського права, яке полягало в обґрунтуванні положень щодо вдосконалення правового режиму спільних майнових прав інтелектуальної власності у сфері господарювання та розробці пропозицій з удосконалення законодавства в зазначеній сфері.

1. На основі аналізу норм ЦК України і спеціальних законів аргументовано, що наразі відсутній єдиний підхід до розуміння правової природи майнових прав інтелектуальної власності, наявна неузгодженість у використанні терміну «виключні права» у законодавчих актах. Аргументована позиція, що виключність має розумітися як характеризуюча ознака майнових прав інтелектуальної власності і означає конкретну суб'єктну приналежність, а не окремий вид майнових прав.

2. Доведено, що розуміння змісту майна згідно визначення ст. 190 ЦК України є недосконалим та суперечить європейським стандартам розуміння майна, оскільки звужує таке поняття лише до речових прав. Тому запропоновано в ст. 190 ЦК України додати до поняття «майно» майнові права інтелектуальної власності, вказавши, що майном визнається сукупність речей, майнових прав та обов'язків, майнові права інтелектуальної власності, та виключити посилання на речовий характер майнових прав.

Обґрунтовано визначення поняття «майнові права у сфері господарювання» – суб'єктивні права суб'єкта господарювання, які виражаються у правомочностях використання об'єкта інтелектуальної власності та розпорядження правом на цей об'єкт з метою отримання прибутку та/або інших економічних, соціальних результатів. Запропоновано термін «виключне право» вживати стосовно всіх правомочностей майнових прав правовласника, а термін «право на використання» – для інших осіб, які на законних підставах його використовують.

Право на захист майнових прав інтелектуальної власності віднесено до окремого виду суб'єктивних прав, а не до складу майнового права.

3. Обґрунтовано визначення поняття «правовий режим спільних майнових прав інтелектуальної власності» – сукупність юридичних засобів (дозволів, заборон, обмежень, зобов'язань), які визначають порядок і особливості правового регулювання відносин щодо набуття, здійснення, припинення і захисту спільних майнових прав інтелектуальної власності. Встановено, що правовий режим спільних майнових прав інтелектуальної власності є відмінним від правового режиму спільних прав на речове майно.

Доведено, що спільність майнових прав інтелектуальної власності означає наділення рівними за обсягом та змістом повноваженнями щодо певного об'єкта інтелектуальної власності декількох суб'єктів. Неможливість фактичного виділення частки в об'єкті інтелектуальної власності та здійснення майнових прав інтелектуальної власності, використовуючи лише частину правомочностей, вказує на неможливість поділу майнових прав загалом, навіть на ідеальні частки. Відступ від ідеального врівноваження позицій сторін можливий на підставі договору між співвласниками про здійснення спільних майнових прав. Тому обґрунтована необхідність законодавчо передбачити договірну конструкцію здійснення спільних майнових прав інтелектуальної власності та передбачити, що співвласники здійснюють свої спільні майнові права інтелектуальної власності на підставі договору про спільне здійснення прав. У зв'язку з цим запропоновано доповнити статтю 428 ЦК України таким положенням: «Права інтелектуальної власності, які належать кільком особам спільно, є спільними правами інтелектуальної власності. Спільні права інтелектуальної власності здійснюються особами відповідно до закону або договору про спільне здійснення прав за їхньою згодою. У разі відсутності договору спільні права інтелектуальної власності здійснюються особами спільно за взаємною згодою. Обсяг прав суб'єктів спільних майнових прав інтелектуальної власності є рівним, якщо інше не передбачено договором між ними».

4. Обґрунтована доцільність удосконалення законодавчої основи правового режиму спільних майнових прав інтелектуальної власності у сфері господарювання шляхом наповнення ЦК України положеннями щодо поняття спільних майнових прав інтелектуальної власності, особливостей їх набуття, здійснення, захисту, а також спеціальних законів – особливостей щодо спільних майнових прав на окремі об'єкти інтелектуальної власності.

Встановлено, що у процесі розвитку законодавчої основи правового режиму спільних майнових прав у сфері господарювання прослідковуються такі етапи:

Встановлено, що у процесі розвитку законодавчої основи правового режиму спільних майнових прав у сфері господарювання прослідковуються такі етапи:

перший етап – від проголошення незалежності України у 1991 році до 2004 року – до моменту набуття чинності ЦК України та ГК України – початок становлення національного законодавства, в тому числі в сфері інтелектуальної власності, який характеризується поступовим рухом від положень радянських норм до створення нових окремих національних законів; на цьому етапі для сфери майнових прав інтелектуальної власності формується правовий режим цих прав для умов ринкової економіки;

другий етап – період дії ЦК України та ГК України до втрати чинності ГК України – 2004 – 2025 роки – системне врегулювання відносин інтелектуальної власності, вдосконалення спеціальних законів з метою забезпечення можливості виходу національних виробників на міжнародний ринок, гармонізація національної нормативної бази в євроінтеграційному руслі, приведення у відповідність національних законів до вимог СОТ та Угоди ТРІПС, активне приєднання до міжнародних угод і договорів, які стали частиною національного законодавства;

третьій етап, новітній, який розпочався у 2025 році і пов'язаний із втратою чинності ГК України, продовженням євроінтеграційного удосконалення законів та розробкою проєкту оновленого ЦК України.

5. Встановлено, що приналежність суб'єкта права до категорії осіб, які провадять господарську діяльність, є тією особливістю, яка суттєво впливає на визначення підстав набуття майнових прав: перелік таких підстав є вужчим у порівнянні з підставами набуття майнових прав інтелектуальної власності фізичними особами.

З'ясовано, що набуття майнових прав інтелектуальної власності суб'єктами господарювання переважно здійснюється на вторинних підставах – у результаті укладення правочинів з передання прав.

Первинні підстави набуття майнових прав інтелектуальної власності властиві для суб'єктів господарювання, які не є юридичними особами, а саме: набуття спільних майнових прав учасниками простого товариства під час колективного створення об'єкта інтелектуальної власності в межах діяльності простого товариства; спільне подання заявки на отримання патенту/свідоцтва на винахід, корисну модель, промисловий зразок. Особливим випадком набуття майнових прав інтелектуальної власності суб'єктом господарювання на первинній підставі є створення (авторство) об'єкта інтелектуальної власності фізичною особою-підприємцем, що використовується в господарській діяльності. Спадкування майнових прав інтелектуальної власності також є підставою набуття спільних майнових прав інтелектуальної власності як для суб'єкта господарювання, що є юридичною особою, так і для фізичної особи-підприємця.

Запропоновано у ст. 428 ЦК України закріпити підстави виникнення спільних майнових прав інтелектуальної власності, якими, зокрема, є: набуття декількома особами спільно майнових прав інтелектуальної власності за договором про розпорядження майновими правами інтелектуальної власності; державна реєстрація об'єкта інтелектуальної власності декількома особами спільно; внесення майнових прав інтелектуальної власності до спільного майна учасників простого товариства; спадкування майнових прав інтелектуальної власності декількома особами.

Запропоновано змінити передбачений законодавством підхід до закріплення майнових прав інтелектуальної власності на службові об'єкти інтелектуальної власності та об'єкти інтелектуальної власності, створені на замовлення, з обґрунтуванням доцільності передбачити належність майнових прав інтелектуальної власності виключно роботодавцю або замовнику, якщо у договорі із працівником/автором (винахідником) не передбачено іншого.

6. Уточнено поняття способів здійснення майнових прав інтелектуальної власності – це активна форма реалізації цих прав, що виражається в діях, які відповідають ознакам правомірності (не суперечать нормам закону і не вчиняються з метою заподіяння шкоди іншим особам), мають вольовий характер, спрямовані на встановлення, зміну, припинення юридичних зв'язків між їх суб'єктами та іншими особами, мають мету, що визначається суб'єктом права. З'ясовано, що здійснення правомочності використання об'єктів майнових прав інтелектуальної власності у сфері господарювання передбачає вчинення дій в процесі господарської діяльності самим правовласником або уповноваженою ним особою, де майнові права інтелектуальної власності та матеріальне (виробниче) втілення об'єкта інтелектуальної власності виступають засобом досягнення комерційної мети такої діяльності.

З'ясовано, що способами розпорядження суб'єктом господарювання майновими правами інтелектуальної власності є надання іншим особам можливості тимчасового використання охоронюваного об'єкта, повне передання майнових прав, застава майнових прав, внесення майнових прав до статутного капіталу господарського товариства. Правовою формою розпорядження майновими правами інтелектуальної власності виступає договір.

Встановлено співвідношення понять «здійснення майнових прав інтелектуальної власності» та «введення майнових прав інтелектуальної власності в господарський оборот», згідно з яким вони співвідносяться як ціле та частина відповідно. Поняття введення майнових прав слід вважати вужчим відносно поняття здійснення майнових прав, оскільки перше обумовлюється

метою та специфікою господарської діяльності. Здійснення майнових прав господарюючим суб'єктом може бути спрямоване на досягнення іншої мети, аніж прибуток, й для досягнення такої мети способи здійснення майнових прав інтелектуальної власності є ширшими. Поняття «введення майнових прав» включає в себе лише такі способи здійснення майнових прав, що забезпечують безпосереднє функціонування особи як господарської одиниці і мають значення виключно для здійснення власне господарської діяльності. Введення прав в господарський оборот пов'язане з актами передання прав, тоді як здійснення прав інтелектуальної власності може бути представлено і використанням такого об'єкта самим правовласником.

Аргументовано доцільність удосконалення порядку відчуження спільних прав одним із співвласників. Запропоновано встановити обмеження на таке відчуження умовою обов'язкового надання іншим співвласникам переважного права перед іншими особами (які не входять до кола суб'єктів спільних прав) отримати майнові права на підставі платного або безоплатного правочину.

7. Аргументовано, що майнові права на торговельну марку слід відносити до категорії, на яку не поширюється режим спільної сумісної власності подружжя. Запропоновано законодавчу модель, за якої інтереси іншого подружжя, кому не належать майнові права інтелектуальної власності на торговельну марку, захищаються шляхом грошової виплати у виді частки від вартості цих прав та/або доходів, отриманих внаслідок підприємницької діяльності за період ведення бізнесу, коли подружжя перебувало у шлюбі; після розірвання шлюбу доходи, отримані підприємцем від використання торговельної марки, мають вважатись особистим майном правовласника, і виділення з них частки для виплати колишньому подружжю не проводиться.

Обґрунтовано доцільність доповнення СК України окремим розділом «Правовий режим майнових прав інтелектуальної власності», який має містити в тому числі положення щодо спільних майнових прав на об'єкт інтелектуальної власності та визначати правила реалізації таких прав у випадках, коли режим спільної сумісної власності не може бути встановлений,

вирішувати питання набуття, реалізації, поділу цих прав. Статтю 57 СК України доцільно доповнити нормою про те, що другий з подружжя має право на частину доходів, одержаних під час шлюбу від реалізації майнових прав на торговельну марку, та на частину вартості прав у разі передання прав на торговельну марку.

Встановлено, що передання майнових прав до статутного капіталу товариства не трансформує їх у спільні права учасників товариства; такі права після їх передання до статутного капіталу товариства належать лише товариству як юридичній особі.

Запропоновано передбачити в законодавстві можливість повернення майнових прав інтелектуальної власності особі, яка раніше передала їх до статутного капіталу товариства, що може бути передбачено у корпоративному договорі між співзасновниками, а саме – вийти з товариства та отримати майнові права, якщо строк їх дії не сплив. Доцільно передбачити обов'язковість зазначення такої умови в договорі (повернення або неповернення власникові майнових прав) – якщо він укладається, та передбачити законодавчо можливість ставити вимогу про повернення майнових прав у судовому порядку шляхом розгляду відповідного позову – якщо корпоративний договір відсутній. Доречно також передбачити, що майнові права інтелектуальної власності, внесені до простого товариства, безумовно мають повертатися їх учаснику при його виході з товариства або припиненні договору простого товариства, якщо останній є автором об'єкта інтелектуальної власності, майнові права на який були вкладом. А якщо вкладник є вторинним їх правовласником – за рішенням суду. Обґрунтовано доцільність змін у законодавстві щодо повернення майнових прав учасникові повного товариства, а саме – за згодою товариства; передати право на звернення до суду з позовом про повернення майнових прав інтелектуальної власності.

8. Доведено, що суб'єкти спільних майнових прав інтелектуальної власності мають такі ж гарантії захисту, що й власники речових об'єктів. Право суб'єкта спільних майнових прав інтелектуальної власності на звернення до

суду за захистом таких прав (одноосібне звернення з позовом чи з позов декількох чи усіх співвласників прав) є безумовним і дозволів від інших суб'єктів спільних прав для такого звернення не потрібно. Таке правило доцільно закріпити в ст. 432 ЦК України, доповнивши її таким змістом: «Якщо право інтелектуальної власності належить кільком особам спільно, то будь-яка з цих осіб може звернутися до суду за захистом свого права незалежно від інших осіб, яким таке право належить».

Аргументовано, що за позовом декількох співвласників майнових прав може бути заявлена одна цілісна сума збитків чи компенсації. Формула збитків співвласників спільних прав визначається як сума частин збитків кожного із співвласників права, що разом складає ціле, а процедура їх доведення передбачає надання доказів на доведення збитків кожного із співвласників. Запропонована формула визначення загальної компенсації є диференційованою, порівняно з формулою збитків, складається не з конкретних елементів, а допускає узагальнений приблизний розрахунок суми, яка є справедливою та адекватною для відновлення порушеного права.

Обґрунтовано, що єдина сума компенсації (заявлена у позові, поданому декількома співвласниками) не передбачає поділу на частки та їх подальшого присудження тому чи іншому суб'єкту права; разом з тим, суб'єкти спільних прав можуть провести такий поділ самостійно після ухвалення рішення на підставі внутрішньої домовленості. Якщо вимоги про стягнення компенсації були сформульовані по кожному суб'єкту окремо, але в рамках одного позову, то в разі доведеності вимог сума компенсації кожному визначається судом. При цьому, заявлення відокремлених сум компенсації вимагає від позивачів надання змістовнішої доказової бази, в порівнянні з вимогою стягнути спільну компенсацію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інноваційна діяльність промислових підприємств в Україні під час повномасштабної війни. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/innovatsiynadiyalnist-promyslovykh-pidpryyemstv-v-ukrayini-pid-chas> (дата звернення: 27.11.2025).
2. Інформаційні матеріали щодо стану інноваційної діяльності. Управління інтелектуальної власності та інновацій. *Сайт міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України*. URL: <https://me.gov.ua/documents/detail?lang=uk-ua&id=69b9a9bf-5fbc-4035-8c0fac26b853c0eb&title=informatsiimaterialischodostanuinnovatsiinoidiialnosti> (дата звернення: 27.11.2025).
3. Конвенція про заснування всесвітньої організації інтелектуальної власності від 14.07.1967. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU67K05U> (дата звернення: 11.02.2025).
4. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
5. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
6. Андріяш В. І. Поняття інтелектуальної власності. «*Public Administration and Regional Development*». URL: <https://surl.li/sqgtjo>. (дата звернення: 11.02.2025).
7. Гордієнко С.Г. Визначення поняття «Інтелектуальна власність»: алгоритм та особливості. URL: <http://socio-journal.kpi.kiev.ua/archive/2010/4/37.pdf> (дата звернення: 11.02.2025).
8. Вірченко В.В. Інтелектуальна власність: теоретичні витoki та економічні імперативи розвитку: Монографія. Київ: Видавництво Ліра-К, 2018. 488 с.

9. Запорожець І.Г. Адміністративно-правові засади управління у сфері охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2006. 201 с.
10. Колпаков В. Правова природа відносин адміністративного судочинства. *Право України*. 2016. № 2. С. 25-30.
11. Скворцов С.С. Юридична природа адміністративного договору. *Правова держава*. 2004. № 7. С. 61-64.
12. Мічурін Є.О. До природи обмежень майнових прав фізичних осіб. *Форум права*. 2006. № 3. С. 81-86. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2006-3/06теорfo.pdf> (дата звернення: 25.02.2025).
13. Коваль І.Ф., Качур А.В. Поняття «майнові права інтелектуальної власності» у законодавстві України. *Вісник Донецького національного університету*. 2014. № 2. С. 106-110.
14. Ходаківський Є. І. Інтелектуальна власність : економіко-правові аспекти. Підручник: 3-тє вид., перероб. та доп. Київ: Центр учбової літератури. 2017. 504 с.
15. Підопригора О. Право інтелектуальної власності і новий Цивільний кодекс Україн. *Вісник Академії правових наук України*. 2003. № 2 (33) - № 3 (34). С. 399-413.
16. Інтелектуальна власність : навчальний посібник / Т. Г. Васильців та ін. Львів : Видавництво Львівської комерційної академії, 2015. 172 с.
17. Харитоновна О.І. Деякі проблемні питання визначення змісту права інтелектуальної власності. *Актуальні проблеми держави і права*. 2008. Вип. 42. С. 7-12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2008_42_4 (дата звернення: 25.03.2025).
18. Якубівський І.Є. Про юридичну природу майнових прав інтелектуальної власності. С. 230-233. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/25_05_2018/pdf/71.pdf (дата звернення: 25.03.2025).

19. Проект Закону України «Про внесення змін до Цивільного кодексу України у зв'язку із оновленням (рекодифікацією) положень книги першої». URL: <blob:https://itd.rada.gov.ua/1114f691-6541-4b17-a863-73bf3ca5293a> (дата звернення: 25.11.2025).
20. Про авторське право і суміжні права : Закон України №2811-IX від 01.12.2022. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 57. ст. 166.
21. Микитин В. Деякі особливості правового регулювання майнових прав інтелектуальної власності. *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. Вип. 4 (8). С. 57-61.
22. Семків В. О., Шандра Р. С. Інтелектуальна власність : підручник для студентів неюридичних факультетів. Львів: Галицький друкар. 2015. 280 с.
23. Кохановська О. Основні теорії права інтелектуальної власності та їх вплив на розвиток сучасного законодавства України. *Право України*. 2011. № 5. С. 52-59.
24. Котляр А.О. Виключні права: поняття, ознаки та правова природа. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2012. № 2 (9). С. 239-248.
25. Якубівський І. Виключність майнових прав інтелектуальної власності крізь призму цивільно- правових доктрин. *Право власності*. 2013. № 5. С. 3-9.
26. Качур А. В. Щодо питання правового режиму майнових прав інтелектуальної власності у сфері господарювання. *Право та інновації*. 2014. № 4. С. 54-63.
27. Оверковський К.В. Щодо визначення поняття «права промислової власності». *Правничий часопис Донецького університету*. 2019. № 1. С. 63-71.
28. Господарський кодекс України : Закон України № 436-IV від 16.01.2003. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, № 19-20, № 21-22. ст.144.

29. Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав : Закон України №2415 -VIII від 15.05.2018 р.. *Відомості Верховної Ради України*. 2018, № 32. ст. 242.
30. Про охорону прав на промислові зразки: Закон України № 3688-XII від 31.12.2023 р.. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 7. ст. 3.
31. Про охорону прав на знаки для товарів та послуг : Закон України N3689-XII від 15.12.1993 р.. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 7. ст. 36.
32. Харьковская цивилистическая школа: осуществление и защита права интеллектуальной собственности : монография / И. В. Спасибо-Фатеева и др. Харьков : Право, 2018. 696 с.
33. Turchyn L. Правова природа майнових прав інтелектуальної власності. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2019. № 6 (volume 2). С. 191-196. URL: https://journal-vjhr.sk/wp-content/uploads/2024/09/Vyshegrad-6_2019_Tom-2_EDIT-1.pdf (дата звернення: 25.03.2025).
34. Право інтелектуальної власності України: Конспект лекцій / Авт. : В.М. Крижна та ін. Харків: Нац. юрид. акад. України, 2008. 112 с.
35. Шимон С. І. Види майнових прав інтелектуальної власності. *Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Право*. 2012. № 20. С. 203-209
36. Якубівський І. Є. Заборона неправомірного використання об'єкта як спосіб захисту майнових прав інтелектуальної власності. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 12. С. 8-72.
37. Бахновська І.П., Сухоребра Т.І. Майнові права в праві інтелектуальної власності. *Серія Право*. Вип. 46, Т. 1. С. 46-49.
38. Пермінова С.О. Особливості внесення майнових прав інтелектуальної власності до статутного капіталу акціонерного товариства. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Вип. 21, ч. 2. С. 89-92.
39. Тверезенко О. Майнові права інтелектуальної власності як внесок до статутного капіталу господарського товариства. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2009. № 6. С. 50-59.

40. Кривошеїна І. В., Особливості внесення майнових прав інтелектуальної власності до статутного капіталу. *Право і суспільство*. 2020. № 2. С. 189-194.
41. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні. Закон України.
42. Доріс Лонг, Патриція Рей, Жаров В.О., Шевелева Т.М., Василенко І.Е., Дроб'язко В.С. Захист прав інтелектуальної власності: норми міжнародного і національного законодавства та їх правозастосування. Практичний посібник. К.: «К.І.С.», 2007. 448 с.
43. Європейська конвенція з прав людини (Конвенція про захист прав і основних свобод людини від 04.11.1950). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 22.03.2025).
44. Рішення у Справі «Воловік проти України» (Заява N 15123/03), Страсбург, 6 грудня 2007 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_336#Text (дата звернення: 22.03.2025).
45. Кузнєцова Н. Власність і право на мирне володіння майном відповідно до статті 1 першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (поняття об'єктів права власності та нетипові об'єкти права власності у розумінні статті 1 першого протоколу). *Право власності: європейський досвід та українські реалії*: Збірник доповідей і матеріалів Міжнародної конференції (м. Київ, 22 – 23 жовтня 2015 року). К.: ВАІТЕ, 2015. 324 с.
46. Посібник зі статті 1 Протоколу № 1 Європейської конвенції з прав людини. Захист власності. Оновлено 28 лютого 2023 р.. 307 с. URL: <https://rm.coe.int/guide-articte-1-echr-ukrainian/1680ae> (дата звернення: 22.03.2025).
47. Рішення ЄСПЛ від 10 березня 2011 року у справі «Сук проти України» (Заява № 10972/05). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_715#Text (дата звернення: 22.03.2025).

48. Карнаух Б.П. Поняття майна у практиці Європейського суду з прав людини. / Б. П. Карнаух // Актуальні проблеми приватного права : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 93-й річниці з дня народж. В. П. Маслова, Харків, 27 лют. 2015 р. Харків, 2015. С. 237–240.
49. Горобець Н.Г. Поняття та сутність права власності в контексті Першого Протоколу до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р. та практики Європейського суду з прав людини. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 4. С. 307-312.
50. Сліпченко А.С. Визначення поняття «майно» у праві ЄС та вітчизняному праві. *Forum Prava*. 2020. № 61(2). С. 122-130.
51. Мірошниченко О. А. Право власності в розумінні Європейського суду з прав людини (загальна характеристика). *Форум права*. 2013. № 2. С. 371-374. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2013_2_57 (дата звернення: 22.03.2025).
52. Розгон О. Тлумачення права власності з позиції Конвенц про захист прав людини та основоположних свобод. *Міжнародне право*. 2016. №. 10. С. 168-171.
53. Артеменко Р.М. Правовий Режим майна господарських товариств (з урахуванням міжнародного досвіду). *Право і безпека. Law and Safety*. 2023. № 2 (89). С. 145-154.
54. Майно та майнові ІР права: в ІР офісі відбувся круглий стіл, який об'єднав науковців, практикуючих юристів та представників держорганів. Сайт ІР-офісу. URL: <https://nipo.gov.ua/majno-ta-majnovi-ip-prava-kruhlyj-stil/> (дата звернення: 22.03.2025).
55. Потоцький М.Ю. Право інтелектуальної власності як майно суб'єкта господарювання. *Часопис Академії адвокатури України*. 2013. № 19. С. 1-7.
56. Кравчук В.М. Право інтелектуальної власності як вклад до статутного капіталу юридичної особи. *Вісник національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки*. 2014. № 807. С. 166–171.

57. Борсук Н.Я., Кикоть П.В. Права інтелектуальної власності у складі майна суб'єкта. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. №2. С.229-232.
58. Бельтюкова Є. М. Правове регулювання наступництва майнових прав інтелектуальної власності за цивільним законодавством України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2019. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/items/c08fbc50-89a4-49c2-a5d3-011bbbcd8542> (дата звернення: 25.03.2025).
59. Словник української мови: в 11 т./АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І.К. Білодіда. К.: Наукова думка, 1970-1980. [Електронний ресурс] . URL: <https://surl.li/unkdir>. (дата звернення: 31.08.2025).
60. Коссе Д.Д. Правовий режим (інтеграційний та позагалузевий підхід). *Часопис Київського університету права*. 2014. № 2. С. 114-119. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2014_2_28 (дата звернення: 31.08.2025).
61. Вакарюк Л. Основні підходи до розуміння поняття «правовий режим». *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 16. С. 196-201.
62. Славко А.С. Підходи до законодавчого визначення поняття «правовий режим». *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. № 3. Т. 2. С. 57-60.
63. Соколова І.О. Правовий режим: поняття, особливості, різновиди: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». Х., 2011. URL: <https://mydisser.com/ua/catalog/view/pravoviy-rezhim-ponyattya-osoblivosti-riznovidi.html> (дата звернення: 31.08.2025) .
64. Коваленко Н. До питання про визначення поняття та ознак правового режиму. *Підприємство, господарство і право*. 2019. № 12. С. 254-258.
65. Якимчук Н. Поняття «правовий статус», «правове положення», «правовий модус» та «правовий режим»: теоретико-правовий аналіз. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2013. № 3. С. 11-18.
66. Яковлєв О.А. Правовий режим: підходи до визначення поняття. *Право та інновації*. 2015. № 2 (10). С. 80-85.

67. Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні : Закон України від 15.07.2021 № 1667-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. №№ 6-7. ст. 18.
68. Щербина В.С. Поняття та склад майна господарського призначення. *Право і суспільство*. 2020. № 1. С. 194-200.
69. Борсук Н.Я., Кикоть П.В. Права інтелектуальної власності у складі майна суб'єкта господарювання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 229-232. URL: http://www.lsej.org.ua/2_2023/52.pdf (дата звернення: 31.08.2025).
70. Харитонова О.І. Відносини та правовідносини інтелектуальної власності: до проблеми співвідношення. С. 85-90. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ca7e2abe-8f86-485f-94b6-347693aa6070/content> (дата звернення: 31.08.2025).
71. Крат В. Спільна часткова власність крізь призму практики Верховного Суду: окремі аспекти. URL: <https://so.supreme.court.gov.ua/news/564/spilna-chastkova-vlasnist-kriz-pryzmu-praktyku-verkhovnoho-sudu-okremi-aspekty> (дата звернення: 31.08.2025).
72. Якубівський І. Часткове передання майнових прав інтелектуальної власності. *Право інтелектуальної власності*. 2016. № 1. С. 16-24.
73. Дмитришин В.С. Щодо подільності майнових прав промислової власності. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2019. Том 30. № 4. С. 50-55.
74. Коваль І.Ф., Оверковський К.В. Введення прав промислової власності в господарський оборот: теорія, законодавство, практика. Монографія. Київ. Норма права. 2022. 244 с.
75. Основи римського приватного права: Підручник / В. І. Борисова, Л. М. Баранова, М. В. Домашенко та ін.; За заг. ред. В. І. Борисової та Л. М. Баранової. Х.: Право, 2008. 224 с.
76. Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань

- юридичних осіб. Закон України від 09 січня 2025 року № 41 96-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4196-20#Text> (дата звернення: 31.08.2025).
77. Постанова Верховного Суду від 08 травня 2019 року у справі № 646/1750/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82001334>.
78. Яркіна Н. Спільні права інтелектуальної власності: їх виникнення та здійснення. *Проблеми цивільного права. Вісник.* № 4 (63). С. 145-155. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/6185/1/Yarkina_145.pdf (дата звернення: 31.08.2025).
79. Про захист від недобросовісної конкуренції : Закон України № 236/96-ВР від 16.10.2020. *Відомості Верховної Ради України.* 1996. № 36. ст. 164.
80. Ursu V., Musteața E.. UNFAIR COMPETITION – AN ATTACK ON THE PATRIMONIAL RIGHTS OF NATURAL AND LEGAL PERSONS. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство».* С. 269-275. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/299938/292394> (дата звернення: 31.08.2025)
81. Бакалінська О. Розвиток концепції недобросовісної конкуренції в праві Європейського Союзу. *Право України.* 2025. № 2. С. 24-38.
82. Постанова Верховного Суду України від 22 червня 2017 року в справі № 201/14163/13-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/67487454> (дата звернення: 31.08.2025)
83. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 29 червня 2021 року у справі № 916/2813/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98531899> (дата звернення: 31.08.2025)
84. Постанова Верховного Суду від 08 листопада 2023 року у справі № 755/3412/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114904614> (дата звернення: 31.08.2025)

85. Постанова Верховного Суду від 24 квітня 2024 року у справі № 335/5841/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118650995> (дата звернення: 31.08.2025)
86. Якубівський І. Межі здійснення майнових прав інтелектуальної власності в контексті конкурентного законодавства. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 3. С. 59-64.
87. Петухова Н.О. Поняття та зміст правового режиму спільних майнових прав інтелектуальної власності у сфері господарювання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2025. Випуск 91: частина 2. С. 56-67. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/11/9-1.pdf>.
88. Цивільний кодекс УРСР : Закон УРСР «Про затвердження Цивільного кодексу Української РСР» від 18 липня 1963 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-06#Text> (дата звернення: 31.08.2025).
89. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15.12.1993 р. № 3687-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 7. ст. 32.
90. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 03.04.2025).
91. Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_770#Text (дата звернення: 31.08.2025)
92. Договір про патентне право. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/895_002#Text (дата звернення: 31.08.2025)

93. Гаазький Акт Гаазької угоди про міжнародну реєстрацію промислових знаків. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_132#Text (дата звернення: 31.08.2025)
94. Інформація щодо співробітництва України з світовою організацією торгівлі. Сайт Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=306813d2-01e0-433e-aceb-0df8c6006032&title=sot> (дата звернення: 31.08.2025).
95. Про додаткові заходи щодо прискорення вступу України до Світової організації торгівлі: Указ Президента України №797/2001 від 05.09.2002 р.. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/797/2001/ed20010905#Text> (дата звернення: 31.08.2025.)
96. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності від 15.04.1994 зі змінами від 06.12.2005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018#Text (дата звернення: 21.08.2025).
97. Чибісов Д.М. Правова природа Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС). *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2012 . Випуск 19. Том 2. С. 154-157.
98. Зварун Б. Скасування Господарського кодексу: зміни в підходах до договірних відносин. *Закон і бізнес*. URL: <https://zib.com.ua/ua/165092.html> (дата звернення: 21.08.2025).
99. Осетинська Г. Чи є доцільним скасування Господарського Кодексу України? URL: <https://unba.org.ua/publications/7706-chi-e-docil-nim-skasuvannya-gospodars-kogo-kodeksu-ukraini.html>. (дата звернення: 21.08.2025).
100. Золотарьова О.О. Щодо проблеми скасування господарського кодексу України. *Юридичний вісник*. 2022. № 5. С. 145-153.
101. Руденко Л.Д., Семко Д.С. До питання про досудове врегулювання господарських спорів. *Правові горизонти / Legal horizons*, 2019. С. 54-58.

- URL: <https://old.legalhorizons.com.ua/uk/journals/vip-19-32-2019/do-pitannya-pro-dosudove-vregulyuvannya-gospodarskikh-sporiv>. (дата звернення 21.08.2025).
102. Скасування Господарського кодексу зруйнує правову систему та утворить нестабільність в економіці – АСГСУ звернулася до спікера і голів комітетів щодо законопроекту 6013. *Судово-юридична газета*. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/313993-otmena-khozyaystvennogo-kodeksa-razrushit-pravovuyu-sistemu-i-obrazuet-nestabilnost-v-ekonomike-askhsu-obratilas> (дата звернення: 21.08.2025).
103. Беяневич О.А. Мета сучасного господарського процесуального права: доктринальний погляд. *Право України*. 2020. № 7. С. 13-31.
104. Потоцький М. Кодифікація законодавства України про інтелектуальну власність: матеріальний та процесуальний аспекти. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2021. № 6. С. 5-16.
105. Омельченко А. Варіанти кодифікації законодавства України у сфері інтелектуальної власності. *Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності: матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, присвяченої Міжнародному дню інтелектуальної власності (м. Київ, КПІ ім. Ігоря Сікорського, 26 квітня 2024 р.)*. С. 1-7. URL: <http://cpdcipr.kpi.ua/article/view/302694/294665> (дата звернення: 21.03.2025).
106. Складов Р.А., Шнайда В.В., Редько Р.Г. Порівняльно-правовий аналіз законодавства у сфері захисту грамних продуктів у Франції, Німеччині та Україні. *Наукові записки. Серія : Право*. 2023. № 14 (2023). С. 27-39. URL: <https://pravo.cusu.edu.ua/index.php/pravo/article/view/250/252> (дата звернення: 03.04.2025).
107. Крижна В. Варіанти кодифікації законодавства у сфері інтелектуальної власності. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2010. № 1. С.110-115

108. Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності до 2030 року. URL: <https://nipo.gov.ua/wp-content/uploads/2025/10/Projekt-Stratehii-rozvytku-sfery-intelektualnoi-vlasnosti-Ukrainy-do-2030.pdf> (дата звернення: 03.04.2025).
109. Державна система правової охорони інтелектуальної власності. Презентація концепції проекту Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності України до 2030 року, яка відбулася в межах World IP Day 26 квітня 2024 року в IQ Business Center. URL: <https://ukrpatent.org/uk/news/main/ip-week-24-strategy2-26042024> (дата звернення: 03.04.2025).
110. Горбачова К., Нежевело В., Хайнан І. Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні в контексті забезпечення виконання міжнародних зобов'язань. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2020. № 2. С. 93-100.
111. Климова К.І. Тенденції правового регулювання інтелектуальної власності: вітчизняний досвід. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2021 № 4. С. 75-83.
112. Постанова Верховного Суду від 23 червня 2020 року у справі № 826/7180/16. URL: https://protocol.ua/ru/postanova_kas_vp_vid_23_06_2020_roku_u_spravi_826_7180_16/ (дата звернення: 03.04.2025).
113. Договір про патентну кооперацію (РСТ) від 19 червня 1970 року, набув чинності для України 25 грудня 1991 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/895_001#Text (дата звернення: 03.04.2025).
114. Угода про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС та їх державами-членами. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012#Text (дата звернення: 03.04.2025).
115. Договір про патентне право (PLT) та Інструкція до Договору про патентне право від 01.06.2000 року, ратифіковані Україною 22.11.2002 року. Офіційний вісник України. 2004. № 12. ст. 793.

116. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства ЄС : Закон України від 18.03.2004 №1629-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 29. ст.367.
117. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності : Закон України №2974-IX від 20.03.2023 р. *Відомості Верховної Ради*. 2023. № 63. ст. 209.
118. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20.03.1883 р. (дата набрання чинності для України 25 грудня 1991 р.). URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_123 (дата звернення: 03.04.2025).
119. Бернська конвенції про охорону літературних і художніх творів від 24.07.1971 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051#Text/ (дата звернення: 03.04.2025).
120. Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків від 14 квітня 1891 року, набула чинності для України 25.12.1991. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_134/print (дата звернення: 03.04.2025).
121. Всесвітня конвенція про авторське право 1952 року, набула чинності для України: 17.01.1994 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_052#Text (дата звернення: 03.04.2025).
122. Страсбурзька угода про міжнародну патентну класифікацію від 24.03.1971 р., набула чинності для України 07.04.2010 р. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/MU71026?an=166> (дата звернення: 03.04.2025).
123. Ковальова М.В. Роль деяких міжнародних договорів у сфері охорони промислової власності. *Часопис Київського університету права*. 2023. №1. с.110-115.
124. Петухова Н.О. Законодавча основа правового режиму майнових прав інтелектуальної власності в сфері господарювання // Актуальні проблеми юридичної науки та практики у воєнний період : Міжнародна науково-

- практична конференція. Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, 10 жовтня 2025 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. 220 с. С.117-124. URL: <http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/view/426/13806/31096-1>.
125. Демченко Я.О. Підстави виникнення майнових прав інтелектуальної власності. *Право.ua*. 2017. № 2. С. 145-152. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pravo_2017_2_25 (дата звернення: 07.05.2025).
126. Онищенко О. М. Юридична природа галузі господарського права та перспективи її розвитку. *Правова держава*. 2016. № 24. С. 126-133.
127. Смолин Г.В. До питання співвідношення цивільного і господарського права. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2009. № 2. С. 1-7.
128. Смолин Г. В., Туркот О. А., Хомко Л. В. Господарське право України. Загальна частина: підручник / за заг. ред. Г. В. Смолина. Львів: ЛьвДУВС. 2017. 484 с.
129. Методичні рекомендації щодо реагування дільничними офіцерами поліції на адміністративні правопорушення, передбачені статтею 51-2 КУпАП: наук.-метод. рекомен. / С.О. Шатрава, О.Л. Зайцев, О.В. Піхурець, О.М. Галкіна, Л.С. Кацалап, Д.Є. Денищук, О.В. Погорілець Харків: Харк. нац. ун-т внутр. справ. 2020. 44 с.
130. Мироненко Н. Поняття суб'єктів права інтелектуальної власності та критерії їх класифікації. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2009. № 2. С. 11-24.
131. Басай О. В. Первинні підстави виникнення прав інтелектуальної власності. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2012. Т.12. С. 383-391.
132. Зеров К. Специфіка договорів в авторському праві в огляді законодавчих положень. Захід Вищої школи адвокатури НААУ з підвищення кваліфікації адвокатів на тему «Договори в авторському праві: загальні положення (з урахуванням нового закону «Про авторське право і суміжні

- права»)). URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/specifika-dogovoriv-v-avtorskomu-pravi-v-ogliadi-zakonodavcix-polozen>.
133. Тверезенко О. Підстави виникнення (набуття) майнових прав інтелектуальної власності. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2019. № 4. С. 76-85.
134. Коваль І. Ф., Атаманчук І. В. Щодо розмежування правового статусу суб'єкта прав інтелектуальної власності і підприємця. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2024. № 1. С. 241-250.
135. Петухова Н.О. Набуття спільних майнових прав інтелектуальної власності у сфері господарювання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 6. С.107-114. URL: http://lsej.org.ua/6_2025/24.pdf.
136. Кот О.О. Здійснення та захист суб'єктивних цивільних прав: проблеми теорії та судової практики: монографія. К.: Алерта. 2017. 494 с.
137. Яновицька Г.Б. Особливості захисту суб'єктивних цивільних прав. С.730-766. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/299/8348/17410-1?inline=1> (дата звернення: 09.11.2025).
138. Гнатюк М.Д. Реалізація правових норм: поняття та значення. *Держава і право*. Юрид. і політ. науки: Зб. наук. пр. 2004. Вип. 27. С. 79-85.
139. Легка О.В. Реалізація норм права: теоретико-правові аспекти. *Право і суспільство*. № 1. 2012. С.30-33.
140. Якубівський І.С. Проблеми набуття, здійснення та захисту майнових прав інтелектуальної власності в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук. : 12.00.03. Львів, 2019. 520 с.
141. Коваль І.Ф. Господарсько-правове регулювання відносин у сфері промислової власності: монографія. Донецьк. Юго-Восток. 2013. 640 с.
142. Марченко В. Здійснення суб'єктивних цивільних прав: нотаріальний аспект. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 6. С. 44-49.

143. Батова Л. Ліцензійний договір на використання корисної моделі. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2012. № 5. С. 45-50.
144. Печерова Н.Г. Особливості ліцензійного договору на використання об'єктів суміжних прав. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2024. Випуск 85: частина 1. С. 300-308.
145. Щодо договору комерційної концесії: Лист Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва від 11.02.2004 р. № 761. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0761563-04#Text> (дата звернення: 31.08.2025).
146. Пархоменко Є.О., Подоляк С.А. Комерційна концесія як сучасна правова тенденція розвитку господарської діяльності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 12. С. 208-2011. URL: http://lsej.org.ua/12_2022/46.pdf (дата звернення: 31.08.2025).
147. Якубівський І.Є. Часткове передання майнових прав інтелектуальної власності. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2016. № 1. С.17-24.
148. Турчин Л.Я. Комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Випуск 3. Том 1. 2014. С. 204.
149. Постанова Київського районного суду м. Полтави від 09 жовтня 2024 року у справі № 644/12266/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122438182> (дата звернення: 31.08.2025).
150. Рішення Ленінського районного суду м.Полтави 03 лютого 2023 року у справі № 646/1750/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108786449> (дата звернення: 31.08.2025).
151. Оверковський К. Правові аспекти внесення прав промислової власності до статутного капіталу товариства. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 6. С.102-109.

152. Корпоративне право України: підручник. В.В. Луць та ін.; за заг. Ред. В.В. Луця. Київ: Юрінком інтер, 2010. 384 с.
153. Про заставу : Закон України від 08 серпня 2025 року № 2654-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 47. ст. 642
154. Кривошеїна І.В., Кронда О.Ю. Особливості комерціалізації майнових праві інтелектуальної власності, що належать кільком особам спільно. *Право і суспільство*. Т. 1. № 32. 2023. С. 85-90.
155. Зразки договорів у сфері авторського права і суміжних прав. Сайт міністерства економіки, довкілля та сільського господарства. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=b0200e25-efe4-4e97-97d6-1311db749de3&title=ZrazkiPrimirnikhDogovorivUSferiAvtorskogoPravaISumizhnikhPrav?srgdnrgdeixufrsi> (дата звернення: 15.11.2025).
156. Дмитришин В. Співвідношення договорі розпоряджання майном та договорів розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2010. № 4. С. 67-74.
157. Недогібченко Є. Способи та правові форми використання об'єктів патентного права в діяльності суб'єктів господарювання. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2013. № 5. С. 62-67.
158. Бегова Т. І. Основні способи використання об'єктів інтелектуальної власності. *Право та інноваційне суспільство*. 2021. № 2 (17). С. 192-196.
159. Піхурець О.В., Мельниченко Ю.С. Окремі аспекти використання об'єктів права інтелектуальної власності в інноваційному процесі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Том.1. Частина 1. Випуск 23. 2013. С. 249-254.
160. Зінич Л.В. До питання про правові форми використання державою об'єктів промислової власності. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2015. № 37. С. 90-101.
161. Якубівський І.Є. Договори щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності: основні напрями рекодифікації. *Гармонізація*

- договірного законодавства України з правом Європейського союзу: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 31 травня 2024 року)/ За заг ред.. проф.. В.М. Коссака. Львів. Львівський національний університет імені Івана Франка. 2024. 201 с.*
162. Печерова Н.Г. Класифікація договорів у сфері розпорядження майновими правами на об'єкти суміжних прав за законодавством України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Випуск 88. Частина 1. 2025. С. 363-376.
163. Сімейний кодекс України : Законом України від 10 січня 2002 року № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21-22. ст.135.
164. Петухова Н.О. Правове регулювання майнових відносин інтелектуальної власності за участю фізичної особи-підприємця, який перебуває у шлюбі. *Сучасні проблеми законодавства, практики його застосування та юридичної науки*. Випуск XXXIV: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. «Осінні юридичні читання – 2023». 23 лист. 2023 р./ Донецьк. нац. ун- т ім. В. Стуса. Вінниця, 2023. С. 456-460.
165. Тарасовський Ю. Кількість ФОПів в Україні перевищила 2 млн. Приріст малих і середніх бізнесів б'є довоєнні рекорди. Forbes. URL: <https://forbes.ua/news/kilkist-fopiv-v-ukrainiperevishchila-2-mln-pririst-malikh-ta-serednikh-biznesiv-be-dovoennirekordi-04092023-15783> (дата звернення: 21.05.2024).
166. Рішення Голосіївського районного суду м. Києва від 18 липня 2022 року у справі № 752/23427/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105513614> (дата звернення: 21.05.2024).
167. Постанова Київського апеляційного суду від 26 січня 2023 року у справі № 752/23427/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108862309> (дата звернення: 21.05.2024).
168. Рішення Луцького міськрайонного суду Волинської області від 11 листопада 2016 року у справі № 161/11764/15-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/62738001> (дата звернення: 21.05.2024).

169. Постанова Верховного Суду від 06 листопада 2019 року у справі № 161/11764/15-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86207408> (дата звернення: 21.05.2024).
170. Рішення Заводського районного суду м. Запоріжжя від 20 січня 2022 року у справі № 335/5841/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102784481> (дата звернення: 21.05.2024).
171. Постанова Верховного Суду від 13 серпня 2019 року у справі № 926/1795/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83669379> (дата звернення: 21.05.2024).
172. Рішення Деснянського районного суду міста Києва від 20 січня 2020 року у справі № 754/2704/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87299861> (дата звернення: 21.05.2024).
173. Постанова Верховного Суду від 24 листопада 2021 року у справі № 675/347/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101712231> (дата звернення: 21.05.2024).
174. Постанова Верховного Суду України від 11 березня 2015 року у справі № 6-21цс1. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/43307418> (дата звернення: 21.05.2024).
175. Постанова Верховного Суду України від 16 грудня 2015 року у справі № 6-1109цс15. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/54688992> (дата звернення: 21.05.2024).
176. Постанова Верховного Суду України від 13 червня 2016 року у справі № 6-1752цс15. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/58874790> (дата звернення: 21.05.2024).
177. Постанова Верховного Суду від 11 вересня 2019 року у справі № 2107/3988/2012. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84583045> (дата звернення: 21.05.2024).
178. Постанова Верховного Суду від 06 листопада 2019 року у справі № 161/11764/15-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86207408> (дата звернення: 21.05.2024).

179. Постанова Верховного Суду від 11 грудня 2019 року у справі № 553/1271/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86435417> (дата звернення: 21.05.2024).
180. Постанова Верховного Суду від 19 лютого 2020 року у справі № 279/6459/14-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87901519> (дата звернення: 21.05.2024).
181. Постанова Верховного Суду України від 02 жовтня 2013 року у справі № 6-79цс13. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/34180776> (дата звернення: 21.05.2024).
182. Постанова Верховного Суду України від 03 червня 2015 року у справі № 6-38цс15. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/44666116> (дата звернення: 21.05.2024).
183. Постанова Верховного Суду від 07 травня 2019 року у справі № 490/1408/15-ц. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/81661530> (дата звернення: 21.05.2024).
184. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням приватного підприємства «ІКІО» щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 61 Сімейного кодексу України від 19 вересня 2012 р. у справі № 1-8/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-12#Text>. (дата звернення: 21.05.2024).
185. Крат В. Спільність прав на торговельну марку крізь призму практики Верховного Суду. URL: <https://so.supreme.court.gov.ua/authors/183/spilnist-prav-na-torhovelnu-marku-kriz-pryzmupraktiku-verkhovnoho-sudu> (дата звернення: 21.05.2024).
186. Крат В. Торговельна марка як об'єкт права інтелектуальної власності. *Мала енциклопедія нотаріуса*. 2017. № 5 (95). С. 142-154. URL: <http://yurradnik.com.ua/wp-content/uploads/2017/11/Krat.pdf> (дата звернення: 21.05.2024).

187. Дмитренко В. В. Щодо можливості віднесення майнових прав інтелектуальної власності до спільної сумісної власності подружжя. *Право і суспільство*. 2022. № 2. С. 50-56. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/6295a51a-d6fe-4610-b9fd-3fba016e9a41/content> (дата звернення: 21.05.2024).
188. Вінтоняк Н. Д. Поділ корпоративних прав при поділі спільної сумісної власності подружжя. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: збірник наукових статей*. 2015. Вип. 38. С. 40-51. URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/9031/1/916> (дата звернення: 22.05.2024).
189. Петухова Н.О. Правовий режим майнових прав на торговельну марку, які виникли під час перебування правовласника у шлюбі. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2024. № 1. С. 258-272. URL: <https://jpchdnu.donnu.edu.ua/article/view/16179>.
190. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 06.02.2018 р. № 2275-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2018. № 13. Ст.69.
191. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні: Закон України від 12.07.2001 р. № 2658-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 47. Ст. 251.
192. Про затвердження Національного стандарту № 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності»: Постанова Кабінету Міністрів України від 03 жовтня 2007 р. № 1185. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1185-2007-p#Text> (дата звернення: 21.05.2024).
193. Ханієва Ф.М. Правові режими вкладу до господарського товариства. *Право і суспільство*. 2016. С. 161-170. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/LS/article/download/218/242/> (дата звернення: 22.05.2024).
194. Про господарські товариства : Закон України від 19.09.1991 р. № 1576-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 49. Ст.682.

195. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби», затверджене наказом Міністерства фінансів України 27.04.2000 р. № 92. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text>. (дата звернення: 22.05.2024).
196. Петухова Н.О. Реалізація майнових прав інтелектуальної власності в корпоративних відносинах та спільній діяльності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. №5. С. 122-127. URL: http://lsej.org.ua/5_2025/28.pdf
197. Якубівський І. Заборона неправомірного використання об'єкта як спосіб захисту майнових прав інтелектуальної власності. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 12. С. 68-72.
198. Комарницька І.І., Буцяк М.М. Захист прав інтелектуальної власності під час воєнного стану. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2024. № 6. С. 238-242. URL: <https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/316972/307473> (дата звернення: 21.05.2024).
199. Холявка С.В. Захист інтелектуальної власності: історія розвитку та перспективи вдосконалення в сучасній Україні. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. С.1 77-182. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/download/310936/302232> (дата звернення: 21.05.2024).
200. Бахолдіна М. 50 провідних юридичних фірм України: щорічне дослідження. 2025. Асоціація з ІР. *Юридична практика*. URL: <https://top50.com.ua/asotsiatsiia-z-ip/> (дата звернення: 21.05.2024).
201. Україну внесли до списку країн-порушників інтелектуальної власності. *Інтернет-ресурс Укрінформ*. 09.01.2020. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2852491-ukrainu-vnesli-do-spisku-krainporusnikiv-intelektualnoi-vlasnosti.html> (дата звернення: 21.05.2024).
202. EU-UA: Скринінг відповідності законодавства України праву ЄС в ІР сфері – у фокусі уваги промислова власність та правозастосування. Інтернет-ресурс «Державна системи правової охорони інтелектуальної власності».

- URL:<https://ukrpatent.org/uk/news/main/eu-ua-skryninh-vidpovidnosti-zakonodavstva-12122024> (дата звернення: 21.05.2024).
203. Сесія «Інтеграційні ІР процеси: все ближче до ЄС» III Національного форуму з інтелектуальної власності та інновацій – IP LET FORUM «INTELLECTUAL PROPERTY: LAW, ECONOMY, TECHNOLOGY» (2024 рік). IP LET FORUM 2024: як Україна інтегрується до ЄС у сфері інтелектуальної власності. 29 листопада 2024 року. URL: <https://nipo.gov.ua/ip-let-forum-2024-s1/> (дата звернення: 04.11.2025).
204. Коваль М. Вищий суд з питань інтелектуальної власності: процес створення триває. *Юридична Газета: всеукраїнське професійне юридичне видання*. 2018. № 27-28 (629-230). URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/zahist-intelektualnoyi-vlasnosti-avtorske-pravo/vishchiy-sud-z-pitan-intelektualnoyi-vlasnosti-proces-stvorennya-trivae.html>. (дата звернення: 04.11.2025).
205. Буде проведено вивчення доцільності функціонування Вищого суду з питань інтелектуальної власності – Офіс Президента. *Судово-юридична газета*. 2025. 7 березня. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/325049-vyshshiy-sud-po-voprosam-intellektualnoy-sobstvennosti-budet-likvidirovan-ofis-prezidenta> (дата звернення: 04.11.2025).
206. Статистичний бюлетень господарських судів України у 2023 році. *Верховний суд. Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду*. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/kgs_2023/Stat_bulet_KGS_2023.pdf (дата звернення: 04.11.2025).
207. Статистичний бюлетень господарських судів України у 2024 році. *Верховний суд. Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду*. URL: https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/rez_kgs_2024/Stat_bulet_KGS_2024.pdf (дата звернення: 04.11.2025).

208. Статистичний бюлетень господарських судів України у 2025 році. *Верховний суд. Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду.*
URL: https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/rizne/Buletен_1_2025.pdf
(дата звернення: 04.11.2025).
209. У 2022-2023 рр. господарські суди розглянули в три рази більше ІР-спорів, ніж суди цивільної юрисдикції: суддя Колос. Інформаційне агентство «ADVOKAT POST». 2024. 13 червня. URL: <https://advokatpost.com/u-2022-2023-rr-hospodarski-sudy-rozhlianuly-v-try-razy-bilshe-ir-sporiv-nizh-sudy-tsyvilnoi-iurysdyksii-suddia-kolos/> (дата звернення: 04.11.2025).
210. Сайт Українського Національного офісу інтелектуальної власності та інновацій. *Стан захисту прав інтелектуальної власності в Україні: аналітичний звіт за 2024 рік від Центру спостереження IPR.* 30.06.2025.
URL: <https://nipo.gov.ua/stan-zakhystu-prav-iv-v-ukraini/> (дата звернення: 04.11.2025).
211. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод зі змінами, внесеними Протоколом № 11 (994_536). *Протокол ратифіковано Законом № 475/97-ВР (475/97-ВР) від 17.07.97.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535#Text (дата звернення: 04.11.2025).
212. Шабалін А.В. Актуальні питання захисту права інтелектуальної власності: навчально-практичний посібник. К.: НДІ ІВ НАПрН України. К.: Інтерсервіс. 2020. 160 с.
213. Микитин В.І. Цивільно-правова відповідальність за порушення майнових прав інтелектуальної власності: дис. ... канд. юрид. наук. : 12.00.03. Київ: Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності національної академії правових наук України, 2016. 224 с.
214. Тимощик Л.П. Методика визначення матеріальних збитків, які нанесені правовласнику в результаті неправомірного використання об'єктів інтелектуальної власності. С. 11-35. URL:

- <https://journals.maup.com.ua/index.php/expert/article/view/1799/2223> (дата звернення: 04.11.2025).
215. Постанова Верховного суду від 16 лютого 2022 року у справі № 2-161/11. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104497130> (дата звернення: 04.11.2025).
216. Постанова Запорізького апеляційного суду від 18 березня 2021 року у справі № 2-161/11. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95864200> (дата звернення: 04.11.2025).
217. Постанова Верховного Суду від 17 грудня 2019 року у справі № 210/5206/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86435456> (дата звернення: 04.11.2025).
218. Постанова Верховного Суду від 26 березня 2018 року у справі № 757/18979/14-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73124687> (дата звернення: 04.11.2025).
219. Постанова апеляційного суду м. Києва від 04 грудня 2017 у справі №757/18979/14-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/70943958> (дата звернення: 04.11.2025).
220. Презентація Євгена Петрова, судді Верховного Суду у Касаційному цивільному суді, від 01.11.2024 на тему «Стягнення упущеної вигоди при розгляді IP-спорів – чи є виключна правова проблема?» https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezentacii_2024/Prezent_Vukl_pra v_problema.pdf (дата звернення: 04.11.2025).
221. Постанова Північно-західного апеляційного господарського суду від 26 лютого 2024 року у справі № 902/823/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117305115> (дата звернення: 04.11.2025).
222. Постанова Пленуму Вищого господарського суду України № 12 від 17.10.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12#Text> (дата звернення: 04.11.2025).

223. Рубан О.О. Реалізація компенсаційної функції в цивільному праві. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Том 1. Випуск 61. 2020. С. 80-83.
224. Ужакін Ю.А. Судовий розсуд у справах про визначення розміру компенсації за порушення авторських та суміжних прав. *Нове українське право*. 2024. Вип. 1. С. 161-171. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/576/524> (дата звернення: 04.11.2025).
225. Дорошенко Л.М. Способи захисту прав сторін корпоративного договору: проблемні питання теорії та практики. *Право України*. 2021. № 6. С. 97-116.
226. Якубівський І.Є. Компенсація за неправомірне використання об'єкта інтелектуальної власності: еволюція законодавчих підходів та перспективи оновлення. *Нове українське право*. 2025. Вип. 3. С. 112-118. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/792/726> (дата звернення: 04.11.2025).

ДОДАТКИ

Додаток А

ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО

АБРИС

м. Вінниця

Україна

окпо 30684941 р/р UA53331489000000002500212620 в АТ "Полтавабанк" МФО 331489
м. Вінниця, вул. Ширшова, 16/9. Тел./факс: (0432) 52-09-20; т. 27-00-65

11.12.2025р. № 23

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційної роботи Петухової Наталі Олександрівни

Цією довідкою засвідчуємо, що наукові висновки та пропозиції, сформульовані Петуховою Наталею Олександрівною в дисертації на тему «Правовий режим спільних майнових прав інтелектуальної власності у сфері господарювання», розглянуті та рекомендовані до використання в діяльності ПП «Абрис».

ПП «Абрис» розглянуло розроблений Петуховою Наталею Олександрівною примірний договір про спільне здійснення прав, і рекомендує юристу до використання у своїй господарській діяльності.

З повагою
Директор ПП «Абрис»

Валерій Трачук

ДОГОВІР № _____

ПРО ЗДІЙСНЕННЯ СПІЛЬНИХ ПРАВ

_____ " ____ " _____ 20__ року

_____ (далі – Співвласник 1)
(Прізвище, ім'я, по батькові співвласника прав)

з одного боку, та

_____ (далі – Співвласник 2)
(Прізвище, ім'я, по батькові співвласника прав)

з іншого боку,

а разом іменовані – Сторони, уклали цей договір (далі – Договір), керуючись законодавством України у сфері патентного права і при повній згоді омовилися про наступне:

1. ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНІВ

Терміни, що використовуються в цьому Договорі, означають:

1. Спільні майнові права інтелектуальної власності – майнові права інтелектуальної власності на об'єкт права інтелектуальної власності _____ (вказати об'єкт інтелектуальної власності), які належать спільно сторонам договору,

2. Співвласники майнових прав інтелектуальної власності – сторони договору, які є суб'єктами спільних майнових прав інтелектуальної власності.

3. Інші терміни, що використовуються в Договорі, визначаються згідно із нормами чинного законодавства України.

2. ПРЕДМЕТ ДОГОВОРУ

2.1. Предметом цього Договору є врегулювання відносин між Співвласником 1 та Співвласником 2 щодо майнових прав інтелектуальної власності на об'єкт інтелектуальної власності з метою визначення взаємних прав та обов'язків кожного із співвласників.

2.2. Майнові права інтелектуальної власності належать Співвласникові 1 та Співвласникові 2 спільно. Обсяг таких прав вказаних осіб є рівним.

3. ПРАВА СТОРІН

3.1. У порядку та на умовах, визначених цим Договором Співвласник 1 та Співвласник 2 домовилися про здійснення майнових прав інтелектуальної власності таким чином:

3.1.1. Співвласник 1 має право:

- використовувати об'єкти майнові права інтелектуальної власності на власний розсуд у своїй господарській діяльності, якщо інше не передбачено цим договором;

- забороняти використання майнових прав інтелектуальної власності, у тому числі перешкоджати їх неправомірному використанню третіми особами;

3.1.2. Співвласник 2 має право:

- отримувати винагороду за надання дозволу Співвласникові 1 на використання об'єкта прав інтелектуальної власності;

- забороняти використання об'єктів майнових прав інтелектуальної власності, у тому числі перешкоджати їх неправомірному використанню третіми особами;

3.2. Співвласник 1 та Співвласник 2 не мають права самостійно без погодження один з одним надавати дозвіл на використання майнових прав інтелектуальної власності третіми особам;

3.3. Співвласник 1 та Співвласник 2 _____ мають право/не мають права _____
(потрібне підкреслити)

самостійно без погодження один з одним відчужувати майнові права інтелектуальної власності.

3.4. У разі передання (відчуження) майнових прав інтелектуальної власності одним із Співвласників за попередньою згодою іншого Співвласника, інший Співвласник має переважне право на придбання таких прав. Співвласник, який відчужує майнові права інтелектуальної власності зобов'язаний письмово повідомити іншого співвласника про намір передати (відчужити) майнові права, вказавши ціну та інші умови передання прав. Якщо інший Співвласник відмовився від здійснення переважного права придбання майнових прав інтелектуальної власності чи не здійснить цього права протягом одного місяця, відчужувач має право передати майнові права іншій особі.

4. ОBOB'ЯЗКИ СТОРІН

4.1. Співвласник 1 зобов'язаний виплачувати Співвласнику 2 винагороду за використання об'єктів майнових прав інтелектуальної власності у виді роялті, який визначається періодичними платежами (відсотком від прибутку, отриманого від використання об'єкта інтелектуальної власності/фіксованою сумою) у розмірі _____.

(необхідне підкреслити, вказати розмір %/фіксованої суми)

4.2. Співвласник 1 виплачує Співвласникові 2 винагороду шляхом _____ у строк _____.

(вказати спосіб передання коштів)

(вказати строк)

4.3. Співвласник 1 зобов'язаний повідомляти про зміну місця проживання, прізвища, імені, банківських реквізитів тощо;

4.4. Співвласник 2 зобов'язаний:

- не передавати майнові права інтелектуальної власності третім особам та не укладати ліцензійні договори з третіми особами без дозволу Співвласника 2;

- не використовувати майнові права інтелектуальної власності без згоди Співвласника 1, окрім як в особистих цілях;

- повідомляти про зміну місця проживання, прізвища, імені, банківських реквізитів тощо.

5. ПОРЯДОК РОЗПОДІЛУ ВИНАГОРОДИ ПРИ УКЛАДЕННІ ЛІЦЕНЗІЙНОГО ДОГОВОРУ

5.1. Співвласники прав домовилися, що у разі укладання одним із них за згодою іншого ліцензійного договору з третіми особами винагорода за надання права використання Об'єкта права інтелектуальної власності розподіляється між Співвласниками наступним чином:

1. _____ %.

(прізвище, ім'я, по батькові Співвласника 1)

(частка у винагороді)

2. _____ %.

(прізвище, ім'я, по батькові Співвласника 2)

(частка у винагороді)

5.2. Перерахування винагороди здійснюється у національній валюті через

(підприємства зв'язку, установи банку України тощо)

6. ПОРЯДОК РОЗПОДІЛУ ВИНАГОРОДИ ПРИ УКЛАДЕННІ ДОГОВОРУ З ПЕРЕДАННЯ МАЙНОВИХ ПРАВ ДО СТАТУТНОГО КАПІТАЛУ

6.1 Передання майнових прав одним із Співвласників до статутного капіталу товариство здійснюється за попередньою згодою іншого Співвласника;

6.2. У разі передання одним із Співвласників майнових прав інтелектуальної власності у якості вкладу до статутного капіталу товариства, інший Співвласник має право на отримання частини винагороди за передання прав/дивідендів у розмірі _____ %.

(вказати частку у винагороді/дивідендах)

7. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТОРІН ДОГОВОРУ

7.1. У випадку порушення зобов'язання (далі – порушення Договору), Сторона несе відповідальність, визначену чинним в законодавством та цим Договором.

7.2. Порушенням Договору є його невиконання або неналежне виконання, тобто виконання з порушенням умов, визначених у цьому Договорі.

7.3. У випадку порушення строку розрахунку, вказаного в пункті 5.1 цього Договору, Співвласник 1 виплачує Співвласнику 2 пеню в розмірі _____ за кожен день прострочення.

7.4. Договір набирає чинності з моменту його підписання сторонами та діє протягом строку охорони патентного права.

7.5. Закінчення строку цього Договору не звільняє Сторони від відповідальності за його порушення, яке мало місце під час дії цього Договору.

8. ВИРІШЕННЯ СПОРІВ

8.1. Сторони зобов'язуються вирішувати будь-який спір шляхом переговорів і в досудовому порядку.

8.2. У разі неможливості вирішення спору шляхом переговорів та в досудовому порядку, спір може бути передано для вирішення у судовому порядку.

9. ФОРС-МАЖОРНІ ОБСТАВИНИ

9.1. Сторони не несуть відповідальності за невиконання або неналежне виконання умов Договору за умов виникнення форс-мажорних обставин.

9.2. По завершенні таких обставин Сторона, яка не виконала свої зобов'язання за Договором, повинна виконати їх у терміни, на які було призупинено виконання зобов'язань.

9.3. Сторона не має права посилатися на форс-мажорні обставини у випадку, коли вони розпочалися у момент прострочення нею виконання її обов'язків за Договором.

10. СТРОК ДІЇ ДОГОВОРУ

10.1. Строк дії Договору складає _____ рік (роки) з моменту підписання Договору Сторонами.

Якщо жодна з Сторін за _____ місяць (-і) до закінчення дії Договору не повідомить письмово про його припинення, Договір вважається продовженим на той же строк і на тих же умовах.

10.2 Строк дії договору не може перевищувати строку дії майнових прав інтелектуальної власності;

10.3. Закінчення строку дії Договору не звільняє Сторони від відповідальності за його порушення, яке мало місце під час дії цього Договору.

11.ІНШІ УМОВИ

11.1. Договір набирає чинності з моменту його підписання Сторонами.

11.2. Будь-які зміни і доповнення до цього Договору дійсні за умови, що вони вчинені у письмовій формі та підписані Сторонами.

11.3. Сторони повинні у _____ -денний строк письмово повідомити одна одну про зміну місцезнаходження, надати іншу інформацію, необхідну для виконання Сторонами зобов'язань за цим Договором.

11.4. З усіх питань, не передбачених цим Договором, Сторони керуються чинним законодавством України.

11.5. Договір укладений в двох примірниках, які мають однакову юридичну силу, по одному кожній із Сторін.

МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ І РЕКВІЗИТИ СТОРІН:

СПІВВЛАСНИК 1

СПІВВЛАСНИК 2

(підпис)

(підпис)

Проект
вноситься народними
депутатами України

ЗАКОН УКРАЇНИ

про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спільних майнових прав інтелектуальної власності

Верховна Рада України **п о с т а н о в л я є**:

I. Внести зміни до таких законодавчих актів України:

1. У **Цивільному кодексі України** (*Відомості Верховної Ради України*, 2003 р., №№ 40-44, ст. 356):

1) у статті 190:

у частині першій:

після слів «майнові права та обов'язки» додати слова «й майнові права інтелектуальної власності»;

у частині другій:

речення «Майнові права визнаються речовими правами» виключити;

2) у статті 427:

доповнити частиною третьою такого змісту:

«У разі передання (відчуження) майнових прав інтелектуальної власності, які належать декільком особам спільно однією особою переважне право на придбання таких прав мають інші співвласники. Така особа зобов'язана письмово повідомити інших співвласників про намір передати (відчужити) майнові права, вказавши ціну та інші умови передання прав. Якщо інші співвласники відмовилися від здійснення переважного права придбання

майнових прав інтелектуальної власності чи не здійснять цього права протягом одного місяця, відчужувач має право передати майнові права іншій особі. Якщо бажання придбати майнові права інтелектуальної власності виявили кілька співвласників, відчужувач має право вибору набувача прав»;

доповнити частиною четвертою такого змісту:

«Майнові права інтелектуальної власності переходять до набувача за договором з моменту його укладення, якщо інше не встановлено договором або законом. Майнові права інтелектуальної власності, набуття яких відповідно до положень цього Кодексу та/або іншого закону пов'язується із державною реєстрацією, переходять до набувача за договором з моменту державної реєстрації факту передання майнових прав інтелектуальної власності».

3) у статті 428:

зміст статті викласти у такій редакції:

«1. Права інтелектуальної власності, які належать кільком особам спільно, є спільними правами інтелектуальної власності. Спільні права інтелектуальної власності здійснюються особами відповідно до закону або договору про спільне здійснення прав за їхньою згодою. У разі відсутності договору спільні майнові права інтелектуальної власності здійснюються особами спільно за взаємною згодою. Обсяг прав суб'єктів спільних майнових прав інтелектуальної власності є рівним, якщо інше не передбачено договором між ними.

2. Підставами виникнення спільних майнових прав інтелектуальної власності є:

- набуття декількома особами спільно майнових прав інтелектуальної власності за договором про розпорядження майновими правами інтелектуальної власності;

- державна реєстрація об'єкта інтелектуальної власності декількома особами спільно;

- внесення майнових прав інтелектуальної власності для спільного майна учасників простого товариства;

- спадкування майнових прав інтелектуальної власності декількома особами».

4) у статті 429:

частину другу викласти у такій редакції:

«Майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору (контракту), належать юридичній або фізичній особі, де або у якої працює працівник, який створив цей об'єкт, якщо інше не встановлено цим Кодексом або договором»;

частину третю викласти у такій редакції:

«Особливості набуття та здійснення майнових прав інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, можуть бути встановлені договором або законом».

5) у статті 430:

частину другу викласти у такій редакції:

«Майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений за замовленням, належать замовникові об'єкта інтелектуальної власності, якщо інше не встановлено договором або законом»;

доповнити частиною третьою такого змісту:

«Особливості набуття та здійснення майнових прав інтелектуальної власності на об'єкт, створений за замовленням, можуть бути встановлені договором або законом»;

б) у статті 432:

доповнити частину першу реченням такого змісту:

«Якщо права інтелектуальної власності належать кільком особам спільно, то будь-яка з цих осіб може звернутися до суду за захистом свого права незалежно від інших осіб, яким таке право належить»;

доповнити статтю частиною 1-1 такого змісту:

«У разі відсутності корпоративного договору між співзасновниками товариства учасник товариства, який вніс до його статутного капіталу майнові права інтелектуальної власності, при виході з товариства може звернутися до

суду з позовом про повернення йому у власність майнових прав інтелектуальної власності»;

б) у статті 1141:

доповнити абзац третьої частини другої реченням такого змісту:

«Учасникові, який вніс у спільну власність майнові права інтелектуальної власності, у разі його виходу з товариства або припинення договору простого товариства, повертаються такі майнові права інтелектуальної власності, якщо він є автором об'єкта інтелектуальної власності, майнові права на який були вкладом, за умови додержання інтересів інших учасників і кредиторів.

Учасник, який вніс до спільного майна товариства майнові права інтелектуальної власності, у разі його виходу з товариства або припинення договору простого товариства, має право в судовому порядку вимагати повернення йому майнових прав інтелектуальної власності, якщо такі майнові права інтелектуальної власності належали йому на вторинній підставі».

2. У Сімейному кодексі України (Відомості Верховної Ради України, 2002, № 21-22, ст.135):

у статті 57:

доповнити частиною 5-1 такого змісту:

«Майнові права інтелектуальної власності на торговельну марку, яка зареєстрована за одним з подружжя і використовується ним у господарській діяльності як фізичної особи-підприємця, є його особистою власністю. Інший з подружжя має право на частину доходів, одержаних під час шлюбу від реалізації майнових прав на торговельну марку. У разі передання таких майнових прав до статутного усного капіталу товариства інший з подружжя має право на частину вартості прав, та/бо дивідендів, отриманих за період шлюбу тим з подружжя, хто здійснив відповідне передання прав на торговельну марку».

3. У Законі України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» (Відомості Верховної Ради України, 2018, № 13, ст.69):

у статті 7:

доповнити статтю частиною 3-1 такого змісту:

«У корпоративному договорі зазначається про домовленість співзасновників щодо повернення або неповернення у власність учасникові майнових прав інтелектуальної власності, що передав їх до статутного капіталу товариства, у разі його виходу з товариства».

4. У Законі України «Про господарські товариства» (*Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 49. ст.682)

у статті 71:

доповнити статтю частиною 3-1 такого змісту:

«На вимогу учасника та за згодою товариства вклад у виді майнових прав інтелектуальної власності має бути повернуто. У разі відсутності згоди товариства учасник товариства має право в судовому порядку вимагати повернення йому майнових прав інтелектуальної власності».

II. Прикінцеві положення:

1. Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування.

2. Кабінету Міністрів України у місячний строк з дня опублікування цього Закону:

- привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом;
- забезпечити приведення міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади їх нормативно-правових актів у відповідність із цим Законом.

Голова Верховної Ради України

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
до проєкту Закону України «Про внесення змін до деяких
законодавчих актів України щодо спільних майнових прав
інтелектуальної власності»

1. Обґрунтування необхідності прийняття акта

Розвиток інновацій, креативної індустрії, цифрових технологій та підприємництва обумовлює зростання ролі інтелектуальної власності як ключового нематеріального активу. Чинне законодавство України у сфері інтелектуальної власності містить низку прогалин і неузгодженостей, які ускладнюють реалізацію та захист майнових прав інтелектуальної власності, особливо у випадку їх спільної належності.

Законодавство недостатньо враховує особливості правової природи майнових прав інтелектуальної власності, що відображається на недосконалості правових норм, їх невідповідності європейським стандартам.

Неврегульованість здійснення спільних майнових прав інтелектуальної власності призводить до виникнення конфліктів між співвласниками, корпоративних суперечок, ускладнення їх обороту, неможливість ефективно реалізовувати права та здійснювати їх захист.

У Цивільному кодексі України містяться загальні положення щодо регулювання відносин суб'єктів спільних майнових прав інтелектуальної власності. Спеціальні закони, які діють паралельно з Цивільним кодексом України не містять достатніх норм, які б в доповнення до загальних норм кодифікованого закону, належним чином забезпечили регулювання відповідних відносин щодо здійснення спільних майнових прав у сфері господарювання. Наразі правова визначеність у таких відносинах дістає численних проблем по причині фрагментарного та неповного регулювання. У законодавстві немає відповіді на питання про можливість відчужувати спільні майнові права, повернути їх у власність вкладника при виході з товариства; не визначено переліку підстав набуття спільних майнових прав інтелектуальної власності; немає роз'яснень про порядок здійснення захисту спільних прав.

У зв'язку з цим є необхідність комплексного удосконалення цивільного законодавства, а також внесення змін до спеціальних законів з метою формування цілісної, внутрішньо узгодженої та економічно орієнтованої системи правового регулювання майнових прав інтелектуальної власності.

2. Мета і завдання прийняття проєкту Закону

Метою законопроєкту є посилення правового захисту майнових прав інтелектуальної власності, забезпечення належного регулювання обороту прав, усунення прогалин законодавства та створення умов для ефективного використання спільним майнових прав інтелектуальної власності їх співвласниками, в тому числі у господарській діяльності.

Законопроєктом пропонується: уточнення майнової природи майнових прав інтелектуальної власності; закріплення права на відчуження майнових

прав інтелектуальної власності, що є спільними та закріплення переважного права співвласника майнових прав інтелектуальної власності на їх придбання; удосконалення регулювання прав на об'єкти, створені у зв'язку з виконанням трудового договору та на замовлення; врегулювання питання повернення майнових прав інтелектуальної власності, внесених до статутного капіталу товариства, як вклад до майна простого товариства та до повного товариства; визначення особливого режиму майнових прав на торговельні марки, що використовують фізичними особами-підприємцями.

3. Правові аспекти

Нормативно-правову базу у цій сфері правового регулювання становлять: Конституція України, Господарський кодекс України, Цивільний кодекс України, Сімейний кодекс України, Закони України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», «Про господарські товариства».

4. Фінансово-економічне обґрунтування

Реалізація проекту Закону не потребуватиме додаткових витрат з державного та місцевого бюджетів.

5. Прогноз результатів

Прийняття Закону сприятиме: наближенню національного законодавства до європейських стандартів; підвищенню рівня захисту прав суб'єктів інтелектуальної власності; розвитку інноваційної та підприємницької діяльності; покращення інвестиційного клімату; зменшенню кількості судових спорів. Закон створить більш передбачувані умови для комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності, стимулювати їх внесення до господарського обороту та забезпечить баланс інтересів авторів-винахідників, співвласників, бізнесу та держави.

Народні депутати України

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ**Праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:**

1. Петухова Н.О. Правовий режим майнових прав на торговельну марку, які виникли під час перебування правовласника у шлюбі. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2024. № 1. С. 258-272. DOI <https://doi.org/10.31558/2786-5835.2024.1.26>. URL: <https://jpchdnu.donnu.edu.ua/article/view/16179>.
2. Петухова Н.О. Реалізація майнових прав інтелектуальної власності в корпоративних відносинах та спільній діяльності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 5. С. 122-127. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-5/26>. URL: http://lsej.org.ua/5_2025/28.pdf
3. Петухова Н.О. Набуття спільних майнових прав інтелектуальної власності у сфері господарювання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 6. С. 107-114. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-6/22>. URL: http://lsej.org.ua/6_2025/24.pdf.
4. Петухова Н.О. Поняття та зміст правового режиму спільних майнових прав інтелектуальної власності у сфері господарювання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2025. Випуск 91: частина 2. С. 56-67. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.2.7>. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/11/9-1.pdf>.

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Петухова Н.О. Передання майнових прав інтелектуальної власності фізичною особою-підприємцем. *Сучасні проблеми законодавства, практики його застосування та юридичної науки: матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. «Весняні юридичні читання – 2022»*, 28 квіт. 2022 р. / Донецьк. нац. ун- т ім.В.Стуса. Вінниця, 2022. С. 402-406.

6. Петухова Н.О. Правове регулювання майнових відносин інтелектуальної власності за участю фізичної особи-підприємця, який перебуває у шлюбі. *Сучасні проблеми законодавства, практики його застосування та юридичної науки. Випуск XXXIV: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. «Осінні юридичні читання – 2023».* 23 лист. 2023 р./ Донецьк. нац. ун-т ім.В.Стуса. Вінниця, 2023. С. 456-460.
7. Петухова Н.О. Якщо майнові права інтелектуальної власності не вносяться до статутного фонду товариства. *Круглий стіл 30.05.2025 на тему «Актуальні проблеми права інтелектуальної власності в сучасних умовах».* Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків.
8. Петухова Н.О. Законодавча основа правового режиму майнових прав інтелектуальної власності в сфері господарювання // *Актуальні проблеми юридичної науки та практики у воєнний період* : Міжнародна науково-практична конференція. Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, 10 жовтня 2025 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. 220 с. С.117-124. URL: <http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/view/426/13806/31096-1>.